RAGIP PAŞA
2106

بیك بر حدیث

شریف شرحی ۱

T. C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
RAGIP PAŞA KÜTÜPHANELİĞİ
MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: 2106

٨٢

☆(۲ نجی جزء)☆

اثر: مرحوم عارف بك.

ناشر و مترجمی: «الفت» و «التلمیذ» محرری

عبد الرشید ابراهیموف

R.Y
2432

طبع اولندی عبدالرشید ابراهیموفنڭ الیکتریق باصمه خانه سنده
س. - پتربورغده غلازوفسکی اورامده ۱۲ خانه ده.

Электро-печатня А. О. Ибрагимова, СПБ., Глазовская 12.

٥٠١) شر المال فی آخر الزمان المماليك.

زمانه‌نڭ آخری بولغانده مالنڭ یاوزراغی قل و كوله كنیزاكدر).

آوروپا علماسی خصوصاً مستشرقلر اصل مسلمانلقدن خبرلری یوق، یاكه خبرلری بولسه‌ده بلمگان بولوب، اسلامیت حقنده هر تورلی یالغان افترالرنی كوب یازالر، خصوصا قل عبد حقنده، بنده‌نی صاتمق آلمق اسلامیتده اساس دینده موجود دیه‌رك استهزا مقامنده سوزلر یازالر.

شمدی بز بو مقامده اصحاب انصاف نظرینه شونی عرض قیله‌مز: زمان جاهلیتده قل بنده‌نی اسیر قیلوب حیوان كبی صاتمق آلمق، هر ملتده موجود ایدی. حتی خرستیان ملتنده یقین زمانلرده، روسیه‌ده ایكنچی الكساندر كوننه قدر معروف ایدی. بتون آول قریه خلقنی بردن حیوان سوروسی كبی صاتورلردی. عربستانده زمان جاهلیتده بر آدمنڭ بیڭ ایكی بیڭ بش بیڭ قل و كنیزكی اولوردی. خصوصی تجارلر میدانلرده بازارلرده آلوب صاتارلردی. اسلامیت ابتدای امرده بو خصوصی سكوت ایتدی، بلكه عربلرده متعارف قاعده‌نی قبول ایلدی. اگر قبول اولنمه‌سه ایدی، احتمال انتشار اسلامه بیوك مانع اولوردی. اما فخر الكائنات بو ایش اصل انسانیته مناسب اولمدیغنی ملاحظه ایلدی. عبد و جاریه‌لره یومشاقلق ایله معامله قیلورغه قوشدی، حتی زید بن حارثه‌نی حضرت محمد علیه السلام اوزی پیغمبر اولمزدن اول آزاد قیلدی، زید سكز یاشنده ایدی، شول زیدنی پیغمبر بولمازدن اوزینه بالا قیلوب آلدی، بو بنم بالام دیب همه خلقغه گواهلندردی. زید بن حارثه‌نی عربلر زید بن محمد دیدیلر. مونه نیچوك حضرت محمد جاهلیت زماننده هم انسانیتنی تقدیر قیلدی.

صوڭره محمد پیغمبر بولغاچده خلقنی قل آزاد قیلورغه بیك تشویق قیلدی. اوزی هم مكلب قل آلوب آزاد قیلدی، قل آزاد قیلمقده نیچه ثوابلر بار دیدی. همه كفارتلرگه اول قل آزاد قیلورغه قوشدی. شول طریقه بلكه میلیونلر ایله بنده‌لرنی بو كبی اسیرلكدن قوتقاردی، لكن بونڭ ایله تجارت قطعی صورتده حرام دیمادی دیمك ایچون زمانه‌لر دخی مساعده ایتمه‌دی. لكن حضرت محمد عم بو معامله‌ٔ خبیثه‌دن اوزینڭ حین حیاتنده دخی امت و اصحابنی صاقلارغه اجتهاد قیلدی.

خصوصا آخر زمانده ترقی و مدنیت میدانی آچلغانده بنده‌نی صاتمق آلمق هیچ مناسب اولمدیغنی بیان بیوروب، «شر المال» تسمیه ایلدی: بویله نا مناسب حالدن صاقلانورغه قوشدی.

اهل انصاف بو حدیثی موازنه، مطالعه ایدرسه حقیقتی انکار ایتماز. (٧٩٢ـ ٧٩٣ نچی حدیثلرنی قاره).

٥٠٢) شُر المجالِس الاَسْواق و الطُرُق وخیر المجالِس المساجِد فاِنْ لَمْ تجْلِس فی المسجِد فالزم بیتك

(اوتورمق ایچون مناسب بولمغان یر، بازار و یوللردر، اوتورمق ایچون اڭ مناسب یر، مسجدلردر. اگر مسجدده اوتورماز ایسه‌ڭ اویده اوتور).

یعنی بازار یرلرنده، هر کشی‌نڭ مشغول بولغان یوللر اوستنده اوتوروب مجالسه ایتمه. مجالسه ایچون اڭ مناسب یر مسجددر، اگر مسجدده اوتورمقدن بر مانع اولورسه هر کشی اوز یورطنده اوتورسه دخی اولی‌در.

٥٠٣) شُر النّاس الّذی یسْأَلُ اللّٰه ثمّ لا یُعْطیه.

(شر ناس شول کشیدر: اللهدن صورای، اوزی بیرمایدر).

یعنی بعض آدملر الله تعالی بڭا دولت بیرسه شولای همت قیلور ایدم، موندای مرحمت قیلور ایدم دیلار، اما قوللرنده بار نعمتدن هیچ نرسه بیرمی‌لر، بونلر شر ناسدر.

٥٠٤) شُر النّاس المُضَیِّق علی اَهْله.

(بار دولتی برلان اهل و عیال و بالاچاغه‌سینه تارلق قیلغان کشی‌لر، یاوز کشی‌لردر).

بعض بخیل و صاران کشی‌لر واردرکه، نی زور دولتی بولسه‌ده، اهل و عیالی ایچون صرف ایتمکده تارلق قیلور. صارانلق اوزیده بر صفت مذمومه‌در، هیچ کیم صاران بولورغه تلاماز، حتی شول اهل و عیالنه تارلق قیلوچیلرده اوزلرینی صاران دیمازلر، بلکه بعضلاری اسرافدن صاقلانه‌من دیب و بعضلری (ئه‌کونومیه) قیلامن

دیب اوزینی تسلی قیلور. البته بنده اوز قصورینی اوزی کورمز بو عمومی بر طبیعتدر. فقط اهل اسلامده بو کبی‌لره نصیحت ایدوب، انسانیت نقطه‌سینه بو آدملرنی چاقرمق هر مؤمن‌گه واجبدر، (الدین النصیحة) حدیث شریفی هم بو سوزگه قوتدر. دین اسلام نصیحتدن عبارتدر. نصیحت ایله قائم و باقی‌در. بز بر بویمزگه هر دائم امر معروف نهی منکر قیلو کرك. اخوت اسلامیه بنده‌لرنی بو کبی یخشی صفتلر ایله بر برینه باغلامشدر.

٥٠٥) شُر النّاس منزلةً یوم القیامة من یُخاف من لسانه او یُخاف شرُّه.

(قیامت کوننده آدملرنڭ یاوزراغی، دنیاده آنڭ تلندن و شرندن قورقلغان کشی‌لردر).

خلقمز آراسنده شوندای کشی‌لر بار: الارنڭ تلندن، یاوزلغندن هر کیم قورقه، شونڭ ایچون اوزینی حرمت قیله‌لر. آندای آدملر بر نرسه بولسه، حاضر حکومتکه باروب خبر بیره‌لر، کوب وقتلر یالغاندن خبر بیروب نیچه کشی‌نی نا حق بلاغه مبتلا قیله‌لر. الله تعالی اوزی محافظه قیلسون شول یامان فعللر ملالر آراسنده کوبرك بولوب بارادر ملتنڭ خرابنه سبب بولا تورغان، بر گناه شوملقدر.

٥٠٦) شُر قتیلٍ قتیلٌ بیْنَ صفَّیْنِ احدهما یَطْلُبُ المُلْك.

(صوغش صفنده اولترلگان کشی‌لرنڭ یاوزراغی دنیا ملکنی تلاب صوغشقان‌لریدر).

بد بخت آدملر، یاوز آدملر دنیا راحتی ایچون محاربه صوغشقه کرکن کشی‌لردر. خصوصا دینی و ترکلکنی، آقچه ایچون صاتوب صوغشقه کروچی‌لر، یاخود هیچ بر مجبوریت اولمدیغی حالده عسکرلك خدمتنه کیرمك، انسانیتگه قارشی بر جریمه‌در. بلمام بزنڭ روسیه‌ده بولغان مسلمانلرنی مجبور یا معذور دیمك اولورمی؟ یا هند مسلمانلرینڭ مصر عربلرینڭ اوز اختیارلری برلان یالللانوب عسکرلك خدمتنه کیرمك لری جائز اولورمی؟ ترکلرده بر مثل واردر: فلانی جهنمگه یاراسنمه دیگانده آیلق نیچه غروش دیمش.

بو آدملرنڭ حالی شول قبیلدن اولمزمی؟

خصوصا مسلمان قرنداشلرینه قارشی، نعوذ بالله اعلاء کلمة کفر ایچون بارمق بیك مشکل مسئله‌در. مسلمانلر بو خصوصلرنی یخشی ملاحظه قیلو کرك، بو زمانده صوغشلرنك اکثری مسلمانغه قارشی‌در. خصوصا حاضرده روسیه‌ده ملت مجلسنده، عسکرلك مسئله‌سی مذاکره اولنه‌جقدر. شول وقت مسلمانلر بو مسئله‌گه دقت ایتسه‌لر کرك. بو مسئله‌ده اهمال ایتمك انسانیته هم اسلامیته یاقشماز. بو خصوصده غفلت جائز دگلدر.

٥٠١) شرّ ما فی رجلٍ شحٌّ هالعٌ وجبنٌ خالعٌ.

(دنیالر بغلغان کبك آه واه ایدوب قایغرته تورغان صارانلق کبی، یوراکی یاریلور درجه‌ده قورقاقلق کبی، ایر کشیده بولغان صفتلرنك نچاری بولماز).

بو حدیث شریفلرنك معنالری یخشی ملاحظه قیلساق معلومدر، بنده‌لر ایچون نا مناسب بولغان نچار صفتلرنك همه‌سندن، حضرت پیغمبر عم امتی صاقلانورغه قوشمشدر. بونلر یخشی ملاحظه اولنبورسه همه معجزهٔ باهره‌دن‌در.

حاضرده ملتمزنك آلغه باصقان کشیلرینی قاراساق، بر اوره‌دنیك یانده، بر استراژنیك یانده یاخود پسر یانده قورقوب جانلری چیغه، حتی دینلرینه ضرر نی قدر ذلت و خورلقلرنی اختیار قیله‌لر.

حضرت کرم الله وجهه بیورمشدرکه: (النّاس من خوف الذّلّ فی الذّلّ) یعنی آدملر ذلتدن قورقوب ذلتکه توشه‌لر. بو سوزلرنك همه‌سی: بوندن بیك اوچیوز یل مقدم بزنك ایچون سویلانمشدر.

٥٠١) شرف المؤمن صلاته باللّیل وعزّه استغناؤه عمّا فی ایدی الناس.

(مؤمننك شریف و حرمتلی اولمقی: کیچه‌لری نماز قیلوب، کوندزلر حلال کسبنده بولوب. کشیدن استغنا ایتمکده‌در).

یعنی دین دیانتده بولنوب، کشیدن هیچ نرسه طمع قیلمایچه، اوز عائله‌سنی اوز نفسنی: اوزینك حلال کسبی ایله صاقلاسه، او آدم شریف اولور. (١٠٧ ح باق).

٥٠٦) شمّت اخاك ثلاثاً فما زاد فانّما هی نزلةٌ او زکامٌ.

(مسلمان قرندشکنی اوچ کره تشمیت ایله، آندن آرتسه لازم دگل، چونکه صغوقدن یا که نزله بولغان).

یعنی توچکرگن کشی‌گه اوچ مرتبه‌گه قدر یرحمك الله دیب ایتو کرك. اگر آندن آرتق کوب توچکرسه. صوق اوتکان کشینك توچکرگانه یرحمك الله دیمك لازم دکل.

٥١٠) شهید البرّ یغفر له کلّ ذنبٍ الّا الدّین والامانة وشهید البحر یغفر له کلّ ذنبٍ والدّین والامانة.

(قره‌ده صوغش میدانده شهید بولغان کشینك همه گناهی یارلقانور، مگر اوستنده بولغان کشی بورچی بولسه، و صاقلارغه تابشرلغان امانتگه خیانت قیلغان بولسه، بونلر یارلقانماز. اما دیگز اوستنده شهید بولغان کشینك جمیع گناهی یارلقانور، حتی امانتکه خیانت قیلغان بولسه‌ده، بورچی هم بولسه‌ده).

بو حدیث شریفنی تکرار اوقوب بیك یخشی ملاحظه قیلو کرك. کشی حقی بوروچ امانتگه خیانت ایتمك نی قدر آغر گناهلردر. حتی شهیدلردن هم عفو قیلنمایدر. شهید بولغان کشینك همه گناهی عفو قیلنه، مگر شول بورچ بولان خیانت عفو قیلنمایدر. آه بنده نی قدر آغر یوکلرنی یوکلای! شونی ملاحظه قیلاتوده بحرده دیگزده محاربه قیلوغه حضرت پیغمبر عم نی قدر تشویق قیلغان اگر بو حدیثنی مسلمانلر کامل آگلاسه‌لر ایدی، دیگز صنعتی‌نك، علوم بحریه‌نك همه‌دن آرتق ترقیسنه اجتهاد ایدرلردی.

حضرت پیغمبرنك بو سوزلری بعینه معجزهٔ باهره‌در فقط نه چاره بزنك بصیرت کوزلرمز قابلانغان بو کبی سوزلرگه اطلاعمز بیك آز. شول سببدن همه حالمز ویران اوزمز پریشان اولادق. مولا همه مسلمانلرنك همه بصیرت کوزلرینی آچوب قلبلرینی نور ایمان ایله تنویر ایلسون آمین.

٥١١) شَيَّبَتْنِى هُودٌ وَ اَخَوَاتُهَا.

(مينى قارتايتدى سورهٔ هود و آنڭ قريندشلرى).

حديث شريف تفسيرنده محدثلر بيورورلاركه: بوندن مراد سورهٔ هودده «فاستقم كما امرت» آيت كريمه‌سيدر. يعنى بو آيت كريمه‌نڭ معناسنى حضرت پيغمبر عم كوب فكر و ملاحظه قيلوب مبارك صقاللرينه آق كيردى. تمام تمام الله تعالى نڭ امر ايلديكى كبى استقامت ايدوب، خدانڭ امرينى كامل برينه كيتورمك غايت مشكل بر وظيفه اولديغنه، حضرت پيغمبر عليه السلام نڭ بو مبارك سوزى بيوك دليلدر. استقامت بيوك بر نعمتدر. بونى لايق اولديغى كبى برينه كيتورمك خصوصنى فكر قيلوب، كوب اويلانغان ايچون مبارك صقاللرى آغاردى. غم و كدرنڭ زور قايغونڭ صقالغه تأثيرى اولديغى بيك شايعدر، حتى بعض آدملرنڭ آز بر وقتده آغيردقلرى كورلمكده‌در. بر كيجه‌ده آغارغانى هم يازه‌لر. حضرت پيغمبر عم اوز وظيفه‌سنى ادا قيلماقده بر تورلى نقصان بولماسون ديب قورقا ايدى. هم قرآن آيتلرندن بعض امته تهديد آيتلرى بولسه، كوب اويلاب امتى ايچون قايغرور ايدى. نتاكه سورهٔ هود قريندشلرندن سورهٔ واقعة، الحاقة، القارعة كبك سوره‌لرنى اوقوغانده كوب خفا بولا تورغان ايدى.

٥١٢) الشَّبَابُ شُعْبَةٌ مِنَ الْجُنُونِ وَالنِّسَاءُ حِبَالَةُ الشَّيْطَانِ

(ياشلق مجنونلقنڭ بر كيساگيدر. خاتونلر شيطان توزاغيدر).

حديث غايت معنالى و لطيف بر سوزدر. اولگى جمله‌نڭ ايكنچى جمله‌گه مناسبتى تامدر.

خاتونلر حقيقة شيطان توزاغيدر، خاتون واسطه‌سيله هر شيئى ايشلارگه ممكندر: خاتون خاطره‌سى ايچون مملكتلر خراب اولديغى تاريخ كتابلرنده كورلمكده‌در. ايكى دوست آراسنده كوبرك وقت فتنه و عداوت ظهورينه خاتونلر سبب اولمشدر. دور انقلاب فتنه‌لرنده كوب وقتلرده خاتونلر فتنه‌نى آلاولاندرمشدر. حبس خانه‌لرده بولغان مجرملر احوالى نظر اعتبارغه آلنسه اكثرينڭ شول حالگه توشمه‌سينه سبب

خاتون اولمشدر. بو فرانسه مملكتنده خاتونلرغه ويرلمش حريت، بتون فرانسوز ملتى نڭ نسللرينڭ انقراضنه سبب اولمقده‌در. هر كشى اوز باشينه خاتونلر واسطه‌سيله كلمش و كلمكده اولان قصورنى ملاحظه ايدرسه كفايه ايدر. (٦٩٧ حديثه قارا).

٥١٣) الشَّهْوَةُ الْخَفِيَّةُ وَ الرِّيَاءُ شِرْكٌ

(شهوة خفيه يعنى كشى‌گه كورستمك ايچون قيلغان هر تورلى ايشلر، سوزلر وهم ريا يعنى كشى‌گه كورستمك ايچون قيلغان عبادتلر همه‌سى شركدر).

هر اموردە انسان خالص و چين كوڭلده بولو كرك. يخشى نيت ايله بولمغان ايشلرده خير يوقدر.

٥١٤) الشَّيْخُ يَضْعُفُ جِسْمُهُ وَقَلْبُهُ شَابٌّ عَلَى حُبِّ اثْنَيْنِ طُولِ الْحَيَاةِ وَحُبِّ الْمَالِ.

(قارت كشى نڭ تنى و جسمى ضعيفلنسه‌ده، كوڭلى ايكى نرسه‌نڭ محبتنده دائما ياشده، اوزون عمر زمان سورمكده هر وقت كنجدر).

بنده قارتايغان صاين مالغه حريصلكى آرته، دنياده بيك كوب توراسى كيله، شونڭ ايچون بو خيرات قيلونى اويلاغانده، قارتايغاچ قيلورمن ديب كليا محروم بولو يارامى. همه خيراتى ياش وقتده قيلماق دخى آساندر.

٥١٥) صَاحِبُ الدَّيْنِ مَغْلُولٌ فِى قَبْرِهِ لَا يَفُكُّهُ اِلَّا قَضَاءُ دَيْنِهِ.

(بورجلى اوله‌رق اولمش آدم، تا بورجنى ادا قيلغانغه قدر قبرنده باغلى اولور).

يعنى مديون بورجلى آدم قبرنده دائم معذب اولور، دنياده هيچ راحتى اولمديغى كبى آخرتده دخى راحت ايتمز. شونڭ ايچون حضرت پيغمبر عم امتى دائما بورجقه كيرمكدن صاقلانوغه قوشقان. شول حاللرنى ملاحظه قيلوب هر كيم اوز حياتنده بورجنى ادا قيلوغه اجتهاد ايتمك لازمدر.

٥١٦) صَدَقَةُ ذِى الرَّحِمِ عَلَى ذِى الرَّحِمِ صَدَقَةٌ وَصِلَةٌ

(قرنداش نڭ قرنداش كه صدقەسى هم صدقەدر هم صلەدر).

يعنى اوز قرنداشلرى آراسندە محتاج لر بولغاندە صدقەنى چيت كشى گه بيرمك مناسب دكلدر، اقرباسينه بيرمك آرتقدر.

٥١٧) صَدَقَةُ السِّرِّ تُطْفِى غَضَبَ الرَّبِّ.

(صدقەنى ياشرون بيرمك غضب الهيدن امين اولمغه سببدر).

يعنى صدقه بركندە من شولاى بيردم بولاى بيردم ديب فاش قيلوب بيركن كشى سنه اذيت ايتمك هيچ مناسب دگلدر.

٥١٨) صفتى احمد المتوكل ليس بفظ ولا غليظ يَجْزِى بالحسنة الحسنة ولا يُكافى بالسيئة مولده مكة ومهاجره طيبة وامته الحمادون يأتزرون على انصافهم ويوضئون اطرافهم اناجيلهم فى صدورهم يصفون للصلاة كما يصفون للقتال قربانهم الذى يتقربون به الى دماؤهم رهبان بالليل ليوث بالنهار.

منم صفتم توكل قيلغوچى احمددر. نچار خلقلى آور طبيعتلى دگلدر. يخشيلوغە يخشيلق قيلور يامانلوغە قارشى يامانلق قيلماز. دوغديغى يرى مكەدر. هجرت قيلغان يرى مدينەدر. امتى دائما حمد ايديجى لردر. ستر عورت ايدن ازارلرى صيراقلرينڭ نصفنه قدر اولور. هر اعضالرينى يوارلر تازارتورلر. انجيللرى وكوكلرندە صاقليدر يعنى قران ايله عمل ايدرلر. نماز قيلغاندە صوغشدەغى كبك صف تورلر. قربانلرى اعلاء كلمة الله ايچون دوكدكلرى قاندر. قانلرى ايله خداغه يقينلق طلب ايدرلر. كيچەلرى عبادت ايله مشغول رهباندر كوندزلرى خدمتلرندە برر آرسلاندر.

حديث شريفنڭ معناسندە شارحلر ديرلر: كتب سماويەدە رسول اللهنڭ اسمى احمد متوكلدر. بعده حديث شريفدە امت محمدى توصيف مقامندە، الله تعالى گه قربت طلب ايتمكدە اعلاء كلمة الله ايچون اوز قانلرينى قربان ايدرلر ديدر.

ملت نصارادە كافرلردە اللهغە قربت ايچون پاسخه ديكان اكمك ايله خمرنى قربان ايدوب انى آشاغندە حضرت عيسى عم نڭ تنى آشايمز ديب ايت قيلەلر نعوذ بالله.

لكن الحمد لله بزنڭ اسلام دينندە آنداى نرسه يوق الله تعالى گه قربتنڭ عالى درجەسى جهاد فى سبيل الله لاعلاء كلمة الله.

٥١٩) صِلَةُ الرَّحِمِ وحسن الخُلُقِ وحسن الجِوارِ يعمرن الدّيار ويزدن فى الاعمار.

(صلهٔ رحم ايتمك خلق بر برينه زيارت ايتمك، كوركام خلق، يخشى كورشى بولمق، مملكتنڭ معمور اولمەسينه عمرلرنڭ آرتمەسينه سبب اولور).

حضرت پيغمبر عم امتى نڭ يورتلرى معمور اولمقنى، و حاللرى راحتلكدە اولمقنى تلاب شونڭ سببنى بيان قيلەدر.

البته بر ملتدە حسن خلق بولسه، بر برينه قرنداش كبى محبت ايله وقت كيچرسەلر، خلق آراسندە طنچلق بولوب، يورتنڭ معمور اولاجغى شبهەسزدر.

٥٢٠) صِلْ من قطعك واحسن الى من اساء اليك وقل الحق ولو على نفسك.

(سنى تاشلاسەلردە قرنداشلك دوستلقدن آيرسەلردە سن آلاردن آيرلمه سن تاشلامه سنگا يامانلق قيلغانلرغە سن يخشيلق قيل: حقنى سويله اگر اوز نفسنگا خلاف بولسەدە).

اشته شريعت قارامقندە بوگا مكارم اخلاق ديلار.

٥٢١) صلوا على نعالكم ولا تشبهوا اليهود

(آیاق کیوملرگز ایله نماز قیلمکز یهودیلره اوخشامه‌گز)

یهودی مذهبنده عبادت زماننده آیاق کیوملری چیقارمق بار ایکان حضرت پیغمبر ع.م عبادتده هم امتنه تکلفسز و مشقتسز بولورغه قوشقان.

۵۲۲) صَلاةُ الجَماعَةِ تَفْضُلُ صَلاةَ الفَذِ بِخَمْسٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً.

(جماعت نمازی، یالگز قیلغان نمازدن یکرمی بیش درجه افضل و آرتقدر).

جماعت نمازینه بارموزنڭ ثوابنی حساب ایتمایینچه یالغز کوزگه کورنکان فائده‌سنی اویلاسق کافیدر، جماعت نمازی اولا خلقنی بر یرگه جمع ایدر بر برینه محبتگه سبب بولور. هر کون اوچ بش مرتبه کوروب حال واحوال صوراسه، بر برینڭ حالندن خبردار بولسه، نفاق شقاق بلاسندن امین اولور. بوندن یکرمی اوتوز سنه اول حالمزی اویلاساق، بر محلده، بر قریه‌ده، مسجد جماعت کیلمکان کشنی هر کیم کریه کورگان، خلق آراسنده اول کشی‌نڭ قدری بولمغان. محله خلقی بر برینڭ حالنی هر وقت مسجدده بیله‌لر ایدی، برر کشی کیلماسه، نیگه کیلمادی ایکن دیب صوراشب، اگر محتاجی بولسه یاردمگه بارالر ایدی. شونڭ ایچون خلق آراسنده برلك محبت دائم ایدی. بری برینی دانوس ایله ایشلاری یوق ایدی.

حاضرده اوز حالمزنی یخشی اویلاساق نعوذ بالله فکر جمعیت وعلاقهٔ اتفاق آرامزده قالمادی، بلکه کوندن کونکه نفاق وشقاق آرتمقده، هر کشی نفسی نفسی بولوب کیتدی. کوب یرلرده جماعت نمازی دیکان سوز قالمدی، حتی بعض یرلرده ملالر دخی مسجدگه کیرمیلر، اکثری نمازنی دخی ترك ایتمکده‌در. شونڭ ایچون خلقمزده محبت قالمدی، دوستلق و قرندشلك هم قالمدی.

هر ملت اوز آرا تجمع ایتمکده اویوشمقده خصوصی اتفاقلر ایله بر مسلکه توپلانمقده‌در. بزنڭ مسلمانلر بولسه آیرلمقده بر برینی دشمن قولنه بیروب قربان ایتمکده‌در.

ای مسلمانلر مسجدلرگه تجمع ایدوب قرآنده بولغان قرندشلك‌لرمزنی یکارتوب برلشب جامعلرده فائده‌لی وعظ وخطبه‌لر اوقوب اوز آرا اویوشماساق، جمله‌مز برلشمه‌سك، مسلمانلق نامنه توپلانمه‌ساق، حالمز خراب اللهم احفظنا محو اولوب کیدرمز،

بر یوزنده اسممزده قالماز، بو اسارت بزنی محو ایدر!!

۵۲۳) صَلاةُ الْمَرْأَةِ وَحْدَها تَفْضُلُ على صَلاتِها فى الجامع بِخَمْسٍ وعِشْرِينَ دَرَجَةً.

(خاتونلرنڭ یالگز نماز قیلمه‌لری، جامعده قیلمقدن یکرمی بش درجه افضلدر).

هر نه قدر زمانه‌مزنڭ فاسقلری خاتونلرغه حریت بیرورگه دعوا قیلسه‌لرده، جزئی انصاف ایله موازنه قیلغانده، خاتونلر بولغان یرده فتنه‌دن احتراز غایت مشکلدر.

۵۲۴) الصبحة تمنع الرزق.

(صباح اویقوسی رزقنی مانعدر).

صباح هر کشی‌نڭ ذهنی صاف اولور، هر خدمتنی صباح ایرته کورمك قولای وآسان اولور. ایرته ایله بازارلرده صاتمق آلمق مسئله‌سی بتون جهانده شایعدر. اصحاب صنایع و خدام جمله بیك ایرته تورالر. عموما فیلسوفلر ایرته تورالر. دنیاده نی بار ایش‌سز خلق، تونی ایله یوررلر، کارت اوینارلر، ایکنچی کونی ساعت اون برگه قدر یوقلارلر، بو آدملرنی اوز آرامزدن قاراب کورساك، همه آخر عمرلرنده دولتلرندن آیریلوب فقیرلك باصقان مجبردر.

۵۲۵) الصبر عند الصدمة الأولى.

(هر زمان صدمه اولی‌ده، صبر لازمدر).

یعنی برنجی مرتبه باشقه بر بلا کیلوب قالسه، اول درجه‌سنده صبر قیلوغه اجتهاد ایتمه‌لی، صوڭره تدبیری آسان اولور. ایته‌لر: شوندای ایش باشقه کیلکانده نیچوك چیده‌دڭ؟ دیب عجبکه قالالر. کافرلر شوندای بر آغر حالده، یا اوزلرینی اوزلری آتەلر، یاکه بو نرسه آشاب اوزلرینی تلف قیلالر. بزنڭ اسلامده بونڭ دواسی صبردر، (۲۱۷ نچی حدیثگه قارا).

۵۲۶) الصدقة تمنع ميتة السوء.

صدقه و خیرات بنده‌نی نچار اولومدن صاقلار. هر تورلی اولوم بار: صواعقه باتوب اولمک. هر کیم توشاتده باتوب وفات ایتسه، البته آرتق حساب اولنه‌در.

۵۲۷) الصرم قد ذهب.

(خصومت دوشمانلق همه‌سی کیتدی).

زمان جاهلیتده ملتلر آراسنده بولغان خصومت، مسلمانچیلق کیلگان صوڭ کیتدی. اسلامیتده بری آخره عداوت ایتمک منافرت یوقدر همه مسلمان بری برینه قرندشدر. اوروپاده (دوئل) دیگان مصارمه اسلامیتده یوقدر.

۵۲۸) الضيافة ثلاثة ايام فما زاد صدقة وكل معروف صدقة.

قوناق ضیافتی اوچ کوندر، اوچ کوندن آرتق آشاتقان ایچرکانی همه‌سی صدقه‌در، هر یخشیلق صدقه‌در.

هر کیم اولورسه اولسون بر غریب آدم قوناق بولوب کیلسه اوچ کون حرمت ایدرگه کرک. آندن صوڭ قوناقغه الله انصاف بیرسون، حرمت قیلسه، تلانچی‌گه صدقه بیرکن کبک آشاتوب ایچرسه اختیارلی. صدقه‌غه مستحق آدم بولسه آنڭ درجه‌سی واسعدر.

۵۲۹) طاعة الله طاعة الوالد ومعصية الله معصية الوالد.

آتاسنه اطاعت ایتمک اللهغه اطاعت ایتمکدر. آتاغه عاصی اولمق باش تارتمق، اللهغه عاصی اولمقدر. آتا آناغه اطاعت ایتمک حکم قران ایله ثابتدر. (۲۵۸ گه قارا).

۵۳۰) طعام الواحد يكفي الاثنين وطعام الاثنين يكفي الاربعة وطعام الاربعة يكفي الثمانية.

(بر آدم ایچون حاضرلنگان آش ایکی کشی‌گه یتار: ایکی کشی‌گه حاضرلنگان

دورتگه دورتگه یتار: حاضرلنگان سکزگه یتار).

یعنی آچ کوزلی بولماگز، قاپولرگز هر دائم آچیق بولسون، اوزگزگه حاضرلنگان آش، قوناق کیلسه هم، یتار دیمکدر.

بنده‌نڭ اصل وجودینی صاقلامق ایچون کوب آش لازم دگلدر، فقط مقتضای بشریت نفس‌نڭ طلبی و آرزوسی نی قدر آشاسه‌ده طویماز. بعض کوب آشاینورغان کشی‌لر بر قوی‌نڭ ایتنی آشاب قویالار، بولارنڭ نفس‌لرینی قناعت ایدره‌جك قدر نعمت اون کشی‌گه هم یتار. بزنڭ روسیه تاتارلرنده آشامق ایچمک میزاندن خارجدر. اما ترکیه‌ده عثمانلی ملتی، اسلامی خرستیانی همه‌سی، یومیه ایکی مرتبه آشالرنده مسافر بولنور، اوزلرینه حاضرلگان آش‌لرینه مسافر کیلسه‌هم قبول ایدرلر.

۵۳۱) طعام السخي دواء وطعام الشحيح داء.

(سخی بوعارت کشی‌لرنڭ آشلری دوا و شفادر، بخیل و صاری کشی‌لرنڭ آشلری خسته‌لقدر).

۵۳۲) طعام يوم في العرس سنة وطعام يومين فضل وطعام ثلاثة ايام رياء وسمعة.

(طوی مجلس‌لری ایچون بر کون آشاتمق سنتدر، ایکی کون آشاتمق فضیلتدر، اوچنچی کونی خلقغه شهرت ایچون ریا، وسمعه‌در، فائده‌سز اسرافدر).

اما بزنڭ روسیه‌ده بعض طرفلرده برر جمعه طوی مجلس‌لری قیلالر، نیچه تورلی بدعتلر نیچه تورلی حراملرغه ارتکابلر، همه‌سی لزومندن خارج، بلکه اسم شهرت ایچون قیلمقلر مناسب دگلدر. ایسکی زمانده جمعه‌لب آی‌لب قیلغان طوی‌لر قطعیا جائز دگلدر.

۵۳۳) طلب العلم فريضة على كل مسلم.

(علمنی استه‌مك هر مسلمانغه فرضدر).

حضرت پیغمبر عم علم طلب قیلمق هر مسلمانغه فرض دیدی. علمنی علوم دینیه دیب تخصیص قیلمایدر، هر تورلی علمنی طلب فرضدر. ایرلوگه گنه دگل، هر مسلمانغه فرض، خاتون قزغه هم فرضدر. شولای هم بولسه‌ده، ملتمز کفران نعمت بلیه‌سینه اوغرادی، عمومیت ایله علمدن محروم اولدیلر. بو محروم اولمق، ملتمزده طلب یوق معناسی ایله دگلدر، فقط اسبابی یوقدر. ملتمز طلبدن هیچ بر وقت کیری قالدیغی یوق، طلبهٔ اسلام پیاده ــ یاو، نیچه تورلی فقر و ضرورت و غربتلری التزام ایدوب، مغربدن مشرقغه یورگانلر، وحالا یورمکده‌در. تاتار بالالاری بخاراده، ترکیه‌ده، مصرده، حرمین‌ده، ارض فلسطین‌ده، حتی هندستانده دخی بالگز علم طلبی یولنده بولنورلر. فقط نه چاره و نه حکمت الهیدر، اسبابنه سلوکده‌می خطا اولنور، موفقیت مطلوبه کورلمیدر.

٥٣٤) طَلَبُ العِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَاَنَّ طَالِبَ العِلْمِ يَسْتَغْفِرُ لَهُ كُلُّ شَيْءٍ حَتَّى الحِيتَانُ فِي البَحْرِ.

(علم طلب ایتمک هر مسلمانغه فرضدر. دنیاده بولغان هر نرسه، علم طلبنده بولغان کشیگه استغفار ایدر، حتی دگزده‌گی بالقلرغه قدر).

علم طلبی ایچون نی قدر بیوک تشویق.

٥٣٥) طَلَبُ العِلْمِ سَاعَةً خَيْرٌ مِنْ قِيَامِ لَيْلَةٍ وَطَلَبُ العِلْمِ يَوْمًا خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ ثَلَاثَةِ اَشْهُرٍ.

(علم طلبنده کیچمش بر ساعت وقت، بتون تون عبادت ایله قائم اولمقدن خیرلیدر. علم طلبنده کیچمش بر کون، اوچ آی روزه طوتمقدن خیرلیدر).

طلب علم خصوصنده بو قدر سوزلر بولسه‌ده، بزنک ملتمزده بر تورلی غفلت کورلمکده‌در. حالبوکه بو زمانده چیکمکده اولدیغمز اسارت، باشمزغه کیلگان نیچه بلک تورلی بلالر همه‌سی نادانلقدن کلمش و کلمکده‌در. عارف بک دیر: علم طلبی خصوصنده بولغان حدیثلر حقنده، مصر علمالرندن بری ایله ارامزده سوز بولدی شول وقت بو آدم دیدی: الحمد لله بو کون یعنی (١٣٠٧) نفس

قاهره‌ده، جامع ازهرده تحصیل ایتمکده اولان، یدی سکز بیک طلبه واردر. دورت یوز قدرده مدرس وار، هر کون درس ایله مشغوللردر. بیوردیلر.

بن: اوقوغان درسلری نه‌در؟

مصری: حدیث تفسیر فقه، نحو، کلام.

بن: بو علملر بیک یخشی، فقط بو زمانده شول علملردن فائده نه‌در؟ بونلر ایله حقوق اسلامیه‌نی محافظه ایتمک ممکن اولورمی؟ بو زمانده بزنک عموما حقلرمز آیاقلر آستنده قالمادیمی؟ بر فرنک، بر مسلم وطنی‌نک حقنه نیچوک تلاسه شولای تجاوز قیلا، بیچاره مسلم حقنی اثبات ایتمک چاره‌سنی بولامیور. مملکتنک خیری و فائده‌سی بتون اجنبی فرنکلرگه کیتدی، بز محکوم، آنلر حاکم اولدی، بز ذلیل، آنلر عالی اولدی، بز اسیر، آنلر خواجه اولدی. شول حالده جامع ازهرده تحصیل اولنمش علمدن فائده نه‌در؟ بو قدر عمرلر بوشقه نه ایچون صرف اولنور؟ بر علم اصل مقصود اولان اعلاء کلمة الله‌غه فائده‌سی بولمه‌سه، آنی تحصیلدن معنا بارمی؟ بو کون علوم دینیه دیه‌رک تحصیل ایتمکده اولدیغمز علملر، هیچ اولمزسه ملتمزنک اخلاق حمیدهٔ اسلامیه‌سنی محافظه ایده‌میور ایسه، صوگره حالمزنه اولور؟ دیدکمده.

مصری: خیر بنم مقصدم: هر کس ارکان دینیه‌سنی و واجبات لازمه‌سنی بیلور دیمک ایدی.

بن: علم، جمعیت اسلامیه‌نک سعادت دنیویه و اخراویه‌سینه وسیله بولو کرک. علم، بنده‌لرنک بصیرتلرینی، فکر و ملاحظه‌لرینی، عقل و ادراکلرینی آرتدیروب، هر نرسه‌نی اولچاب موازنه ایده‌جک قدر بر قوت بیرسه کرک. بزنک ازهرده تحصیل ایلدکمز علم، مصر علماسینه حسن ایله قبح درجه‌سنی آیره‌جق قدر بر معرفت ویرمیور. بو کبی علملر علم نافع دگلدر، (١٧٣) نجی حدیث شریفده منفعتسز علمدن حضرت پیغمبر عم استعاذه ایتمشدر، هم حقیقة بو کبی علمدن صغنمق لازمدر. بو کون ملت اسلام علماسندن کورلمکده اولان ذلت، یهودیلرده هم یوقدر. علمای اسلام یا خود ازهر علماسی دیه بلدکمز آدملر، بش غروشلق منفعت ایچون، یا بر آقچه‌لق میدال ایچون جمیع مذلتی خورلغنی اختیار قیلادر. مصرنک استیلاسی زمانده ازهر علماسی، دورت یچق انکلیزگه ایتدیگی مداهنه

قالمادی. حتی شول سنه‌ده مصرنی، و اهل اسلام‌نڭ رضاسینه خلاف اولارق مصرده بولغان عسکرنی قارامق ایچون، اوز سلطنت‌لرینی ارض مصرده قورمق ایچون کیلکان، انکلیز قرالیچه‌سینڭ اوغلی پرنس دیغال مصرغه کیلگانده: حکومت آدملری، شریفلر، سیدلر، تجار، علما همه‌سی، شول پرنس‌نڭ استقبالی ایچون دمیر یول محطه‌سینه باردیلر: مصر قاضی القضاتی، حنفی مفتیسی شیخ عباس المهدی، جامع ازهر شیخ المشایخی محمد انبابی، حقانیه مفتیسی، نقیب الاشراف شیخ بکری، شیخ السادات، و علما سائره کافه‌سی، هر تورلی فورمه‌لرنی کیوب، وطن دوشمانی اولان پرنسی استقبال ایتدیلر. بونڭ ایله کفایه اولنمدی، شول پرنس‌نڭ اقامت کاهی اولان، مصردن بر ساعت‌لك مسافه‌ده جزیره بغچه‌سینه قدر آرتندن باروب، قدومنی تبریك ایتمك استه‌دیلر، فقط پرنس جنابلری قبول قیلمادی. شول وقت علما هیچ عارلنمیچه، پرنس‌نڭ قاپوچیسی یانده بولغان دفترگه مبارك اسملرینی یازوب قایتدیلر.

آه امت محمد! آه واه نره‌ده قالدی حیثیت اسلامیه؟ نره‌ده قالدی علمانڭ اعتباری و عزتی؟ اشراف علما و اکابر امت بو قدر ذلتی قبول ایدرسه، باشقه‌لردن نی امید ایدرگه کرك. دیدکمده.

مصری: نعم حقکز وار ایش حقیقة بویله‌در. بو مملکت‌ده، خصوصا زمانه‌مزنڭ دجاللری اولان بو علمانڭ بولندقلری یرلردن هجرت ایتمك واجبدر. فقط عالم اسلامده بو خسته‌لق عمومی استیلا ایتمش، شونی فکر قیلامده باروغه یر بولامیورم، شونڭ ایچون خاطرمه من طرف الله بر چاره کلنجه‌یه قدر، الآن علما نامنی حامل اولانلردن هیچ برینڭ یوزینی کورمایمن دیب، اوز یورتمه قاپاندم. دیدی

(دقت بیورلرمی بزنڭ افندی آناطولی اسلامبولغه هم تعرض ایتمك استر).

بن: ابتدای اسلامده بولغان اخلاق هیچ بر مملکت‌ده قالماسه‌ده، بو ضعیف حال هر مملکت‌ده اهالی‌نڭ اخلاقنه قاراغانده، بر نیچه درجه‌گه تقسیم اولنور. آناطولی ایله مصر بو درجه‌ده برابر دگلدر. بن آناطولی‌لی‌یم، بزنڭ استقبالمز سزگه قاراغانده کوب امیددر.

مصرده سکز مڭ طلبه وار، عموما مصر خلقی طوقز ملیوندر. بونلر نیچوك ایکی اوچ مڭ انکلیزنڭ حکمنه اسیر بولالر؟ حتی اسیر بولغانلقلرندن خبری یوق.

اگر اوزلرینڭ اسیر اولدقلرینی بیلسه‌لر، احتمال استقبالده بر نجات امیدی اولوردی.

انکلتره حکومتی فائده و ضررنی بیله طورغان بر حکومت‌در، مصرنی استیلا و محافظه ایچون یتمش سکسان طابور عسکر لزومنی کورسه ایدی، بر آقچه صرف ایتمزدی بلکه انکلتره ملت مجلس بر دقیقه مصرده قرار ایتمیوب. عسکرینی کاملا مصردن چیقارور ایدی. اما حاضرده بر تین آقچه صرف ایتمایچه استفاده ممکن اولدیغنی کوردیلر، بونی ترك ایتمك کار عقل دگلدر. خصوصا مصرلی‌لر انکلیزلر ایچون هر نرسه‌نی حاضر قیلوب، استه‌دکلرندن آرتق همتلر کورسته‌لر. بو حالنی کوره طوروب مصردن چیقسالر، بتون دنیا آنلارنی احمق دیرلر.

شوراده بر یاریم میلیون یونان خلقنه تعرض ایدوب قاراسونلر، کوررسز باشلارینه نیندای بلالر کلور. الله کوسترمه‌سون اگر دولت علیه‌نڭ ازمیر ولایتنی استیلا فکرنده بر دولت تعرض قیلسه، اوراده اوزینی صاقلامق ایچون اقلی ایللی طابور عسکر لازم. بو قدر عسکرنڭ مصرفنی التزام ایتمگه هیچ بر حکومت راضی اولماز. اما دورت طابور عسکر ایله بر ولایتی استیلا ایتمك، بزم آناطولی‌ده قابل دگلدر. شونڭ ایچون دیرمکه: بزم استقبالمز، سزگه قاراغانده کوب امیددر. هر نه قدر آنلرنڭ هر تحصیل ایتمکده اولدقلری علملرنی، علوم نافعه‌دندر دیه دعوا قیلماسامده، بزنڭ علما و اشرافمز بر اجنبی پرنس‌نی استقبال ایچون بو قدر عارسزلگی اختیار ایتمازلر.

شو حالده حقیقة هجرت نیتنده بولسه‌گز، بزنڭ آناطولی بورایه نسبة ناموسلرینی صاقلامشلردر. شولای هم بولسه‌ده الله تعالی بوراسنی اوزی اصلاح ایلسون.

مصری: ١٢٩٥ تاریخنده روسیه آیاستفانوس‌قه کیلکان‌ده ایمپراطورنڭ قرنداشی استانبولنی کورمك ایچون شهره کلمش، شول زمانده هیچ وظیفه ایدنمیه‌رك ذوق وصفاسیله مشغول بولغان استانبول خلقی‌نڭ حالنه باقمش‌ده دیمش:

«بن کندمی بو مملکت‌ده اسیر کبی کوره‌من، زیرا بو خلق آراسنده مغلوبیت‌دن بر اثر کورنمایدر، بلکه هر کشی ذوق و سرور ایچنده‌در». او زمان اجنبی غزته‌لرنده اوقغان کشی‌لر بویله سویله‌دیلر. شونڭ ایچون من فکر قیلامن، اوراسی بوراسی همه‌سی بردر. مسلمانده حمیت ملیه حسی و محافظه علویت ذوقی یوقدر. نه یاپالم!

بن: استحصالنه چالشمق بزم وظیفه‌مزدر. هم‌ده سزنڭ استانبول خلقی دیه اسناد ایلدکڭز طائفهٔ لا یفلحون، عیش و عشرت ایله مشغول آدملردر. حالبوکه بزم کلام و سوزمز علما اوزرنده‌در.

مصرلی: هر نصل ایسه بن اوراده بولمادم بیلمیورم فقط روسیه اردوسینڭ آیاستفانوسه کلمه‌سی غراندوقنڭ استانبولغه کیرمه‌سی حکومتنڭ رضاسینه خلاف ایدی. عاقبت اموردە معلوم دگل ایدی. اگر علما کبی معروف آدملر روسلره احترام ایتسه‌لر، احتمال صوڭره‌دن حکومت آنلره قهر ایدردی. آنڭ ایچون احتراز ایتدیلر. مصرلیلرده بولسه حکومت اوزی انکلیزنڭ کیرمه‌سندن ممنون ایدی، شونڭ ایچون مصر علماسی مصر حکومتینه تبعیت ایتدی. عموما مسلمانلر هر یرده حکومت فکرینه موافق حرکت ایدر بر ضعیف ملتدر، بزده هر کس اوز سعادتنی ملاحظه ایدر، حمیت ملیه یوقدر. بو بر زمان بویله‌جه کیدر. دیه‌رك سوزینی کسدی. یوقاروده سویله‌نکان سوزلردن معلومدر. بن آناطولی خلقنی کلیا آڭلامادم. یالڭز آیرمه بار دیدم. هم آیرمه باردر.

امت اسلامیه‌نڭ خیرینی و سعادتنی کینه شو آناطولی اهالیسندن بیکله‌رز. عرب لسانی تکلم ایدن ملتلرنڭ هیچ برندن خیر کلماز. (١)

شولای هم بولسه‌ده، احوال ملتنڭ اصلاحنه چاره یوقدر. دیب امید کیسرگه یاراماز. حاضرده بزنڭ اسلام ملتی آراسنده نفاق و شقاقنڭ سببی علما اولدیغی کبی، استقبالده اتحاد اسبابنی دخی علمادن منتظر اولمه‌لی. علما اوزلرینڭ حرکتلرینی حضرت پیغمبر عم حرکتنه تطبیق ایدرلرسه، همان اصلاح میدانه کلور. دول غربیه‌که قارشی حقوق اسلامیه‌نی، فائده وضررنی اولچاب حمایه ایدرلر.

بو کتابنی یازغانده بر حدیث کورلمش ایدی، هر نه قدر ضعیف قیدی اولدیغی ایچون ترك اولنمش ایسه‌ده، بو مقامده مناسبتی اولدیغندن سوز آراسنده نقل ایدرگه کوردم: «صنفان من الناس اذا صلحا صلح الناس واذا فسدا فسد الناس، العلما والامراء» معناسی (ایکی تورلی کشیلر توزالسه خلق توزاله بوزولسه خلق بوزوله، علما وامیرلردر).

١) عجب! ترك ملتی ایله عرب قومی آراسنده بیك زور صغوقلق بار. ترکلر عربلرگه شول قدر حقیر کوز برلن قارارلر: قاره ایتگه عرب دیه اسم بیرورلر، بر سوزنی انکار مقامنده: (اویله ایسه بن عرب اولایم. دیه استهزا مقامنده یمین ایدرلر. «نه شامنڭ حلوه‌سی ونه عربك یوزی» کبی سوزلر پك چوقدر، عربلرده: «الترك نصرانی والاسلام» دیر
بویله بر منافره باشقه‌لرده دخی واردر فقط بونلرده اولدیغی درجه‌ده جدی وصمیمی دگلدر.

حقیقة حالمزنی بیك یخشی ملاحظه قیلساق، بو کونگی اسارت علم قدرنی تقدیر ایده‌مدکمزدن‌در. آرامزده اولان نفاق و شقاق علمامزنڭ قصورندندر.

بز ملتڭ قصورینی دخی علمایه اسناد ایتمکده مجبورز. زیرا علما ورثهٔ انبیادر، وظیفه‌سی عوام حالنی اصلاح یولنده اجتهاد ایتمکدر. بزم علمامز بلکه بونڭ عکسنه خدمت ایدرلر. بر آدمنڭ حال و معیشتی آزغنه توزالسه، ملالر همان حجگه بارورغه نصیحت ایدرلر. بیچاره‌نڭ سرمایه‌سندن خبرلری یوق، اوده حضرت سوزینی قبول ایدوب بورجلارنی تولەمزدن حجگه کیدر. حجدن کیلگان صوڭ ایشنه یخشی قاراماز حاجی افندی بولور. دولتی‌نڭ نقصاننه سبب اولور. خلاصه علمامزنڭ تدبیرسزلگی، ملتمزنڭ بختسزلگنه سبب اولمقده‌در.

عارف بك جنابلری همیشه علمادن امیدنی کیسمیور، ملتڭ استقبالنی علمایه تفویض ایدیور. فقط شمدی علمانڭ ابتدا اوزینی اصلاح لازم‌در دیر. علمانڭ اصلاحنه چاره اولارق (٥٤٢) حدیث شریفگه اشارت قیلادر.

٥٣٦) طَلَبُ الْحَلَالِ وَاجِبٌ عَلٰى كُلِّ مُسْلِمٍ.

(حلالدن رزقنی طلب قیلمق، هر مسلمانغه واجبدر).

یازمش بولسه کیلور دیب اوطورمق مناسب دگلدر. هر کشی رزقنی طلب قیلماقده اسبابنه تشبث ایتمك کرك. واقعا رزق مقسومدر، بویله اعتقاده مأمورز، سعی و اجتهاد ایله دخی مأمورز. انسان اجتهاد ایتمه‌لی سعی و غیرت ایتمه‌لی صوڭره هر نه حاصل ایدرسه، شول رزق مقسومدر.

٥٣٧) طُوبٰى لِمَنْ تَوَاضَعَ فِى غَيْرِ مَنْقَصَةٍ؛ وَاَذَلَّ نَفْسَهُ فِى غَيْرِ مَسْكَنَةٍ؛ وَ اَنْفَقَ مِنْ مَالٍ جَمَعَهُ فِى غَيْرِ مَعْصِيَةٍ؛ وَخَالَطَ اَهْلَ الْفِقْهِ وَالْحِكْمَةِ؛ وَرَحِمَ اَهْلَ الذُّلِّ وَالْمَسْكَنَةِ؛ طُوبٰى لِمَنْ ذَلَّ نَفْسُهُ؛ وَطَابَ كَسْبُهُ؛ وَحَسُنَتْ سَرِيرَتُهُ؛ وَكَرُمَتْ

علانیته؛ وعزل عن الناس شره؛ طوبی لمن عمل بعلمه؛
وانفق الفضل من ماله؛ وامسك الفضل من قوله.

(نی خوش سوینچ شول کشی‌گه؛ اوزینه نقصان کیتورمای کچوك‌لك قیلور، قدرینی کیته‌رماینچه توبن‌لك ایدر، یعنی خدمتدن عارلنمای، اولوغ باشنی کچوك قیلور. حلال کسب ایله جمع ایلدیگی مالنی ملت فائده‌سینه احسان قیلور. اهل علم و حکمت ایله اختلاط قیلور آرالاشور، فقر و ضرورت ذل و مسکنت حالنده بولغان کشی‌لرکه: اوزی کچوك‌لك قیلوب، حلال کسب ایله یخشی طبیعت و کورکام خلقلی اولارق ایچی طشی بر، کشی‌گه هیچ زیانی تیکماز، خلق آنك شرندن امین اولور. و نه خوش بختیاردر شول کشی: علمی برلن عمل قیلور، مالی‌نك آرتوغنی خیرات‌قه صرف قیلور، سوزینك آرتوغنی صاقلار یعنی کرك‌سز فائده‌سز سوز سویله‌ماز).

بو حدیث شریف حسن خلق نه اولدیغنی تعریف قیلوب مکارم اخلاقغه ترغیب قیلادر.

۵۳۸) طوبی لمن رآنی وآمن بی مرة وطوبی لمن لم یرنی وآمن بی سبع مرات.

(بر مرتبه سوینچ بنی کوروب ایمان کیتورگن کشی‌لرگه یدی مرتبه سوینچ کورمزدن ایمان کیتورگن کشی‌لرگه حضرت پیغمبر عم ذات مبارك‌لرینی کوروب نیچه معجزه‌لرینی مشاهده قیلوب ایمان کیترگن کیمسنه‌لرگه قاراغانده، حضرت پیغمبر علیه السلامنی کورماینچه یالگز عقل سلیم ایله حقیقت‌نی بیلوب ایمان کیتورگن کشی‌لرنك آراسنده، بیوك فرق واردر.

۵۳۹) طوبی لمن رآنی ولمن رأی من رآنی ولمن رأی من رأی من رآنی.

(بنی کورگن کشی‌گه نه خوش سوینچدر. ودخی بنی کورگاننی کورگن‌گه ودخی بنی کورگن کشینی کورگن‌نی کورگن‌گه).

حضرت پیغمبر علیه السلامنی کوزی ایله کوروب ایمان کیتورگن کشی‌لرگه نه بیوك شادلقدر. هم حضرت پیغمبر عم‌نی کورب ایمان کیتورگن صحابهٔ کرامنی کورچی تابعین و انلرنی کورگن تبع تابعین‌گه همه شادلقدرکه اوزلریگه هدایت ربانی ایرشوب نور ایمان ایله منور اولدیلر. نعوذ بالله نیچه آدملر کوزلری ایله کورسه‌لرده حقیقت‌نی بیلمادیلر. هدایتدن محروم اولدیلر.

۵۴۰) طوبی لمن شغله عیبه عن عیوب الناس وانفق الفضل من ماله وامسك الفضل من قوله ووسعته السنه فلم یعدل عنها الی البدعة.

(اولوغ راحت‌لك اوز عیبنی کوب فکر قیلوب، کشی عیبنی کورمایدر. مالی‌نك آرتوغنی خیرگه صرف قیلا؛ آرتق سوز سویله‌مای، سنت ایله مشغول بدعت ایشگه کوز صالمای).

۵۴۱) طیبوا ساحاتکم فان انتن الساحات ساحات الیهود.

(اورام وحولی‌لرگزی تازارتنگز، یهودی اورام‌لری کبك اورام‌لرگز صاصیق بولماسون).

بو بر امر غریبدرکه یهودی ملتی بوندن (۱۳۰۰) سنه مقدم دخی شول حالده نجاست ایچنده ایمش‌لر. یهودی ملتی نی قدر بای بولسه‌ده تازالق‌سز اوزلریده صاصیق آنك اوستنه آشلرینه هم صارمساق کبی صاصیق نرسه‌لر استعمال ایدرلر. بتون دنیاده یهودیلر نظافت‌سز بر ملتدر. حضرت پیغمبر عم امتی یهودی کبی بولماگز دیه نظافت ایله امر قیلادر.

۵۴۲) الطاعم الشاکر بمنزلة الصائم الصابر.

(بار نعمتنه شکرانه قیلغان کشی الله تعالی حضورنده صبر قیلغوچی صائم ایله برابردر).

٥٤٣) الطَّمع يُذْهِبُ الحِكْمَةَ مِنْ قُلُوبِ العُلَماءِ.

(طمع علمانڭ قلبندن حكمتنى كيدرر).

يعنى علمانڭ اويلاغانى دائما بايلاردن بر نرسه قوپارمق اميد ايتمك اولديغندن سوزلرنده اثر قالماز زيرا سوزنڭ تأثير ايتمه‌كى ايچون، اخلاص كوڭلدن كامل اعتقاد ايله سويله‌مك لازمدر.

اگر بر آدم سويله‌گان سوزينى اوزى اعتقاد قيلمايينچه بر غرض يا طمع نيتى ايله سويله‌سه، آنڭ سوزنده تأثير بولماز طمع حكمتنى ازاله ايدر. اشته بو زمانده علماى اسلام سوزنده نى ايچون اثر يوق؟ علما نامنى حامل آدملرمزده طمع بليه‌سى شايع اولديغى ايچوندر.

٥٤٤) الطَّيْرُ تَجْرى بِقَدَرٍ.

(قوش هم تقدير ايله اوچار).

جاهليت زماننده عربلر، بر ايشكه باشلامق بولسه ياكه سفرگه چيقمق بولسه، بر قوشنى طوتوب بوشاتورلار ايدى. اگر قوش قولدان بوشانغاچ اوڭغه ميل قيلسه، خيرگه تفأل قيلورلر، صولغه ميل قيلسه تشئم قيلوب شول سفرگه چيقمازلر ايدى. رسول الله شونڭ كبك تفأل هم تشئمدن هر زمان منع ايتمشدر.

٥٤٥) الطِّيَرَةُ شِرْكٌ.

(فال قاراتمق شركدر).

يعنى كارتلر قاراب هر تورلى فال و تشئم همه مشركلر عمليدر. مؤمنلر هر اموردە اللهغه توكل قيلوب، ايشلرنده ثابت قدم اولورلر، هر تورلى وسوسهٔ شيطانيه‌گه اعتبار قيلمازلر (٢٥٨ و ٣٥٨ هم ٩٨٩ حديثلرگه قارا).

٥٤٦) ظَهْرُ المُؤْمِنِ حِمىً الّا بِحَقِّه.

(مؤمن اولديسه حمايه اولنمشدر، عرضنه تجاوز اولنماز).

يعنى كيمسه‌گه حكمسز نظامسز جزا ويرلماز، خصوصا مؤمن شخصى حردر.

٥٤٧) عائِدُ المَرِيضِ يمشى فى مَخْرَفَةِ الجَنَّةِ.

(خسته‌لرنڭ خاطرينى صورمق ايچون باروچيلر جنت بولنده بوروچيلر كبكدر).

خسته اولانلرنڭ قلبلرى البته منكسردر خاطرى منكسر اولغان كشيلرگه مرحمت ايتمك انسانيت نامنه مناسبدر.

٥٤٨) عِبادَ اللهِ وَضَعَ اللهُ الحَرَجَ الّا امْرأً اقْتَرَضَ امرأً ظُلْماً فَذاكَ يُحْرَجُ وَ يَهْلِكُ.

(اى اللهنڭ قوللرى، حق سبحانه و تعالى بنده‌لردن زحمت و هلاكتنى رفع ايتدى، مگر شول كشيلرگنه قالدى، باشقه كشنى ظلم ايله غيبت قيلا، اشته شو غيبت قيلا طورغان كشيلر، مشقت و هلاكتكه توشرلر).

غيبتنڭ گناه كبائردن اولديغنه، بو مقامده دخى كافى دلالت ايدر.

٥٤٩) عِبادَ اللهِ تَداوَوْا فَاِنَّ اللهَ لم يَضَعْ داءً الّا وَضَعَ لَهُ دَواءً الّا داءً واحِداً الهَرَمُ.

(اى اللهنڭ قوللرى، خسته‌لرغه دوا قيلڭز، چونكه الله تعالى هيچ دواسز خسته‌لق خلق ايتمدى، همه دردنڭ دواسى باردر، مگر قارتلقنڭ دواسى يوقدر).

بو حديث شريف معناسنى يخشى مطالعه قيلوب ملاحظه قيلساق علم طبنڭ درجهٔ لزومنى دخى تصديق ايدرمز.

٥٥٠) عَجِبَ رَبُّنا مِنْ رَجُلٍ غَزا فى سَبيلِ اللهِ فَانْهَزَمَ اَصْحابُهُ فَعَلِمَ ما عَلَيْهِ فَرَجَعَ حَتّى اُهْرِيقَ دَمُهُ فَيَقُولُ اللهُ عَزَّوَجَلَّ لِمَلائِكَتِهِ انْظُرُوا اِلى عَبْدى رَجَعَ رَغْبَةً فيما عِنْدى وَ شَفَقَةً مِمّا عِنْدى حَتّى اُهْرِيقَ دَمُهُ.

(الله سبحانه وتعالى فى سبيل الله جهاد قيلغان صوغشقان كشى‌دن راضى اولور. شويله‌كه اگر جمله آرقداشلرى مغلوب بولوب صوغش ميدانده چيقسه‌لرده، بو كشى شول حالده هم اوز وظيفه‌سنى ادا قيلوب، رجعت ايدركن شهيد بولدى. شول وقت الله سبحانه و تعالى فرشته‌لرگه بيورور: قاراگز شول بنده، بنم عندمده بولغان اجر و ثوابگه رغبت ايتدى، بنم رضامى طلب يولنده شهيد بولدى).

صوغش ميدانده، دشمن غالب بولغان زمانده رجعت لازم كيلسه، شول وقتلرده فن عسكرى‌ده مهارت لازم، بر نيچه آدم، ياخود بر آدم دشمننى اشغال قيلوب عسكرنڭ قسم اعظمنى خلاص ايتمك قوتقارمق وار. شونداى زمانده لازم بولغان تدابيرنى قيلمق ايچون نفسنى فدا ايتمش كمسنه‌لر حقيقة شايان تحسين ومكافات‌در. فن حرب اصحابى بو مطلبنى افاده ايتمك ايچون جلدلر ايله كتاب يازالر. حضرت فخر الكائنات بر جمله ايله بو مطلبه اشاره ايتمش فن حربنڭ اڭ مهم نقطه‌سنى كوسترمشدر. اشته شول خدمتى ايفا ايدنلره عند الله و عند الناس شو شرف كافيدر.

۵۵۱) عَجِبْتُ لِمَنْ يَشْتَرِى المَمَالِيكَ بِمَالِهِ ثَمَّ يُعْتِقُهُمْ كَيْفَ لَا يَشْتَرِى الْاَحْرَارَ بِمَعْرُوفِهِ فَهُوَ اَعْظَمُ ثَوَاباً.

(عجب شول كشى‌گه، قللرنى اوز آقچه‌سى ايله صاتوب آلوب آزاد قيلا، حرلرنى يخشيلق ايله صاتوب آلمايدر حالبوكه بونڭ ثوابى دخى آرتقدر).

(۲۵۸ نجى حديث‌گه هم قارا).

يكرمنجى عصر مدنيتى عجايب‌در بو قدر علما و ادبانى حبس خانه‌لرگه صالوب اسير قيلوغه اجتهاد قيلالر، حالبوكه اوزلرى، قللرنى آزاد قيلمق دعواسنده بولنه‌لر. عجايبات دهردن بيك كوب نرسه‌لر بار، جمله‌دن عجبركى، انسانلرنڭ عمللرى دائما دعوالرينه مخالف اولمه‌سيدر.

۵۵۲) عُدْ مَنْ لَا يَعُودُكَ وَاهْدِ لِمَنْ لَا يُهْدِى لَكَ.

(خسته بولغان زمانڭده سنڭ حالڭنى صوراماغان كشى‌نڭ حالنى صور. سڭا هديه بيرمگان كشى‌گه سن هديه بير).

يعنى كشى‌نڭ خاطرينى صاقلاب اوز آرا محبت ودوستلق آرتدرمق ايچون اجتهاد قيل، اتحاد اتفاق ايچون بر زيان كيلماسون. هر كشى شويله برى آخرگه رعايه ايله معامله ايدرسه مسلمانلر آراسنده افتراق اولمزدى.

۵۵۳) عَشْرٌ مِنَ الفِطْرَةِ قَصُّ الشَّارِبِ وَاِعْفَاءُ اللِّحْيَةِ والسِّوَاكُ واسْتِنْشَاقُ الْمَاءِ وَقَصُّ الاَظَافِيرِ وَغَسْلُ البَرَاجِمِ وَنَتْفُ الاِبِطِ وَحَلْقُ العَانَةِ وَانْتِقَاصُ المَاءِ.

(شول اون نرسه يارادلمش خلقتگه موافقدر: ميقلرينى كيسمك، صقالنى ييبارمك، آغزنى مسواك برلان ييقامق، بورننى صو ايله چايقامق، طرناقلرينى كيسمك، كير اوتره تورغان اعضالرى ييقامق، قولتق آستلرنى تازارتمق، قاسيقلرنى تراش ايتمك، بول چيغه طورغان يرنى ييقامق).

بونلر همه‌سى تن سلامتلگى نظافت پاكلك ايچون لازمدر. بونلرنى طبيعت انشان تقاضه قيلادر. خلقتاً شولاى كيراك.

۵۵۴) عِفُّوا عَنْ نِسَاءِ النَّاسِ تَعِفَّ نِسَاؤُكُمْ وَبِرُّوا آبَاءَكُمْ تَبَرَّكُمْ اَبْنَاؤُكُمْ وَمَنْ اَتَاهُ اَخُوهُ مُتَنَصِّلاً فَلْيَقْبَلْ ذٰلِكَ مِنْهُ مُحِقّاً كَانَ اَوْ مُبْطِلاً فَاِنْ لَمْ يَفْعَلْ لَمْ يَرِدْ عَلَى الْحَوْضِ.

(كشى خاتونندن كوزگزنى يوموگز، سزنڭ هم خاتونلرگز عفت وناموسلرينى صاقلاسونلر آتالرگزغه عزت و حرمت قيلوگز بالالرگز سزگه‌ده حرمت ايدرلر. بر آدمگه دين قرندشلرندن برى عذر طلب قيلوب كيلسه، آنڭ عذرينى حق بولسون ناحق بولسون قبول ايلسون، اگر قبول ايتماسه، عنايت ربانيه‌دن محرومدر).

خلاصهٔ كلام انسانيته لايق بويله معامله ايتمكدر محارم‌دن صاقنمق آتا آنايه حرمت و رعايه ايتمك افتراقه سبب اولاجق نا خوشلغه ميدان ويرمه‌مك مقتضاى انسانيت‌در.

٥٥٥) على كلّ مسلم صدقةٌ فان لم يجد فيعمل بيديه فينفع نفسه ويتصدق فان لم يستطع فيعين ذا الحاجة الملهوف فان لم يفعل فيأمر بالخير فان لم يفعل فيمسك عن الشرّ فانه له صدقة.

(صدقه هر مسلمانغه واجبدر. بو وجوب‌كه فقهای اسلام وجوب استحبابی دیرلر. اگر صدقه قیلورغه بر نرسه‌سی یوق، اجتهاد قیلوب اوز قوتی برلان اوزینه فائده کتورسون، بوگاده قدرتی کیلماسه، عاجز اولمش محتاج بر آدملرگه یاردم قیلسون، بوگاده حالی کیلماسه، خیر ایله امر قیلسون. اگر بوگاده حالی کیلماسه، هیچ اولمزسه اوزی کشی‌گه یاوزلق قیلماسون، اشته اگر انصاف ایدرسه بوده بر صدقه‌در).

حضرت پیغمبر عم امتنی اخلاق حمیده‌گه نیچه طریق ایله ارشاد ایتمشدر. بو حدیث شریف هم شول جمله‌دندر.

٥٥٦) علموا الصبی الصلاة ابن سبع سنین واضربوه علیها ابن عشر.

(بالالرگزنی یدی یاشندن نماز قیلورغه اوگره‌تگز اگر اون یاشنده بالا نماز قیلماسه صوغگز)

بالالرغه بالا وقتنده ارکان اسلامی تعلیم ایتمك لازمدر. اگر کوچکلکده کوروب آتا آناسی ایله برابر نماز وباشقه عمللرنی قیلوب اوگرانسه، صوگره بالا کسب الفت ایدر نماز قیلماقده هیچ بر وقت یالقاولق قیلماز.

بز مسلمانلر بو خصوصده خره‌ستیانلردن عبرت آلورغه کرك، خره‌ستیانلر چیرکاوگه بارسه، اوچ دورت بالاسی یاننده برابر بارور، تا کچوك زماننده کوره کیلور، صوگره حتی باطل حق اولدیغنی تفریق ایتمز حتی عادت کبی اولور. روس مکتبلرنده اخلاق دینیه‌دن خصوصی امتحانلر واردر. بزده ایسه بو زمانه معلملری دیانت جهتنی اغماض ایتمکده، طلبه آراسنده فساد اخلاق شایع اولمقده‌در. بوندن

یکرمی اوتوز سنه مقدم مدرسه‌لرمزده نماز قیلمق مجبوری ایدی. نمازی ترك ایدنلر مدرسه‌لرده تأدیب اولنوردی. هر نه سببه مبنی ایسه بو زمانلرده بالالرده دگل قارتلرمزده دخی عبادة مسئله‌سنده کسالت شایع اولدی. مسجدلرده امر معروف یوق امامل‌رمز، اوز صنعتلرینی بر باب رزق ایتدیلر، اطراف‌مزی احاطه ایتمش داخلی وخارجی دین دشمنلری چوغالدی. اشته حضرت پیغمبر عم امتینڭ استقبالنی تأمین ایتمك ایچون، بو صورتله صبی وقتلرنده بالالرنی دین وعبادت ایله عادتلندرمك جهتنی تعلیم ایتمشدر.

٥٥٧) علموا اولادكم السباحة والرمایه ونعم لهو المؤمنة فی بیتها المغزل واذا دعاك ابواك فاجب امك.

(بالالرگزی صوده یوزارگه اوق آتارغه اوگره‌تگز. خاتونلرنڭ اویلرنده وقت کیچره طورغان اویونجقلری، یپ ایرلی طورغان اورچقلریدر. آتا برلان آنا ایکسی بردن طاوش قاتسه‌لر یاکه خدمت قوشسه‌لر اول آناغه جواب بیروگز).

اگر شو مبارك حدیث شریفنڭ معناسنی یخشی ملاحظه قیلساق اویلاساق، عموم خره‌ستیان دولتلرینڭ شرندن امین اولا بیلورمز. بالالرمزغه آلت حرب استعمالنی اوگراتساك ملطق آتارغه هم قلچلر استعمالنه ملکه قیلدرسق، بتون مسلمان بالاسی لازم وقتنده سلاح استعمال قیلورغه بیلسه، جهان پادشاه‌لری بزدن قورقار ایدی. صولرده یوزارگه بیلساك دڭز ودریالرده یوررگه بیلساك، بزلرنی هیچ بر وقت خره‌ستیانلر بو درجه‌ده حور کورمزلر ایدی. اسلامیتنڭ شان وشرفنی حمایه ایتمك ایچون هر فرد مسلمان علوم عسکریه‌دن زمانه‌سیغه کوره باخبر اولمق لازمدر.

خاتونلرنڭ یپ ایرلمه‌لرینه دخی عطف نظر قیلساق؛ بوندن اوتوز قرق سنه مقدم بزنڭ مسلمان قریه‌لرنده خصوصا هر نرسه‌نی اوز خاتونلرمز طوقب، همه لباس خاتونلر قولندن ایشلانر ایدی. بونڭ ایله اوزمزنڭ یورتنڭ مصرفنه نی قدر یکللك بولور ایدی. هم مملکتکه فائده‌سی کوب ایدی هم خاتونلرمزنڭ اخلاقنی محافظه ایدردی.

اما بو زمانده فابریکه‌لر ماشینه‌لر کوبایدی، خاتونلرنڭ ال صنعتلرینه کوب

میدان قالمدی. شولای هم بولسەده الی یومنا هذا قول ایله ایشلانگان نرسەلرنڭ حاضرده هم قیمتی آرتمقده قدری زیاده، شونڭ ایچون قز بالالرمزنی هر تورلی قول هنرلرینه تعلیم ایتمك لازمدر. بهمه حال قز بالالرمزی تربیه لزومنی حضرت پیغمبر عم بو مقامده ترغیب ایلمشدر.

(استطراد) فی زماننا بز خاتونلرمزغه هم قزلرمزغه ابرازاوانیه آوروپا تربیەسنی بیروگه اجتهاد قیلامز، اما اوزمزنڭ ایسکی صنعتلرمزنی اونوتدق. عجبا بو آوروپا تربیەسندن نی قدر فائده کورورمز؟ آنی اولچاب قارامایمز. فقط تربیه دیکنده، شول خرەستیان تربیەسی عقلمزغه کیله، چیچكلر یاصارغه، کارسیتلر کیارگه، پیانینه اوینارغه بیلدیرەمز، باشمزغه بلاسی آرته، مصرفی کوبایه، صوڭره بر وقت: کوچارگه، غورنیچنای، ایکانومکەلرگه محتاج بولاجقمز. حالبوکه دنیاسی ایچون و قاراکونی ایچون لازم بولغان وظیفەلرنی: آش پشرمك، وهر تورلی اطعمه حاضر ایتمك بولارنڭ مصرفلرنی ممکن قدر اوچوز قیلمق جهتلرنی، وآقچه بولا طورغان قول هنرلرنی هیچ تعلیم قیلمایمز. دخی زیاده مهم بولغان ملی تربیه اصولنی کلیا اونوتدق، کیلاجك زمانده آنا بولاجق قزلرمزغه، بالالرنی نیچوك تربیه ایدرگه کرك، بولارنی هیچ خاطرمزغه کیتورمایمز.

بزنڭ خلقمز، خاتونلرغه کاملا آوروپا تربیەسی برسەلر، ملتنڭ استقبالی خرابدر. بو کون آوروپا خاتونلرینه عبرت کوزی برلان یخشی قاراساق، دولتلرنڭ انقراضنه سبب خاتونلردر. عموما توره خاتونلری انواع مودالر ایله، ایری‌نڭ مصارف یومیەسنی میزاندن چیقارمش، بیچاره آدمنی خانه ادارەسنی صاقلامق ایچون رشوته مجبور قیلمش، تورەلر آراسنده رشوت چوغالدقچه مملکتنڭ انتظامی بوزولمش، عاقبت تورەلرنڭ بیوكلری، یالغز رشوت برلان کفایەلنمایینچه خزینەنی اورلارغه هم مجبور بولغانلر، شول طریقه نهایت الامر مملکتلرنڭ خرابنه سبب بولغان. اگر بو حالنی عریض عمیق ملاحظه ایتساك بزگه برنجی درجەده قزلرمزغه دینی وملی تربیه بیرمك لازمدر. آوروپا تربیەسندن اجتناب ایتمکده فرضدر.

الله تعالی بصیرت کوزلرمزی آچوب حالمزنی اصلاح ایلسون.

٥٥١) عَلِّمُوا وَيَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا وَبَشِّرُوا وَلَا تُنَفِّرُوا

وَ اِذَا غَضِبَ اَحَدُكُمْ فَلْيَسْكُتْ.

(بیلگانڭزنی هر کشی اوگرەتڭز، هر وقت یڭللك قیلوڭز آغرلق قیلماڭز، بشارت ایله سویلەڭز، هر تورلی معناسز حکایەلر ایله خلقنی نفرتلندرمەڭز، آچولانسەڭز سکوت قیلوڭز).

هر اموردە خلقغه یڭللك ایله عمل قیلورغه کرك، بو کبی حدیث شریفلرنڭ معنالرنی بیلوب یخشی اویلارغه کرك، همەسی امت اسلامیەنڭ تربیەسی ایچون برر درسدر.

٥٥٩) عَلَيْكَ بِالْاِيَاسِ مِمَّا فِي اَيْدِي النَّاسِ وَاِيَّاكَ وَالطَّمَعَ فَاِنَّهُ الْفَقْرُ الْحَاضِرُ وَصَلِّ صَلَاتَكَ وَاَنْتَ مُوَدِّعٌ وَاِيَّاكَ وَمَا يُعْتَذَرُ مِنْهُ.

(کشی قولندەغی نرسەدن امید قیلمه، طمعدن صاقلان، زیرا طمع اوزی حاضر بر فقردر. نمازڭنی قیل، صوڭرەدن عذرلك طلب قیلورغه بولغان ایشلردن صاقن).

امید وطمع انسان ایچون بیوك ذلت وحقیرلك حورلقدر. اوزڭنی حورلقغه صالمه. نمازده اولدیغڭ زمان الله تعالی حضورنده اولدیغڭنی خاطرڭده توت، هر نرسەنی ایشلەگانده اویلاب ایشله آخرنده اوكونمه. بونلر همەسی بندەنڭ عزت نفسنی حمایه ایتمك ایچوندر.

٥٦٠) عَلَيْكَ بِالرِّفْقِ وَاِيَّاكَ وَالْعُنْفَ وَالْفُحْشَ.

(دایما کشی برلان معاملەده یومشاقلق قیل، کشیگه یوزڭنی چیتمه، آغر سوز سویلەمه).

٥٦١) عَلَيْكُمْ بِالرَّمْيِ فَاِنَّهُ مِنْ خَيْرِ لَهْوِكُمْ.

(دائما ملطق آتارغه، سلاح استعمال ایدرگه اوکرەنڭز، اوبونلرنڭ خیرلوسیدر).

بوندن قرق ایللی سنه مقدم بالالار آراسنده‌اوق آتشماق، یخشی بر اویون ایدی، کوب یرلرده خصوصا باشقورت آراسنده، یالغز بالالار دگل، یگتلر هم نشان آتالر ایدی. اوز آرالرنده آتقچلر افتخار ایدرلردی.

حتی ایسکی بر اوقلی ملطق برلان، بالطه یوزونه آتالر ایدی، طاوق یومورقه‌سینه آتارلردی، بوننگ ایله مهارتلرنی امتحان ایدرلردی.

بو زمانلرده بونلر همه‌سی اونوتلمقده، شوننگ ایچون ذلت اوستنه ذلت آرتمقده‌در.

۵۶۲) علیکم بالصدق فانه مع البر وهما فی الجنة وایاکم والکذب فانه مع الفجور وهما فی النار. وسلوا الله الیقین والمعافاة فانه لم یؤت احد بعد الیقین خیرا من المعافاة ولا تحاسدوا ولا تباغضوا ولا تقاطعوا ولا تدابروا وکونوا عباد الله اخوانا کما امرکم الله.

(دوغریلقنی اوستوگزگه آلوگز، دوغریلق یخشیلق جنتده برابر اولورلر. یالغاندن صاقلانگز، یالغان فجور ایله جهنمده برابردر. الله تعالی‌دن هر وقت یقین وعافیتلک استه‌گز، چونکه هیچ بر کشی‌گه یقین‌دن صوگره عافیت‌دن خیرلی نعمت بیرلمامشدر. بر برگزگه حسد قیلماگز، بر برگزگه بغض قیلماگز، بر برگزگه آرقه چویرماگز اعراض قیلماگز، بلکه جمله‌گز الله‌نگ قولی قردش اولوگز نتاک الله تعالی بیورمشدر).

حدیث شریفده (یقین) دیگان سوز (ایمان) معناسنده‌در. ایمان کامل اک بیوک نعمتدر، صوگره عافیت وسلامتلکدر.

سوزده صداقت دوغریلق خواص بنی آدمده برنچی درجه‌ده حساب اولنور شو صدق جمیع صلاح وبر ایله مساوی‌در.

۵۶۳) علیکم هدیا قاصدا علیکم هدیا قاصدا علیکم

هدیا قاصدا فانه من یشاد هذا الدین یغلبه.

(هر نرسه‌ده اورته اقتصاد یولنی توتمق لازم، افراط وتفریطدن احتراز ایدرگه کرک، حتی دین امرنده دخی بر آدم آرتق صوفیلق صاتسه آخرنده اوزی مغلوب بولور).

اقتصاد اورته‌چه بولمق زیاده مهم اولدیغندن اوچ کره تکرار اولنمشدر. (۳۰۶ نچی حدیث شریفگه قارا).

۵۶۴) العائد فی هبته کالعائد فی قیئه.

(احسان وهبه‌سندن قایتقان کشی، قوصقان قوصندیسنی قایتوب آشاغان کیبدر).

هر نرسه‌نی اول قیلغانده اویلاب قیلورغه کرک، صوگره رجوع ایتمک ایر کشی‌گه مناسب دگلدر.

۵۶۵) العبد مع من احب.

(انسان سویگان کشی‌سی ایله‌در).

یعنی بر آدمنگ کیم ایکانینی بیلورگه تلاساگز، رفیق وجلیسلرینه قاراگز، زیرا طبیعت واخلاقلری مساوی اولمزسه برابر اولمازلر. بر زمان بر مملکتگه، اوزینگ عسکر وطائفه‌لری ایله بر پادشاه کلوب مسافر اولمش، صاحب مملکت اول پادشاهغه دیمش: ایکی کون مسافر اولدیگز، بز سزنگ مملکتگزنگ یخشی کشی‌لرینگ ویامان کشی‌لرینگ مقدارنی بیلدک. چونکه سزنگ یخشی کشی‌لرگز همان بزنگ یخشی‌لرمز بولدیلر صحبت ایتدیلر، یامان‌لرگز یمان‌لرمزغه قوشلدیلر اوز یوللارینه کیتدیلر.

۵۶۶) العلماء امناء الله علی خلقه.

(علما خلق اوزرنده الله تعالی‌نگ امین‌لریدر).

طلب علم هر کشی‌گه فرض بولسه‌ده کمالات درجه‌سینه ایرشمک هر کشی‌گه نصیب بولمایدر.

شوننگ ایچون علمانگ درجه‌سی، بو قدر ترفیع اولنمشدر. علمانگ قدری

بیلنسه، سوزلری یوروسه، ملت و مملکتنڭ حیاتی‌در. فقط نه چاره اولا علمای اسلامده عن اصل بویله بر حیثیت قالمامشدر. زیرا علما اوزلری فساد اخلاق وطمع بلیه‌سی ایله مبتلا اولوب، مقام و حیثیتلرینی تماما ضایع ایتمشلردر. فی زماننا علمای اسلام سوزینه اعتبار هیچ بر مملکتده قالمادی دیرسه‌ك هم جائزدر.

حالبوکه خره‌ستیان پاپاسلری اوز مقاملرینی فوق العاده محافظه ایتمکده‌در، حتی مملکتده امور سیاسیه‌ده عوام کاملا رجال روحانی فکرینه موافق صورتده حرکت ایتمشلر و ایتمکده‌درلر. بالقان شبهه جزیره‌سنده خره‌ستیان ملتلرینڭ ترکیه حکومتندن خلاصنه، پاپاسلرنڭ چیرکاولرده سویله‌گان موثر سوزلری نتیجه ویرمشدر.

یونان و بلغارستان حکومتلرینی میدانه کتورن رجال روحانی‌لرنڭ کلیسه‌لرده سویله‌دکلری موعظه‌لریدر.

بو کون بزنڭ علما ظن ایتدکمز اماملر و ملالر عموما دیه‌جك درجه‌ده قدر و حیثیتلرینی ضایع ایتدیلر، عوام آراسنده سوزلری کیچمز اولدی، مسجدلرده منافع ملتدن بر کلمه سویله‌مز اولدیلر. بری آزغنه ملت منفعتندن بر ایکی سوز سویله‌سه، کورشی ملاسی همان آنڭ اوستندن حکومتگه دانوس ایله خفیدلك وظیفه‌سنی ایدر. اشته شونڭ ایچون بزنڭ ملالرمزنڭ سوزلری دگل عوام آراسنده بلکه اوز شاکردلری آراسنده دخی اعتبارلری قالمادی. بالعکس اوزلری دینسز حیاسز انصافسز مالای‌لر آرتندن کتدیلر. حتی بعض علما نامنی حامل حیوانلر فسق فساد ایله مبتلا بولوب، عاقبت قباحتنی ستر ایتمك ایچون چاره بولامیوب وسوسهٔ شیطانه اسیر اولوب، یکرمنچی عصرده دیانتنڭ عدم لزومنی دعوی ایتمگه قدر اظهار حماقت قیلدیلر. البته بویله ملالر امناء الله درجه‌سندن بعیددر. بلمام بزم زمانمزده، یاکه بر نیچه سنه صوگره، مسجد منبرلرنده حقیقی وعظ سویله‌ب، ملتی هر جمعه حقیقت حالدن خبردار ایده‌جك علمالر کلورمی؟ اگر بزم علمای اسلام اجتهاد قیلوب، اوز تلمزده وعظلر اوقوب، منبر اوستنده عالی فکرلره مستند خطبه‌لر سویله‌ب، زمانه احوالندن خلقمزغه خبرلر بیروب، جمله احتیاجلرنی ملته تلقین ایدرلرسه، البته بیك یقین زمانده بو کونگی اسیرلکدن خلاص اولور ایدك. اگر بزنڭ علمای اسلام ملتڭ نجاتنی استرلرسه هیچ کیچرمیوب همان مسجدلرده منبرلر اوستنده هر کشینڭ آڭلای طورغان تلی ایله حقیقت حالدن

خبر بیرسه‌لر، بیك یقین زمانده مرادلرمز حاصل اولوب علمالرمزده شول وقتده حقیقة امنا الله اولورلر.

بو حدیث شریف تفسیرنده بیڭ بر حدیث شریف صاحبی عارف بك مصر علمالری آراسنده ماصونلق مذهبی شایع اولدیغنی روایت ایده‌رك، ماصونلق نه اولدیغنی دخی خیلی تحقیق ایتمشدر. اوروپالی‌لرنڭ مصر و باشقه مملکتلرده ایکمکده اولدقلری ماصونلق، دعوی‌لرینه بنای اخوتدن عبارت ایمش. مصرنڭ ماصون اولمش بعض کنج‌لری اوزلرینی خره‌ستیانلرغه قرندش حساب ایده‌رك، ماصونلقدن خبری اولمیان مسلمانلرنی‌ده، نفرت ایده‌رك متعصب فلان کبی سوزلر ایله تقبیح ایدرلرمش

بز روسیه مسلمانلری آراسنده عینی حالی سوسیالست دعواسنده بولغان یاشلرمز آراسنده کوره‌جکمز، روسیه‌ده سوسیالست دعواسنده بولغان مالای‌لر بر نیچه یل صوگره ملتمز آراسینه بیوك افتراق صالوب دین اسلامنی ایاق آستینه تاپتاوغه اجتهاد ایده‌جکلردر. اوزلری کبی سوسیالیست بولغان احمقلرنی اخوان و قرندش دیب، سوسیالیستلکنی قبول ایتمگان بیچاره مسلمانلرنی تحقیر ایده‌جکلر. حاضرده هم عبرت کوزی ایله قاراساق نعوذ بالله بیك کوب یاشلرمز شول طرفقه میل ایتمکده. شاگردلر بولسه، حریت بهانه‌سیله شولارنڭ قوچاغنه آتلماقده، علما نامنی کوتارگانلرده بعضلری شولارنڭ آرتوندن کیدوب، بو کوندن اعتبارا شریعت غرای محمدیه‌نی آیاق آستنه باصماقده‌لردر. حتی بیك کوب آدملر اوزلرینی علمادن حساب قیلسه‌لرده، شولارغه تقلیدا شریعت کتابلرینی نعوذ بالله (پاموینای یامغه) تاشلارغه کرك دیگان سوزلرنی علنی مجلسلرده سویلی باشلادیلر. بیچاره غافل آدملر بلمزلرکه سوسیالستلق نه‌در؟ دنیاده نصرانیلق یهودیلك محمدیلك وار ایکان، سوسیالیستلق بولاماز. خره‌ستیانلر هیچ بر وقت سوسیالیست اولمق ایله خره‌ستیانلقدن کیچمزلر، یهودیلرده هیچ بر وقت یهودیلکدن کیچمزلر، بزنڭ احمق تاتار مالای‌لری یکرمنچی عصر سوسیالست فلان دیگان بولوب، شریعت کتابلرینی نعوذ بالله (پاموینای یامغه) تاشلامقچی بولالر. ای مسلمانلر باقگز شول مالای‌لرنڭ احمقلغنه! قاراگز شول جهالتگه، غفلت ایتمه‌گز! روسلر سوسیالیست اولدق دیب، هیچ بر وقت خره‌ستیانلقنی تحقیر ایتمزلر. یهودیلر، سوسیالیست اولوب، هیچ بر وقت یهودیلکدن اعراض ایتمزلر. بزنڭ احمقلر هیچ بر نرسه بولغانلری یوق همان دین اسلامغه تل اوزاتوب، حضرت پیغمبر عم غه

هر تورلی افترالر قیلوب اظهار حماقت قیله‌لر.

اشته شول حال‌لرنی نظر اعتبارغه آلوب، بزنڭ علمای اسلام، بیچاره مسلمانلرنی بو فلاکتدن تخلیص ایتمك ایچون، هر جمعه منبر اوزرنده خلق‌غه وعظلر سویلاب دین مبین اسلام قرنداشلرمزنی بو کبی ضلالتدن صاقلامق ایچون اجتهاد ایده‌رگه کرك.

بیڭ بر حدیث صاحبی عارف بك بو حدیث شریف مناسبتله مصر اولکه‌سنده ماصونلق شیوعنی بیان ایدوب، اوروپاده انکلیز فرانسوز و امریقه ماصونلری همه‌سی آبروجه حرکت ایدوب، آرالرنده ماصونلق نامنه اصلا مناسبتلری اولمدیغنی ایضاح ایده‌رك دیرکه: بوده عن اصل اسلامیت علیهنه قورولمش بر دسیسه‌در، هر قوم اوزلرینڭ منسوب اولدقلری ملتنڭ فائده و منفعتنه سعی و غیرت ایدرلر، ماصون اولدق دیب، ملیت قومیتلرینی هیچ اونوتمازلر. انکلیز ماصونلری مساواتنی انکلیزلرگه‌گنه حصر ایدر، فرانسوز ماصونلری فرانسوزلرغه و باشقه‌لرده اوز جنس‌لرینه مساوات استرلر؛ اما انسانیت نامنه مساوات حقیقی، و اخوت بشریه یالڭز آغزلرنده‌در، نفس امرده انسانیت وجدان مدنیت اوروپالی‌لرده هیچ بر وقت اولمامشدر و اولمایه‌جقدر. حتی اوروپا محافل سیاسنده برنچی موقع طوتمش، اللی سنه مسئله شرقیه‌گه خدمت ایتمش مشهور دیپلومات، انکلتره (باش وکیلی) برنچی منستر غلادستون، رسمی بر جمعیت سیاسیه‌ده دیمشدرکه: (قرآن موجود اولدقچه اسلامیت طامری قورماز، افساد عالم ایچون یالڭز بو کتاب کفایه ایدر) جریفنڭ بو سوزی عموم خرستیان عالمنده دستور العمل اولوب، بعده عموم اوروپالی‌لر اوز مسیونیرلرینی قرآن علیهنه سوق ایتمشلردر. بز خرستیانلرنڭ اڭ حر مملکتلرنده اڭ مشهور آدملری آغزندن شوندای سوزلر ایشتوب طوروب، مساوات اخوت خلیاسی ایله سوسیال دیموکرات بولدم دیکان روس تربیه‌سندن باشقه تربیه کورمگان مالای‌لرغه ایاروب یورومك علما شاننه مناسب دکلدر. آلار بزنی غزیتلرده یازه‌لر دیب قورقوب، فاسق معلن مالای‌لر آرتندن یورومك، عینا شولارنڭ کفرینه رضا بولمقدر.

یاهو عبرت نظرڭز ایله بصیرت کوزلرڭزنی آچوب قاراڭز: سوسیال دیموکرات بولغان روسلر، هیچ بر وقت خرستیانلق علیهنه سوز سویلامزلر، یاخود سوسیال دیموکرات بولمغان روسلرنی حقارت قیلمازلر، و اوزلرینڭ دوستلقلرینی انکار ایتمزلر. بزنڭ مالای‌لر، همان حضرت پیغمبر عم غه اطالهٔ لسان قیلوب صوڭره جمیع مسلمانلرنی

تحقیر ایدییورلر، علمای اسلامنڭ کافه‌سینه انواع افترالر ایله حقارت ایتدکدنصکره وفات ایتمش قبرده‌کی مسلمانلرغه دخی اطالهٔ لسان ایدرلر. اوزلری همیشه مسلمان اوله‌رق دنیاغه کیلگانلرینه پشیمان، ممکن قدر مسلمانلقلرینی ستر ایدرلر. حتی دگل سوسیال دیموکراتلر بلکه مطلقا روس مکتبنده تحصیل کورگانلرمز، بیك کوب وقتلرده، مسلمانلر ایله سویله‌شرگه، یاکه مسلمانغه سلام بیرورگه اویاله‌لر، حتی اوز آرالرنده بر برینه سلام بیرمایلر (زدارستووی) ایله افتخار ایده‌لر. ایندی شولار ایله برابر اولوب، شول مالای‌لر آرتوندن یوروگن، علما نامنی حامل، ملالرمزغه نی ایته‌مز.

شمدی شو یوقاروده ذکر ایلدکمز نیچه کره تجربه ایله ثابتدر اوزلری هم انکار قیلمازلر. شول حالده، بز بولاردن نیچوك فائده کوتمك کرك، نیچوك بولارنڭ سوزلرینه اعتماد ایتمك کرك؟

ای اهل انصاف اگر سزه مساوات قرنداشلق لازم ایسه اسلامیت کفایه ایدر. دین مبین اسلامده بولغان مساواتنی هیچ بر دین و مذهبده بولامیه‌جقسز. بزلر الحمد لله قرآن حکمی ایله قرنداشمز، مسلمانلر حکم قرآن ایله بنیان مرصوص اولا بیلورلر، بونڭ ایچون سوسیالیست و ماصونلق لازم دگلدر.

شمدی علمای اسلامنڭ وظیفه‌سیدرکه: بوندن صوڭره مسلمانلرنڭ بو کبی سفهای ملت فتنه‌سندن امین اوامه‌سی ایچون، خصوصی کتابلر یازوب، وعظلر سویلاب، خصوصا بای بالالرینی بونلرنڭ وسوسهٔ شیطانیه‌لرندن محافظه ایده‌رگه کرك بونلر یاش بالالرنی اضلال ایدوب، هم آتاسی‌نڭ مالنی اسراف ایتدیروب هم بالالرنڭ اخلاقنی افساد ایده‌جکلر. اشته علمای اسلام! شمدی بو حالدن سکوت حرامدر. هر مجلسده و هر جمعه‌ده خلق‌غه نصیحت ایدوب، بو فتنه‌لردن احتراز و اجتناب لزومنی سویلرگه کرك.

«الدین النصیحة» ذاتا دیانت اسلامیه‌نڭ قوامی نصیحت ایله‌در. الله سبحانه و تعالی‌نڭ امانتنی محافظه ایده‌جك علما، امت آراسنده شیوعی محتمل بولغان هر تورلی فتنه‌دن خلقنی صاقلاو کرك.

ملتنڭ بلشینی آشاب صدقه‌سنی آلوب فاتحه قیلوب هر نرسه‌دن اغماض ایتمکله امناء الله اولنماز. علمانڭ وظیفه‌سی منبرلر اوزرنده، مجلسلرده، عموما خلقنڭ اوز تلنده، هر کشی‌نڭ آڭلایه بیله‌جکی طرزده وعظ و نصیحتلر سویلاب، اخوت

دینیه‌لرینی تأکید ایدوب، تحصیل علم وتهذیب اخلاق ایچون خلقنی ترغیب ایتمکدر.
مسلمانلر جمله‌سی ملت واحده اولدیغنی بیلدرمك، کفار اعداء الله واعدای دین
مبین اولوب، عداوتلری الی یوم القیامة باقی اولاجغنی (ولن ترضی عنك الیهود ولا
النصاری الآیة) نص جلیلی ایله آچیق بیلدرمك کرکدر.
خلاصه علمای اسلام بو امتی علملری ایله فائده مند ایتمك وظیفه‌لریدر.
(٧٢٩ حدیث شریفگه قارا).

٥٦٧) العلم افضل من العبادة وملاك الدین.

(عالم ایله اشتغال عبادتدن افضلدر، دین‌نك قوامیدر).
چونکه عالم آدم، حکیم ملل وطبیب مللدر. امم وملتلرنك حیات وبقاسی
اهل علم‌نك بقاسی ایله‌در. وبلدان مملکتلرنك عمرانی علم ومعرفت ایله‌در.
علم‌نك نفع وفائده‌سی عام اولدیغندن، عابد هیچ بر وقت عالم درجه‌سنده اولاماز.
عالم‌نك علمی مدار قوام دین ودنیادر.

٥٦٨) العلم علمان فعلم فی القلب فذلك العلم النافع
وعلم علی اللسان فذلك حجة الله علی ابن آدم.

(علم ایکی تورلی: بری قلب‌ده‌در، بو ایسه بنده‌نك اوزینه فائده‌لی بولغان
علمدر. ایکنچی‌سی تلده‌در، بو ایسه بنده‌لرگه الله‌دن بر حجت‌در).
علم ظاهری، علم لسان، قانون الهی‌نك اقامه‌سندن عبارتدر، بنده‌لرنك هدایتی
بلدانلرنك عمرانی، مملکتلرنك حیاتی بونك اوزرینه قورولمشدر. علم قلبی باطنی
ایسه، ایمان وایقاندن عبارت اولوب، انسانلرنك مقام معنویلرینی تعیین ایدر.

٥٦٦) العیافة والطیرة والطرق من الجبت.

(اسمدن ویا قوشدن رمل صالمقدن تشئم تفأل ایتمك پت پرستلکدر)
عیافه اسمدن تشئم بر آدم‌نك اسمی نچار دیب تشئم قیلمق، طرق طاش صالمق
کارت باقماق کبی هر تورلی فالچیلر سوزی ایله عمل ایتمك مجوسیلکدن قالمش

ضلالتدر. الی یومنا هذا بو کبی حاللر بزنك مسلمانلر آراسنده مع التأسف باقیدر.

٥٧٠) غفر الله عز وجل لرجل اماط غصن شوك عن
الطریق ما تقدم من ذنبه وما تأخر.

(یولدن تکانك کبی بنده‌نك راحت یورمکنه مانع بولغان نرسه‌نی آلوب، یولنی
تازارتقان کشی‌نك، الله تعالی کیچمش وکیلاچك گناهلرینی یارلقار).
یوللرنی تازارتمق توزاتمك مسلمانلرغه واجبدر. بزنك دین اسلام عموما طریق
عامه‌نی تازا وخلقغه یورورگه آسان قیلوب تونارغه قوشه‌در. اگر یولدن کشی‌گه زیانی
بولغان بر تکانك بوتاغنی آلوب تاشلاغانده شول قدر ثواب بولسه، تیمور یوللر
شوسه‌لر قیلوب اون کونلك یولنی بر کونده یورورلك تسهیلات قیلساق نی قدر اجر
وثواب اولور. بونلرنی موازنه ایدرسك هر ملتدن مقدم تیمور یوللرنی یاصارغه کرك ایدی

٥٧١) غفر لامرأة مومسة مرت بكلب علی رأس ركی
یلهث كاد یقتله العطش فنزعت خفها فاوثقته بخمارها فنزعت
له من الماء فغفر لها بذلك.

(غایت یاوز بر خاتون. قویو باشنده صوسزلقدن حالی بتوب اولارگه یاتقان بر
ایتنی کوروب، آیاغنده چیتوکنی چیغاروب شالی برلان قویوغه صالندیروب صو آلوب
شول ایتنی صوغارسه خدای تعالی اول خاتون‌نك گناهنی عفو ایدر یارلقار).
اصل حدیث شریف‌نك مفهومی حتی بر آدم نی قدر گناهکار بولسه‌ده، برگنه
مرتبه ایتگه مرحمت قیلسه‌ده، الله تعالی شول زور گناهلرنی یارلقار. البته هیچ
شك وشبهه یوقدرکه، اوزی کبی بنی آدمگه مرحمت قیلسه، خصوصا مؤمن قرنداشینه
مرحمت قیلسه، الله تعالی جمیع گناهلرینی یارلقار. خلاصه حق سبحانه وتعالی
آز عمل ایله نی قدر کوب گناهنی یارلقاسه‌ده فضلی ومرحمتی کیڭدر.

٥٧٢) غیر الدجال اخوف علی امتی من الدجال الائمة المضلین

(امتم ایچون دجالدن آرتق، دجال کبی مضل امامدلردن قورقارم).

یعنی امتم احتیاجنی منفعت وفائده‌لرینی بیلوبده سویلامگان کوسترمه‌کان بلکه ضلالته باشی بولوب یوروگان، مسجدلرده وعظ و نصیحت سویلامگان امامدلر، دجالدن آرتق دجالدر. حضرت پیغمبر عم دن ١٣٠٠ سنه صادر اولمش معجزهٔ باهره‌نی بزنك ملالرمز اوز حاللرینه اولچاب قاراسن‌لرده عبرت آلسونلر.

٥١٣) الغلّ والحسد یأکلان الحسنات کما تأکل النار الحطب.

(آتش نیچوك اوتونلرنی آشای، بعینه شونك کبك حسد غل بنده‌نك یخشیلقلرینی آشار).

یعنی حسد قیلماق ـ باشقه کشی‌ده بولغان بر نعمت‌نك زوالنی تلاب اوزگا امید ایتمك، کوکلی بوزوق خائن آدمنك حالی اوت ایچنده یانغان اوتون کبی جمیع خیرات و اعمالنی محو ایدر.

٥١٤) الغنم برکة والابل عز لاهلها والخیل معقود بنواصیها الخیر الی یوم القیامة وعبدك اخوك فاحسن الیه وان وجدته مغلوبا فاعنه.

(قوی صاحبنه برکتدر، دوه عزتدر، آتلرنك ناصیه و ماگلاینده قیامت کونه قدر خیردر، قل و جاریه‌گز سزنك قرندشگزدر، آنلرغه هر وقت یخشیلق قیلگز، آنلرنی بر خدمتده آغر کورسه‌گز یاردم قیلگز).

حدیث شریف حیوانلر صاقلارغه ترغیب و تشویق بعدنده قل و کنیزکلره مرحمت قیلگز زیرا آنلر سزه قرندشدر، سزنك کبی آدم بالالریدر، آور خدمتلری بولسه یاردم قیلگز دیدر. حقوق بشریه مساواتی بیان ایتمشدر.

بو کبی بیچه مبارك جامع الکلم حدیث شریفلر بار، بزنك علما عجب هیچ اعتبار ایتمزلر، اما معناسی جزئی بوگا قریب بر سوز خرستیان تلنده

سویلانسه همان تعجب ایدرلر. (٨٥٤ نچی حدیثگه باق).

٥١٥) الغیبة ذکرك اخاك بما یکره

(غیبت بر قرندشگنی بنده‌نی مکروه کوره تورغان حال ایله سویلامك).

غیبت قرآن کریمده (ایحب احدکم ان یأکل لحم اخیه...) آیت جلیله‌سی ایله حرام اولنمشدر.

غیبت بر کشنی آرتنده نچار حال ایله سویلامك، آراده محبت‌نك زوالنه سبب اولوب، جمعیت اسلامیه‌ده مطلوب بولغان اتحاد و اتفاقغه مانعدر. آراده نفاق وشقاق یوللارینی آچار شونك ایچون غیبت قطعیا حرامدر.

٥١٦) الغیرة من الایمان والمذاء من النفاق

(غیرة عائله اهلیه‌لرینك ناموسینی محافظه ایتمك کمال ایماندندر. بونك عکسی ناموسزلق نفاق و مذلتدندر).

خاتون قزلر عفتنی حمایه ایتمکدن کنایه‌در

٥١٧) فضل العلم احب الی من فضل العبادة وخیر دینکم الورع.

(علم فضیلتی بنم عندمده عبادت فضیلتندن خیرلیدر، دین‌نك خیرلوسی حرام بولغان نرسه‌لردن احتراز ایتمکدر).

اسلامیتده علم فوق العاده تقدیر اولنمشدر. اول زمانده خلیفه‌لر پادشاهلر همه‌سی اهل علمگه احترام ایدوب، علوم دینیه‌نك تدوین وفنون عدیده‌نك هر تورلی اجنبی لسانلردن ترجمه‌سینه بیك زور خدمت ایتمشلردر. رصد خانه‌لر تأسیس ایتمك، دار الفنون و دار الحدیث عنوانیله مدرسه‌لر اعمار ایتمك، بونلردن همه‌سینك بقاسی ایچون وقفلر تعیین ایتمك و باشقه اسباب علمدن هر نه وار ایسه همه‌سی خلفاء اسلام وقتنده تدارك ایتمشلردر. اسلاملرنك علم صنایع و علم هندسه و معماریه‌ده اولان مهارتلرینی اثبات ایدر آثار عتیقه، بو وقتلرغه قدر دیار اسلامنك همه‌سنده

باقی و محفوظدر. اندلس‌ده الحمرا سرای‌لرینڭ بناسی، بو زمانده دخی آرجیتیکتورلرنڭ عاجز اولدقلری بنالردندر.

البته شول علم و معرفت برکتنده اسلامیت آز وقتده بتون جهانی تنویر ایتمشدر. ابتدای اسلامده، استر خلفا و امرا زمانلرنده اسلامیت‌نڭ معارفه خدمت ایتدیکنی هیچ کیم انکار قیلمز، فی زماننا اسلامیت‌ده تقدم و حرکت اثری کورلمدیکی مسلمانلرنڭ علم‌گه عدم رغبتندن دگلدر. بلکه اسباب تدنی اسلامیت‌ده نفاق و شقاق چوغالمه‌سندن‌در. دخی دوغریسی مستبد پادشاهلر دسائس ملعنت کارانه‌لر ایله اسلام‌لر آراسینه نفاق صالوب بزم خانه‌مزی خراب ایلمشدر. علما ایسه سوء اخلاق ایله مبتلا اولوب، جان‌لرینی محافظه ایچون امرا حضورنده مداهنه‌گه مجبور اولمش‌لر عاقبت حیثیت‌لرینی محافظه ایده‌میوب، اوزلری ضایع اولدقلری کبی علم‌نڭ هم ضایع اولمه‌سینه سبب اولمشلر.

شولای هم بولسه‌ده، اول زمان‌لرده خرستیان ملتی بتون اویقوده اولدیغندن، بهمه حال علم کینه مسلمانلر النده باقی ایدی. صوڭره‌لری اقوام غربیه کوز آچمغه باشلادیسه عموم اهل ایمانده اولان غفلتی کوردیلر، معارفی اله آلمق ایچون کیجه کوندز چالشدیلر، عاقبت موفق هم اولدیلر، شول اراده بزمکی‌لرنڭ اویقویه کیتمکده اولدقلری کورلدی، کوب وقتدن صوڭ عموم مسلمانلری خواب غفلت استیلا ایتدی، عصرلر اوتدی همه علم ودولت قولدن کیتدی. عاقبت همه مسلمانلر اسارتی اختیار ایتدی، کفار عموم اسلام مملکت‌لرینه تسلط ایدوب، کوندن کونگه مسلمانلق طامرینه بالطه چابدی، ایندی بو کون هیچ بر مملکت‌ده مسلمانلر ایچون حرکته یول قالمادی، همه اسباب علم الدن کیتدی و کیتمکده‌در. دگل کفارنڭ تسلط ایتمش اولدیغی مملکت‌لرده، حتی مستقل بر حکومت اولان عثمانلی مملکتنده هر قونصل وهر سفیر مسلمان مکتب‌لرینه ناظر، کتاب و غزته‌لرینه سینزور اولدیلر. بو کون ترکیه غزته‌لرنده مدنیت حاضره‌دن بحث ایدر بر مقاله کورلسه، همان ایکی اوچ پادشاهلق سفیرلری بالاتفاق سلطان حمیدگه باب عالی‌گه نوطه یازارلر.

اشته شویله حال‌لرینی بحثی ملاحظه قیلوب صوڭره بو بیچاره مسلمانلرنڭ خلاصی فکر قیلساق، تکرار بزلرنی بو ذلت‌دن تخلیص ایده‌جك بر آلت وار ایسه، اولده علمدر. شونڭ ایچون تکرار تحصیل علم و معارف اسبابنه تشبث ایتمك، عموم دول

معظمه حضورنده حقوق مدنیه و ملیه‌مزی محافظه ایتمك ایچون اجتهاد قیلمق، جمله مسلمان‌لرنڭ مقدس وظیفه‌لریدر. دین مبین اسلام هیچ بر وقت علم و معارف‌گه مانع اولمامشدر، بوندن صوڭره هم مانع اولماز. اسارت وذلتدن قورتلمق ایچون علم و معارفدن باشقه بر چاره یوقدر.

۵۷۸) فَضْلُ غازِی الْبَحْرِ علی غازِی الْبَرِّ کَفَضْلِ غازِی الْبَرِّ علی الْقاعِدِ فی اَهْلِهِ.

(دڭز اوزرنده صوغشقان غازی‌لرنڭ، قاراده صوغشقان غازی‌لرگه افضلیتی و آرتقلغی، قاراده صوغشقان کشی‌لرنڭ، اوز خانه‌سنده صوغشقه بارمایینچه اوطوروب قالغان کشی‌لردن آرتقلغی کبیدر).

بحریه عسکرینڭ فضیلتی حقنده حضرت پیغمبر علیه السلامدن بك چوق حدیث وارد اولمشدر. حالبوکه حضرت پیغمبر عهدم زمانده بحریه عسکری تنظیمنه نوبت کلمامش ایدی، شولای هم بولسه‌ده معجزهٔ باهره ایله امتی‌نڭ دڭزلرده هم محاربه ایده‌جکلرینی کشف ایدوب، قوهٔ بحریه‌گه زیاده اهتمام لزومنی اول زمانده دخی بیلمش، امتنی بحریه عسکرلگنه ترغیب و تشویق ایله‌مشدر.

اگر عثمانلی حکومتی یالگز شول مبارك حدیثی نظر اعتبارگه آلسه ایدی، هیچ اولمازسه اوفاجق یونان حکومتی دونانمه‌سی قدر بر قوهٔ بحریه تدارك ایدردی. بلکه بو کون آوروپانڭ بربجی قوهٔ بحریه‌سی درجه‌سینه بارماسه‌ده، هیچ اولمازسه روسینه دونانماسینه قارشی قارا دڭز بوغازینی محافظه ایده‌جك قدر بر قوه‌سی اولمق لازم ایکن، بو کون همه چوروك واپورلره بر ایکی قایقچی بندرمش، بر نفر عسکر دڭز یوزینی کوردیکی یوق، حلیج‌دن طشاری چیقمازلر، تعلیم یوق تربیه یوق، مرمره‌یه آچلمق لازم کلورسه، قلعهٔ سلطانیه‌نی بولامزلر. حالبوکه عثمانلی مملکتی احاطه ایتمش اعدانڭ کافه‌سی قوهٔ بحریه اصحابی اولدقلرندن باشقه، عثمانلی اولکه‌سی بتون دڭز ایله احاطه اولنمشدر. هر قنغی دولت ایله محاربه ایدرسه، قوهٔ بحریه‌گه محتاجدر. هر قنغی دولته سوزینی آڭلاتمق استرسه قوهٔ بحریه لازمدر.

حالبوکه افغانستان امیری عبد الرحمن خان حنابلری مملکتی اطرافندن هیچ بر

دگر اولمدیغی حالده، افغانستان ایچون استقبالده قوهٔ بحریه لزومنی ملاحظه ایتمش، بو حدیث شریف مضمونني نظر اعتباره آلمش، وصیت نامه‌سنده دیمشدرکه: افغانستانغه دول معظمه‌یه مقابل قوت تدارک ایتمک ایچون، بر زمان بلوجستان اوستندن یول آچوب (عجم کورفزنده) پیرسینککسی زالیوده بر قوهٔ بحریه بولندرمق لازمدر.

شیمدی اهل انصاف بوراسنی یخشی ملاحظه ایدرسه، سلطان عبدالحمید ایله عبدالرحمن خان آراسنده بولغان آیرمه‌نی موازنه ایده بیلور.

٥/٩) فِعْلُ الْمَعْرُوفِ يَقِي مَصَارِعَ السُّوءِ.

(یخشیلق قیلمق بنده‌نی هر وقت هلاکتدن صاقلار).

انسانیت هیچ بر وقت بوشه کتمز. هر کس اهل معروفدر انسان اوغلی انساندر انسانیت نامنه خیرات ایدرسه، هیچ بر وقت مستور قالماز. بزنک تاتارده بزگا مقابل بر سوز واردر: (یخشیلق یرده قالماز) بیک دوغری سوزدر انسانیته بیوک بر تشویقدر.

٥/١٠) فَوْتُ الْحَاجَةِ أَيْسَرُ مِنَ الذُّلِّ فِيهَا.

(مجموعة المناوی)

(بر مقصدنک فوت اولمه‌سی آنک ایچون بولغان ذلت و احتقاردن یگلدر).
یعنی بر شخصی احتیاج ایچون ذلتی اختیار ایتمک کار عقل دگلدر.
(٦٦٤ نجی حدیث شریفگه قارا).

٥/١١) فِي الْجَنَّةِ مَالَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ.

(جنتده کوزلر کورمگان، قولاق ایشتمگان، خاطرلرغه کرمگان نعمتلر واردر).
جنت جهنم بونلرنک وجودنده و بونلرده بولغان نعمتلرده و عذابلرده بو زمان خلقی آراسنده خیلی قیل و قال باردر. خصوصا روسلر و روس مکتبلرنده اوقوغان

یگتلر، بولارنک همه‌سنی عقلدن بعید، کوز ایله کورگانمز یوق دیب انکار ایدرلر، بز مسلمانلر آمنا و صدقنا اینانورمز اعتقاد ایدرمز. الله تعالینک قدرتنده بیک کوب نرسه‌لر واردرکه: حق سبحانه وتعالی اوزی بیلدیرمز ایسه، بنده‌نک عقلی ادراک ایتمز.

مثلا بوندن یوز سنه مقدم بر آدم ایلکتریقدن خبر بیرسه، دیسه‌که بر مینوت ایچنده، آمریقه‌دن خبر آلورغه ممکن، ساعتده یوز چاقروم بلکه ایکی یوز چاقروم یول یوروگه ممکن، یوز مک کشی بر وقتده یاقوب محو ایتمک ممکن، قویاش کبی دنیانی یاقترمق ممکن دیب ایتسه، شول وقتده بوگا اینانمق ممکن اولورمی ایدی؟ یاکه شولای سویله‌گان کشینی مجنون دیب ایتورلرمی ایدی؟ البته بوگا هیچ کیمنک عقلی ایرمزدی هیچ کیم ایناناز ایدی. فقط کشی اینانمغان ایله الله تعالینک قدرتنده ایلکتریقنک یوقلغی لازم کلمزدی. حالبوکه بز حاضرده بیک یخشی بیله‌مز ایلکتریق شول وقتده هم بار ایدی مگر الله تعالینک قدرتی ایله مستور ایدی بنده‌لر وقت معین‌گه قدر بارلغنی بیلمادیلر.

حاضرده هم بوندن باشقه کیم بیلور الله تعالینک قدرتنده دخی نه واردر. عن قریب ایجاد اولنمه‌سی متصور (رادیئوم)لر، کیم بیلورکه دهانه‌لر ظهور ایده‌جک، بزنک عقلمز ادراک ایتمگان ایله یوق دیب بولمای الله تعالینک قدرتنده بنده‌نک عقل ادراک ایتمای طورغان بیک کوب نرسه‌لر وار، شول جمله‌دن جنت و جهنم هم وار، الله تعالینک قدرتنه مشکل یوقدر. روح بشرنک ابد الآباد باقی اولوب مکافات و مجازات اولنمه‌سی ایچون، بزنک عقلمزنک ادراک ایتمه‌سی لازم دگلدر.

الله تعالینک قدرتنه قاراغانده، کافهٔ عالمنک علمی بر ذره‌دن عبارتدر. قدرت حقنی انکار ایتمک هیچ شبهه‌سز. مجنونلکدر.

بزم سلف اعتقادی (العجز عن درک الادراک ادراک) بر دیوانه‌دن صوراغانلر: الله تعالی دوه‌نی اینه کوزندن نیچوک کیچرور؟ دوه‌نی کچوره‌یتورمی؟ یاکه اینه‌نک کوزینی زورایتورمی؟ دیوانه دیمش: الله بولسه، تلاسه نیچوک اوتکازیر. استرسه اینه کوزینی زورایتور. استرسه هیچ برنی قیلماز کچوره‌یتورده کیچرور. والسلام اشته اصل ایمان تحقیقی بویله اولور.

٥/١٢) الْفَارُّ مِنَ الطَّاعُونِ كَالْفَارِّ مِنَ الزَّحْفِ وَمَنْ

صبر فيه كالصّابرِ فى الزّحفِ.

(طاعوندن قاچوچی‌لر، صوغش میداندن قاچوچی‌لر کبی گناهکاردر. و بر کیمسنه وباعلتی بولغان یرده صبر قیلسه، صوغش میدانده دشمن‌غه قارشی صبر قیلغان کبك اجر و ثوابقه نائل بولور).

وباعلتی‌نڭ شهردن شهرگه تارالماسینه میدان ویرمز ایچون، شول شهرده بولغان کشی‌گه صبر ایله توصیه ایتمشدر. (٨٨ نچی حدیث شریف‌گه قارا).

٥٨٣) قاتل اللهُ اليهودَ اتّخذوا قبورَ انبيائهم مساجدَ.

(یهودیلرگه قهر اولسون‌که پیغمبرلرینڭ قبرینی مسجد یاصادیلر).

یعنی پیغمبرلری قبرینی (٢٦٧ نچی حدیث شریف‌گه قارا).

٥٨٤) قاضيان فِى النّارِ وقاضٍ فِى الجنّةِ قاضٍ عرِف الحقّ فقضى بِهِ فهو فى الجنّة وقاضٍ عرِف الحقّ فجار متعمّداً اَوْ قضى بغيرِ علمٍ فهما فِى النّارِ.

قاضی‌لرنڭ ایکی تورلیسی جهنمده بر تورلیسی جنت‌ده‌در، بر قاضی‌گه حقنی بیلور هم حق ایله حکم ایدر. اشته بو قاضی اهل جنت‌در. ایکی قاضی‌که جهنمده‌در: بری حقنی بیلورده حقنڭ خلافنه حکم ایدر بو اهل جهنم‌در. ایکنجی‌سی هیچ علمی یوق محضا جهالت ایله حکم ایدر. بونلر هر ایکسی جهنم‌لکدر. (٨٢٤ قارا).

٥٨٥) قاطعُ السّدرِ يصوّبُ اللهُ رأسَهُ فِى النّارِ.

(کولاگه‌سندن خلق فائده‌لنه طورغان آغاچنی کیسگان کشی‌نی الله تعالی جهنم‌گه باش توبان یبارور).

عربستانده کولاگه بیك قیمت اولدیغندن کولاگه‌نی مثال قیلادر، اصل مقصد خلقنڭ فائده و منفعتی خلافنه حرکت ایدنلر معناسنده‌در.

٥٨٦) قال الله تعالى كذّبنِي ابنُ آدم ولم يكنْ له ذلك وشتمنِي ولم يكنْ له ذلك فامّا تكذيبُه ايّاى فزعم انّي لا اَقدرُ انْ اُعيدَه كما كان وامّا شتمُه ايّاى فقولُه لي ولد فسُبحاني انْ اتّخذَ صاحبةً اَوْ ولداً.

(الله تعالی بیورورکه هیچ حقسز اولارق آدم بالاسی بنی تکذیب ایدر هیچ حقسز اولارق بنی شتم ایدر. تکذیبلری شولارگه، ظن ایدرلر بن آنلری وفات ایتدکدن صوڭره اعاده‌گه قادر دگلم بڭا شتملری ایسه، بالا اسناد ایتمه‌لریدر. بن اوزومنی بالا و صاحب اتخاذدن تقدیس ایدرم).

دهریون حشرنی انکار ایدرلر، نصارا عیسی ابن الله دیرلر. بو صورتله منکر حشر، خدانی تکذیبدر. نعوذ بالله. بنده اوز ضعفیتنی بیله‌مز، کوزی ایله کورمز ایسه همان تکذیب ایدر (من القديم شول طریقه الله سبحانه وتعالی حضرتلرینی تکذیب ایتمشلردر، شونڭ ایچون (قل يحييها الّذى انشأها اول مرّة) آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر. البته جزئی انصافی بولسه ایتور: اولده کیم یوقدن بار ایتدی، شول بزلرنی اعاده ایدر دیب.

٥٨٧) قال اللهُ تعالى يؤْذِيني ابنُ آدم يقولُ ياخيْبةَ الدّهْر فلا يقولنّ احدُكم ياخيْبةَ الدّهْر فانّي انا الدّهر اُقلّبُ ليلَه ونهارَه فاذا شئتُ قبضتُهما.

الله تعالی بیورور: بنده هر نرسه‌نی دهرگه زمانغه اسناد ایدوب، بنی اینجدیور. ای امتم! هیچ بریگز هیچ نرسه‌نی دهرگه اسناد ایتماگز، زمانه‌سی شولای دیمه‌گز زیرا دهر اوزی بنم، آنڭ کیجه کوندزینی ایلندرگن هم بنم، مراد ایدرسه‌م بونلری یوق‌ده ایدرم.

بزده بر عجایب و قوعات بولسه زمان شولای دیلر. هر نرسه‌نی زمانغه اسناد ایدرلر بونلر هب جهالتدر.

٥٨٨) قال الله تعالى سبقت رحمتي على غضبي.

(الله تعالى بیورور رحمتم قهرمدن آلده‌در).

٥٨٩) قال الله تعالى اذا تقرب الى العبد شبراً تقربت اليه ذراعاً واذا تقرب الى ذراعاً تقربت منه باعاً واذا اتاني مشياً اتيته هرولة

(حق سبحانه وتعالى بیوروركه: بڭا بر قاریش یقینلق استه‌ینه بن بر آرشون یقین اولورم بر آرشون تقرب ایدن بنده‌گه بر قولاچ یقین اولورم بڭا آتلاب کیلگانده یوکروب کیلورمن).

بو حدیث شریفنڭ مبارك معناسی بنده طلبده اجتهاد ایدرسه، حق سبحانه وتعالى قبول ایدر. هیچ شك شبهه یوقدر الله تعالى ارحم الراحمین‌در. بنده سینڭ اجتهادینی بوش قیلماز.

٥٩٠) قال الله تعالى الكبرياء ردائي والعظمة ازاري فمن نازعني واحداً منهما قذفته في النار.

(الله تعالى بیوروركه: صفت کبریا بنم رداء جلالمدر، عظمت پردهٔ عزت ووقارمدر. هر کیم بونلردن برنده بڭا نزاع ایدرسه جهنم عذابنه مستحق اولور).

الله تعالىنڭ باشقه صفتلری ایله بنده‌نی دخی صفتلمق ممکندر: مرحمت، کرم، سخاء، عدل کبی. مثلا مرحمتلی کشی عدل کشی بولور لکن عظمت و کبریا صفتلری الله تعالى حضرتلرینڭ ذاتنه مخصوصدر. بنده بو صفتلر ایله متصف اولاماز.

٥٩١) قال الله تعالى وجبت محبتي للمتحابين في والمتجالسين في والمتباذلين في والمتزاورين في.

الله تعالى دیر: هیچ بر غرضه مبنی اولمیوب بر بریله محبت ایدنلر، بر بریله صحبت ایدنلر، بر برینه بذل ملك ومال ایدنلر هم بر برینه رضاً لله زیارت ایدنلرگه بنم محبتم واجبدر.

دوستنه مالنی بارینی همه‌سنی بذل ایتمك بیرمك احسان ایتمك انسانیت‌ده کمالاتدر.

٥٩٢) قال الله تعالى انا عند ظن عبدي بي فليظن بي ما شاء.

(الله تعالى بیوروركه: بن بنده‌لرمنڭ ظنی قاتنده‌من بڭا نیچوك ظن قیلسه شولای تابار، تلاگانچه ظن قیلسون).

یعنی بر ایش قیلغانده بنم مرحمتم کرم وفضلمه اعتماد قیلسه، شولای هم بولور، غفور رحیم دیب ظن قیلسه شولای تابار. بر آدمدن انتقام آلمیوب عزیز ذو انتقام دیه بڭا تابشرسه هم شولای ظن ایلدیگی کبی اولور. انسان حسن ظن ایله مأموردر.

٥٩٣) قال تعالى عبدي اذا ذكرتني خالياً ذكرتك خالياً وان ذكرتني في ملأ ذكرتك في ملأ خير منهم و اكبر.

(ای بنده‌م سن بنی یالگز اولدیغنڭ حالده ذکر قیلساڭ من سنی هم شول طریقه ذکر قیلورمن خلق ایچنده ذکر قیلساڭ، سنڭ ذکرگدن هم خیرلی وآرتق اولمق اوزره، من هم سنی جماعت آراسنده یاد وذکر قیلورمن).

یعنی مظهر ثناً عامه اولورسن. البته بو مقامده ذکردن مراد: الله الله دیمك اولمیوب، هر گاه آثار قدرتی مشاهده قیلوب، عظمت الهیه‌نی خاطرینه کتوروب، هر نعمته مقابل حق سبحانه وتعالى حضرتلرینی خاطرینه کتوروب منعم حقیقی یالگز سن سن دیمکدر. هم تنها ویالگز اولدیغی حالده هر نعمتی الله تعالىدن بیلوب، جناب حقنڭ احسانه یوراکدن یاد ایدوب شکرانه قیلمقدر.

٥٩٤) قال موسى يا رب كيف شكرك ادم قال علم ان

ذلك مني فكان ذلك شكره.

حضرت موسى عم ديدى: يا ربى آدم سكا نيچوك شكرانه قيلسون. الله تعالى بيوردى قولنده بولغان نعمتنى بندن ديب بيلسه شول شكردر).

اشته شكرنڭ طريقى بودر هر بندهگه هر نعمتنى حتى اوز وجودينى حق سبحانه وتعالىدن ديب بيلسه، شكرانه قيلغان بولور.

الحمد لله على دين الاسلام. نى قدر يكل‌لك اگر شولاى بولمغانده عاجز بنده بو قدر نعمت لايحصىنڭ شكرانهسنى نيچوك ادا قيلور ايدى. اشته شونڭ ايچون الله تعالى بندهلرينه مرحمة تعليم قيلغان حضرت موسى عم آرقالى طريق شكرانهنى بيلدرگان. اما بندهنڭ اوزينه قالسه، بنده همهسنى اوزم قيلدم ديدر.

٥٩٥) قبلة المسلم اخاه المصافحة.

(مسلماننڭ قرنداشى ايله قول طوتشمهسى، باشقه ملتلرده اوپمك قبيلندندر).

بزده اوبشمك يوقدر، هم انسان جزئى فكر قيلورسه، اوبشمك هيچ مناسب دگلدر. بلكه تمام مغاير ايدر. خصوصا انواع خستهلقلردن اجتناب ممكن اولماز. (٧٥١ نجى حديث شريفگه قارا).

٥٩٦) قتال المسلم كفر وسبابه فسوق ولا يحل لمسلم ان يهجر اخاه فوق ثلاثة ايام.

(مسلمانغه قارشى صوغشمق كفردر، آنلرى سوكمك شتم ايتمك فسقدر، مسلمان قرنداشينه اوچ كوندن آرتق آچولانوب سولهشماى يورمك حلال دگلدر).

زمانمزده عثمانلى روس محاربهلرنده مسلمان ديگان كيمسنهلرنڭ، اعلاء كلمة كفر ايچون روسلر ايله برابر مسلمان قرداشلرينه قارشى حمل سلاح ايتمهلرى شكسز كفردر. (٢٧٥ نجى حديث شريفگه هم قارا).

٥٩٧) قد افلح من اخلص قلبه للايمان وجعل قلبه سليما

ولسانه صادقا ونفسه مطمئنة وخليقته مستقيمة واذنه مستمعة وعينه ناظرة.

(بر آدمنڭ ايمانى خالص بولسه، خلاص بولور. قلبنى هر نوع اغراضدن سليم قيلسه، تلى صادق دوغرى بولسه، نفسى مطمئن بولسه يعنى دين ودنياسى ايچون كوڭلنده بر شبههسى بولماسه، طبيعتى مستقيم بولسه، قولاغى ايشتسه، كوزى كورسه).

اى مسلمانلر قيامت كوننده فلاح ونجات بولمق ايچون، شو صفتلر لازمدر. والا بزنڭ كوزلرمز بار، لكن كورمايمز، قولاقلرمز بار، لكن ايشتمايمز، بزلرى قرآنده الله تعالى (اولئك كالانعام) بيورمشدر.

اشته شول حاللرنى فكر وملاحظه قيلوب، اوزلرمزنڭ عبوديت بندهچيلكمزنى اثبات ايچون الله سبحانه وتعالىنڭ اوامر الهيهسنه قولاق ويروب، قدرتلرينه بصيرت كوزمز ايله قاراب، هر نرسهنى ميزان عقلغه صالوب، انصاف ترازوسى ايله اولچهسك فلاح ونجات بولورمز.

٥٩٨) قرض الشئ خير من صدقته.

(بر نرسهنى قرضغه بيرمك، صدقه قيلوب بيرمكدن خيرليدر).

هيچ شبهه يوقدر هميشه قرض حسنه قيلوب بر سوداگرگه ياكه دهقان ايكونچىگه ياردم قيلمق صدقهدن افضلدر. زيرا دهقانغه قرض تخم بيرسهڭ ايكار، آرتديرور صوڭره نى قدر مخلوقاته نعمت اولور اما صدقه بيرساڭ بر آدم آشار شونڭ برلن بتار. سوداگرگه قرض بيرساڭ هم منفعتى تعدى ايدر. نيچه كشى فائده قيلور. اشته بو خصوصنى بزنڭ تجارلرمز بيك ملاحظه قيلو كرك، بر مسلمان قرنداشمزنڭ تجارتده ايشى بوزولا، آزغنه بر ياردم ايله تمام توزالمك وار، شونداى وقت صدقه بيرمايچه شول بيچاره مسلمانغه ياردم قيلساق البته افضل اولور.

٥٩٩) قل اللهم مغفرتك اوسع من ذنوبي ورحمتك ارجى عندي من عملي.

(یا رب سنڭ مغفرتڭ بنم گناهمدن واسعدر و رحمتڭ بنم عملمدن امیدلی‌در).

بو حدیث شریف هر کس ایچون گوزل بر تعلیمدر. من صوفی عملم کوب دیمك اولماز، یاکه بنم گناهم یوق دیمك اولماز. بنده الله سبحانه وتعالی‌نڭ نعمتی و الطاف الهیه‌سنی ملاحظه قیلسه هیچ بر وقت اوزینڭ عملیکه اعتماد قیلماز وگناهی ایله امیدسز اولماز.

٦٠٠) قُلْ آمَنْتُ بِاللّٰهِ ثُمَّ اسْتَقِمْ.

اللهغه ایمان ایتدم دیساڭ استقامت قیل).

حقیقت اسلام شو ایکی کلمه ایله تعریف اولنمشدر. عملده سوزده هر اموردە استقامت عین اسلامیت اولدیغنی شو ایکی کلمه ایله افاده بیورمشدر. استقامت کلمه‌سی غایت بیوك سوزدر هر فضائلی شاملدر خصوصا حقوق انسانیه‌نڭ همه‌سنی متکفلدر. استقامت، دنیاده بر مرآت سعادتدر.

استقامت، بنده‌نڭ سعادت دنیاویه و اخراویه سنی تأمین ایدر. درجۀ استقامتی بولانلاره وسوسۀ شیطانیه کار ایتمز، حقیقة استقامت {اعطای کل ذی حق حقه) استقامت حقنی یرینه کتورمك، مستقیم آدم حقنی سویله‌ر، حقنی سور، حقنی قبول ایدر، حقنی کتم ایتمز، حق یولنده نفسنی مالنی جاننی فدا قیلور. اشته شونڭ ایچون علماء اسلام دیمشدرکه: «استقامت، هر قنغی ملت افرادنده شایع اولورسه، او ملت، ملل سائره عندنده دخی اعتبار قازانور. حکومتلرنڭ بقاسی، پادشاه‌لرنڭ استقامتنه باغلیدر. مملکتلرنڭ بقاسی ایچون، افرادی‌نڭ استقامتی شرطدر.»

انکلتره‌ده حکومت ویرکوسی، املاك عقار، املاك غیر منقوله ویرکوسی معین بولسه‌ده، آقچه و نقود ویرکوسی معین اولمایوب یوزده بر مقدار معین قانون اولدیغی ایچون هر کشی‌گه تجارغه (کاغد) یاوسکه کلور: آقچه و نقودگز ویرکوسنی ویرگز دیب. شوڭا مقابل هر تجار اوز وجدانی ایله ثروتنی حساب ایدرده بندن بو قدر ویرکو لازم دیر، دولت خزینه‌سینه وقتنده ییارور. حتی بعض کیمسنه‌لر اسملرینی ذکر قیلمیوب کوندیررلرمش. شونڭ ایچون انکلیز غزته‌لرنده کوب وقتلرده، مالیه ناظری اعلان ایدرمش: فلان وقتده، بو قدر وجدان ویرکوسی خزینه‌گه کلدی. صاحبی‌نڭ اسمی یوق. کله‌لم

بزنڭ خلقمزه، ویرکودن قورقوب اوز مالنی اوزی اورلایدر. تاموژنی کومرکدن اورلار، امتعه‌سینڭ تقویم اولنمش بهاسنی کتم ایدر. هر نه کبی خیانت ممکن ایسه ایدر.

اشته شو حاللرنی ملاحظه قیلوب اولچه‌سه‌ك بزده استقامت اثری قالمادی دیمکه قدر جسارت ایدرز. مسلمانلك دعواسنده اولانلر قرآن کریمده (ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا) آیت کریمه‌سنی اوزلریگه رهبر ایلسونلر کرك. (٥١١ حدیثگه قارا).

٦٠١) قَلِيلٌ تُؤَدِّي شُكْرَهُ خَيْرٌ مِنْ كَثِيرٍ لَا تُطِيقُهُ.

(شکرینی ادا قیله‌جق درجه‌ده بولغان آز نعمت، شکری ادا اولنمیه‌جق، چوق مالدن خیرلیدر).

بو حدیث شریف‌نڭ مضمونی راحت نفس ایچون قناعت لازم اولدیغنی بیاندر. آز مقدار کافی اولسه، زحمتی هم آز اولور شکرینی ادا ایتمك هم آسان اولور. اما کوب مال هر نه‌قدر نفعی عام اولسه‌ده زحمتی چوق اولدیغندن ماعدا شکرینی ادا ایتمکده مشکل اولور.

٦٠٢) قَيِّدْ وَتَوَكَّلْ.

(اول باغلا صوکره توکل قیل).

حضرت پیغمبر ع‌م حضورنده صحابه‌دن بر کشی دوه‌سنی بوش قویدی، دیدی اللهغه توکل قیلدم.

حضرت محمد ع‌م بو صحابه‌گه دیدی: اول آیاغنی باغلا صوکره اللهغه توکل قیل بر چوق آدملر، هیچ نرسه‌نی اسبابنه تشبث ایتمیوب اللهغه طابشردم دیرلر. بو ایسه بیوك خطادر. تدبیر قیلمایینچه توکل قیلمق بلکه سؤ ادبدر.

٦٠٣) قَيِّدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابِ.

(علمنی کتابت یازو ایله بیکلادگز)

هر امر نافع ایشتدککز وقت یازوب قید ایدگز ضائع اولماسون، صوکره شول علم صاحبی‌نڭ زوالی ایله استفاده‌سز قالورسز.

٦٠٤) اَلْقَتْلُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ يُكَفِّرُ كُلَّ خَطِيئَةٍ إِلَّا الدَّيْنَ.

(فی سبیل الله صوغشقه باروب وفات ایتمك جمیع گناه‌لره کفارتدر مگر بورجقه کفارت بولماز).

شهیدلك ایله هر گناه عفو اولنور مگر حقوق عباد عفو اولنماز. حضرت پیغمبر عم حقوق عباددن صاقنمق ایچون امر قیلمشدر. (٥١٠ ح. قارا)

٦٠٥) كان رجل يداين الناس فكان يقول لفتاه اذا اتيت معسرا فتجاوز عنه لعل الله ان يتجاوز عنا فلقى الله فتجاوز عنه.

(خلقغه قرض حسنه بیروچی‌لردن بری، اوزی‌نك خزینه دارینه دیردیکه: بورجلی‌لردن آور وقتده تولارگه حالی کیلمگان‌لری بولسه، مدتنی کیچکتور. شایدکه الله تعالی‌ده بزنك قصورلرمزنی عفو ایدر. وقتاکه بو آدم وفات ایلدیسه، الله تعالی‌گه گناهلری یارلقانمش اولدیغی حالده ملاقات ایتدی).

حضرت پیغمبر عم تجارت‌نك ترقیسنه برنجی وسیله بولغان قرض مسئله‌سنی تسهیل ایدوب، تجارتی ترویج مقامنده تحریض و ترغیب ایلمشدر. حضرت پیغمبر محمد مصطفی امتی‌نك هر حالنی ملاحظه قیلمش اسباب معاشره‌نك همه‌سنی اعتبارغه آلوب، امتنه حسن معامله، و اساس معاشره بوللارینی کوسترمشدر.

٦٠٦) كرم المرء دينه ومروته عقله وحسبه خلقه.

(انسان‌لرنك کرمی دینده‌در مروتی عقلنده‌در حسبی اخلاقنده‌در).

حق سبحانه و تعالی (ان اکرمکم عند الله اتقاکم) بیورمشدر. اسلامیت‌ده قانون مدنیت بودر. مروت عقلاده بولنور. عقل ایگه‌لرنده مروت کامله اولور. بر آدم خلقی گوزل، مکارم اخلاق صاحبی ایسه، اشته شو آدم زادگاندر. اسلامیتده رتبه وزادگانلق یوقدر. هر کس ایمان کامل ایله مؤمندر انسانیت‌ده هرکشی مساوی و برابردر. بنده‌لر آراسنده هیچ فرق و آیرمه یوقدر. (٦٢٨ ح. قارا).

٦٠٧) كفى بالمرء اثما ان يحدث بكل ما يسمع.

(بر آدم هر ایشتکانی سویلاسه شونك گناهی یتار).

یعنی هر ایشتکان سوزگه قولاق بیرمه همه‌سنی اولچه موازنه قیل بوش بوغارلق قیلمه. تأمل تفکر قیل.

٦٠٨) كفى بالدهر واعظا وبالموت مفرقا.

(دهر وزمانه‌نك واعظ اولوب، اولوم‌نك مفرق اولمه‌سنی فکر قیلسه‌گز کفایه ایدر).

زمانه‌نك تبدل وتغیرینی یخشی ملاحظه قیلسه‌گز، آتا آنادن اقربا وتعلقاتدن دوست ییچه ایشدن آیرلغان‌لرگزی اویلاسه‌گز، کوب عبرتلر واردر. بونلر همه‌سی واعظ اولمق ایچون کافیدر.

٦٠٩) كفى بالمرء علما ان يخشى الله وكفى بالمرء جهلا ان يعجب بنفسه.

(بر آدم‌که، علم اولمق ایچون الله‌دن قورقمه‌سی کافیدر. جاهل اولمق ایچون اوزینه ایسی کیتمه‌سی کافیدر).

(انما یخشی الله من عباده العلماء) ایت کریمه‌سینك مضمونی بو حدیث شریف شاملدر. بر آدم الله تعالی‌دن قورقسه، هر کس اول آدمنك تلندن قولندن امین اولوب، همه‌نك رضاسینه مظهر اولور. دیمك بو آدم عالمدر. اگر بر آدم اوز عقل و علمنه تعجب ایدوب، اوزینه ایسی کیتسه، دیمك اولورکه بوندن دخی جاهل آدم یوقدر.

٦١٠) كفى بالمرء من الكذب ان يحدث بكل ما سمع وكفى بالمرء من الشح ان يقول آخذ حقى لا اترك منه شيئا.

(بر آدم هر ایشتدیکنی سویلاسه، یالغانچی بولور ایچون شول یتار. بر آدم کشی‌ده هیچ حقمنی بیارمام همه‌سنی آلور من دیسه، صارانلق ایچون بو کفایه ایدر).

کذب و یالغاندن اجتنابده زیاده مبالغه ایچون، هر سوزنی اویلامایچه تحقیق

اینمایینچه سویلامه‌کز معناسنده‌در. جملهٔ ثانیه معامله‌ده مسامحه و مجامله لزومنی اشعاردر.

٦١١) كَفَى بِكَ اِثْماً اَنْ لَا تَزَالَ مُخَاصِماً.

(هر وقت کشی‌لرنی اوزگا دوشمان قیلوب یورسنگ، وجدانگنی راحت‌سز ایتمك ایچون شول یتار).

هر زمان کشی‌دن انتقام اوچ آلام دیب محکمه قاپولرنده دعوی‌لر آچوب یورمك اوزگا دوشمان کوبایتمك دنیا وآخرت راحت‌سزلکنی موجب بولغان بر حالدر.

(٩ نچی حدیثگه قارا).

٦١٢) كَفَّارَةُ الذَّنْبِ النَّدَامَةُ وَلَوْ لَمْ تُذْنِبُوا لَاَتَى اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُذْنِبُونَ لِيَغْفِرَ لَهُم.

(ندامت قیلغان گناهغه اوکونمك گناهلرنگ کفارتی‌در. اگر سز گناه قیلماسه ایدوگز، الله تعالی باشقه بر گناه قیله‌تورغان قوم خلق ایدردی، آنلری یارلقامق ایچون).

الله سبحانه وتعالی‌نگ غفران صفتی جمیع گناهکار بنده‌لرنگ گناه‌لرنی یارلقه‌مقده واسعدر. نی قدر گناه بولسه‌ده شرکدن باشقه همه‌سنی یارلقایه‌چقدر. شونگ ایچون بنده گناه قیلسه‌ده هیچ غم کدر یوقدر فقط گناه‌دن ندامت ایتمك شرطیله؛ بعض عارفین دیمشلرکه:

گر گناهم گوه قاف اولسه نه غمدر یا جلیل ☆ رحمتنگ بحرینه نسبت انه شی قلیل

٦١٣) كُفَّ شَرَّكَ عَنِ النَّاسِ فَاِنَّهُ صَدَقَةٌ مِنْكَ عَلَى نَفْسِكَ.

(کشی‌لرگه زیان وضررگ تیکماسه، بو سنگ ایچون بر صدقه‌در).

کشی‌گه ضرر قیلماسنگ بیك یخشی کشی سن دیمکدر. (٢٣٨ حدیثگه قارا).

٦١٤) كُلُّ الكَذِبِ يُكْتَبُ عَلَى ابْنِ آدَمَ اِلَّا ثَلَاثٌ الرَّجُلُ يَكْذِبُ فِي الْحَرْبِ فَاِنَّ الْحَرْبَ خَدْعَةٌ وَالرَّجُلُ يَكْذِبُ الْمَرْاَةَ

فَيُرْضِيهَا وَالرَّجُلُ يَكْذِبُ بَيْنَ رَجُلَيْنِ فَيُصْلِحُ بَيْنَهُمَا.

(هر یالغان سوزدن بنده گناهکار اولور مگر اوچ یرده یالغان سویلامك جائزدر: صوغش وقتنده دوشمانغه قارشی، زیرا حرب خدعه‌در، حیله ایله اولور. ایر خاتوننی رضا قیلمق ایچون یالغان سویلامك اولور هم ایکی مؤمن قرندش آراسنی توزاتمك اصلاح ایتمك ایچون یالغان سویلامك اولور).

قاراگز ایکی قرندش آراسنی اصلاح ایتمك نی قدر مهم شیدر حتی یالغان سوز ایله بولسه‌ده اصلاح چاره‌سینه تشبث ایتمك رخصت اولنور. خاتونلر رضاسنی تحصیل ایتمکده بیك مهم اولدیغی آگلاور.

٦١٥) كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ مَالُهُ وَعِرْضُهُ وَدَمُهُ حَسْبُ امْرِئٍ مِنَ الشَّرِّ اَنْ يَحْقِرَ اَخَاهُ الْمُسْلِمَ.

(هر مسلماننگ مسلمانغه مالی عرضی قانی حرامدر. بر آدمنگ یاوزلغی ایچون مسلمان قرندشنی تحقیر ایتمه‌سی کفایه ایدر).

هیچ کیمسنه‌گه مسلمان قرندشنی تحقیر ایتمك جائز دگلدر.

٦١٦) كُلُّ اُمَّتِي مُعَافًى اِلَّا الْمُجَاهِرِينَ وَاِنَّ مِنَ الْجِهَارِ اَنْ يَعْمَلَ الرَّجُلُ بِاللَّيْلِ عَمَلاً ثُمَّ يُصْبِحُ وَقَدْ سَتَرَهُ اللّٰهُ فَيَقُولُ عَمِلْتُ الْبَارِحَةَ كَذَا وَكَذَا وَقَدْ بَاتَ يَسْتُرُهُ وَيُصْبِحُ يَكْشِفُ سِتْرَ اللّٰهِ عَنْهُ.

(گناهکار امتلرم همه‌سی عفو اولنور، مگر جهارا فسق ایله مبتلا اولانلر عفو اولنمازلر. جهارا فسق ایدنلردن بری شودرکه کیچه گناه بولنده بولور، الله تعالی کیچه قارانلغی ایله بونگ گناهنی ستر ایتمش ایکان، ایرته‌سی کون اوزی من شویله قلدم بویله قلدم دیب اظهار ایدر بونلر فسق مجاهردر گناهلری عفو اولنه‌ماز).

کوب آدملر بار قیلغان گناهلری ایله افتخار ایدرلر، بلکه‌ده شول حالنی

حکمتگه موافق ظن ایدرلر. حالبوکه عین انصافسزلق عین ادبسزلکدر.

٦١٧) کُلُّ امْرِیءٍ مُهَیَّأً لِما خُلِقَ لَه.

(هر آدم نه ایچون خلق اولنمش ایسه آنی میدانه چیقارمق ایچون حاضردر).

هر آدمده خلقی بر استعداد واردر، الله تعالی نه ایچون مستعد اولهرق خلق ایتمش ایسه شوگا اول بندهنی توجیه ایتمک لازمدر. معلملر شاگردلرنی تجربه ایدوب استعدادلری نه کبی فنلرگه ایسه، بالانی شول طرفه میل ایتدرمک معلملرنڭ وظیفهلریدر. آخر وقتلرغه قدر بزده بو مسئله اعتبارغه آلنمامشدر. غایت مهم بر نقطهدر. آدملرنڭ استعدادلری غایت مختلفدر.

٦١٨) کُلُّ جَسَدٍ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ فَالنّارُ اَوْلی بِه.

(هر جسد انسانکه رشوت و حرام نعمت ایله تربیه اولنور و بسلنور، آنڭ ایچون اوتقه یانمق آرتقدر).

یعنی بنده وجودینی حرام ایله بسلهمکدن ایسه، اول وجودنڭ یوق اولمهسی دخی اولی و خوشدر.

٦١٩) کُلُّ الْخِلَّةِ یُطْبَعُ عَلَیْها الْمُؤْمِنُ اِلّا الْخِیانَةَ وَالْکَذِب.

(مؤمن بنده هر تورلی طبیعتده خلق اولنه بیلور، مگر خیانت ایله یالانچیلق مؤمنده اولهماز).

بو ایکی صفات ذمیمه مؤمنده طبیعت اولهماز. کذب و خیانتدن اجتناب ایچون زیاده مبالغه اولنمهسی حائز اهمیتدر.

٦٢٠) کُلُّ خَلْقِ اللهِ حَسَنٌ.

(الله تعالینڭ هر صفتی حسن کورکامدر).

بو حدیث شریفده خلق (خا) نڭ اوستی برلان هم روایت واردر اول تقدیرده الله تعالینڭ همه مخلوقاتی کوزلدر. معناسنده اولور.

٦٢١) کُلُّ شَیْءٍ بِقَدَرٍ حَتّی الْعَجْزُ وَالْکَیْسُ.

(هر نرسه اللهنڭ تقدیری ایلهدر، عجز و مهارتده اویلهدر.)

هر شی قدره باغلیدن (قل کل یعمل علی شاکلته) یاکه (قل کل من عند الله) بو کبی نصوص شریفهگه نظر ایدرسك هر شیی قدر ایلهدر.

یعنی تربیه و علم بندهگه جلا برور بندهنڭ ظاهرینی تنویر ایدر فقط خلقنی تبدیل ایتمز. بر آدم اصل خلقنده خبیث ایسه، علم آنڭ خباثت وشیطنتنی دخی مولم و مؤثر صورتده چویرر اما خلقنی همیشه اودر. خلقت اصلا و قطعا تبدیل اولنهماز.

مسلمانلرده بر نوع خلاف ومغایر حقانیت اشلار کورلسه، بزنڭ آبرازاوانانیلرمز دیرلار: تربیه یوق، مونه اورصچه اوقوغان بولسه شولای بولماز ایدی دیب. حالبوکه روس مکتبلرینی اکمال ایتمش آدملرده: یالغانچی، خیانت، خبیث، مرتشی آدملر حسابسزدر. بویله خباثت خلقی و جبلیدر، بونده تربیه تبدیل ایدهمز. بونی تأکید ایتمک ایچون، بر آنادن بر آتادن توغمش، بر تورلی تربیه کورمش آدملر آراسنده بواغان تفاوتنی قاراساق کفایه ایدر. بری برینڭ طبعتنه موافق کلمز.

٦٢٢) کُلُّ شَیْءٍ ساءَ الْمُؤْمِنَ فَهُوَ مُصیبَةٌ.

(هر نرسهکه مؤمنگه یمان و زباندر، بو بر مصیبت قایغودر).

مؤمنلرنڭ همهسینه یاکه بعضسینه بر زیان و قساوتی موجب هر نه اولورسه، مصیبتدر.

٦٢٣) کُلُّ مُؤْذٍ فِی النّارِ.

(هر اذیت ویرن آدم نار جهنمدهدر).

هر نه صورتله اولورسه اولسون، باشقه آدملرنی رنجیتر ایسه، بو کشی اهل جهنمدر.

٦٢٤) کُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ.

(هر یخشیلق صدقهدر).

وظيفهٔ انسانيت، يخشيلق قيلمق هر كيم‌گه اولورسه اولسون، وهر نه كبى اولورسه اولسون، خيرات و صداقه‌در.

٦٢٥) كل مولود يولد على الفطرة حتى يعرب عنه لسانه فابواه يهودانه او ينصرانه او يمجسانه.

(هر كشى دنياغه كيلگانده صاف و هر تورلى عوارضدن سلامت اوله‌رق طوغار تاكه تلى ظاهر بولغانغه‌چه صوگره آتا آناسى يهودى قيلور نصرانى قيلور مجوسى قيلور).

يعنى بنده صوگره‌دن آتا آنادن كوره تقليد بليه‌سى آتا آناغه ايياروب ضلالته كيدر. علماى اسلام بو حديثده على الفطرة الاسلامية قيدى آرتدرمشلردر، يعنى حقيقت اسلاميت اويله بر حقيقتدركه، حتى آتا آنا ضلالته كوترمه‌سى ايدى، يكى طوغمش الا لحاله ترك اولنسه، اسلاميت يولنى بولوردى ديمكدر. عصرمزده مسلمانلرده كورمكده اولديغمز فساد اخلاق عين قاعده‌گه بناء مسلمان بالالرنى هم فساده سوق ايتمكده‌در.

٦٢٦) كل ميسر لما خلق له.

(هر بنده نه ايچون خلق اولنمشدر، آنڭ اسبابى شول كشيگه قولاى آسانلق ايله بولنور).

بو حديث شريفدن بعض جهلا سعى و اجتهاد لازم دكل معناسنى آلمشلر حالبوكه او معنا مراد دكلدر اسبابى تسهيل ايدر معناسنده‌در. بر آدمده طبعاً بر صنعت استعداد واردركه. هر كيمده نه كبى استعداد وار ايسه، شونڭ نتيجه‌سنى تيز بولور معناسنده‌در. بعض آدملرده صنعت استعدادى خلقتده اوله‌ماز بو آدم نه قدر تعليم اولنورسه، كينه نتيجه تام اولاماز. شونڭ ايچون اولا اجتهاد ايدوب هر شيده استعدادى معاينه ايتمك دركاردر.

٦٢٧) كل يمين يحلف بها دون الله شرك.

(اللهنڭ اسمندن باشقه ايله قيلنغان يمين - آنط شركدر).

آش حرمتى ايچون، ايكمك حرمتى فلان كبى يمنلر واردر، بونلر همه جاهليتدن قالمشدر. (٢٠٩ حديثگه قارا).

٦٢٨) كلكم بنى آدم و آدم خلق من تراب لينتهين قوم يفتخرون بابائهم او ليكونن اهون على الله من الجعلان.

(جملەڭز آدم عليه السلام بالالرى سز، آدم طوپراقدن يارادلمشدر. آتالر و جنسيتلر ايله افتخار ايتمه‌دن صاقنڭز، يوقسه قورد قدرده خاصيتڭز قالماز).

يعنى بنده نى قدر زور بولورغه طرشسه‌ده، هيچ قدر و قيمتى يوقدر اصلى طوپراقدر.

٦٢٩) كلكم راع وكلكم مسئول عن رعيته فالامام راع وهو مسئول عن رعيته والرجل راع فى اهله وهو مسئول عن رعيته والمرأة راعية فى بيت زوجها وهى مسئولة عن رعيتها والخادم راع فى مال سيده وهو مسئول عن رعيته والرجل راع فى مال ابيه وهو مسئول عن رعيته فكلكم راع و كلكم مسئول عن رعيته.

(جملەڭز كوزاتچى چوپان سز، جملەڭز اوز قول آستيڭزده بولغان رعيەڭز ايچون قيامت كوننده مسئول اولورسز. خلق اشينه قاراوچى امام و مأمورلر چوپاندر، رعيتلرندن مسئول اولور. هر كشى اهل وعياللرينه چوپاندر، بونلر احوالندن قيامت كوننده مسئول اولور. خاتون ايرينڭ يورتنده بر كوزاتچى‌در، هر نه كبى نقصان و اسرافلرى بولسه قيامت كوننده خاتوندن صورالر. خدمتچى خوجه‌سينڭ مالينه راعيدر، هر نه كبى ضايعات اولور ايسه مسئول اولور. اوغول آتاسينڭ مالينه راعى‌در، رعيه‌سندن مسئول اولور. خلاصه همەڭز كوزاتچى چوپان سز همەڭز اوز رعيەڭزدن مسئول اولاجق سز).

٦٣٠) كلما طال عمر المسلم كان له خير.

(مسلمانڭ عمرى اوزون بولغان صاين خيردر).

چونکه اکثریاً یاش وقتنده هر تورلی حالده بولنور، آزغنه قارتایسه صوگره توبه استغفار ایدر حالنی اصلاح ایدوب و باشقه‌لرینه هم فایده و منفعت ایدر.

٦٣١) کُلْ ما اَصْمَیْتَ وَدَعْ ما اَنْمَیْتَ.

(کوز آلتنده اولتردیکڭ حیوانی آشا، کوزگدن غائب بولوب اولگان‌نی آشامه)،

صیادلر اوق ایله بسم الله دیب آتارلر، شول حیوان کوز آلتنده توشوب اولسه حلالدر. اما آتقان صوڭ اوچوب کیدوب غیب بولوب صوگره تابسه، آشارغه یارامی زیرا شبهه‌لی بولادر.

٦٣٢) کلوا فی القَصْعَةِ مِنْ جوانِبها وَلا تأکُلوا مِنْ وسطِها فانَّ البرکة تنزِلُ فی وسطِها.

(تابقڭ چیتندن آشاگز اورتاسندن آشامه‌گز زیرا برکت اورتاغه توشار).

آش آشاغانده مجلسده ادبگه رعایه قیلمق لازمدر تاباقڭ اورتاسینه اوزانمق حریصلغه دلالت ایدر.

٦٣٣) کلوا واشربوا وتصدقوا والبسوا فی غیرِ اسرافٍ ولا مخیلةٍ.

(آشاگز ایچگز هم تصدق ایدوگز کیون‌گز فقط اسراف ایتمه‌گز و هم تکبرلك‌ده قیلماگز).

حدیث شریفڭ شرحنده بیورمشلردرکه: بنده‌نڭ صحتنه ومعاملات دنیویه‌سنی جامع و متکفل، بو حدیثدر. دین مبین اسلام بنده‌لرنڭ هم دنیاسنی وهم دیننی محافظه ایتمکله امر ایتمشدر.

٦٣٤) کما تکونوا یولّی علیکم.

(اوزگزگه کوره والی و حاکم تعیین اولنور).

تربیهٔ انسانیه واسلامیه‌ده سزنڭ لیاقت واستعدادگز نیچوك بولسه، و نی درجه‌ده

بولسه، شول درجه‌ده آدم سزگه ولی الامر اولور. رعیه بری آخرگه ظلم ایدر، قوی اولانلر ضعیف اولانلره غدر ایدرسه الله تعالی ظالم و غدار اولان حاکم و اولوالامرلر کوندرر اگر خلق و ملتلر اوز آرا عاقلانه حرکت و عادلانه معامله ایدرلرسه، ادب، و حق شناس اولورسه ولی الامر دخی اویله اولور.

اشته بو حدیث شریف مضمونی یخشی ملاحظه ملتلرنڭ احوالنه دخی دقت ایدرسك، حکومتلر احوالنی کشف ایدرمز. شمدی وطنداشلرمز اولان روسلرنڭ حالنه دقت ایدرسك، روسلر دائما اوزلرندن باشقه ملتلرنی تحقیر ایتمك استرلر، حتی اوزلری ایله بر دینده بولغان پالکلرنی و باشقه‌لرنی، نی قدر روس بولمغان خلق همه‌سینه حقارت کوز ایله قارارلر اشته شول حاللرینه کوره الله بونلره: پابیدانوستسف، تریپوف، اصطالیپین کبی آدملرنی یباردی.

بز مسلمانلر قولمزده بولغان نعمت اسلام قدرینی بیلمادك شکرانه قیلمادق خدای تعالی بزگه دینی باشقه جنسی باشقه کفارنی مسلط قیلدی. (ان الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسهم) نص قرآن دخی بعینه شول معنادر.

بویله حکیمانه سوزلر بوندن بڭ اوچ یوز سنه مقدم سویله‌نمش صادق الوعد الامین سوزیدر.

٦٣٥) کُنْ فی الدُّنْیا کانَّكَ غریبٌ اوعابرُ سبیلٍ.

(دنیاده بر غریب یاکه بر مسافر کبی اول)

یعنی اولوم وموتی اونوتمه‌گز. بنده هر شیگه قابل و کبر وغروره میالدر. اولومنی خاطره کتورمك ایسه، بنده‌گه بر تربیه‌در. بنده دولته و منصبه بیله تیز مغرور اولور، غروردن صاقنمق ایچون بولجلغی خاطره کتورمك مناسبدر.

٦٣٦) کُونُوا لِلْعِلْمِ رُعاةً وَلا تَکُونُوا لَهُ رُواةً.

(علمگه رعایه ایدیجی‌لردن اولگز نقل و روایت ایدنلردن اولماگز).

یعنی علمگه و اهل علمگه رعایه قیلگز و علمگز ایله عمل قیلگز توسع دائرهٔ معلومات ایچون سعی و اجتهاد قیلگز.

بزنڭ قارت حضرت شولای دیگان ایدی فلان ملا بولای دیگان ایدی کبك روایت

ونقل‌لر ایله باش واتمه‌گز. اگر علم ایله عامل اولمق استرسه‌گز مال جان فدا ایتمه‌لی، صوگره دنیامز معمور آخرتمز مسعود اولور. «باشم سلامت‌ده جانم جنت‌ده اولاماز» هر شیئنی، قوام دین مبین اسلام بولنده فدا ایتمدکچه مقصده وصول اولاماز.

٦٣١) كَيْفَ يُقَدِّسُ اللهُ اُمَّةً لا يَأْخُذُ ضَعِيفُهَا حَقَّهُ مِنْ قَوِيِّهَا غَيْرَ مُتَعْتَعٍ.

(الله تعالی اول امت‌نی نیچوک تقدیس ایلسون ساده دیل بولغان ضعیف‌لر قوی‌لردن حقنی آلامیور.

یعنی بر مملکت‌ده عدالت مساوات حقوق اولماز ایسه ضعیف‌لر حقنه رعایه اولماز ایسه، اول امت‌دن خیر امید اولنه‌ماز. (٨٧٣ نچی حدیث‌گه قارا).

٦٣٨) الكَلِمَةُ الحِكْمَةُ ضَالَّةُ المُؤْمِنِ فَحَيْثُ وَجَدَهَا فَهُوَ اَحَقُّ بِهَا.

(حکمتلی سوز مؤمن‌نڭ یوغالتقان مالی‌در قایده‌غنه تابسه اول آڭا مستحق‌در).

هر نه سوزکه مؤمن‌نی خیرات و علمه سوق ایدر، سعادت حاله ایصال ایلر، حکمتلی سوزدر. شونداي حکمتلی سوزنی. قایده ایشتساگده کیمدن ایشتساگده آلورغه کرك.

حضرت علی کرم الله وجهه بو حدیث‌نی مؤید بر سوز سویله‌مشدر «لا تنظر من قال انظر ما قال» کیم سویله‌دی آڭا قارامه سویله‌گان سوزینه قارا بیك کوب وقت‌لر نچارغنه کشی‌دن بیك یخشی سوزلر صادر بولادر. بزنڭ بو زمانده مسلمانلر بر نیچه علم و فن‌لردن نفرت ایدرلر، سببی بو علم‌لرنڭ کفار النده اولمه‌سیدر. حالبوکه عمر بن عبد العزیز کبی آدملر، مجوسلردن فنون متنوعه ترجمه ایدوب اسلام آراسنده نشرینه خدمت ایتمشدر.

٦٣٩) كَانَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِذَا اَتَاهُ قَوْمٌ بِصَدَقَتِهِمْ قَالَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ فُلَانٍ.

(بر جماعت اوزلرینڭ زکات‌لرینی حضرت پیغمبر علیه السلامغه کتورسه‌لر، آن حضرت دیردیکه: اللهم صلی علی آل فلان دیب).

بو حدیث شریف‌ده صدقه‌دن مراد قبیله‌لر التزام ایلدکلری زکات و خراجنی بیت المال مسلمین‌گه قویمق ایچون کتورورلردی، شو صدقه‌در. بولماسه بزنڭ ملالرغه بیرگن کبك نفس حضرت پیغمبر عمنڭ اوز قولینه هیچ کیم صدقه بیرگن هم پیغمبر عم آلغان یوق. فرض بولغان زکاتنی هر قبیله اوزلری جمع ایدر، صوگره بیت المال مسلمین‌که کتورورلردی. شونڭ ایچون صل علی آل فلان دیه دعا ایدردی.

بو حدیث شریف‌نڭ معناسنی یخشی ملاحظه قیلساق صلوات شریفه‌نڭ معناسنی هم آڭلارمز.

٦٤٠) كَانَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمُرُّ بِالصِّبْيَانِ فَيُسَلِّمُ عَلَيْهِمْ.

(حضرت پیغمبر محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم صبی بالالر یاندن اوتسه سلام بیرور ایدی).

قاراگز حضرت پیغمبر عمنڭ طبیعتنی و تواضعنی صبی‌لرغه هم سلام بیرور ایدی. حالبوکه بزنڭ خلقمزده قارتلر یاشلردن سلام کوته‌لر. بالالرغه اصلا التفاتده قیلمای‌لر. شونڭ ایچون بالالرمز، سلام نه اولدیغنی بیلمازلر، حضرت‌لرمز اوزلری عوامدن سلام کوتب خلقمزنی وسیلهٔ اخوت بولغان سلامدن تمام آیردیلر.

٦٤١) اللهُ اَقْدَرُ عَلَيْكَ مِنْكَ عَلَيْهِ.

(الله تعالی سڭا قدرتی، سڭا آڭا قدرتڭدن آرتقدر).

بو حدیث شریف‌نڭ معناسنی آڭلامق ایچون: اول بو حدیث‌نی ایچون سویله‌نگان، شونی بیلورگه کرك: بر کون عبد الله بن مسعود اوزینڭ قولنی صوغه‌در ایدی، شول وقت حضرت پیغمبر عم کلدی، شول یوقاروداغی سوزنی سویله‌دی، یعنی سن بو قلغه کوچم یته دیب صوغه‌سن سڭاده کوچی یته تورغان الله تعالی بار. حضرت عبدالله بو سوزنی ایشتگاچ، پشیمان بولوب قولنی درحال آزاد قیلدی.

٦٢٤٢) لَأنْ يَأخُذَ اَحَدُكُمْ حَبْلَهُ ثُمَّ يَغْدُو اِلَى الْجَبَلِ فَيَحْتَطِبَ فَيَبِيعَ فَيَأكُلَ وَيَتَصَدَّقَ خَيْرٌ مِنْ اَنْ يَسْأَلَ النَّاسَ.

(بر يب آلوب، اورمانغه باروب، اودون چوبلاب، بازارغه كيتروب صاتوب، شونى آشا صدقه بير، كشى‌دن صوراغاندن بو آرتقدر).

يعنى كشى‌دن صورانوب، صدقه جمع ايدوب، ايشان بولوب قالادن قالاغه يورگانچه، اورماندن اودون طاشوب كسب قيلماق اولى‌در. بنده هر تورلى مشقتنى يوكلاسون ذلت تسائلنى قبول ايتماسون.

٦٢٤٣) لَأنْ يَتَصَدَّقَ الْمَرْءُ فِى حَيَاتِهِ بِدِرْهَمٍ خَيْرٌ لَهُ مِنْ اَنْ يَتَصَدَّقَ بِمِائَةٍ عِنْدَ مَوْتِهِ.

(بر آدم‌نڭ اوز حياتنده اوز قولى ايله بر درهم صرف ايتمه‌سى، وفاتندن صوڭره صرف اولنه‌جق يوز درهم‌دن خيرلى‌در).

هر كس اوز تركلكنده صرف ايدرسه، بو كرم وسخادر. اما صوڭره صرف ايتمك ايچون وصيت ايدرسه، بو حريصلقدن عبارتدر. يخشى ملاحظه قيلغانده ايكى آراده بيك زور فرق بار.

٦٢٤٤) لَأنْ يَجْلِسَ اَحَدُكُمْ عَلَى جَمْرَةٍ فَتَحْرِقَ ثِيَابَهُ فَتَخْلُصَ اِلَى جِلْدِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ اَنْ يَجْلِسَ عَلَى قَبْرٍ.

(بر آدم آتش اوستنده اوطوروب كيومى يانمق، قبر اوستنده اوطورمقدن خيرلى‌در).

زمان جاهليت‌ده بر آدم وفات ايدرسه، ورثه‌لرى ماتم قايغو علامتى اولمق اوزره، قبر اوستنده طوروب آغلارمش. بويله جاهليت عادتنى محافظه ايتمكدن، اوت اوستنده اوتورمق افضلدر بيورلمش.

وبعض علما مطلقا قبر اوستنده اوطورمق جائز دگل ديمشلردر. قبرنى احترام حقنده دخى بر چوق حديث شريفلر واردر. الحمد لله جمعيت اسلاميه‌ده بو كبى شيلر يوقدر.

٦٢٤٥) لَأنْ يَزْنِىَ الرَّجُلُ بِعَشْرِ نِسْوَةٍ خَيْرٌ لَهُ مِنْ اَنْ يَزْنِىَ بِامْرَأَةِ جَارِهِ وَلَأنْ يَسْرِقَ الرَّجُلُ مِنْ عَشَرَةِ اَبْيَاتٍ اَيْسَرُ مِنْ اَنْ يَسْرِقَ مِنْ بَيْتِ جَارِهِ.

(كورشى خاتونى‌نڭ ناموسينه تجاوز ايتمكدن ايسه، اون اجنبى خاتوننه تعرض ايتمك اولى‌در. كورشى مالنى اوغرلامقدن ايسه اون اجنبى مالنى اوغرلامق آرتقدر).

انسانيت‌ده همه انسان برى آخرنڭ عرض وناموسنى مال وجاننى محافظه ايدرگه كرك، كورشينڭ مالنى بيگراكده محافظه ايدرگه كرك، اصل جمعيت اسلاميه‌ده مطلوب بولغان قرنداشلق همه برى آخرنى محافظه ايتمك دركاردر قومشنى محافظه ايتمك دخى زياده لازمدر.

٦٢٤٦) لَأَنْ يَلْبَسَ اَحَدُكُمْ ثَوْبًا مِنْ رِقَاعٍ شَتَّى خَيْرٌ لَهُ مِنْ اَنْ يَأْخُذَ بِاَمَانَتِهِ مَا لَيْسَ عِنْدَهُ.

(اوزينڭ نيچه يردن ياماولى بشمتى كيمك، اوزرنده بولمغانى كشى‌دن امانت آلوب كيمك‌دن آرتقدر).

٦٢٤٧) لَأَنْ يَهْدِىَ اللّٰهُ عَلَى يَدَيْكَ رَجُلًا خَيْرٌ لَكَ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَغَرَبَتْ.

(سنڭ واسطه‌ڭ ايله بر آدم‌نڭ هدايتگه كيلماسى، سنڭ ايچون بتون دنياغه مالك اولمقدن آرتقدر).

بو حديث شريف مضمونى ملاحظه قيلساق همه‌مز هدايته وطريق حقه دعوات ايله مأمورمز.

بر مسلمان حسن سيرت ايله برابر آز علمى هم اولوب، اوزينى مكارم اخلاق ايله تزيين ايدرسه، بر چوق آدملر ميل طبيعى ايله آنڭ انسانيتنه مفتون اولورلر.

شول طریقه راه حقنی قبول ایدرسه، آنڭ هدایتنه سبب اولورسن، بوندن ماعدا مادی و معنوی تشبث هم ممکن‌در.

٦٤٨) لَتُفْتَحَنَّ القُسْطَنْطِينِيَةَ وَلَنِعْمَ الأَمِيرُ اَمِيرُهَا وَلَنِعْمَ الْجَيْشُ ذٰلِكَ الْجَيْشُ.

(البته قسطنطینیه شهری فتح اولنور. آنڭ امیری نه گوزل و یخشی امیردر عسکری نه گوزل عسکردر).

اوشبو حدیث شریف عینا بر معجزه‌در، سکز یوز آلتمش سنه صوڭره اولاجق بر واقعه‌دن خبردر حضرت پیغمبر علیه السلامدن بو حدیث وارد اولدقدن صوڭره، اصحاب کرامدن نیچه کشی بو بشارته نائل اولمق نیتی ایله، قسطنطینیه‌نی آلورغه فتح ایدرگه قصد ایتدیلر. حضرت عثمان خلافتی زماننده، هجری ٣١ نجی سنه‌ده شام والی‌سی معاویه‌نڭ بحریه عسکری دخی (ردوس) جزیره‌سنی فتح ایتدکدن صوڭره استانبولغه قصد ایتمشلردی، بعض نقصانلر مانع اولدی.

صوڭره معاویه اوزی‌نڭ خلافتی زماننده هجری ٤٨ نجی سنه‌ده اوغلی یزیدنی دخی بر فرقه عسکر ایله کوندرمشدی، استانبولنی بر سنه قدر محاصره ایتدیلر، غلطه جهتنی ضبط ایتدیلر. حضرت ایوب الانصاری شول عسکر ایچنده موجود ایدی، اوراده الی رحمة الله ارتحال ایلدی و بوندن صوڭره دخی خلفاً اسلامدن بر چوق آدملر استانبولی فتح ایتمك بشارتنی موفق اولمه‌سنی استه‌سه‌لرده، بو شرف عاقبت (٨٥٧) سنهٔ هجریه‌سنده سلطان محمد خان حضرتلرینه نصیب بولدی: خلفای اسلامدن ترك اولادندن وعساکر ترکیه مظفریتندن حضرت فخرالکائنات خبر ویرمش.

٦٤٩) لَعَنَ اللهُ الخَامِشَةَ وَجْهَهَا وَالشَّاقَّةَ جَيْبَهَا وَالدَّاعِيَةَ بِالْوَيْلِ وَالثُّبُورِ.

(بر قایغو زماننده طرناقلری ایله یوز یرتوچیلرغه یاقا اوزوچیلرنی یرتوچیلرغه و اوزلرینه ویل و هلاکنی چاغروچیلرغه الله تعالی لعنت ایتسون).

شوندای جاهلیتدن قالمش عادات قبیحه‌لرینی ترك ایتمك ایچون هر آدم اجتهاد ایدرگه کرك.

بزنڭ نوغای طائفه‌سنده بو کبی عادت بولماسه‌ده قازاق خلقنده خیلی شایعدر. (١٠٤ و ٦٨٥ نجی حدیث شریفگه قارا).

٦٥٠) لَعَنَ اللهُ الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي وَالرَّائِشَ الَّذِي يَمْشِي بَيْنَهُمَا.

(الله تعالی لعنت ایتسون رشوت آلوچی هم رشوت بیروچیگه هم آراده یوروب دلالت قیلوچیغه).

رشوت شرعا حرام اولدیغی حالده، بز روسیاده بو صوڭ سنه‌لرده رشوت برکتنده‌گنه عمر کیچره بیلدك، حتی پك چوق مسجدلرمزنی ومدرسه‌لرمزنی رشوتسز میدانه کتوره‌مدك.

٦٥١) لَعَنَ اللهُ الرَّجُلَ يَلْبَسُ لُبْسَةَ الْمَرْأَةِ وَالْمَرْأَةَ تَلْبَسُ لُبْسَةَ الرَّجُلِ.

(بلا ضروره خاتون کیومنی کیوب یوروگن ایرلرگه، هم ایر کیومنی کیوب یوروگن خاتونلرغه الله لعنت ایدر).

٦٥٢) لَعَنَ اللهُ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ وَالنَّامِصَاتِ وَالْمُتَنَمِّصَاتِ وَالْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ الْمُغَيِّرَاتِ خَلْقَ اللهِ.

(تنلرینی اینه ایله تیشتروب تورلی بویاو ایله جوبارلاوچیلر، یوزلرنی اسکاك ایله یولقوچیلر، قاشلرینی نازیكلندروچیلر، بولارنڭ اوصته‌لری، گوزل اولسون دیه دیشلری سیرکلندروچیلر خلاصه الله تعالینڭ خلق ایلدیکنی تبدیل ایتوچیلرنڭ همه‌سینه الله لعنت ایتسون).

زمانه‌مزده خره‌ستیانلرده متعارف بولغان ماصکه بعینه تبدیل خلق الله‌در، اخیرا

مسلمانلرغه هم سرایت ایتمکده اولدیغی کورنمکده‌در، بوڭا هم لعنت خدا اولسون.

٦٥٣) لَعَنَ اللّٰهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ وَالْوَاشِمَةَ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ.

(ساچلرینه کشی ساچنی ـ چچنی قوشوب (و الیك) قیلدیرغان خاتونلرغه، هم یوزلرینی بوزدیروب دیشلرینی قاراغه بویاب یوروگان خاتونلرغه الله لعنت ایتسون).

٦٥٤) لَعَنَ اللّٰهُ زَائِرَاتِ الْقُبُورِ وَالْمُتَّخِذِينَ عَلَيْهَا الْمَسَاجِدَ وَالسُّرُجَ.

(قبرلرنی زیارت قیلا تورغان خاتونلرغه و قبر اوستنده مسجد قیلوب قندیللر یاغوب توروچی آدملرگه الله لعنت ایتسون).

ترکیه‌ده هر ده‌ده‌نڭ قبرینه قندیل یاقارلر، هم قندیل یاقانلر اکثری خاتونلردر. لعنت اولسون سکوت ایدن علمایه‌ده.

٦٥٥) لَعَنَ اللّٰهُ مَنْ يَسِمُ فِي الْوَجْهِ.

(بیتلرینی کیسوب علامت قیلوچیلره الله لعنت ایتسون).

مکه‌ده عربلر بیتلرنی کیسوب اوزلرینه مخصوص علامتلر قیلورلر. جهالت مجوسیتی بویله احداث ایتمشدر. عجب دگل.

٦٥٦) لَعَنَ اللّٰهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَيْهِ وَلَعَنَ اللّٰهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللّٰهِ.

(الله تعالی آتا آناسینه لعنت ایدنلره لعنت ایتسون الله‌دن باشقه‌نڭ اسمنه قربان کیسنلره لعنت ایتسون).

صلیب حرمتنه یاکه خواجه بهاالدین حرمتنه و هر کیم‌نڭ حرمتنه اولسه اولسون حتی پیغمبر حرمتنه هم قربان کیسمك جائز دگلدر.

٦٥٧) لَقَدْ اُمِرْتُ اَنْ اَتَجَوَّزَ فِي الْقَوْلِ فَاِنَّ الْجَوَازَ فِي الْقَوْلِ هُوَ خَيْرٌ.

(کلامده ایجاز و قصقه‌لقنی اختیار ایتمکله امر اولندم، زیرا سوزلرنڭ خیرلیسی سوزی آز معناسی کوب بولغاندر).

حضرت پیغمبر عم جامع الکلم ایدی آز سوز ایله بیك کوب نرسه آڭلاتور ایدی. هم حضرت پیغمبرنڭ سوزندن بیك کوب نرسه آڭلارغه تیوش، زیرا شریعتی الی یوم القیامه باقی‌در، بوندن بڭ اوچیوز شنه مقدم سویله‌نمش سوزلردن، هر زمانه‌نڭ اوزینه لایق معنا چیقسه کرك، بوندن صوڭ دخی نیچه بڭ بیللر دوام ایده‌جك؟ بونلرنڭ همه‌سینه موافق معنا هم حضرت محمد عم سوزلرنده باردر.

٦٥٨) لَقَلْبُ ابْنِ آدَمَ اَشَدُّ انْقِلَاباً مِنَ الْقِدْرِ اِذَا اسْتَجْمَعَتْ غَلْيَاناً.

(آدم بالاسی‌نڭ کوڭلی قایناغان قازان ایچنده‌گی صو کبك ایله‌نوب طورادر).

کوڭل هیچ بر اورنده توقتامای، هیچ توقفسز بر نرسه‌دگه کوچوب تورا، قایناغان قازان ایچنده‌گی صو کبك. شونڭ ایچون بنده بر مسئله‌ده نیچه تورلی افکاره مجبور اولور. بر کون بر تورلی سویلر، بر کون بر تورلی، بنده‌لر آراسنده جمیع اختلاف شوندن تولد ایدر. نتیجه همان تقدیرگه بارور.

(٢٢٠ ـ ٢٦٧ نجی حدیث شریفلرگه قارا).

٦٥٩) لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ.

(اولومگه حاضر بولغان قرنداشلرگزگه (لا اله الا الله) کلمه‌سنی تلقین ایدگز).

یعنی قولاغنه ایشتدیرگز.

٦٦٠) لِكُلِّ شَيْءٍ آفَةٌ تُفْسِدُهُ وَآفَةُ هٰذَا الدِّينِ وُلَاةُ السُّوءِ.

(هر شینی فساد ایچون بر آفت واردر، بو دین اسلامنڭ هم آفتی یاوز والیلر فاسق امام‌لردر).

یعنی بو امتی فساده سوق ایدن، ظلم امرادر.

٦٦١) لكلّ شىءٍ مفتاحٌ ومفتاح الجنّة حبّ المساكين والفقراء.

(هر نرسه‌نك بر مفتاح و اچقچی واردر، جنت مفتاحی مسکین و فقرانی سومکدر).

فقرانی سومك فقرایه محبت ایتمك فقرایه معاونت و یاردم ایتمکله اولور. البته بو انسان ایچون بر کمالاتدر.

٦٦٢) لن يبرح هذا الدين قائماً يقاتل عليه عصابةٌ من المسلمين حتّى تقوم الساعة.

(بو دین مبین اسلامدن بر جماعت مسلمین بر طائفه دائما مقاتله ایدوب دوشمانه مدافعه قیلوب طورور، شریعت غراء محمدی همان باقی اولور).

امت محمدی شجاعت و عسکرلکه تشویقدر. دیمك نه زمان عسکرلك صنعتی بو امتده قالماز، صوکره، دین محافظه ایده‌جك آدم هم قالماز.

٦٦٣) لو انّ احدكم يعمل فى صخرةٍ صمّاء ليس لها بابٌ ولا كوّةٌ لاخرج عمله للنّاس كائناً ما كان.

(ایشکی تره‌زه‌سی یوق بر توبوق طاش ایچنده بر نرسه قیلساکده، مطلقا نی‌گنه بولسه‌ده خلق آراسینه خبری چیغار).

یعنی هیچ بر سر خفی ممکن دگلدر، بر قدر بنده بر وقت سر قیلوب ستر ایتمك استه‌سه‌ده، هیچ مستور اولاماز.

٦٦٤) لو تعلمون ما فى المسئلة ما مشى احدٌ الى احدٍ يسأله شيئاً.

(اگر کشی‌دن صورمقده اولان آغرلقنك حقیقتنی بیلسه ایدوکز، هیچ بر وقت، کشی بر نرسه صورار ایچون بر آیاق باصماز ایدوکز).

کشی‌دن بر نرسه صورارغه بولغانده، وجدان نه قدر معذب اولدیغنی هر کس

اوز عمرنده آز چوق ذوق ایتمشدر. جزئی وجدانی بولغان کشی هر زمان تحطر ایده بیلور.

٦٦٥) لو رجمت احداً بغير بيّنةٍ لرجمت هذه.

(هیچ دلیلسز بر خاتونی رجم ایدرگه بولسام بو خاتونی رجم ایدردم).

حضرت پیغمبر ع‌م زمان سعادتلرنده بر خاتوننك یامانلق ایله شهرتی چیقمش، بونی حضرت پیغمبر ع‌م هم ایشتمش، شول وقت دیمش اگر خلق آراسنده انواع شایعات حکم اولنمق لازم کلسه ایدی، بو خاتونغه زنا ایله حکم ایده‌رك رجم ایدردم.

٦٦٦) لو غفر لكم ما تأتون الى البهائم لغفر لكم كثيرٌ.

(اگر حیوانلرغه قیلغان ظلملرگزده عفو قیلنسه ایدی بیك کوبگز مغفور اولور ایدوگز).

یعنی حیوانلرنی اورمق صوقمق طاقتندن آرتق یوك یوکلاتمك کبی ظلملر وجدان ایله محاکمه اولنورسه هیچ عفو اولنه‌مازدی. حیوانلر حقوقی اسلامیتده بوندن بك اوچیوز سنه مقدم نظر اعتباره آلنمشدر.

٦٦٧) لو كان لابن آدم وادٍ من مالٍ لابتغى اليه ثانياً ولو كان له واديان لابتغى لهما ثالثاً ولا يملأ جوف ابن آدم الّا التراب و يتوب الله على من تاب.

(اگر بنده‌نك بر وادی طولوسی مالی و ثروتی بولسه، اول ایکنچیسنی استر اگر ایکی وادی طولو مالی بولسه، اوچونچیسنی طوترورغه قارار بنده‌نك کوزنی هیچ نرسه طویدرماز، مگر توپراق طویدیرر الله تعالی توبه قیلغان کشیلرنك توبه‌سنی قبول ایدر).

بو حدیث شریف معناسنی یخشی ملاحظه ایدرسك پك عجایبدر: بو کون دنیاده بتون فتنه‌لرنك باشی، جمیع محاربه و هلاکتلرنك باشی، همه بنده‌لرنك راحتسزلکنه سبب بولغان، همه دنیا خلقی‌نك راحتنی سلب قیلغان (کاپیتالیزم)

شریعت لسانده و قرآنده مذکور «کنز» خزینه‌چیلك فتنه‌سندن حضرت پیغمبر عم امتنی تنبیه ایتمشدر. بو کون بانکیرلر وملیانیر آقچه‌نی بر قولغه آلالر، پراسینت ـ فائض دیب بانکالر آچالر، آقچه‌لر آفرون آفرون بر چوقرغه آقغان کبك بانکالرگه آغاده آغا، عاقبت پادشاهلرده و تجارتنی اختیار قیلوب. تجار و سوداگرلرگه بر نوع سهولت کوستروب، آلارنی اوزلرینه (مجری) اولاق یاصادیلر، هیچ توقف‌سز نیچه یوز ملیون اهالی‌نڭ اشلاب، ماڭلای تیری برلن قیلغان مکسبی همه‌سی، شول خزینه‌لر، وادی بولغان بانکه‌لرگه آغاده طورا. شول سبب‌دن خلق عالم‌نی فقیرلك استیلا قیلا، آخر الامر بتون مملکت‌لرنڭ هلاکنه سبب بولا، اما (رودشیلت) کبی بانکیرنڭ کوزی طویماس، نیچه یوز مڭ اهالی آچدن اولسه بر تین بیرمك احتماللری یوق. اشته اصل شریعت غراء محمدیه‌ده، ربا حرام اولمه‌سی‌ده بو حکمت‌لرگه مبنی‌در. حدیث شریف‌نڭ مضمونی هم بو حکمتی شاملدر. کاشکی بنده توبه قیلسه‌ده، بو کاپیتالیزم فتنه و بلواسی‌نڭ رفع اولنمه‌سی ایچون بر اتفاق ایتسه ...

اگر آوروپا دولت‌لرنده حقیقة صلح و سلم فکری اولسه ایدی هر شیدن مقدم کاپیتالیزم طریقنی محو ایدردی. حالبوکه دولت‌لرده بو فکر یوق، اشته شونڭ ایچون دائما آقچه‌لرنی محافظه ایدرگه، عسکر اصولنی آلت ایتمشلردر. هر تورلی بهانه‌لر ایله، خارج دوشماندن مملکتمزنی صاقلایمز دیب، خلقنی اغفال ایدوب دائما عسکر ایله آقچه‌نی بر قولده محافظه قیلالر.

بو خصوصی کامل اعتبارغه آلغانده جلدلر ایله کتابلر یازارغه کرك، فقط حضرت پیغمبر علیه السلام بر نیچه سوز ایله بونی افاده ایتمشدر. هم هر کشی یخشی ملاحظه قیلسه بیلورکه: دنیاده هر بلوی‌نڭ باشی و هر فتنه‌نڭ آناسی کاپیتالیزم‌در بالاسی میلیتاریزم‌در. یعنی عسکرلکدر. بو خصوصه دلالت ایدر احادیث نبویه پك چوقدر.

فقط بزم بو زمان علماسی غفلت ایتمشلر و حالا تغافل‌ده دوام ایدرلر. ایسکی علمامز بونی نظر اعتبارغه آلمش‌لردر ترکیه‌ده سلیمان قانونی عصرنده بانکا آچلمق مسئله اولدیغی زمان شیخ الاسلام فتوی‌دن استنکاف ایتمشدر.

٦٦١) لَوْ كُنْتُ آمِراً اَحَداً اَنْ يَسْجُدَ لِاَحَدٍ لَاَمَرْتُ

الْمَرْأَةَ اَنْ تَسْجُدَ لِزَوْجِهَا.

(اگر بر کشی‌نڭ بر کشی‌گه سجده‌سنی امر قیلسام، ایرلرگه سجده قیلگز دیب خاتونلرغه امر قیلور ایدوم)

عائله تربیه‌سی ایچون، خاتونلر ایرلرینه آرتق حرمت ایتسون دیمکدر. زیرا خاتونلرنڭ هر بر نفقه‌سی کسوه‌سی همه‌سی ایرلرگه واجبدر. ایرلر دائما آغر خدمت‌لرده کسب‌لرده بولنورلر. صحاقده صغوقده مشقت کوررلر، خاتونلر هر وقت راحت‌لکده‌در.

٦٦٩) لَوْلَا اَنْ اَشُقَّ عَلَى اُمَّتِي لَاَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ مَعَ كُلِّ وُضُوءٍ.

(اگر امتمه مشقت بولماسه ایدی هر طهارت آلغان‌ده مسواك ایله امر ایدردم).

نظافتده اهتمام.

٦٧٠) لَوْلَا اَنْ اَشُقَّ عَلَى اُمَّتِي لَاَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ وَالطِّيبِ عِنْدَ كُلِّ صَلٰوةٍ.

(اگر امتمه مشقت بولماسه ایدی بن هر نمازده آلارغه مسواك و طیب خوشبوی ایله امر ایدردم).

اشته بو حدیث معناسیله عمل ایده‌رك شافعی‌لر هر نمازغه طورغانده مسواك ایله آغزلرینی یشارلر.

اصل مقصد نظافته زیاده رعایه ایتمکدر.

٦٧١) لَوْلَا مَخَافَةُ الْقَوَدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَاَوْجَعْتُكَ بِهٰذَا السِّوَاكِ.

(اگر قیامت کونده انتقام خوفی اولماسه ایدی بو مسواك ایله سنی رنجیده ایدردم).

حضرت پیغمبر عم زوجه مکرمه‌سی آنامز ام سلمه‌گه دیمش‌که: اگر قیامت کونده قصاص خوفی بولماسه سنی شو مسواك ایله صوغار ایدوم.

٦٧٢) ليسأل احدكم ربه حاجته كلها حتى يسأله شسع نعله اذا انقطع.

(بر احتياجكز بولسه همه‌سنی الله‌دن صوراكز، اوزكز اسبابنه تشبث ايدوكز حتی باشموقنك قيرلمش باوی بولسه‌ده).

يعنی هر احتياجنی حاصل قيلمق ايچون اوزكز اسبابنه تشبث ايدوكز كشی‌دن صوراماكز، اك بيوك ذلت كشی‌دن صورامقدر. (١١١ و ٥٨٠ وهم ٦٦٢ حديثلرگه قارا).

٦٧٣) ليسلم الراكب على الراجل وليسلم الراجل على القاعد وليسلم الاقل على الاكثر فمن اجاب السلام فهو له ومن لم يجب فلا شیء له.

(آت اوزرنده اولان، پياده — يه‌ياو كشی‌گه سلام بيرسون، پياده اولان، اوطورغانغه سلام بيرسون. اما آز جماعت كوب جماعه‌گه قارشی كيلسه، آز اولانلر كوبكه سلام بيرسون).

اشته مقصد رسول الله هر بنده‌نی تكبرلكدن صاقنمايه اشارت ايتمكدر. آت‌قه آتلاندم يخشی كالسكه‌لرگه اوطوردم ديب مغرور بولوب مسلمان قرندشلرگنی اونوتمه ديمكدر.

٦٧٤) ليس الخبر كالمعاينة ان الله اخبر موسى بما صنع قومه فی العجل فلم يلق الالواح فلما عاين ما صنعوا القى الالواح فانكسرت.

(ايشتكان خبر كوز ايله كورمك كبی دگلدر. بنی اسرائيلنك اوزلرينه معبود قيلورغه حاضرلاگان بوزاونی الله تعالى موسى عم‌گه خبر ويرمش ايدی، لكن اول وقت اون كلمه‌نی شامل بولغان لوحه‌نی يرگه طاشلامادی. صوكره نی وقت طورطاغدن قايتدی قومی‌نك عملنی كوزی ايله كوردی، شول وقت حدته تحمل

ايده‌ميوب، الواحی يرگه طاشلادی، الواح قرلدی).

قصه‌نك تفصيلنی آرزو ايدنلر «فلما رجع موسى الى قومه غضبان اسفا» آيت كريمه‌سی تفسيرينه مراجعت ايدرلر.

بوراده مقصدسنيه شول‌كه: بر چوق خبرلر ظاهرده غايت مصحح اولور، هم تمام درست سوز كبی تلقی اولنور، عاقبت كوروررسن ايش عكسی چيقار، شونك ايچون خبرلرنك تلقی‌سنده غايت احتياطلی بولورگه كرك. ديرلركه: (شنيدن كی بود مانند ديدن).

٦٧٥) ليس الخلف ان يعد الرجل ومن نيته ان يفی ولكن الخلف ان يعد الرجل ومن نيته ان لا يفی.

(بر كشی‌نك وعده‌سنی ايفا ايدرگه نيتی بولسه‌دد، برينه كتوره الماسه، بو خلف دگلدر، اما وعده‌سنی اورننه كتورمز نيتی ايله وعده قيلسه، بو خلفدر).

حضرت محمد عم خلف وعدی نفاقدن حساب ايتمشدر. ايفاسينه قادر بولمازلق نرسه‌نی وعده ايتمه ديمكدر.

٦٧٦) ليس الشديد بالصرعة انما الشديد الذی يملك نفسه عند الغضب.

(كوراشب پهلوانلق كورستمك يگتلك دگلدر. آچونی باصماق نفسنه مالك اولمق يگتلكدر).

٦٧٧) ليس الصيام من الاكل والشرب انما الصيام من اللغو والرفث فان سابك احد او جهل عليك فقل انی صائم انی صائم.

(آشامق ايچمكدن طيلماق روزه دگلدر. بلكه يامان سوزدن نفس اماره

آرزوسندن امتناع ایتمك حقیقی روزه‌در. اگر بر کشی سنی سوکسه، سن دیکه: بن روزه من).

یعنی سڭا یمان سوز سویلاسه‌لرده سن سکوت قیل، یمان سوز ایله مقابله قیلمه.

٦٧٨) لَیْسَ الْغِنٰی عَنْ کَثْرَةِ العَرَضِ ولکنَّ الْغِنٰی غِنٰی النَّفْسِ.

(مالی کوب بایلق دگل، کوڭل توقلغی بای‌لقدر).

حریص کوڭلی تویماز آدملر نی‌قدر بای بولسه‌ده همان فقیردر. طمع وحرصلق ایله مبتلا اولدیغی ایچون خلق نظرنده دائما حقیردر. کوزی توق آدم دائما محترمدر.

٦٧٩) لَیْسَ الْکَذَّابُ بِالَّذِی یُصْلِحُ بَیْنَ النَّاسِ فَیَنْمِی خَیْراً وَ یَقُولُ خَیْراً.

(کشی‌لر آراسنی اصلاح ایچون یخشی نیت وامید ایله یخشیلقنی سویلاگان کشی یالغانچی دکلدر).

یالغان بولسه‌ده، ایکی کشی آراسنی اصلاح ایچون جائز اولدیغنی (٤١٦) حدیثده تصریح ایتمشدی. شیخ سعدی هم دیمش: «دروغ مصلحت آمیز به از راست فتنه‌انگیز» بر مصلحت ومنفعت عامه ایچون سویلانگان یالغان سوز، فتنه‌گه باعث بولغان راست سوزدن آرتقدر.

٦٨٠) لَیْسَ الْمُؤْمِنُ الَّذِی لاَیَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ.

(کورشی‌لری شرندن امین بولماسه، اول کشی مؤمن دگلدر).

کورشی‌لك حقی یالکز مسلمانغه مخصوص دگلدر مسلمان بولغان کشی‌نڭ حقی نیچوك بولسه، باشقه دینده بولغان کورشی‌نڭ حقی هم شولایدر. هم یالکز خانه کورشیسی دکل صنعت هم دکان مغازه کورشی‌لری حقی بعینه رعایه اولنمق کرك.

٦٨١) لَیْسَ الْمُؤْمِنُ بِالَّذِی یَشْبَعُ وَجَارُهُ جَائِعٌ اِلٰی جَنْبِهِ.

(کورشیسی آچ بولغانی حالده، یالکز اوز قارننی طویدرغان آدم مؤمن دگلدر).

اسلامیتگه خاص بولغان بر صفتدر خرستیانلقده بویله انسانیت کارانه تعلیم وارمی؟! فقط نه چاره بزنڭ مؤمنلرمز خصوصاً صوفی‌لرمز بو حالدن غافلدر. صوفی‌لر عیبنی دین اسلامغه یوکلاتمك اولامز.

٢٨٢) لَیْسَ الْمُؤْمِنُ بِالطَّعَّانِ وَلاَ اللَّعَّانِ وَلاَ الْفَاحِشِ وَلاَ الْبَذِیِّ.

(هر کشی‌گه طعن قیلغان وهر کشی حقنده نچار سوزلر سویلاگان لعنت ایدن وفالچی مؤمن دگلدر).

یعنی بو صفتلر مؤمن بولغان کشی‌گه مناسب دکلدر.

٦٨٣) لَیْسَ شَیْءٌ اِلاَّ وَهُوَ اَطْوَعُ لِلّٰهِ تَعَالٰی مِنْ اِبْنِ آدَمَ.

(بنی آدمدن باشقه هر نرسه، بنده‌گه قاراغانده الله تعالی‌گه اطاعتلی‌راکدر).

بنده ناقص عقلی ایله اولجه‌گن بولوب همیشه تغافل ایدر. بو خصوصده ابن العربی‌نڭ مشهور «فصوص الحکم» نام کتابی‌نڭ اسحاقیه‌سینه مراجعت اولنه.

٦٨٤) لَیْسَ عَدُوُّكَ الَّذِی اِنْ قَتَلْتَهُ کَانَ لَكَ نُوراً وَاِنْ قَتَلَكَ دَخَلْتَ الْجَنَّةَ وَلٰکِنْ اَعْدٰی عَدُوٍّ وَلَدُكَ الَّذِی خَرَجَ مِنْ صُلْبِكَ ثُمَّ اَعْدٰی عَدُوٍّ لَكَ مَالُكَ الَّذِی مَلَکَتْ یَمِینُكَ.

(شول کشی سڭا دشمان دکلدرکه: سن آنی اولترسڭ راحت ایده‌سن، یاکه اول سینی اولترسه سن اهل جنتدن اولاسن. اڭ آرتق دشمان، سنڭ صلبکدن چیقمش اوغلڭدر، دخی آرتق دوشمان ماڭلای تیرڭ برلان تابقان مالڭدر).

یعنی بنده کندی احوالینه عریض عمیق بر نظر قیلسه، قارشکده قلچ وسلاح ایله بولنان دوشمان دوشمان دگلدر. زیرا بونڭ ایچون بلا مشقت ناموس دائره‌سنده اولمك وار، یاکه اولتروب افتخار ایتمك وار. اما بالا چاغا تربیه قیلامن دیب بالامنی

شوندن بوندن صاقلایمن دیب نورلی ذلت و مسخره‌لقلره دوچار اولمق وار. یاکه مالمنی محافظه ایده‌جکم دیه یاخود ارتدره‌جغم دیه قرض و بورجلره کیرمک و انواع رسوای‌لقلره مبتلا اولمق وار.

اشته شو معنانی افاده ایدر (انما اموالکم و اولادکم عدولکم) آیت جلیله‌سی دخی ملاحظه اولنمق درکاردر.

٦١٥) لَيْسَ لِلنِّسَاءِ فِى الْجَنَازَةِ نَصِيبٌ.

(خاتونلر ایچون جنازه‌ده نصیب یوقدر).

خاتونلر بر خاتون‌نڭ تکفین وتجهیزنده غسلدن باشقه هیچ نرسه‌گه قاتناشمازلر. حالبوکه مصرده هر جنازه آرقاسندن یوزلرجه خاتون زیارتقه قدر بارورلر فریاد فغان ایدرلر، جنازه ولی‌لری بونلره خصوصی آغلامق اجرتی ویرور. اگر متوفی مملکتنڭ معتبر آدملرندن ایسه، همه معتبران خاتونلری قاره کیوم ایله جنازه آرقاسندن کیدرلر علما شول بدعتلرنی سکوت ایله دگلاب کیچرلر. الله انصاف ویرسون.

٦١٦) لَيْسَ لِاَحَدٍ عَلَى اَحَدٍ فَضْلٌ اِلَّا بِالدِّينِ اَوْ عَمَلٍ صَالِحٍ حَسْبُ الرَّجُلِ اَنْ يَكُونَ فَاحِشًا بَذِيًّا بَخِيلًا جَبَانًا.

(مسلمانلقده بر کشی‌نڭ بر کشیدن آرتقلغی یوقدر، مگر دیانت واستقامت جهتندن ایذگو عمل ایله فضیلت اولور).

بر کشی‌نڭ ذللی ایچون قبیح سوزلی، فالجی، صاران قورقاق اولمه‌سی کفایه ایدر).

انسانیت درجه‌سنده بنده‌نڭ بر برینه قاراغانده هیچ آرتقلغی یوقدر بنده‌لر عموما حقوقده مساوی برابردر. ٦٠٦ ـ ٦٢٨ نچی حدیثلره باق.

٦١٧) لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَطَيَّرَ وَلَا مَنْ تُطُيِّرَ لَهُ اَوْ تَكَهَّنَ اَوْ تُكُهِّنَ لَهُ اَوْ تَسَحَّرَ اَوْ سُحِرَ لَهُ.

(فال باغوچی و فال باقتروچی، کیلاجکدن خبر بیروچی یاکه خبر آلوچی سحر

قیلوچی سحر قیلدروچی‌لر همه‌سی بزدن دگلدر).

یعنی امت محمددن دکلدر. فالجیلره فال باقتروچی‌لره هیچ سوز کار ایتمز بونلر بر فاحش کسبدر نه چاره مبتلا اولانلر هیچ ترك ایده‌مزلر. حرمتنی بلدکلری حالده دوام ایدرلر. (٥٦٩ حدیثگه قارا).

٦١٨) لَيْسَ مِنَّا مَنْ غَشَّ مُسْلِمًا اَوْ ضَرَّهُ اَوْ مَاكَرَهُ.

(بر مسلمانی آلداغان یاخود مسلمانغه ضرر کیتورن یاکه حیله و مکر قیلغان بزدن دکلدر).

آلدامق یالغان حیله و مکر هیچ بریسی جائز دکلدر. اشته هر مسلمان، حقیقی مسلمان اولمق استرسه اوز حالنی بوگا تطبیق ایلسون شایان عبرتدر.

٦١٩) لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَيَعْرِفْ شَرَفَ كَبِيرِنَا.

(کوچکلرمزه مرحمت ایتمیانلر قارتلرنڭ قدر وحرمتنی بیلمیانلر بزم جمعیتمزدن دکلدر)

اولوغلره حرمت ایتمك یاشلرگه مرحمت ایتمك محسنات اسلامیه‌دندر.

٦٢٠) لَيْسَ مِنِّى ذُو حَسَدٍ وَنَمِيمَةٍ وَلَا كَهَانَةٍ وَلَا اَنَا مِنْهُ.

(حسد قیلغوچی کونچی‌لر سوز یورتوچی‌لر غیبدن خبر بیروچی‌لر بندن دکل من هم آنلردن دکلم).

٦٢١) لِيُصَلِّ اَحَدُكُمْ نَشَاطَهُ فَاِذَا كَسِلَ اَوْ فَتَرَ فَلْيَقْعُدْ.

(البته نماز قیلورکن بر ایکز نشاط و انبساط ایله قیلسون، کسل و یالقاولق باصسه اوتورسن).

نمازده کسل و یالقاولقنی موجب بولغان نرسه‌لرنڭ دفع ایدرگه کرك.

٦٢٢) لَيُغْشِيَنَّ اُمَّتِى مِنْ بَعْدِى فِتَنٌ كَقِطَعِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ يُصْبِحُ الرَّجُلُ فِيهَا مُؤْمِنًا وَيُمْسِى كَافِرًا يَبِيعُ اَقْوَامٌ دِينَهُمْ

بِعَرَضٍ مِنَ الدُّنْيَا قَلِيلٍ.

(من‌دن صوڭره امتمه شوندای بر فتنه زمان کلور کیچه‌نڭ قاراڭغلی کبی آفت وقت حلول ایدر، ایرته ایله مؤمن اولانلر آخشام کافر اولورلر، آزغنه بر دنیا منفعتی ایچون دین‌لری صاتارلر).

بو حدیث شریف دخی رسول الله‌نڭ بر معجزهٔ باهره‌سیدر.

٦٦٣) لَيَوَدَّنَّ رَجُلٌ اَنَّهُ خَرَّ مِنْ عِنْدِ الثُّرَيَّا وَاَنَّهُ لَمْ يَلِ مِنْ اَمْرِ النَّاسِ شَيْئًا.

(بر آدمکه تا ثریا یلدیزندن یغلوب دوشمك خلق خدمتنه کرمکدن آرتقدر).

یعنی قاضی ولی الامر توره بولوب خلق ایشنی اوستنه کوترمك غایت مشکلدر. عدالته رعایه ایتمك تصور خارجنده بر شی اولدیغندن باشقه، خلق خاطرنی همه برابر کورمك خوش ایتمك هیچ ممکن دکلدر. حتی فاروق اکبر حضرت عمر رضی الله عنه اوزی‌نڭ خلافتنی قربان حساب ایتمشدر. قاراڭز خلفاء اسلام حالنی عجبا بز زمانده بر اسطرشینه‌لق ایچون دنیالری دین‌لرنی صاتوب تالاشمقلر قایدن کلدی؟ بو قدر حب ریاست فتنه‌سی بزه نره‌دن حلول ایتدی؟ (٧٦٣،٢٥٦ حدیث شریفلره باق)

٦٦٤) مَا آتَاكَ اللّٰهُ مِنْ اَمْوَالِ السُّلْطَانِ مِنْ غَيْرِ مَسْئَلَةٍ وَلَا اِشْرَافٍ فَكُلْهُ وَتَمَوَّلْهُ.

(کوڭلنده هیچ میل اولماینچه آرزو قیلماینچه، الله تعالی سلطان مالندن هرنه ویرور ایسه آشا بای اول).

یعنی اوزنگده میل نفس بولماسه، سلطانلرغه مداهنه قیلماساڭ، حق‌لقنی ستر ایتماساڭ، بلکه خلق سڭا ولایت تکلیف ایتسه، قبول قیل دیمکدر. البته بو شرطلر آغردر.

٦٦٥) مَا اُحِبُّ اَنِّي حَكَيْتُ اِنْسَانًا وَاَنَّ لِي كَذَا وَكَذَا.

(بن کشی احوالنی شوندای موندای دیب تفتیش ایده‌رك حکایه ایتمگی سومم).

حدیث شریف‌نڭ سبب ورودنده شویله بر روایت باردر: بر کون حضرت عائشه آنامز، حضرت رسول حضورنده، حضرت صفیه آنامز بویی قصقه اولدیغنی کورستوب تقلید ایلدکده، حضرت پیغمبر آچیغلاندی دیدی‌که: بن هیچ کسی تقلید ایتمك ایستمم شول قدر آجی بر سوز سویلادڭ، بر قطره‌سی دڭگزگه توشسه طاتنی بوزار ایدی دیمشدر. باشقه‌سینڭ تننده بولغان ضعیف‌لکنی تقلید قیلوب استهزا ایتمك جائز دگلدر. بو هم غیبت هم کشی‌نڭ قلبنی صندرمق، هم الله‌نڭ خلقتنه سوز اوزاتمقدر.

٦٦٦ مَا اَهْدَى الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ لِاَخِيهِ اَفْضَلَ مِنْ كَلِمَةِ حِكْمَةٍ يَزِيدُهُ اللّٰهُ بِهَا هُدًى اَوْ يَرُدُّهُ بِهَا عَنْ رَدًى.

(بر مسلمان ایکنچی کشی‌گه بیره تورغان هدیه‌سی هدایت‌گه دعوت ایدر یاکه یامانلقدن نهی ایدر بر یخشی سوزدن آرتق اولاماز).

حکیمانه طاتلی سوز ایله نصیحت ایتمك هدیه ویرمکدن افضلدر.

٦٦٧) مَا تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةً اَضَرَّ عَلَى الرِّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ.

(بندن صوڭره ایرلرگه خاتونلردن زیاده فتنه یوقدر).

یعنی دین مبین اسلام هر فتنه‌نڭ وجودینی دفع ایتدی، فقط خاتونلرنڭ احداث ایده‌جکلری فتنه‌لر باقی‌در. شاعرنڭ شو سوزینه دقت بیورله:

اذا رامت امورا منها الفؤاد تفتت ☆ فتش علیها تجد من النساء تأتت

یعنی کوڭل‌لرنی بولغاته تورغان بر حال واقع بولسه اصلنی تفتیش ایله مطلقا خاتون بارماغی کرگاندر.

٦٦٨) مَا حَاكَ فِي صَدْرِكَ فَدَعْهُ.

(وجدان‌کنی راحتسز قیلغان نرسه‌نی ترك ایله).

بو معناده احادیث شریف پك چوقدر، ٧٨ حدیث شریف دخی بونی افاده ایدر.

٦٩٩) ما حق امرءٍ مسلم له شئ يريد ان يوصى فيه يبيت ليلتين الا ووصيته مكتوبة عنده

(مسلمان بولغان کشی اگر وصیت ایدرلك نرسه‌سی بولسه، بو دنیاده ایکی کیجه‌گنه قونارغه بولسه‌ده وصیتنی یازوب قویسون).

یعنی اهمال ایتمیوب، دنیاده ایکی کیجه قالورلق بولسه‌ده، اقتداری درجه‌سنده خیراته وصیت ایتمك مسلمان‌نڭ وظیفه‌سیدر.

٧٠٠) ما خاب من استخار ولا ندم من استشار ولا عال من اقتصد.

(استخاره قیلغان ضایع بولماز، مشاوره قیلغان اوکنمز (اقتصاد) ایکانومیه قیلغان فقیرلك کورمز. اسلامیتده هر اموردە مصلحت ومشاورت مشروعدر. اقتصاد ایسه مأموردر. فقط نه چاره بز بو کبی مأمورلردن همان تغافل ایتمکده‌یز.

٧٠١) ما خففت عن خادمك من عمله فهو اجرلك فی موازینك یوم القیامة.

(خادم‌نڭ خدمتنی ینگلایتساڭ بو سنڭ ایچون قیامت کوننده اجر و ثوابدر).

عمله خدمتنی تسهیل ایتمك (رابوچای ۋاپروص) عمله حقی بزم اسلامیتده بیك ایسکی‌دن، نظره آلنمش اولدیغنه بو حدیث شریف کافیدر بزنڭ احمق‌لر، بو کبی حاللرنی همیشه سوسیال دیموکرتلره اسناد ایده‌رك، بکرمنچی عصر عدالتی ظن ایدرلر. حالبوکه بزده بوندن (١٣٠٠) سنه نظر اعتباره آلنمشدر.

٧٠٢) ماذئبان جائعان ارسلا فی غنم بافسد لها من حرص المرء علی المال والشرف لدینه.

(قوی کوتوینه بیارلگان ایکی آچ بوری‌نڭ ضرری، بنده‌نڭ مالغه و ریاستگه

حرصلق قیلوب دیننه قیلغان زیان قدر اولاماز).

بنده آچ بوری‌دن دخی وحشی‌در. وحشی حیوان، نی قدر آچ بولسه‌ده، نی قدر وحشی بولسه‌ده اوزندن ضعیف حیوانلرغه هجوم ایدرسه، قارنی طویغانچه قدر هجوم ایدر، آرتغنه تجاوز ایتماز. اما بنده هیچ بر وقتده طویمز، حب جاه ریاست یولنده جهانتی قانغه بوغسه، قلبنه ذره قدر مرحمت کلمز، بنده‌لرنی اوزلرینه اسیر ایتمك ایچون، دیپلوماتلق دیدکلری دسیسه‌لر ایله، بر طرفدن علمانی دست تسلطنده توته‌رق، دیانت پرده‌سیله عالم‌نڭ کوزینی بویاب، دیکر طرفده قوهٔ عسکریه و اجباریه ایله تهدید ایده‌رك، بتون کرهٔ ارضی استیلا ایتسه دخی کوزی طویماز.

بنده‌لرده، اوز آرالرنده افتراق بلیه‌سینه دوچار اولوب، حقوق شخصیه‌لرنی مدافعه‌ده هر دائم عاجز قالمقده‌در. ذاتا بو افتراق تخمی ایکن آدملر کینه او حب جاه مبتلالریدر. اوزلرینڭ حیثیتلرینی محافظه ایچون، بنده‌لری برنی آخردن تفریق ایتمك اوزره هر متغلب اوز مرکزنده بر امام میدانه کتورمشدر. ائمة تراجم احوالندن خبری اولنلر بونی همان تصدیق ایدرلر.

٧٠٣) مازال جبریل یوصینی بالجارحتی ظننت انه یورثه وما زال یوصینی بالمملوك حتی ظننت انه یضرب له اجلا او وقتا اذا بلغه عتق.

(حضرت جبرائیل عه م بڭا کورشی حقنی شول قدر توصیه ایدردی، حتی عاقبت امر کورشنی کورشیگه وارث قیله‌جق دیه ظن ایدردم. ینه حضرت جبریل قل و کنیزك‌لرنی شول قدر توصیه ایدردی، حتی ظن ایدرم بونلر ایچون بر مدت تعیین اولنوب صوڭره کلیا آزاد اولنه‌جق دیب).

کورشی حقنه رعایه ایتمك، عبد قل و جاریه‌لری احترام ایتمك ایچون بو حدیث شریف مضمونی کفایه ایدر.

٧٠٤) ما ضل قوم بعد هدی کانوا علیه الا اوتوا الجدال.

بر قوم ملت بر کره هدایتگه کیلسه صوڭره آزماز، مگر آرالرینه افتراق وشقاق

کیرسه، اوز آرالرنده اختلاف ایتسه‌لرده البته اول قوم مضمحل اولور).

ضلالت‌نڭ مقدمه‌سی افتراقدر، بر ملته افتراق کیردیسه، عاقبتی هلاکتدر.

٧٠٥) ما عالَ منْ اقتصَدَ.

(اقتصاد ایدنلر محتاج اولمازلر).

عربلرده بر مثل وار: «صدیق الرجل قصده وعدوه سرفه» بنده‌نڭ دوستی ایکانومیه‌سی و دشمانی اسرافدر. اسراف شرعا حرامدر. کشی قولنده‌غی نعمت قدرینی بیلو کرك. اقتصاد اساس اسلامیتدر، بوندن بیڭ اوچ یوز سنه مقدم قورلمشدر. حضرت پیغمبر علیه السلامنڭ بو خصوصده سویلادیکی سوزلر نظر اعتبارغه آلنسه کفایه ایدر. بو زمانده ایکانومیه بر فن مخصوص اولدی. بونڭ ایچون جلدلر ایله کتابلر یازدیلر، حضرت پیغمبر عه م ایکی کلمه ایله افاده ایلدی. (٣٢٧ ح. قارا).

٧٠٦) ما علِمَ اللّٰه منْ عبدٍ ندامةً على ذنبٍ الّا غفر لهُ قبلَ انْ یستغفرهُ منهُ.

(اللّٰه سبحانه وتعالی بنده‌نڭ گناهندن ندامت ایده‌جکنی بلدیکی کبی، استغفار قلمازدن مقدم عفو ایدر).

بنده‌چیلك ایله گناه قیلوب صوڭره قایغرسه‌ڭ، نی ایچون قیلدم دیب اوکونسه‌ڭ، مغفرتکه باعث اولور. فقط شرط ندامت عدم تکراردر، دیمشلر.

٧٠٧) ما فتحَ رجلٌ بابَ عطیّةٍ بصدقةٍ اوْ صلةٍ الّا زادَ اللّٰه تعالی بها کثرةً وما فتحَ رجلٌ بابَ مسئلةٍ یریدُ بها کثرةً الّا زادهُ اللّٰهُ تعالی بها قلّةً.

(بر آدم باب عطیه و احسانی صدقه وصلهٔ رحم ایله آچسه، اللّٰه تعالی آنڭ مالنه وثروتنه برکت احسان ایدر. اگر مال وثروتمنی آرتدیرام دیب کشیدن صوراسه

تورغان صاین برکتی قاچار احتیاجی آرتار).

اصل انسانیته مناسب استغنادر.

٧٠٨) ما قُدِّرَ فی الرحِمِ سیکونُ.

(آنا قارننده تقدیر قیلنغان نرسه البته اولور).

قضا و قدره هیچ مانع یوقدر. قورقونڭ اجلگه فایده‌سی یوقدر.

٧٠٩) ما قدّرَ اللّٰهُ لنفسٍ انْ یخلقها الّا هی کائنةٌ.

(اللّٰه تعالی بر نفس خلق ایدرگه تقدیر قیلغان بولسه، البته اولاجقدر).

بعض آدملر بالا بولماسون دیه انواع سببلره تشبث ایدرلر، قدرده وار ایسه البته اولاجق بوڭا هیچ مانع اولاماز.

٧١٠) ما قُطِعَ منَ البهیمةِ وهیَ حیّةٌ فهوَ میتةٌ.

(تری حیوانڭ اوزندن کیسلگان نرسه اولاکسه‌در).

تری حیواندن بر کیسالك ایت کیسوب آلمق حرامدر آشامق جائز اولاماز.

٧١١) ما قلَّ وکفی خیرٌ ممّا کثرَ والهی.

(آز بولسه‌ده کفایه قیلسه، سنی مغرور ایدوب یولدن چغارا تورغان کوب مالدن خیرلیدر).

٧١٢) ما کانَ الفحشُ فی شیءٍ قطّ الّا شانهُ ولا کانَ الحیاءُ فی شیءٍ قطّ الّا زانهُ.

(بر نرسه‌ده فحش و قصور بولسه، حیوانده بولسون جمادده بولسون، اول قصور آڭا بر شین و کمچیلكدر. اگر بر نرسه‌ده حیا بولسه، اول حیا ـ اویات آڭا زینتدر).

قصور و کمچیلك هر نرسه‌ده شیندر، حیا ایسه زینتدر. نه‌قدر گوزل سوز هم حقیقة حیا بنده‌نی هر نوع فحشیات وبنده‌نڭ قدر و حیثیت و شرفنی ازاله ایدر شیلردن منع ایدر.

۷۱۳) ما كانَ الرِفْق فى شىْء اِلّا زانَهُ ولا نُزِع مِنْ شىء اِلّا شانَهُ.

(رفق و يومشاقلق صاحبنى تزيين ايدر، بو خصلت حميده هر كيمدن نزع اولنسه، آنى ذلتگه توشرور).

حضرت فخر الكائنات عليه افضل التحيات افندمز اخلاق حميده‌گه چوق دقت ايتمشدر.

۷۱۴) ما كَرِهْتَ اَنْ يَراهُ النّاسُ مِنْكَ فلا تَفْعَلْهُ بِنَفْسِكَ اِذا خَلَوْتَ.

(بر نرسه‌نى كشى‌لرگه كورسترگه استه‌مز ايساڭ آنى آولاقده هم قيلمه).

عالمه خوش كورنميه‌جك احوالدن هر زمان اجتناب قيل.

۷۱۵) مالى اَراكُمْ عِزِينَ.

(نگا نه اولديكه: سزى فرقه فرقه آيرلغان كور من).

حضرت پيغمبر اصحاب كرامنڭ برى برندن آيرلمه‌سنى هيچ سومزدى، بر كون فرقه فرقه كوروب آچولاندى.

۷۱۶) ما مَحَقَ الاِسْلامَ مَحْقَ الشُّحّ شىءٌ.

(اسلاميتنى بخل و صارانلق محو ايتكان كبك هيچ نرسه محو ايتمامشدر).

يعنى مسلمان بولغان كشى بخل و صارانلق مناسب دكلدر.

۷۱۷) ما مِنَ القُلُوبِ قَلْبٌ اِلّا ولَهُ سَحابَةٌ كَسَحابَةِ القَمَرِ بَيْنَما القَمَرُ يُضيئُ اِذا عَلَتْهُ سَحابَةٌ فاَظْلَمَ اَوْ تَجَلَّتْ.

(هيچ بر قلب يوقدركه آى‌نڭ بلوطلرى كبى آنڭده بلوطى اولماسون. آى ياقتى بولغانده بلوط كوتاريلوب آينى قابلار ياخود بلوط تارالورده آى تكرار ياقتى و نورانى اولور).

بعينه شونڭ كبك بنده‌نڭ بعض وقتلر كوڭلى قارالور قساوت غلبه ايدر. و بعضا مقلب القلوب قلبلرى تنوير ايدر.

۷۱۸) ما مِنْ اَحَدٍ يَمُوتُ اِلّا نَدِمَ: اِنْ كانَ مُحْسِناً نَدِمَ اَنْ لا يَكُونَ ازْدادَ وَاِنْ كانَ مُسيئاً نَدِمَ اَلّا يَكُونَ نَزَعَ.

(وفاتندن صوڭره ندامت قلمايه‌جق هيچ كيمسه يوقدر. يخشى كشى‌لر دنياده يخشيلقلرنى آرتدرمغانلرينه ندامت قيلورلر، يمان كشى‌لر يمانلقودن امتناع ايدوب توبه ايتمدكينه ندامت ايدر).

۷۱۹) ما مِنْ اَحَدٍ يَكُونُ عَلى شىْءٍ مِنْ اُمُورِ هذهِ الاُمَّةِ فلا يَعْدِلُ فيهِمْ اِلّا كَبَّهُ اللّهُ تعالى فى النّارِ.

(بر آدم ملت اشلرندن بر خدمتده بولسه‌ده حقانيتدن عدول ايتسه، الله سبحانه اول كشنى جهنمگه باش توبان يارور).

اكثريا ملت خدمتى خالص وجدانغه امانت اولور، هر كيم خيانت ايدرسه يا وجدانى معذب اولور. ياخود نار جهنمده بدنى يانار.

۷۲۰) ما مِنْ اِمامٍ اَوْ والٍ يُغْلِقُ بابَهُ دُونَ ذَوِى الحاجَةِ والخَلَّةِ والمَسْكَنَةِ اِلّا اَغْلَقَ اللّهُ اَبْوابَ السَّماءِ دُونَ خَلَّتِهِ وحاجَتِهِ وَمَسْكَنَتِهِ.

(امير المؤمنين ياخود والى بولغان كشى‌لر، اصحاب مصالح فقرا و مساكين ايچون قاپوسنى باغلاسه، الله سبحانه و تعالى آنڭ احتياجلرى ايچون، عفو و مرحمت قاپولرينى باغلار).

اسلاميتده خليفه وامام بولغان كشى‌لر فقير و مسكين‌لرى هر زمان حضورينه قبول قيلوب، آلارنڭ احتياجلرينى بلا واسطه ادا قيلمق دركاردر. قات قات سراى‌لر

ایجنده قابلانوب، اطرافنی یوز بیڭ عسکر ایله احاطه قیلوب، ملت و مملکت احتیاجندن کوز قابلامق اسلام خلیفه‌لرینه و مسلمان والی‌لرینه مناسب دکلدر.

٧٢١) ما من امرئ یخذل امرأ مسلما فی موطن ینتقص فیه من عرضه وینتهك فیه من حرمته الا خذله الله فی موطن یحب فیه نصرته وما من احد ینصر مسلما فی موطن ینتقص فیه من عرضه وینتهك فیه من حرمته الا نصره الله فی موطن یحب فیه نصرته.

(بر کیمسه‌نڭ عرض و ناموسینه کمچیلك کیلوب اعتباردن توشوب حرمتی کیدرلك یرده یاردم قیلورغه ممکن بولا توروب یاردم قیلماسه، الله تعالی اول کمسنه‌گه تمام شوندای بر اورنده اوزی یاردم تلاسه‌ده یاردم قیلماز، اعتباری و حرمتی کیدر. اگر بر آدم بر مسلمان قرنداشینه شوندای بر هتك حرمت اولنه تورغان یرده یاردم قیلسه الله تعالی اول کشی‌گه تمام شوندای بر موقعده یاردم و نصرت قیلور).

انسانیت بنده‌نڭ ناموسنی حمایه ایتمك ایچون معاونت و یاردم ایتمك کینه انسانیت و کمالتدر.

٦٢٢) ما من بنی آدم مولود الا یمسه الشیطان حین یولد فیستهل صارخا من مس الشیطان غیر مریم وابنها.

(هیچ بر آدم بالاسی یوقدرکه دنیاغه کیلگان زمانده شیطان آنی مس ایتماسون، هر بالا مس شیطان‌دن فریاد ایدر. مگر حضرت مریم ایله اوغلنی شیطان مس ایتمامشدر).

حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم، حضرت مریم ایله حضرت عیسانی تقدیس ایتمشدر. بز مسلمانلر، هم حضرت مریمی وهم حضرت عیسانی تقدیس و احترام ایتمگه دیانةً مجبورز. حضرت عیسی علیه السلام حقنده جزئی بر اتهام جائز دگلدر حضرت عیسی ع‌م گه اطالهٔ لسان قیلغان کشی کافردر.

غربیدرکه خره‌ستیان ملتی بزم بو عقیده‌مزدن خبردار اولدقلری حالده، کینه مسلمانلره دشمانلق قیلورلر. بلکه یکرمنچی عصر خره‌ستیانلری اوزلریده حضرت عیسی ع‌م نی بزنڭ قدر تقدیس ایده‌مزلر، بلکه اکثری حضرت مریم‌گه زنا اسناد ایدرلر، (نعوذ بالله) حالبوکه مسلمانلر (روح القدس) علیه السلامنی هر تورلی نقصان وذلت‌دن تبرئه ایدرلر، نص فرآن حضرت عیسی علیه السلام مقامنی تقدیس ایدر. کفار کفر وضلالتلری ثمره‌سی اولارق، کینه بزلری و بزم پیغمبرمزی تحقیر ایدرلر.

٧٢٣) ما من جرعة اعظم عند الله من جرعة غیظ کظمها عبد ابتغاء وجه الله تعالی.

(بنده‌لرنڭ یوتلمش اولدیغی شیلر آراسنده الله رضاسی ایچون یوتلمش غضب و آچو کبك مهم و اولوغ نسنه یوقدر).

بر منفعت ملیه ودینیه ملاحظه‌سیله غضب و آچونی یوتمق انسان ایچون بیوك کمالتدر.

٧٢٤) ما من ذنب بعد الشرك اعظم عند الله من نطفة وضعها رجل فی رحم لا یحل له.

(شرك و کفردن صوڭره بیك زور گناه، بر آدمنڭ اوزینه حلال بولمغان یرگه نطفه‌سنی صالمق).

یعنی زنا شرك‌دن صوڭره اڭ اولوغ گناهدر.

٧٢٥) ما من رجل یلی امر عشرة فما فوق الا اتی الله مغلولا یده الی عنقه فکه بره او وثقه اثمه اولها ملامة واوسطها ندامة وآخرها خزی یوم القیامة.

(هیچ بر کیمسه اون و آندن آرتق بولغان بر جماعتنڭ ایشنه ولی بولمز، مگر قیامت کوننده قوللاری موینه آصلغان حالده الله تعالینڭ حضورینه کلور. آنڭ قوللارینی بوشاتور قیلغان خیراتی. ولایتڭ اولی ملامتدر، اورتەسی ندامتدر، آخری قیامت کوننده بر راحتسزلکدر).

دیساتنڭ یاخود اصطارستە اصطارشینه بولساگده قیامت کوننده مسئولیت عظیمه اولاجغنی تصریح ایتمشدر.

١٢٢٦) ما مِنْ شیءٍ یُوضَعُ فی المیزانِ اَثْقَلَ مِنْ حُسْنِ الخُلُقِ وانَّ صاحبَ حُسْنِ الخُلُقِ لیَبْلُغُ بِهِ دَرَجَةَ صاحِبِ الصَّوْمِ والصَّلاةِ.

(بندەنڭ میزان اعمالنده حسن خلقدن آغر عملی یوقدر. حسن خلقدن بولغان کشینڭ درجەسی قیامت کوننده الله تعالی حضورنده روزه طوتقان و نماز قیلغان کشینڭ درجەسینه بالغ بولور).

محاسن اخلاق بیوك خصلتدر.

١٢٢٧) ما مِنْ صَدَقَةٍ اَحَبَّ اِلَی اللهِ مِنْ قَوْلِ الحَقِّ.

(الله سبحانه و تعالی حضورنده دوغری سوزدن محبوب صدقه یوقدر).

دوغری سوز ایله نظام عالم محافظه اولنور. دوغری سوزنی التزام ایله هیئت اسلام سعادته نائل اولور. دوغری هر کشیگه واجب ایسه علماغه فرضدر.

(٣٧-٦٠٩ حدیثلره باق)

١٢٢٨) ما مِنْ عَبْدٍ مُسْلِمٍ یَدْعُو لِاَخِیهِ بِظَهْرِ الغَیْبِ اِلّا قالَ المَلَكُ وَلَكَ بِمِثْلٍ.

(بر مسلم بر مسلماننڭ غیابنده آرتندن دعا قیلورسه، بر فرشته اول کشیگه تمام شونڭ کبك دعا قیلور).

یعنی مؤمن قرنداشڭا هر نه کبی دعا قیلساڭ، الله تعالی سڭا تمام شونڭ مثلنی اعاده ایدر.

١٢٢٩) ما مِنْ عَبْدٍ کانَتْ لَهُ نِیَّةٌ فی اَداءِ دَیْنِهِ اِلّا کانَ لَهُ مِنَ اللهِ عَوْنٌ.

(بر آدم بورجنی تولامك نیتنده بولسه الله آڭا یاردم ایدر).

اصل تولامك نیتنده بولسه هیچ شبهەسز قادر اولور.

١٢٣٠) ما مِنْ قَلْبٍ اِلّا وَهُوَ مُعَلَّقٌ بَیْنَ اِصْبَعَیْنِ مِنْ اَصابِعِ الرَّحْمٰنِ اِنْ شاءَ اَقامَهُ واِنْ شاءَ اَزاغَهُ والمِیزانُ بِیَدِ الرَّحْمٰنِ یَرْفَعُ اَقْواماً وَیَخْفِضُ آخَرِینَ اِلَی یَوْمِ القِیامَةِ.

(هر قلب الله تعالینڭ قدرتنه باغلیدر، الله تعالی تلاسه توزەلدیر، تلاسه حقدن کنار ایدر؛ بنده حق ایله باطلنی تفریق ایتمز اولور.

خلاصهٔ کلام میزان عالم فعال لما یرید اللهدر، تلاسه بر قومنی ترقی ایتدیرر باشقه بر قومنی اسفل سافلینگه ییارور. قیامت کونینه قدر احوال عالم بویلەدر).

بونلر همەسی کوز اوگندەدر، بر ملت ترقی ایدر. بری آلغه کیدر بر آرتقه کیدر (وتلك الایام نداولها بین الناس) در.

بر زمان دنیانی تتراتمش ترك و تاتار اقوامی، حاضرده کلیا دنیاده اسملری قالمدی بوندن اون سنه مقدم جهان کوزینه آرسلان کبی کورنگان روسلرڭ بو کون چرمش چواش قدر اهمیتی قالمدی، اشته بز بورادن استنتاج ایدرز: چرخ فلك دوران ایدر، ترقی نوبتی بر کون تاتارلرغه هم یتار. ذاتا غربدن شرقه ایلاندی یاپونلره کلدی ترقی نوبتی بزمدر جزئی سعی وغیرت ایدرسك مطلقا ترقی ایدرز. (٢٢٠ قارا)

١٢٣١) ما مِنْ مُسْلِمٍ یَزْرَعُ زَرْعاً اَوْ یَغْرِسُ غَرْساً فَیَأْکُلُ مِنْهُ طَیْرٌ اَوْ اِنْسانٌ اَوْ بَهِیمَةٌ اِلّا کانَ لَهُ صَدَقَةٌ.

(بر آدم ایگون ایکسه، یاکه یمش آغاجی دیکسه، وآندن قوشلر قورتلر کشیلر آشاسه، شول کشیگه بو صدقەدر).

دهقانلق باغچەوانلق ایچون بیوك تشویقدر.

١٧٣٢) مَا مِنْ مُسْلِمَيْنِ يَلْتَقِيَانِ فَيَتَصَافَحَانِ اِلَّا غُفِرَ لَهُمَا قَبْلَ اَنْ يَتَفَرَّقَا.

(ایکی مسلمان بر برینه قارشی کیلوب قول بیرسه‌لر الله تعالی بر بوندن آیرلمزدن هر ایکسنی مقدم مغفرت ایدر).

١٧٣٣) مَا مَلَأَ آدَمِىٌّ وِعَاءً شَرًّا مِنْ بَطْنِهِ بِحَسْبِ ابْنِ آدَمَ اُكُلَاتٌ يُقِمْنَ صُلْبَهُ فَاِنْ كَانَ لَا مُحَالَةَ فَثُلُثٌ لِطَعَامِهِ وَ ثُلُثٌ لِشَرَابِهِ وَ ثُلُثٌ لِنَفْسِهِ.

(بنده‌نک طوترغان صاوتلرینک ایچنده قارننده یاوزراغی یوقدر، طویماق ایچون بر قاچ لقمه طعام کفایه ایدر. مطلقا آشارغه لزوم کورسه، معده‌سنک ثلثنی آش ایچون ثلثنی صو ایچون ثلثنی نفسی ایچون تخصیص ایلسون).

انسان سلامتلکنی محافظه ایتمک استرسه، آز آشارغه کرک.

١٧٣٤) مَا نَحَلَ وَالِدٌ لِوَلَدِهِ اَفْضَلَ مِنْ اَدَبٍ حَسَنٍ.

(هیچ بر آتا بالاسینه یخشی ادبدن آرتق عطیه برک ایتمدی).

یعنی آتانک بالاسینه ترک ایده‌جکی بتماز دوکانمز احسان وعطیه‌لرنک افضلی گوزل تربیه وحسن ادبدر. بوندن آرتق میراث یوقدر.

١٧٣٥) مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ مَثَلُ الْعَطَّارِ اِنْ لَمْ يُعْطِكَ مِنْ عِطْرِهِ اَصَابَكَ مِنْ رِيحِهِ.

(یخشی آدملر ایله مجلس‌داش اولمق خوش بوی صاتوچی ایله مجلس‌داش اولمق کبی‌در، هر نه قدر خوشبویدن بیرماسه‌ده خوش ایسندن فائده مند اولورسن).

هیچ شبهه یوق اصحاب معارف ایله صحبت ایتمکده بیوک فائده واردر. فقط الجنس مع الجنس دیدکلری کبی هر کس اوز ایشنی ایزلار.

١٧٣٦) مَثَلُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ كَمَثَلِ نَهْرٍ جَارٍ عَذْبٍ عَلَى بَابِ اَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ فَمَا يُبْقِى ذَلِكَ مِنَ الدَّنَسِ.

(بش وقت نمازنک مثالی بر آدمنک قاپوسی آلتنده آغار صو اولوب، هر کون بش ییقانمق کبیدر بو آدمده کیردن هیچ نرسه قالدیرماز).

بو مقامده عارف بک حکایه طرزنده بر مسلماننک بر انکلیزگه نمازنک فائده و منفعتی حقنده سویله‌دیکی سوزلرنی روایت ایده‌رک دیر:

دیانت محمدیه: اولا توحیدی ــ الله تعالی‌نک برلگی ایله حضرت محمدنک نبوتنی تصدیق و اقراردر. ایکنچیسی هر نوع فساد اخلاقدن قلبنی پاکله‌مک اساسنه مستنددر. تطهیر قلب ایچون نماز کبی بر وسیله اولاماز. بنده هر زمان نفس اماره‌سینه مغلوب اولوب، خلقة طبیعت بشریه‌ده فساده میل اولدیغی کبی، هر کون و هر ساعت هر تورلی آدملر ایله کورشب ادارهٔ امور یولنده مصادمه ایدرگن، حسد و غضب صاعقه‌لری اولارق: انتقام، کبر، طول امل و امثالی ملاحظات غلبه ایدوب، قلب‌لرده هیجان و طغیان حاصل اولوب، هر نوع وحشت اجراسینه کسب استعداد ایدر. اشته شول آراده اوزینک فوقنده بر حاکم مطلق اولدیغنی خاطره کتوروب، هر بنده‌نک عجز و عبودیتنی عقلنه کتورمک ایچون اذان محمدی اوقنورسه، بنده همان اوز درجه‌سنی ملاحظه ایده‌رک، مولاسی حضورینه کلمش بر عبد لایعتق اولدیغنی اعتراف ایدر.

اشته اوزینک فوقنده بر حاکم عادل اولدیغنی کونده بش مرتبه خاطرینه کتورسه البته البته باشقه‌سینک حقنه تجاوز ایتمکه جسارت قیلماز، خصوصا اوز حال وضعیفتنی خاطرینه کتورسه، ضعیفلر حقینه نی قدر نفسانیته مغلوب اولسه‌ده، بو کره اوزینی حضور رب العالمین‌ده حساب ایدرسه، هر کون بش مرتبه قلبنی بو صورتله تصفیه ایدرسه، هیچ شبهه‌سز یومیه بش کره ییقانمش کبی اولور.

اشته حدیث شریفنک معناسی تماما مقامه مناسب صورتده ملاحظه اولنمشدر.

١٢٣٧) مَثَلُ الْعَالِمِ الَّذِى يُعَلِّمُ النَّاسَ خَيْرًا وَ يَنْسَى نَفْسَهُ كَمَثَلِ السِّرَاجِ يُضِيئُ لِلنَّاسِ وَ يُحْرِقُ نَفْسَهُ.

(خلقغه وعظ نصیحت ایله خیرنی تعلیم قیلوب اوز نفسنی اونوتغوچی آدملر، اوزینی یاندیروب خلقنی یاقتلغی برلن فائده‌لندرغان شم کبیدر).

کوب آدملر خلقنی حقه دلالت قیلا اوزی عمل قیلمای بو کشی‌لر یانغان شم کبک اوزینه هیچ فائده‌سی یوق لکن خلقغه فائده‌سی بار. اما اصل انسانده کمالات بیلمك سویله‌مك هم عمل قیلمقدر.

١٢٣٨) مَثَلُ الْقَلْبِ مَثَلُ الرِّيشَةِ تُقَلِّبُهَا الرِّيَاحُ بِفَلَاةٍ.

(بنده‌نڭ قلبی، صحراده ورزکارنڭ ایسکن یرنده ایلانب طورغان یون کبکدر).
یعنی قلب هر بر یرده قرار قیلماز همیشه تقلب ایدر متمادی الانقلاب‌در.
(٦٥٨ نچی حدیث شریف‌لرگه قاراڭز).

١٢٣٩) مَثَلُ الَّذِى يَتَعَلَّمُ الْعِلْمَ ثُمَّ لَا يُحَدِّثُ كَمَثَلِ الَّذِى يَكْنِزُ الْكَنْزَ فَلَا يُنْفِقُ مِنْهُ.

(علم اوگره‌نوب‌ده باشقه‌سینه تعلیم ایتماسه، اول کشی آقچه‌نی بانقه‌لرگه ایدوب، بر تین صرف قیلمغان کشی کبی‌در).

اصل دولت و بایلق‌نڭ منفعتی صرف ایتمك بنده‌لره فائده قیلمق ایچوندر.

١٢٤٠) مَثَلُ الَّذِى يَتَكَلَّمُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَ الْإِمَامُ يَخْطُبُ مَثَلُ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا وَ الَّذِى يَقُولُ لَهُ أَنْصِتْ لَا جُمُعَةَ لَهُ.

(جمعه کون امام (خطبه اوقوغان‌ده) منبر اوستنده وعظ سویله‌گانده دڭلامینچه تکلم قیلغان کشی‌نڭ مثالی، کتابلر یوکلانکان ایشاك کبی‌در. هر کیم شول سویله‌گان کشی‌گه، صوص دیسه، آنڭ جمعه‌سی یوقدر).

یعنی جمعه‌دن اصل مطلب وعظ و نصیحت‌نی دڭلاماسه جمعه‌نڭ ثوابندن محروم اولور. خطبه زماننده سوز سویله‌مك قطعیا حرامدر.

١٢٤١) مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِى تَوَادِّهِمْ وَ تَرَاحُمِهِمْ وَ تَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ اِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَ الْحُمَّى.

(همه مسلمانلرنڭ، بر برینی سومکده، بر برینه محبت ایتمکده قزغانمقده مثالی، بنده‌نڭ جسدی کبی‌در بر اعضاسی آغرسه، باشقه اعضالری هم خسته اولور).
یعنی بر اعضانڭ راحت‌سز اولدیغی زمان جمیع اعضاغه تأثیر قیلدیغی گبی بر مؤمن بنده‌گه بلا کلگانده جمیع مسلمانلر مکدر ومغموم اولسه‌لر کرکدر. هم حقیقت‌ده بویله‌در. مسلمانلردن بر طائفه‌گه بر بر بلا کیلسه همه‌سی غمناك اولورلر. اشته ایمان کامل صاحب‌لرینڭ وظیفه‌لری بوراده ظاهر اولدی. بزنڭ روس تربیه‌سنده اکمال ایتمش آدملرمز، بو حدیث‌لرنڭ معنای لطیفنی ملاحظه ایدرلرسه انسانیت اخوت درجه‌لرنی موازنه ایده بیلورلر. مساوات نه اولدیغنی هم تعیین ایدرلر. اسلامیت‌ده اخوت نص قرآن ایله ثابت‌در. شول سببدن اثری الی یومنا هذا باقی‌در. هندستان مسلمانلری حقوقنه انکلیزلر تجاوز ایدرلرسه، یاکه الجزیره مسلمان‌لری حقوقنه فرانسوزلر تجاوز ایدرلرسه، بزنڭ روسیه مسلمانلری مدافعه ایتمك لازمدر. آنلر دخی بزه معاونت ایدرلر.

١٢٤٢) مَثَلُ ابْنُ آدَمَ وَالِى جَنْبِهِ تِسْعَةٌ وَ تِسْعُونَ مَنِيَّةً اِنْ اَخْطَأَتْهُ الْمَنَايَا وَقَعَ فِى الْهَرَمِ حَتَّى يَمُوتَ.

(بنده خلق و تمثیل اولندیسه، یاننه طوقسان طوقز تورلی اولوم قویلدی، اگر آنلرنڭ همه‌سی خطا کیدرسه، عاقبت قارتلق یتارده دنیادن اوتار)،
یعنی هر بنده‌نڭ وفاتی ایچون طوقسان طوقز تورلی سبب‌لر اولور، هر تورلی چاره‌لر ایله همه‌سندن قورتلسه بویله عاقبت حیاتنی پنجهٔ موته تسلیم ایدر. طوقسان طوقزدن مراد کوبلك‌در.

١٢٤٣) مَثَلُ اُمَّتِي مَثَلُ الْمَطَرِ لَا يُدْرٰى اَوَّلُهُ خَيْرٌ اَمْ آخِرُهُ.

(امتمنڭ مثالی یاغمور کبی‌در. اولی خیرلی‌می آخری خیرلیمی معلوم اوله‌مز).
زمانمزده بعض آدملر آخر زمان دیب بر چوق امیدسزلکلرده بولنورلر. حالبوکه
صلی الله علیه وسلم دیر: اولی آخری خیرلی اولدیغی ادراك اولنه‌ماز،

١٢٤٤) مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ كَمَثَلِ رَجُلٍ اَوْقَدَ نَاراً فَجَعَلَ الْفَرَاشُ وَالْجَنَادِبُ يَقَعْنَ فِيهَا وَهُوَ يَذُبُّهُنَّ عَنْهَا وَاَنَا آخِذٌ بِحُجَزِكُمْ عَنِ النَّارِ وَاَنْتُمْ تُفَلَّتُونَ مِنْ يَدِي.

(بنم وسزنڭ مثالمز، اوتنی یاندیرغان شول اوتقه توشارگه طرشقان کوبه‌لەك وپروانه‌نی
توشرمزگه اجتهاد قیلغان آدم کبی‌در. بنده سزنی نار جهنمگه توشرمزگه بیك اجتهاد
قیله‌من، سز ایسه المدن تارالب کیده‌سز).
رسول الله صلی الله علیه وسلمنڭ مقصدی امتنی محافظه ایتمکدر فقط امت
اوزی کوبه‌لەك کبی همان اوتقه توشارگه طرشب یاته. بنده‌نڭ فساد ایله مجبول
اولدیغنه کوزل بر اشاره‌در.

١٢٤٥) مُدَارَاةُ النَّاسِ صَدَقَةٌ

(بنده‌لرگه مدارا قیلمق صدقه‌در).
مدارا قولا وفعلا یومشاقلق وملاطفه قیلمق‌در. مدارا اقامهٔ مصلحت عامه ایچون
التزام اولنور بر حالدر. اما اوز منفعتی ایچون بولغانده مداهنه دیرلر.
حضرت پیغمبر علیه السلام مدارا قیلدی اما مداهنه قیلغانی هیچ یوق. زمان
رسول اللهده یهودیلر آراسنده صحابه‌لردن بر کشنی مقتول اوله‌رق تابدیلر، شول
وقت حضرت پیغمبر عم یهودیلرگه غرامه (تولاو) تکلیف ایتمدی بلکه مقتولنڭ
وارثلرینه اوز ملکندن یوز دوه بیروب رضا قیلدی. اشته بو حال سیاسی بر
مدارادر دیمشلر. خلاصه حضرت پیغمبر علیه السلام هر زمان مدارا ایله معامله
ایدر، هیچ بر وقت بر طعامنی بیکنمزلك قیلمدی. خدمتچیلرینه هیچ بر وقت

قاتی‌لق قیلمادی. امهات المؤمنین اولان خاتونلرینه آغر سوز سویلامدی هر کشی‌نڭ
خاطرینی رعایه قیلدی.

١٢٤٦) مُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوهُ وَانْهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَاِنْ لَمْ تَجْتَنِبُوهُ كُلَّهُ.

(هر نه قدر اوزڭز قیلماسه‌ڭزده، کشی‌گه یخشیلق ایله امر قیلڭز. هر نه قدر
اوزڭز صاقلانمه‌سه‌ڭزده کشی‌گه نهی منکر قیلڭز).
یعنی هیچ کیمنی فسقه دلالت قیلماڭز. بر آدم اوزی نچار ایشلر ایله مبتلا
بولسه، باشقه مسلمان قرندشینه دیسون، بنم حالمدن عبرت آل زنهار بویله حالگه
توشه کورمه دیسون.

١٢٤٧) مُعَلِّمُ الْخَيْرِ يَسْتَغْفِرُ لَهُ كُلُّ شَيْءٍ حَتَّى الْحِيتَانُ فِي الْبَحْرِ.

(کشی‌گه یخشیلق اوگراتکن‌لرگه، هر نرسه استغفار قیلور، حتی صوداغی بالقلرده).
هر کس‌که خلق منفعتنه دلالت ایدر، مغفرت الهیه‌گه مظهر اولور.

١٢٤٨) مَفَاتِيحُ الْغَيْبِ خَمْسٌ لَا يَعْلَمُهَا اِلَّا اللّٰهُ تَعَالٰى لَا يَعْلَمُ اَحَدٌ مَا يَكُونُ فِي غَدٍ اِلَّا اللّٰهُ تَعَالٰى وَلَا يَعْلَمُ اَحَدٌ مَا يَكُونُ فِي الْاَرْحَامِ اِلَّا اللّٰهُ تَعَالٰى وَلَا يَعْلَمُ مَتَى تَقُومُ السَّاعَةُ اِلَّا اللّٰهُ تَعَالٰى وَلَا تَدْرِي نَفْسٌ بِاَيِّ اَرْضٍ تَمُوتُ اِلَّا اللّٰهُ تَعَالٰى وَلَا يَدْرِي اَحَدٌ مَتَى يَجِيءُ الْمَطَرُ اِلَّا اللّٰهُ تَعَالٰى.

(بنده‌دن مستور بولغان احوال بش نرسه‌در، بونلرنی الله‌دن باشقه کیمسه بیلمز.
برنچیسی ایرته‌گه نه اولاجغنی بو کون هیچ کیم بیلماز. مکر الله تعالی بیلور. خاتونلر

قارنده نه اولدیغنی ایر بالا یاقز بالا کیمسه بیلمز. مکر الله تعالی بیلور قیامت کونی نه وقت اولاجغنی هیچ کیم بیلماز. هیچ کیم اوزینڭ نره‌ده وفات ایده‌جکنی بیلماز. هم یاغمور یاغه‌جغنی جزما بیلمك ممکن دکلدر مگر الله تعالی بیلور).

اشته شو بش نرسه‌نڭ علمی الله تعالی‌نڭ اوزینه مخصوصدر.

اگر بر آدم یغموردن خبر بیرسه یاکه رحم‌ده اولاجق بالادن خبر بیرسه، بونلر ظن درجه‌سنده‌در، جزما شولای بولمق احتمالی یوقدر.

١٧٤٩) مَكْتُوبٌ فِي الْاِنْجِيلِ كَمَا تَدِينُ تُدَانُ وَبِالْكَيْلِ الَّذِي تَكِيلُ تَكْتَالُ.

(انجیل‌ده یازلمشدرکه: نی قیلساڭ آنی تابارسن، نیندای اولچه‌و ایله اولچه‌سه‌ڭ شونڭ برلان آلورسن).

خلاصه نی قیلساڭ شونی بولورسن.

گندم از گندم بروید جو ز جو — از مکافات عمل غافل مشو

بزده ایته‌لر: نی ایك‌ساڭ شونی اوررسن.

١٧٥٠) مِنَ الْبِرِّ اَنْ تَصِلَ صَدِيقَ اَبِيكَ.

(آتاڭ دوستنی حرمت ایتمك یخشیلقدر) (٢٢٣ حدیثگه قارا)

١٧٥١) مِنْ تَمَامِ التَّحِيَّةِ الْاَخْذُ بِالْيَدِ.

(حرمت ورعایه‌نڭ تمامی، کورشکان کشی‌نڭ قولندن طوتمق ایله‌در).

کورشمك کشی‌نڭ خاطری خوش ایتمك دیمکدر. بو عادات حسنه وبونڭ کبی دخی نیچه یخشی عادتلرمزنی اوروپالی‌لر آلمشلردر. بز بو کبی عادتلرنی آلا فرانقه ظن ایده‌رك کنج‌لرنی بو کبی افعال ایله مؤاخذه ایدیورز.

١٧٥٢) مِنْ تَمَامِ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ اَنْ يَضَعَ اَحَدُكُمْ يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ وَيَسْأَلُهُ كَيْفَ هُوَ وَتَمَامُ تَحِيَّتِكُمْ بَيْنَكُمُ الْمُصَافَحَةُ

(خسته آورو کشی‌نی کوروب، خاطرینی صوراب خسته‌نڭ ماڭلاینه قولکزنی قویمق تاتلی سویله‌مك تمام عیاده و کورشمك مصافحه قیلمق دخی تمام تحیه‌در).

١٧٥٣) مِنْ اَخْوَنِ الْخِيَانَةِ تِجَارَةُ الْوَالِي فِي رَعِيَّتِهِ.

(خیانت‌لرنڭ اولوغراغی، بر والی وآمرڭ اوز رعیه وخلقی آراسنده تجارت ایتمه‌سیدر).

خلق‌نڭ محتاج بولغان نرسه‌سی آلوب صاتمق اوز قول آستنده بولغان خلقڭ فائده و منفعتنه کوز دیکمك مناسب دگلدر. بخارا امیری‌نڭ تجارت ایله اشتغالی کبی. اما مملکت خلقی‌نڭ استراحتی ایچون دیمر یول‌لر پراخودلر یوروتسه، البته ملت و خلقی‌نڭ فائده‌سی ایچون اولوب، عین منفعت‌در.

١٧٥٤) مِنْ اَشْرَاطِ السَّاعَةِ اَنْ يَتَبَاهَى النَّاسُ فِي الْمَسَاجِدِ.

(مسجدلرنڭ عالی بناسی وزینتی ایله خلق‌نڭ افتخار ایتمه‌سی قیامت علامتندن‌در).

حضرت فخر الکائنات افندمزنڭ بو بر معجزهٔ باهره‌سیدر زمانمزده خلق همه مسجدلرنی تزین ایله افتخار ایدرلر، قلب‌لرنی مکارم اخلاق ایله تنویر ایتمزلر.

١٧٥٥) مِنْ حُسْنِ اِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيهِ.

(بنده‌نڭ دیننه و دنیاسینه فائده‌سز نرسه‌نی ترك ایتمه‌سی، حسن اسلامیتنه دلیلدر).

بنده‌نڭ هر نوع حرکات و سکناتنده و هر نوع سوزنده و فعلنده بر فائدهٔ معنویه بولو کرك، بوش نرسه‌لر ایله وقت کیچرمك عبث‌در.

اگر مسلمانلر بو حدیث شریف‌نڭ مضمونی اعتبارغه آلوب عمل قیلسه‌لر و هر اموردە اوزلرینه بو کبی حدیث‌لرنی رهبر ایدنسه‌لر مسلمانلر ابتداء اسلامده اولدیغی کبی تکرار شوکت اسلام کرهٔ ارضده میدان آلوردی.

١٧٥٦) من شکر النعمة افشاؤه.

(الله تعالی‌نڭ بیرکن نعمتنی فاش قیلمق دخی شکران نعمتندندر).

(واما بنعمة ربك فحدث) نص جلیلی دخی بر معنای تأکید ایدر. نعمت‌نی فاش قیلمق سنده اثری ظاهر اولمق دیمکدر. اگر علم نعمتی بولسه هر یرده تعلیم

ایدرسن وعظ و نصیحت ایدرسن. مال نعمتنی اظهار ایتمك ایچون یخشی کیوم یخشی آتلر طوتمق یخشی آشامق ایچمك همه‌سی اظهار نعمتدر.

١٧٥٧) من کنوز البر کتمان المصائب والامراض والصدقة.

(مصیبت و قایغولرنی خسته‌لق وصدقه‌نی یاشرمك، خیرات خزینه‌سنی مالك اولمق دیمکدر).

مصیبتلری ستر ایده بیلمك ایذگولك خزینه‌سینه ایپا بولمق دیمه‌نك معناسی. آدم باشندن کیچمش مصیبتلری: بویله اولدم شویله اولدم دیب کوب سویلامه‌سن دیمکدر.

١٧٥٨) من آتاه الله من هذا المال شیئا من غیر ان یسأله فلیقبله فانما هو رزق ساقه الله الیه.

(الله سبحانه وتعالی بر آدمگه بو دنیا مالندن بر نسنه‌ی هیچ صورامایچه بیرسه قبول ایلسون، زیرا بو من طرف الله بر رزقدر). (٦٩٢ حدیثگه قارا)

١٧٥٩) من آذی المسلمین فی طرقهم وجبت علیه لعنتهم.

(هر کیم مسلمانلرنی یوللری اوزرنده اذا وجفا قیلسه، اول کشیگه مسلمانلرنك لعنتی واجب اولور).

خلقنك مرورینه اذیت ویره‌جك بر نرسه‌نی یول اوستنه قویمق و یاخود یولدن کیچرکن بر آدمنی مسخره ایتمك کبی معامله‌لره مقابل لعنت واجبدر.

١٧٦٠) من آذی مسلما فقد آذانی ومن آذانی فقد آذی الله.

(هر کیم مسلمانغه اذیت ویرسه، تحقیق بکا اذیت ویردی، بکا اذیت قیلغان کشی الله تعالیگه اذیت ایتمش اولور).

مسلمانلرغه اذیت ایدوب آنلری اورص محکمه‌لرینه شکایت قیلوب «شپیونلق» خفیه‌لك قیلوچیلر اوز حاللرینی موازنه ایدوب کورسنلر.

١٧٦١) من آذی ذمیا فانا خصمه ومن کنت خصمه خصمته یوم القیامة.

(هر کس ذمیگه اذیت قیلسه، من اول کشینك خصمی و دعواجیسی‌یم، بر آدنك خصمی اولورسم قیامت کوننده آڭا غلبه ایدرم).

مسلمان پادشاه‌لری قول آستنده بولغان اجنبیلرگه اذیت ایتمك، اصلا وقطعا جائز دگلدر، هر کس اذیت ایدرسه رسول خداغه دوشمان اولور.

حدیث شریف معناسنی یخشی ملاحظه ایدرسك فقهاء اسلامنك ذمیلر حقنده کوستردکلری هر نوع تحدیدلر شرعی دگلدر.

١٧٦٢) من ابتغی العلم لیباهی به العلماء او یماری به السفهاء او تقبل افئدة الناس الیه فالی النار.

(بر آدم، علما آراسنده ماقتانمق ایچون، یاکه عوامغه کورنمك آنلر ایله مخاصمه ایتمك ایچون، یاخود خلقنك نظرنی اوزینه جلب قیلوب شهرت قازانمق ایچون علم تحصیل ایدرسه، جهنمگه انتساب ایتمش اولور).

تحصیل علم منافع ملت ایچون اولمق درکاردر.

١٧٦٣) من ابتغی القضاء وسأل فیه شفعاء وکل الی نفسه ومن اکره علیه انزل الله علیه ملکا یسدده.

(بر آدم مسلمانلر آراسنده قاضی بولورغه تلاسه، شونك ایچون اوزینه واسطه‌لر یاردمچیلر قیلسه، بو کشی قضا زماننده هر نه قیلورسه اوزی یالگز مواخذه اولنوب توفیق ربانیدن محروم اولور. اما بر آدمنی خلق کوچلاب زورلق ایله قاضی قیلسه‌لر یاخود، صایلاب قرعه ایله بولسه، بو قاضینك حکمنی حقه موافق ایندیرمك ایچون، الله تعالی بر فرشته انزال ایدر).

زمانمزده آزغنه اوقوغان کشیلر ملا بولور ایچون قودا قوداغیلرنی اورتاغه صالوب

بوده آز بولسه چیلاکلاب آراقی‌لر اوتوردب ملا بولورغه اجتهاد قیله‌لر، قاضی‌لرغه رشوت‌لر بیروب امتحان اولنمق‌لر همه‌سی شو جمله‌دندر. (٢٥٦ حدیث‌گه قارا)

١٧٦٤) من ابتلی فصبر و اعطی فشکر وظلم فغفر وظلم فاستغفر اولئك لهم الامن وهم مهتدون.

(هر کیم‌گه بر بلا دوچار اولوبده صبر ایدرسه، یاخود بر شی ویریلورده شکرانه قیلورسه، مظلوم اولوبده عفو ایدرسه، یاکه ظلم قیلوبده عفولك طلب قیلسه، اشته بو آدملر امین و طریق هدایت آدملریدر.

١٧٦٥) من اثنیتم علیه خیراً وجبت له الجنة و من اثنیتم علیه شراً وجبت له النار انتم شهداء الله فی الارض.

(اگر سز بر کشنی خیر ایله ایسکه توشرسه‌گز آنگا جنت واجب اولور، اگر شر ایله یاد ایتسه‌گز آنگا جهنم واجب اولور، سز یر یوزنده الله تعالی‌نك شاهدلری‌سز).

البته حدیث شریف‌نك معناسی شول‌که بر آدم‌نك خلق آراسنده یخشیلق برلان شهرتی چیقسا، البته اول آدم یخشی کشی بولورغه کرك. اگر یامانلق برلان شهرتی چیقغان بولسه، البته بوشقه بولماسه کرك. بولماسه مطلقا مؤذن‌لرنك جنازه آرقه‌سنده: «جماعت بو کشی یخشی کشی» دیمه‌سیله دگلدر.

١٧٦٦) من احب ان یتمثل له الرجال قیاماً فلیتبوأ مقعده من النار.

(بر کشی، خلق‌نك اوزینه حرمت ایتمه‌سنی استرسه، بو آدم‌نك اوطوره‌جق یری جهنمده اولور).

بوراده مراد تکبرلك قیلوب هر کسی قیامه مجبور ایتمك اصلا جائز دگلدر معناسی افاده ایدر. اما استاذی واولوغ آدملری تعظیما بر آدم اوزی قیام ایدرسه، البته مأجور اولور. اما بزنك عوام آراسنده مسجدلرده، بر جاهل بای یاخود مفتی

کبك جهلانك قهرندن قورقوب قیام ایتمك جائز اولمدیغی کبی، قیام ایتدیرمك‌ده قطعیا حرامدر. حتی قیام بعدنده تورکه اوتورمق ایچون دسترخان‌لر اوستندن آتلاب باروب تورکه چیغارغه اجتهاد قیلغان اصحاب عمائم‌نك حالنی ملاحظه ایدرسك جهنمده اورون‌لری کوبدن حاضردر. ترکستان ولایتنده، بخاراده قاضی‌لر کیچرکن خلق عوام قیام ایتمزسه، نه‌قدر جزالره گرفتار ایدرلر. استانبول پاشالریده، کندیلرینه قیاما بر تمنی، نیم رکوع اولنمه‌سنی خوش کوررلر.

١٧٦٧) من احب قوماً حشره الله فی زمرتهم.

(بر آدم قنغی قوم و ملتی سوه‌ر ایسه، الله سبحانه و تعالی آنی شول قوم زمره‌سندن حشر ایدر).

بزنك یاشلرمز هر محسناتی خرستیان‌لرده کوردکلری، خرستیان‌لر ایله معاشره و اختلاطنی مسلمان ایله معامله‌دن آرتق کوردکلری میدانده‌در. آبرازاوانسای‌لرمز یاننده بر اورص بولسه، راست کیلکان مسلمانك سلامنی هم آلمایدر. اوز آرالرنده ایکی مسلمان بری آخرگه (دراستووی) دیلر. بونلر همه محبت علامتی‌در. قیامت کوننده بو آدملر خرستیان‌لر ایله برابر حشر اولنورلر.

١٧٦٨) من احب ان یصل اباه فی قبره فلیصل اخوان ابیه من بعده.

(هر کیم قبرده‌کی آتاسنی رضا قیلمق تلاسه، آتاسی‌نك اقربالرنی زیارت قیلسون).

یعنی آتاسی‌نك ترکلکنده اختلاط قیلغان دوست‌لرنی زیارت ایتمك، عین اتاسینك رضاسنی تحصیل دیمکدر.

١٧٦٩) من احتکر حکرة یرید ان یغلی بها علی المسلمین فهو خاطئ وقد برئت منه ذمة الله و رسوله.

(مسلمان‌لرنك احتیاج ضروریه‌سندن احتکار ایدن، جناب حق‌نك مرحمتندن

مطرود قوولمشدر. الله تعالی‌نڭ و حضرت پیغمبر علیه السلام‌نڭ ذمتی بو کبی آدملردن بریدر).

شریعت غراء محمدیه‌ده عامه‌نڭ ضررینه معامله ایتمك قطعیا حرامدر.

٧٧٠) مَنْ اَحْدَثَ فی اَمْرِنا هذا ما لَیْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ.

(بر آدم اسلامیت‌گه اساس دین‌ده بولمغان بر نرسه‌نی احداث قیلسه، چیغارسه، اول نرسه مردوددر).

هر نه کبی بدعت اولورسه اولسون اساس دین کتاب سنت‌گه مخالف بولسه قبول اولنه‌ماز.

٧٧١) مَنْ اَحْسَنَ فیما بَیْنَهُ وَبَیْنَ اللّهِ کَفاهُ اللّهُ ما بَیْنَهُ وَبَیْنَ النّاسِ وَمَنْ اَصْلَحَ سَریرَتَهُ اَصْلَحَ اللّهُ عَلی نِیَّتِهِ.

(هر کیمگه، الله تعالی ایله اوز آراسنی، الله‌نڭ رضاسینه موافق قیلسه، حق سبحانه و تعالی خلق ایله اول کشی‌نڭ آراسنی آنڭ رضاسینه موافق ایلر. هر کیمگه سریرتنده قلبنده اصلاح ایدرسه، جناب حق آنڭ امور ظاهره‌سنی اصلاح ایدر).

یعنی هر کشی اوزگه‌دن رضا قیلمق استرسڭ اوز حرکت‌گنی موافق شرع و حکمت ایله اوز نفسگنی اصلاح ایله.

٧٧٢) مَنْ اَحْسَنَ الرَّمْیَ ثُمَّ تَرَکَهُ فَقَدْ تَرَكَ نِعْمَةً مِنَ النِّعَمِ.

(هر کیم نشانجیلق مرکن‌لك ملکه قیلوب اصوگره طاشلاسه من طرف الله احسان اولنمش نعمت‌دن بر نعمتی ترك ایتمش اولور).

نشانجیلق مسلمانلقده هنر و صنعت ایدی بزنڭ زمانمزده مسلمانلر کلیا بو صنعتی ترك ایتدیلر. شول سببدن همه مسلمانلر کفاره اسیر اولدیلر.

(نص قرآن ایله ثابت بولغان حاضرلقنی اونوتدیلر، بو حاله کلدیلر وا اسفا حالمزگه وا نداماه.

٧٧٣) مَنْ اَخَذَ اَمْوالَ النّاسِ یُریدُ اَداءَها اَدَّی اللّهُ عَنْهُ وَمَنْ اَخَذَها یُریدُ اِتْلافَها اَتْلَفَهُ اللّهُ.

(بر آدم کشی مالنی ادا قیلمق نیتی ایله قرض اولارق یاکه امانت اولارق آلسه، الله سبحانه و تعالی آنڭ اداسینه ینگل‌لك بیرور، اگر کشی مالنی تلف قیلورغه دیب آلسه الله تعالی اوزی تلف قیلور).

یعنی هر نرسه نیت‌گه کوره‌در، خیره نیت ایدرسه، نیت عمل‌نڭ تخمی‌در.

٧٧٤) مَنِ ادَّعی ما لَیْسَ لَهُ فَلَیْسَ مِنّا فَلْیَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النّارِ.

(اوزینڭ بولمغان نرسه‌نی بنم دیه دعوی ایدرسه، اول کشی بزدن دگلدر، اول آدم جهنمده اوطوره تورغان یرنی حاضر ایلسون).

بو حدیث شریف کوب نرسه‌نی شامل اولا بیلور: اوزینڭ بولمغان املاکنی بنمدر دیسه، یاکه باشقه‌سینڭ سویله‌دیکی شعرنی یازدیغی کتابنی کند نه اسناد ایتمك کبائردندر.

٧٧٥) مَنْ اَرادَ اَنْ تُسْتَجابَ دَعْوَتُهُ وَاَنْ تُکْشَفَ کُرْبَتُهُ فَلْیُفَرِّجْ عَنْ مُعْسِرٍ.

(بر آدم دعالرنڭ قبول اولنه‌سنی تلاسه، محنت و مشقت‌لردن آزاد اولمه‌سنی تلاسه، صقندی مشقته دوچار اولمش آدملرگه یاردم قیلسون).

٧٧٦) مَنْ اَرْضی سُلْطانًا بِما یُسْخِطُ رَبَّهُ خَرَجَ مِنْ دینِ اللّهِ.

(هر کیم الله‌نڭ سخط و غضبنه لائق نرسه برلان، بر سلطانی رضا قیلسه، دین الله‌دن خروج ایدر.

٧٧٧) مَنْ اَرْضی النّاسَ بِسَخَطِ اللّهِ وَکَلَهُ اللّهُ اِلَی النّاسِ

ومن اسخط الناس برضاء الله كفاه الله مؤنة الناس.

(هر كيم الله تعالىنڭ غضبنى موجب بولغان نرسه، سوز ويا فعل برلان خلقنى رضا قيلسه، الله تعالى آنڭ ايشنى خلقغه طابشرور. هر كيم الله تعالىنڭ رضاسنى تحصيل ايتمك قصديله خلقنى آچولاندرسه، الله تعالى بو كيمسهنى آنلرنڭ شرندن محافظه ايدر).

الله تعالىنڭ رضاسينه موافق حركت ايدنلر، آدملرنڭ مكرندن امين اولورلر.

١٧٧٨) من استعاذكم بالله فاعيذوه ومن سألكم بالله فاعطوه ومن دعاكم فاجيبوه ومن صنع اليكم معروفا فكافئوه فان لم تجدوا ما تكافئونه فادعوا له حتى تروا انكم قد كافئتموه.

(بر كمسنه الله ايچون سزگه صغنور ايسه، آنى صاقلاگز و محافظه قيلوگز، الله ايچون صوراوچيه ويرگز، الله ايچون بر مجلسگه دعوة قيلسهلر باروگز، هر كيم سزگه بخشيلق قيلسه، سز آگا مكافات ايدوگز، اگر مكافات ايدرگه هيچ نرسه تابماساگز آگا قيلوگز، تا اول سزگه مكافات ايتدى ديب بلگانچه).

بخشيلق برلان مقابله قيلوگز، اگر حالگزدن كلماز ايسه خير ايله ياد ايدگز.

١٧٧٩) من استعمل رجلا من عصابة وفيهم من هو ارضى لله منه فقد خان الله ورسوله والمؤمنين.

(بر آدم، بر جماعت و بر قومگه آمر وحاكم اولارق نصب تعيين اولنسه، حالبوكه شول جماعتنڭ رضاسينه آرتوغراق موافق دخى بر باشقه كشىده بولنورسه، بو نا اهل بولوبده نصب قيلنغان كمسنه الله تعالىگه و پيغمبرينه و جمله مؤمنلرگه خيانت ايتمش اولور)

ولى الامر بوله تورغان كمسنه اولى وارجح اولمق مناسبدر: شريعت غراء محمديهده ولايتده اهليت شرطدر.

١٧٨٠) من استعملناه على عمل فرزقناه رزقا فما اخذ بعد ذلك فهو غلول.

(بر كيمسهنى مز بر ايشكه والى ومأمور قيلساق، تيوشلى معاش و رزقنى بيرورمز، آندن آرتق هر نهكه آلورسه، قيامت كوننده قولى آياغى باغلى اولديغى حالده حشر اولنور).

يعنى مأمورگه كفايه قدر معين معاش ويرمك اسلاميتده شريعت قارامقنده لازمدر بخارالرده اولديغى كبى بلا تعيين نيچه مهر باصارسه شول قدر آقچه آلماق شرعى دگلدر. معين معاش فوقنده آلورسه رشوتدر. بزنڭ مسلمان ملتىنڭ طامرنى قوروتقان و شريعتمزده قطعيا تحريم اولنمش لكن خلقمز هميشه شونڭ برلان مبتلادر.

١٧٨١) من استعملنا منكم على عمل فكتمنا مخيطا فما فوقه كان ذلك غلولا ياتي به يوم القيامة.

(سزدن بركژى عامل و مأمور قيلساقده، سز شول وقت ايكنه قدر ياكه آندن آرتق بر نرسهنى كتم قيلسهگز ياشرسهگز، شول نرسه ال آياغنه بوغاو اولور قيامت كوننده شولاى ئيلور).

بيت المال مسلميندن ايكنه قدر بر نرسهنى ستر ايتمك جائز دگلدر.

١٧٨٢) من اشترى سرقة وهو يعلم انها سرقة فقد شرك فى عارها واثمها.

(بر آدم بيله توروب اورلانغان مالنى صاتوب آلسه، اول سرقتنڭ عارينه وگناهينه همهسينه شريك اولور).

١٧٨٣) من اطعم اخاه المسلم شهوته حرمه الله على النار.

(بر كمسنه، مسلمان قرنداشىنڭ آرزو ايلديكى آشنى بيدرسه الله تعالى اول كمسنهگه عذاب جهنمى حرام قيلور).

٧٨١٤) مَنْ اَصابَتْهُ فاقَةٌ فَاَنْزَلَها بِالنّاسِ لَمْ تُسَدَّ فاقَتُهُ وَمَنْ اَنْزَلَها بِاللّٰهِ اَوْشَكَ اللّٰهُ بِالْغِناءِ اِمّا بِمَوْتٍ عاجِلٍ اَوْ غِنًى عاجِلٍ.

(بر کمسنه فقیرلك ایله مبتلا بولسه، فقیرلکنی فاش قیلوب خلقغه زارلاسه، اول آدم فقیرلکدن قورتلەمز. اما فقیرلکنی برده فاش قیلماینچه، بر اللەنڭ اوزینه صغنوب اجتهاد قیلسه، اللّٰه تعالی اول کشیگه یا تیز اولوم یاکه تیز بایلق ایله آنی شول بلادن قوتقاریر).

بر آدم تلانجیلکگه اوگرەنسه، هیچ بر وقت ترك ایدەمز، حتی هیچ احتیاجی اولمزسه دخی خلق عالمی شوندای محتاجم بار موندای محتاجم بار دیب تعجیز ایدر.

٧٨١٥) مَنْ اَطْفاءَ عَنْ مُؤْمِنٍ سَيِّئَةً كانَ خَيْرًا مِمَّنْ اَحْيا مَوْؤُدَةً.

(بر مؤمن قرندشینڭ گناهنی ستر ایتمك بر موؤدەنی احیا ایتمکدن خیرلیدر).

(موؤده) عربلرده زمان جاهلیتدە قز بالاسی دوغسه تری اولدیغی حالده دفن ایدرلردی، بوڭا موؤده دیرلردی.

٧٨١٦) مَنِ اطَّلَعَ فی بَیْتِ قَوْمٍ بِغَیْرِ اِذْنِهِمْ فَقَدْ حَلَّ لَهُمْ اَنْ یَفْقَئُوا عَیْنَهُ.

(بر کمسنه صاحبینڭ اذنندن باشقه اوینڭ ایچنه قاراسه تفتیش قیلسه، صاحبی شول کشینڭ کوزنی چیقارسەده حلال اولور).

بر آدمنڭ خانه داخلنده بولغان اشیاسینه ویاکه عائلەسی احوالنه مطلع اولمق ایچون جبراً ویا دسیسه برلان خانەسنی تفتیش ایتمك جائز دگلدر. زیرا قاعده حریته مانعدر. Свобода Желища دیدکلری، اسلامیتده چوقدن رعایه اولنمشدر.

٧٨١٧) مَنِ اطَّلَعَ فی کِتابِ اَخیهِ بِغَیْرِ اَمْرِهِ فَکَاَنَّما اطَّلَعَ لِمَنْ فِی النّارِ.

(بر کمسنه مؤمن قرندشینه مخصوص بولغان یازو - مکتوبنه قارسه یاکه خصوصی دفترنه قاراسه، کانه نفسنی اوتقه صالمش کیبدر).

کشینڭ اسرارنی تفتیش (شپیون) خفیەلك قطعیا حرامدر.

٧٨١٨) مَنْ اَعانَ مُجاهِدًا فی سَبیلِ اللّٰهِ اَوْ غارِمًا فی عُسْرَتِهِ اَوْ مُکاتَبًا فی رَقَبَتِهِ اَظَلَّهُ اللّٰهُ فی ظِلِّهِ یَوْمَ لا ظِلَّ اِلّا ظِلُّهُ.

(بر کمسنه فی سبیل الله صوغشب ملتی ایچون تارتشوب یوروگان کشیگه یاردم قیلسه، یاکه بورچلینڭ آغر وقتنده یاردم قیلسه، یاکه مکاتب بولغان قلنڭ ازادلغنه معاونت ایدرسه، قیامت کوننده ظل الهیده سایه بان اولور).

مدیونه معاونت ایتمك مجاهد و مکاتبه دخی معاونت کمال انسانیتدن اولدیغی ایچون بو آدملر ظل ظلیل ربانیگه مظهر اولورلر.

حضرت فخر الکائنات، عتق رقبه ایچون دائما تدبیر و چاره دوشنمشدر.

٧٨١٩) مَنْ اَعانَ عَلی خُصُومَةٍ بِظُلْمٍ لَمْ یَزَلْ فی سَخَطِ اللّٰهِ حَتّی یَنْزِعَ.

حضرت فخر الکائنات، عتق رقبه ایچون دائما تدبیر و چاره دوشنمشدر.

(بر آدم بغیر حق خصومت و دشمانلق قیلغان کشیگه یاردم قیلسه، اول کشی الله تعالینڭ غضبنه مستحق بولور).

٧٩٠) مَنْ اَعانَ ظالِمًا لِیُدْحِضَ بِباطِلٍ حَقًّا فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ ذِمَّةُ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ.

(بر آدم ظالمنڭ توتدیغی باطل سببلر ایله بر کشینڭ حقنی یوقغه چیغارورغه یاردم قیلسه، اول کشیدن الله ورسول الله ذمتی بریدر).

ظلما بر آدمنڭ حقنی ضایع قیلسەلر، شوڭا یالغان شاهدلر باطل دلیللر ایله یاردم ایتمك اسلامیتکه منافیدر.

١٧٩١) مَنِ اعْتَذَرَ اِلَيْهِ اَخُوهُ بِمَعْذِرَةٍ فَلَمْ يَقْبَلْهَا كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الْخَطِيئَةِ مِثْلُ صَاحِبِ مَكْسٍ.

(بر مسلمان قرندشی‌نڭ قیلغان خطا وقصوری سببلی عذرنی قبول ایتمگان کشی، مکس صاحبی کبك‌در).

یعنی هیچ گناه قیلمغان وقتی یوقدر.

(مکس صاحبی) کومروکچی‌لر زکانچی‌لر، بونلر هم خلق‌دن اورلار هم حکومتدن اورلار، شونڭ ایچون بونلرنڭ هر کناهی ایکی قات اولور. مؤمن قرندشینڭ عذرنی قبول ایتمگان آدملرنڭ گناهی‌ده مضاعف اولور.

١٧٩٢) مَنِ اعْتَزَّ بِالْعَبِيدِ اَذَلَّهُ اللّٰهُ.

(بر آدم قل و کنیزه‌ك‌لرنڭ کوبلکی برلان ماقتانسه افتخار ایتسه، الله تعالی ذلته دوچار ایدر).

١٧٩٣) مَنْ اَعْتَقَ رَقَبَةً مُسْلِمَةً اَعْتَقَ اللّٰهُ بِكُلِّ عُضْوٍ مِنْهَا مِنْهُ مِنَ النَّارِ حَتّٰى فَرْجَهُ بِفَرْجِهِ.

(بر کیمسنه مسلمان بولغان بر قلنی آزاد قیلسه، الله تعالی اول قل‌نڭ هر بر اعضاسی مقابلنده بو کیمسنه‌نڭ اعضالرنی نار جهنم‌دن آزاد قیلور حتی عورتی مقابلنده عورتنی آزاد قیلور. (٧٨٨ ح هم قارا)

١٧٩٤) مَنِ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ حَرَّمَهُ اللّٰهُ عَلَى النَّارِ.

(بر کیمسنه آیاقلرنی خدا یولنده توزانلندیرسه، الله سبحانه و تعالی اول کشی‌نڭ آیاقلرنی جهنم اوتندن صاقلار).

یعنی خدای رضاسی ایچون آزغنه بولسه‌ده یوروسه، طلب علم ایچون یاکه بنده‌لرگه یخشیلق قیلمق ایچون یوروسه، الله تعالی مغفرت ایلر.

١٧٩٥) مَنِ اغْتِيبَ عِنْدَهُ اَخُوهُ الْمُسْلِمُ فَلَمْ يَنْصُرْهُ وَهُوَ يَسْتَطِيعُ نَصْرَهُ اَذَلَّهُ اللّٰهُ تَعَالٰى فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.

(بر آدم حضورنده، بر مسلمان قرنداشی غیبت قیلنسه، قادر بوله توروبده آڭا یاردم قیلماسه، خدای تعالی اول آدمنی دنیا وآخرت خور قیلور.

غیبت اولنمش ذاتی مدافعه ایتمك اسلامیته عائد بر وظیفه‌در.

١٧٩٦) مَنْ اَفْتٰى بِغَيْرِ عِلْمٍ كَانَ اِثْمُهُ عَلٰى مَنْ اَفْتَاهُ وَمَنْ اَشَارَ عَلٰى اَخِيهِ بِاَمْرٍ يَعْلَمُ اَنَّ الرُّشْدَ فِي غَيْرِهِ فَقَدْ خَانَهُ.

(بر آدم بیلماینچه فتوی بیرسه، گناهی اوزینه بولور. یاکه بر آدم مصلحت قیلغانده بیله‌رك خطا بولغه مصلحت بیرسه، تحقیق خیانت ایتمش اولور).

١٧٩٧) مَنْ اَقَالَ نَادِماً اَقَالَ اللّٰهُ عَثْرَتَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

(بر آدم صاتوب آلغان نرسه‌سینه ندامت قیلوب، صاتقان کشی‌دن قایتوشرغه صوراسه، اول کشی قایتارورغه رضا بولسه، الله تعالی اول کیمسنه‌نڭ، گناهلری مقابلنده بولغان جزالرنی قایتاریر یعنی عفو قیلور.

لمصلحته بعض وقتلر آلغان نرسه‌سینه اوکنه یاکه صاتوچی اوکنه قایتارغه ممکن دکل، اگر شول وقت اقاله صوراب، اعتذار قیلسه، البته انسانیته مناسب اقاله ایتمکدر. نادم‌نڭ رجاسنی قبول ایتمك علامت سخاوکرمدر.

١٧٩٨) مَنِ اقْتَبَسَ عِلْماً مِنَ النُّجُومِ اقْتَبَسَ شُعْبَةً مِنَ السِّحْرِ زَادَ مَا زَادَ.

(بر کیمسنه نجومدن بر علمنی اقتباس قیلسه، سحردن بر نرسه اقتباس قیلغان بولور، علمی آرتدقچه جرمی وکناهی آرتار).

علم نجوم ایکی‌گه تقسیم اولنه بیلور، علم هیئت ویلدیزلرنڭ سیر وحرکتلرنی

اوگرانمك گناه دگل بلکه فرض کفایه‌در. فقط برده وارکه فلان یلدیز شولای بولدی یغمور یاغار، فلان بولدی صوغش محاربه اولور! فلان تورلی وقوعات عظیمه اوله‌جق دیه‌ساده‌دیل آدملری اغفال ایتمك، گناه کبائردندر: فال باغوچی‌لر، باقسی‌لر، کورمجی‌لر، تورلی یالغان سوزلرنی یلدیزلرغه اسناد ایدوب غیبدن خبر ویرورلر، اصل بو حرامدر.

٧٩٩) مَنْ اقْتَطَعَ اَرْضًا ظُلْمًا لَقِیَ اللّٰه وَهُوَ عَلَیْهِ غَضْبانُ.

(بر کیمسنه بر یرنی ظلما اوزینه ملك قیلوب آلسه، الله سبحانه و تعالی‌نڭ غضبنه لایق بولور).

باپارلر، توره‌لر، حکومت، فقیر خلقنڭ ساکن اولوب فائده‌لندقلری یرلرنی اوزلرینه ظلما ملك قیلوب آلدقلری وبو زمانده هم آلماقده اولدقلری معلومدر. انسانیت و اسلامیت‌ده هر کشی‌نڭ حق وملکی امین اولمق درکار ایکان، یکرمنجی عصر مدنیتی، بو کبی ظلم‌لری انسانیت وظیفه‌سی اوله‌رق تلقی ایتمشدر.

٨٠٠) مَنْ اَكَلَ ثوماً اَوْ بَصَلاً فَلْیَعْتَزِلْنا مَسْجِدَنا وَلْیَقْعُدْ فِی بَیْتِهِ.

(صوغان وصارمصاق آشاغان کشی بزنڭ آرامزغه کیرمه‌سون، مسجدمزگه کیلماسون خانه‌سنده اوتورسون).

یعنی نچار ایس برلان دین قرنداشینه اذیت ویرمه‌سون رایحهٔ کریهه‌لردن اجتناب ایتمك درکاردر.

٨٠١) مَنِ انْتَهَبَ فَلَیْسَ مِنّا.

(هر کیم ظلما وقهرا بر کشیدن بر نرسه آلسه، بزدن دکلدر).

یعنی رشوت کبی قورقتوب هر تورلی بهانه برلان بر نرسه آلماق حرامدر، آلغانلر مسلمانلردن حساب اولنه‌مز.

٨٠٢) مَنْ اَنْظَرَ مُعْسِراً فَلَهُ بِكُلِّ یَوْمٍ مِثْلُهُ صَدَقَةً قَبْلَ اَنْ یَحِلَّ الدَّیْنُ فاذا حَلَّ الدَّیْنُ فانظره فَلَهُ بِكُلِّ یَوْمٍ مِثْلاهُ صَدَقَةً.

(بورچنی تولامکده قصلغان کشی‌گه مهلت بیرمك، هر کون شول بورچی مقداری صدقه بیرکن قدر اجر وثوابدر، تا شول بورچنی ادا قیلغان وقتنه‌چه، اگر وقت معین‌دن صوڭره دخی آرتوغراق مهلت بیرسه، شول مهلت بیرکن کونلرنڭ عددنجه بورچی‌نڭ ایکی مثلنی صدقه قیلغان ثوابی بولور).

خلاصه مدیون بولغان کشی‌گه مهلت وفرصت بیرمك کمال انسانیت‌دندر.

٨٠٣) مَنْ باتَ كالاًّ مِنْ طَلَبِ الْحَلالِ باتَ مَغْفُوراً لَهُ.

(حلال رزق کسب ایتمك یولنده یوروب حال‌سز اولارق آخشامه کلسه، گناهلری یارلقانمش اولدیغی حالده کیچلر).

کسب وحرکته تشویق وترغیبدر.

٨٠٤) مَنْ باتَ وَفِی یَدِهِ رِیحُ غَمَرٍ فَاَصابَهُ شَیْءٌ فَلا یَلُومَنَّ اِلاّ نَفْسَهُ.

(قول‌لرنده مای وآش ایسلری بولغانی حالده ییقامینچه آخشام یاتسه، صوڭره برخسته‌لق ایله مبتلا اولورسه، اوزندن کورسون).

خسته‌لغی ایچون باشقه‌سنی لوم ایتماسون. طعامدن صوڭره دائما قول‌لرنی وآغزلرنی ییقامق لازمدر. اگر بو کبی نظافته رعایه قیلماسه، احتمال برخسته‌لغه دوچار اولور.

٨٠٥) مَنْ باعَ داراً ثُمَّ لَمْ یَجْعَلْ ثَمَنَها فِی مِثْلِها لَمْ یُبارَكْ لَهُ فِیها.

(هر کیم یورتنی صاتوب، آقچه‌سینه تکرار یورت آلماسه، ملك آلماسه، اول آقچه‌نڭ برکتنی کوره‌مز).

هر شیدن مقدم انسان‌نڭ عائله‌سی ایچون بر خانه لازمدر. خانه‌سنی صاتوب عائله‌سنی آچیق هواده قالدیرمق مناسب دگلدر.

(٨٠٧ نچی حدیث شریف‌لرگه قاراگز).

٨٠٦) مَنْ بَاعَ عَيْباً لَمْ يُبَيِّنْهُ لَمْ يَزَلْ فِى مَقْتِ اللّٰهِ وَلَمْ تَزَلِ الْمَلَائِكَةُ تَلْعَنُهُ.

(بر آدم عیبلی بر مالنی صاتدیغی زمان عیبنی یاشروب صاتسه، الله تعالی نڭ غضب و قهرینه و فرشته‌لرنڭ لعنتنه مستحق اولور).

بر مالنی صاتدیغی زمان عیبنی ستر ایتمك انسانیت و مروته لائق دگلدر. بنده‌لرنڭ غفلتندن استفاده ایتمك حقانیت دگلدر.

٨٠٧) مَنْ بَاعَ عَقْرَ دَارٍ مِنْ غَيْرِ ضَرُورَةٍ سَلَّطَ اللّٰهُ عَلَى ثَمَنِهَا تَالِفاً يُتْلِفُهُ.

(هر کیم اصل اساسلی یورت و یرنی بلا ضرورة صاتسه، الله تعالی آنڭ آقچه‌سنی تلف قیله‌جق سببلرنی خلق ایدر).

حضرت پیغمبر عم امتنی، مالنی تلف قیلمقدن حمایه ایدییور. حقیقة تجربه‌ده دخی معروفدرکه قارتلر دیرلر: اوینی صاتقان اوڭماز. فقر و ذلت مقدمه‌سی اوی صاتمق اولور، او ایله انسان حالنی ستر ایده بیلور.

٨٠٨) مَنْ بَاعَ جِلْدَ اُضْحِيَتِهِ فَلَا اُضْحِيَةَ لَهُ.

(قربان تیرسینی صاتمق، قربان حکمتیگه مغایردر).

بر آدم قربان تیرسینی صاتسه هیچ قربان کسمامش کبی اولور.

٨٠٩) مَنْ بَدَاءَ بِالسَّلَامِ فَهُوَ اَوْلٰى بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ.

(بر آدمگه قارشی کیلگانده سلام ایله باشلامق الله و رسول الله حضورنده اولی و آرتقدر).

سلام بر سنتدر، بنده‌لر ایچون بر تحیه و قلبلری بر برینه جلب ایتمك دیمکدر. بزنڭ میرزالرمز سلامنی اونوتدیلر بری آخرگه دراستی دیه‌رك سلام ایدرلر.

٨١٠) مَنْ بَدَا جَفَا وَمَنْ اتَّبَعَ الصَّيْدَ غَفَلَ وَمَنْ اَتَى اَبْوَابَ السُّلْطَانِ افْتَتَنَ.

(بدویلك حالنی اختیار ایتمك وحشتدر. هر وقت آوجی صیادلق ایتمك غفلتدر دائما سلطانلر ایشکنده اولمق باعث فتنه‌در).

٨١١) مَنْ بَرَّ وَالِدَيْهِ طُوبٰى لَهُ زَادَ اللّٰهُ فِى عُمْرِهِ.

(آتا آناسی‌نڭ رضاسنی آلمق ایچون اجتهاد ایدنلره نه خوش سوینچدر، دنیاده عمرلرینه برکت ویرسون).

(رضاء والدین ایچون سعی و غیرت ایتمك، انسانیته لائق بر وظیفه‌در. دگل انسان، حیوان دخی آناسنی احترام ایدر، فقط بزنڭ حیواندن دخی وحشی آدملرمز واردرکه، نعوذ بالله جزئی عقل ثمره‌سینه مالك اولانلر، آنلرنڭ آتا آنالری حقنده معامله‌لرنی صواب دیمزلر. الله انصاف ویرسون.

٨١٢) مَنْ تَابَ اِلَى اللّٰهِ قَبْلَ اَنْ يُغَرْغِرَ قَبِلَ اللّٰهُ مِنْهُ.

(بر آدم غرغره وقتی، اجل ساعتی کیلمزدن اول توبه ایدرسه، الله تعالی توبه‌سنی قبول ایدر).

جان چیغه تورغان وقتقه یتکانچه بنده‌گه توبه قاپوسی آچیقدر.

٨١٣) مَنْ تَاَنّٰى اَصَابَ اَوْ كَادَ وَمَنْ عَجِلَ اَخْطَاَ اَوْ كَادَ.

(هر بر عملنده صبرلق برلن ایش قیلغان کشیلر اصابت ایدرلر، یاکه یقین اولورلر. عجله آشیغچ ایش قیلغانلر خطا ایدرلر، یاکه خطاغه یقین اولورلر).

هر اموردە صبر و تأنی ایدنلرنڭ عاقبتی خیر اولور.

٨١٤) مَنْ تَتَبَّعَ مَا يَسْقُطُ مِنَ السُّفْرَةِ غُفِرَ لَهُ.

(آش سفره‌سنده دسترخاندن توشکان واقلرنی یوب آشامق، شول کشی‌نڭ گناهلرندن یارلقنمه‌سینه سبب اولور).

یمك و آشنی احترام ایتمك مناسبدر.

۸۱۵) مَنْ تَرَكَ الْجُمْعَةَ مِنْ غَيْرِ عُذْرٍ فَلْيَتَصَدَّقْ بِدِينَارٍ فَاِنْ لَمْ يَجِدْ فَبِنِصْفِ دِينَارٍ.

(بر آدم هیچ عذرسز جمعه نمازنی ترك قیلسه، بو گناهنڭ کفارتی ایچون بر آلتون آقچه فقراء مسلمینگه احسان ایلسون صدقه بیرسون، اگر بر آلتونغه حالی کیلماسه یاریم آلتون بیرسون).

جمعه کونی مسلمانلرنڭ بر یرگه اجتماع ایدوب بری آخرنڭ حالنه مطلع اولوب، منبر عالی اوزرندن سویلەنمش مؤثر سوزلرنڭ استماعندن محروم اولدیغی ایچون، ندامت علامتی اولارق، صدقه بیرمك مستحب اولوب واجب دگلدر.

۸۱۶) مَنْ تَرَكَ ثَلاثَ جُمَعٍ تَهَاوُناً بِهَا طَبَعَ اللّٰهُ عَلَى قَلْبِهِ.

(بر آدم اهمیت ویرمانچه یگلگه صایوب، اوچ جمعه نمازنی ترك ایدرسه، اول آدمنڭ قلبی مهرلنور).

یعنی قساوة و غفلت ایله پاصلانور. بتون مسلمان جماعتلرینڭ بر یرگه اجتماع قیلوب، خلیفهٔ رسول مقامنده اولان امامنڭ و یاکه وکیلینڭ سوزلرنی دڭلاب، هر مرتبه قرندشلكلرمزنی تازەلامك لازم ایکن، بو کبی بر امر عظیمده اهمال ایتمك، مساهله قیلمق، حقیقة اساس مطلب اولان توحید معناسینه مخالف بر حرکت دیمکدر.

البته بو زمانده بزنڭ امامملرمز عرب تلنده کشیگه آڭلاشلمیان بر چوق شیلر سویلەیەرك، هر کسی مسجددن تنفیر ایدر. الله اعلم مسجدده بولنانلرنڭ اکثری امام خطبه اوقودیغی زمان خور خور یوقلار، بر جهتدن جماعتنڭ مسجددن قاچمەسینه امام افندیده سبب بولور.

فاضل محترم عارف بك جنابلری، بو حدیث شریف مفهومنده، زمانەمز جماعتلرینڭ فقط امامنڭ سەسینه رغبت ایدەرك جمعه نمازینه واردقلرنی، مع التأسف بیان بیورورلر. صوڭرەده مصر القاهرەده بولندیغی زمان، علمای عربدن بری عارف بك جنابلرندن صورمش: ایشتدیکمه کوره روم ایلنده، آناطولیده، استانبولده جمعه

و بایرام خطبەلرنی عربچه اوقورلر، خطیب افندیده شرقی سویلەر کبی تغنی ایدرمش صحیحمی؟ اوت اویلەدر دیدم. ای، جماعت عربچه بیلورلرمه؟ خیر بیلمازلر. فسبحان الله بو نه حماقتدر دیەرك کولدی. وعظ و نصیحت هر کشینڭ اوز تلنده اولمق لازمدر، جوابنی دخی علاوه ایتدی.

اشته اهل انصاف خاه عارف بك ایله مصر عالمینڭ سوزنی موازنه قیلوب نظر اعتبارغه آلسون. خواه، حدیث شریفنڭ مضمونتی ملاحظه قیلسون، زمانەمزغه موافق اوز تلمزده خطبەلر لزومنی انکار ایتمازلر. بو سنەلرده بزم عموما روسیه مملکتنده بو مسئله نظر اعتبارغه آلنمشدر. اولوردی اولمازدی هر ایکی طرفه سوزلر باشلاندی، حقیقت میدانه چیقار.

۸۱۷) مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ.

(بر آدم بر قوم و جماعتگه اوخشارغه اجتهاد قیلسه، بس اول آدم آنلردندر)

بو حدیث شریفنی بزنڭ تاتارلر هر یرده ممکن قدر استعمالینه اجتهاد ایدرلر، هر تاتار اوز تلاگانچه معنا بیرور، لکن حقیقتده هیچ آنلرنڭ ویردکلری معناغه مناسبتی یوقدر. بلکه بو حدیث شریفنڭ تفسیری (۷۵۷) حدیثده کیچمشدر.

۸۱۸) مَنْ تَطَبَّبَ وَلَمْ يُعْلَمْ مِنْهُ طِبٌّ فَهُوَ ضَامِنٌ.

(بر آدم علم طبدن خبری اولمدیغی حالده طبیبلق قیلامن دیب ضرر قیلسه، ضمان واجب اولور).

حضرت پیغمبر عم، امتنی جاهل طبیبلرنڭ، بلکه علم طب نەدن عبارت اولدیغنی بیلمگان بر طاقم جاهل بالانجیلرنڭ، استانبولدن کلدم دیب یوروچیلرینه آلدانمقدن محافظه ایتمکله برابر (۴۴۵) حدیث شریفده مریضلره تداوی لزومنی بیان بیورمشدی، شو ایکی حدیث شریفدن مسلمان جماعتلری طبیبلر ینشدرمك لزومنی آڭلاسەلر کفایه ایدر.

۸۱۹) مَنْ تَعَذَّرَتْ عَلَيْهِ التِّجَارَةُ فَعَلَيْهِ بِعُمَانَ.

(بر آدمنڭ تجارت و سوداسنده و کسبنده آغرلق بولسه، عمانغه بارسون).

عمان بصره كورفزنده بر شهرنڭ اسمی اولوب، رسول الله زماننده معمور وآباد اولمشدر.

حدیث شریفنڭ مفهومی تجارتی طارلشمش اولان بر آدمگه اصل وطنندن چیتگه کیدوب، معیشتنی یولغه قویمق تأمین ایتمك لزومنی بیاندر.

بو حدیث شریفنڭ مضمونی دخی مسلمانلر احوالینه تطبیق اولنورسه، هیچ شبهه‌سز بزنڭ حرکتمز کینه تماما عکسنه‌در. عموما مسلمان مملکتلری اجنبیلره برر تجارتگاه اولدی، عموما آوروپالیلر کلدیلر، مسلمان مملکتلرینڭ تجارتلرینی قولغه آلدیلر، حالبوکه بتون آوروپانڭ مشهور تجارتگاهلرینی جولان ایدرسك بر مسلمانغه تصادف ایده‌میه‌جکز. اولسه دخی اوفاق تجاردن ایکی اوچ آدم بولنه بیلور. یوللار آمان اون کونلك یوللار بر کون ایچنده بلکه بر قاچ ساعتده کمال راحتلك ایله قطع مسافه اولنیور، اما بزنڭ مسلمان برندن حرکت ایده‌میور.

حضرت پیغمبر علیه السلام زماننده بحرین وعمان مملکتلری کافرلر تصرفنده ایدی، شول وقتده هندوچین ایله مناسبتی اولان بر مملکته باروب تجارت قاپوسنی آچمق ایچون فرمان پیغمبری صادر اولدی! خلقنڭ مسلمان اولمدیغی ایچون، بارماگز، آشارغه مسلمان ذبیحه‌سی بولنماز دیه‌رك منع ایتمدی. زمانه‌مزنڭ تجربه‌سی بزگه هر کون کوسترمکده‌در: بو زمانده دیانتمزنڭ بقاسی، جمعیتمزنڭ بقاسینه، جمعیتمزنڭ بقاسی، قوتگه، قوت بولسه ثروت ودولتگه، دولت بولسه تجارتگه، تجارت ایسه علم ومعارفگه محتاجدر. شول حالده بز هر نره‌ده قصور ایدرسك، اساس اولان دیانتمزگه نقصان کله‌جکدر. شول حالده بز هر بر قصورمزده دیانت نقطه‌سندن عند الله مسئولمز.

ظن اولنماسونکه یکرمنجی عصرده حقانیت عدالت اوز اوزینه کلورده، بزده عمومی مساوات وحریتدن استفاده ایدرمز دیب. خیر خیر، بویله ظن کلیا خطادر. دوشمانلرمز اولان خرستیان ملتی بزگه قارشی ایکی تورلی هجوم حرکتنی اختیار ایتمشلردر: بریسی دینمزگه، ایکنچیسی هیئت اجتماعمزگه، آنلر بزنی قابل تربیه بولمغان وحشی حیوان برنده حساب قیلوب: نیندای طریق برلن بولسه‌ده، بزنڭ حقمزه تجاوز ایتمگی مباح حساب ایدرلر. آنلرنڭ برنچی مطلبلری بزنڭ دینمزی یوق ایتمك، اوزمزنی هر مملکتده اسیر قیلوب توتمقدر. شونڭ ایچون بز مسلمانلر

اوز دنیا و دینمزی تأمین ایتمك ایچون اوزمز حرکت ایدرگه کرك اوزمز اجتهاد ایدرگه کرك، هر یرده اوز حقوقمزی اوزمز مدافعه ایده‌لم. عموما مسلمانلری بو اسارتدن قورتره‌لم.

عبرت آلماق استرسه‌گز: فرانسوزلر، انکلیزلر فی زماننا اڭ مدنی اڭ حر ملتدر. فقط بونلرنڭ هندستان و جزایر و مصر القاهره مسلمانلرینه قیلغان ظلم واستبدادلرنی ملاحظه قیلساق، عاقبتمزنڭ خرابنی بو کوندن تقدیر ایده بیلورز.

«واعدوا لهم ما استطعتم من قوة» آیت کریمه‌سنی یخشی آڭلاساق، بو کونگی حالمزه مناسب مدافعه‌گه حاضر اولمق لزومی، بوندن (١٣٠٠) سنه مقدم تعلیم اولنمشدر.

شمدی دوشمانلرنڭ برنچی آلت حربلری قلم وتجارت اولدی. همه‌سی اسلامیتنڭ هلاك و خرابنه بو ایکی قاپودن کیرمشلردر. بزه دخی عین آلت ایله مدافعه واجبدر.

انکلتره‌ده بر بالاغه اول آغزدن ویرله‌جك درس: «انکلتره پاره‌سی باشقه ملتگه چیقماز، بر انکلیز آقچه‌سی، باشقه کشیگه نصیب بولماز» سوزلری ایمش. آنڭ ایچون انکلیز تجاری بتون آفریقه‌نی قاپاتدی، چین وقطای مملکتارنی باصدی. بر انکلیز آدمی، هیچ بر مملکتده هیچ بر یرده، انکلیز مغازینده بار بولسه باشقه بر مغازه‌دن بر آقچه‌لق نرسه آلماز. اگر ضرور بولسه اختیارسزغنه آلور. حتی مشهوردر مصرده بر انکلیز خاتونی، خدمتچیسی اولان بر عربنی، بر قاچ بوز آلمق ایچون آقچه بیروب، فلان مغازیندن آل دیب یبارگان. خادم عرب، تعیین اولنمش بوزنڭ قمتنی اوراده آرتق کوروب، باشقه فرانسوز مغازیندن آلمش بوزنی انکلیز خاتونینه کتورمش. خاتون هر نه قدر بوز عین مطلوب بولغان نرسه بولسه‌ده، اعاده اولنمش آقچه‌نڭ فرقندن حس ایده‌رك، عربکه صورمش: قانغی مغازه‌دن آلدڭ؟ عرب دیمش: سزڭ سویلادگگز مغازه‌ده بهالیدر؛ شول سببدن فلان یردن آلدم دیمش.

اشته شول ساعت انکلیز خاتونی عرب بیچاره‌نڭ باشینه قیامت قوپاروب، آلدیغی بوزنی کیری قایتارمش.

کوردیگزمه نه گوزل تعصب. ملیت بویله اولور. مسلمانلر تجارتده بری آخرگه بو صورتله معاونه ایدرلرمی؟

اشته بو کبی مثاللر عموما مسلمانلرغه بیوك درسدر. اگر سعی و غیرت ایدرسك

بزده عن قریب حقمزی المزگه آلورمز سعی ایده‌لم غیرت ایده‌لم دنیا و آخرت‌نڭ راحتی مالغه باغلی‌در. هر نره‌ده تجارت ممکن ایسه، اوراده مال ودولت قاپولرنی آچالم بزم تاتارلرده تجارته استعداد کاملدر، سعی ایدرسڭ مقصده وصول غایت قولای اولور.

١٢٠) مَنْ تَعَظَّمَ فِی نَفْسِهِ وَاخْتَالَ فِی مِشْیَتِهِ لَقِیَ اللّٰهَ وَهُوَ عَلَیْهِ غَضْبَانُ.

(نفسنده اولوغلق وتکبرلك علامتی اظهار ایدوب، یوروگان وقتنده صاللانه‌رق یورسه، بو آدم الله تعالی‌نڭ غضبنه مستحق اولور).

غایت کبارلق تاسلاب اوزنی باشقه‌لردن آیرمق یوقاری توتمق، مساوات واخوته مغایردر.

١٢١) مَنْ تَعَلَّقَ شَیْئًا وُکِلَ اِلَیْهِ.

(بر نرسه‌گه اعتماد قیلسه، شونڭ ایله قالورده مرحمت الهیه‌دن محروم اولور).

هر نوع سحر و دعالرگه اعتماد ایتسه یاکه بر آدم‌نڭ حمایه‌سنه اعتماد ایتسه هر وقت عاقبتی خسران اولور. بو حدیث شریف‌نڭ معجزهٔ باهره اولدیغنی اثبات ایچون سلطان عبد الحمید قرناسینه عطف نظر ایدرسڭ کفایه ایدر. بر زمانلرده محمد غازی پاشا بتون یلدیز سراینی اشغال ایتمشدی، عاقبت مدینهٔ منوره‌گه تسفیر اولندی. صوگره بر زمانلری قدری بك، راغب بك، سرای همایون حاکمی اولدیلر. بر زمانلر فوأد پاشا ایدی، بر کون طرد اولنه‌رق، تسفیر اولندی. احمد جلال الدین پاشا دخی بر زمان سلطان حمید سایه‌سیله افتخار ایتمشدی عاقبت فراره مجبور اولدی. فیهم پاشا عبد الحمید سایه‌سنده جهانی قان آغلاتمشدی، اول دخی جزاسنی بولدی. باشقه پادشاه‌لر قرناسی آراسنده دخی بو کبی‌لر آز دگلدر. بر آدم سایه‌سینه اتکال ایدنلرنڭ عاقبتی همان ویراندر.

١٢٢) مَنْ تَوَاضَعَ لِلّٰهِ رَفَعَهُ اللّٰهُ.

(بر آدم الله ایچون تواضع و کوچلك ایدرسه، الله آنڭ درجه‌سنی رفع ایدر).

تواضع اقران و امثالی بیننده اولورسه لله اولور، بلکه اوزندن توبان درجه‌ده‌گی آدملره اظهار تواضع ایتمك انسانیته مخل و عادهٔ مدنیه‌گه مخالف‌در.

١٢٣) مَنْ جَادَلَ فِی خُصُومَةٍ بِغَیْرِ عِلْمٍ لَمْ یَزَلْ فِی سَخَطِ اللّٰهِ حَتَّی یَنْزِعَ.

(حقیقتی بیلمدیکی حالده بر نرسه‌ده جدال قیلسه تالاشسه، اول کسنه تا سوزندن قایتقانچه الله تعالی‌نڭ غضبنه مستحق اولور).

عناد ایله هیچ مناسبتسز مخاصمه‌لر بزنڭ تاتار ملالری آراسنده بیك شایعدر. بو وعید بونلره کفایه ایدر.

١٢٤) مَنْ جُعِلَ قَاضِیاً بَیْنَ النَّاسِ فَقَدْ ذُبِحَ بِغَیْرِ سِکِّینٍ.

(خلق آراسنده قاضی بولغان کشی پچاقسز بوغازلنمش کبیدر).

یعنی عذاب الیمه دنیاده بویله دوچار اولمشدر. (٥٨٤–٦٩٣ ح. قارا)

١٢٥) مَنْ حَدَّثَ عَنِّی بِحَدِیثٍ یُرَی اَنَّهُ کَذِبٌ فَهُوَ اَکْذَبُ الْکَاذِبِینَ.

(بر آدم حضرت پیغمبره اسناد اولنمش حدیث شریفدن برینڭ یالغان اولدیغنی بیله‌رك روایت ایدرسه، بو آدم یالغانچی‌لرنڭ یالغانراغی‌در).

١٢٦) مَنْ حَسِبَ کَلَامَهُ مِنْ عَمَلِهِ قَلَّ کَلَامُهُ اِلَّا فِیمَا یَعْنِیهِ.

(کلامنی عمل ایش جمله‌سندن حساب ایتوچیلرنڭ سوزی آز بولور. دنیاسینه منفعتی اولان سوزلر بورادن مستثنی‌در).

سوز ذاتا عملدن معدود اولور، هر نرسه سوز ایله میدانه کلور. فقط فائده‌سز سوزلرگه عمل معناسی بیرلماز.

بر آدم سوزینڭ صاحبی ایسه، قیلدی حساب اولنور.

١٢٧) مَنْ حَفِظَ عَلَی اُمَّتِی اَرْبَعِینَ حَدِیثاً مِنْ سُنَّتِی

اَدْخَلْتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِى شَفَاعَتِى.

(بر آدم بنم امتم ایچون بنم سنتمدن قرق حدیثنی حفظ قیلسه، قیامت کوننده شفاعتمه داخل اولور).

بو حدیث شریف مضمونینه موفق اولمق نیت خیریه‌سیله علمادن بیك كوب آدملر حدیث اربعین تألیف ایتمشلردر. اصل مطلب احادیث نبویه‌نڭ محافظه‌سیدر. بزم علمأ اسلام ابتداء اسلامده دخی بو بابده بیوك اعتنا ایتمشلردر.

بو عبد عاجز دخی بو حدیث شریفنڭ مضمونینه موافق شفاعت امید ایده‌رك، بیڭ عدد حدیث شریف تنظیمنه جسارت ایتمشدر.

۸۲۸) مَنْ حُوسِبَ عُذِّبَ.

(بر آدمگه حساب اولورسه، مطلقا عذاب دخی اولور).

هر نه قدر معامله‌ده صداقت كامل كبی كورلسه‌ده، حسابه كلدكده ایش كلیا عكسی اولا بیلور، زیرا حق سبحانه وتعالی‌نڭ نعم عدیده‌سینه مقابل بنده‌نڭ قصور ایده‌جگی شبهه‌سزدر.

۸۲۹) مَنْ خَبَّبَ زَوْجَةَ امْرِئٍ اَوْ مَمْلُوكَهُ فَلَيْسَ مِنَّا.

(بر آدم بر كشی‌نڭ خاتوننی و یاكه خادم و مملوكنی اغفال ایدرسه بزدن دگلدر).

یعنی بر آدمنڭ اهلیه و خادملرنی اغوا قیلوب آزدوروب خانه‌سنی راحتسز ایتمك، هیچ بر وقت اسلامیته صغماز.

۸۳۰) مَنْ دَعَى رَجُلًا بِغَيْرِ اسْمِهِ لَعَنَتْهُ الْمَلَائِكَةُ.

(بر آدمنی اسمندن باشقه برلقب ایله چاقرسه یاكه سوز آراسنده شولای سویله‌سه، فرشته‌لر آڭا لعنت ایدرلر).

بو حال روسیه‌ده خان كرمن مسلمانلرنده بیك شایعدر. آنلر بری آخرنی هر تورلی لقبلر ایله تسمیه ایدرلر.

۸۳۱) مَنْ دَفَعَ غَضَبَهُ دَفَعَ اللّٰهُ عَنْهُ عَذَابَهُ وَمَنْ حَفِظَ لِسَانَهُ سَتَرَ اللّٰهُ عَوْرَتَهُ.

(بر آدم آچو و غضبنی دفع قیلسه، كیدرسه، الله تعالی آندن عذابنی دفع ایدر. بر كیمسنه لسان و تلنی صاقلاسه، الله تعالی آنڭ اسرارنی محافظه ایدر).

آچو بیك یامان نرسه، آچونی یوتمق بیوك یكتلق و انسانیتدر.

۸۳۲) مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلْيُصَلِّ عَلَيَّ فَاِنَّهُ مَنْ صَلَّى عَلَيَّ مَرَّةً صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ عَشْرًا.

(بنم اسمم هر كیمنڭ یاننده ذكر اولنورسه بڭا صلوت و سلام ایلسون، هر كیم بنی بر كره یاد ایدرسه الله تعالی اول كیمسه‌نی اون كره یاد ایدر.)

صلوة دیگان سوزنڭ معناسی حقنده علماء اسلام بیك چوق تفسیرلره كیتمشلر، حقیقتده بر آدمنڭ یخشیلغی مقابلنده آنی یاد ایتمك خاطرغه كیتورمك دیمكدر.

حضرت پیغمبر عم من طرف الله بنده‌لری هدایته دعوت ایچون كلمش بر ذات پاك اولدیغندن، حضرت پیغمبری یاد ایتمك عینا الله سبحانه وتعالی‌نڭ نعمتنی تصدیق و اعتراف ایتمك دیمكدر. البته بز آنڭ قدرت الهیه‌سینه اعتماد ایندكچه، بزه مرحمتی دخی زیاده اولاجغنده شبهه یوقدر. ارحم الراحمین حضرت محمدی شفیع المذنبین دیه توصیف ایتمشدر. بزلر آنڭ شفاعتنه محتاجز حضرت پیغمبره صلوة و سلام كتورمك عینا شو احتیاجمزی اعتراف دیمكدر.

۸۳۳) مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَاِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَاِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذٰلِكَ اَضْعَفُ الْاِيمَانِ.

(سزنڭ بریگز، مسلمان جماعتلری آراسنده عقل و شریعتگه مخالف بولغان بر نرسه‌نڭ شیوعنی كورسه و بیلسه، شول امر منكرنی قولی برلان منع قیلسون، یعنی بالفعل رفعنه لغوینه تشبث ایلسون. اگر بالفعل منع ایدركه حالی كیلماسه،

تلی برلان وعظ و نصیحت قیلسون. اگر تلی برلن وعظ قیلورغه سویلارگه دخی حالی کیلماسه، قلبی برلن آنی انکار ایتسون. اشته اوچونچی درجه‌ده بولغان یعنی قلبی برلان گنه انکار ایدرگه حالی کیلگان کشی‌نڭ ایمانی بیك ضعیفدر).

بو مقامگه مناسب بر مثال بیان ایتمك استرم:

بر کون مصر اورامرلنده کیزمکده ایدم، بر عالی خانه‌نڭ قاپوسنده بر لوحه کوردم. «ماؤی الاحداث، مدرسة للبنات» یازلمش. ترکچه‌سی، بالالرنڭ یری قزلرنڭ مکتبی یازیسنی اوقودم. مدرسه لفظی معلوم بولسه‌ده، باشقه جمله‌لرینڭ معناسنی آڭلایه‌میوب توردم، قاپوده بولغان آدم بزی کوردی یانمه کلدی. دیدم بو نه‌در؟ ایتالیانلر آچمش قزلر مکتبی، صاحبسز چوجقلرنڭ هم یریدر دیدی. دیدم ایتالیانلره مخصوص بر شیمی؟ دیدی خیر عمومی‌در، بتون قومشی قزلری حتی خارجدن کبار قزلری دخی کاورلر. باشقه محله‌لرده دخی یرلری واردر دیدی. دیدم، نه اوقتورلر. ایتالیانجه، فرانسوزچه، عربجه اوقتورلر نقش دیکش پیانو تعلیم ایدرلر، لکن ما شاء الله سکز اون یاشنده قز چوجقلری بلبل کبی هر لسانی سویلارلر، یازارلر، بزم مکتبلرده بش آلتی سنه‌ده اوقویه‌جق درسلری، بوراده ایکی سنه‌ده تحصیل ایدرلر. قازاندقلری ادب بتون باشقه‌در دیدی. اوصره‌ده بیوروڭ بر قهوه ایچه‌لم دیدی. شو مناسبتله بر قاچ سوزلر اولدی مکتبگه قبول شرطلرنی و اجرتنڭ مقدارنی صوردم. شرط دخول قز آلتی یاشنده اولورسه کافیدر، هر کیم اولورسه قبول اولنورمش، اول زمانلرنده هر آی اون فرانقدن یکرمی‌گه قدر بر اجرت آلورلرمش، صوڭره ایتالیا حکومتی‌نڭ قراری ایله بو اجرت عفو اولنمش. دیدی. دیدم عجبا ایتالیانلرنڭ منفعتی نه‌در؟ دیدی البته بر منفعت تصویر ایتمشلردر.

ای اهل انصاف جزئی بر بصیرت کوزڭز ایله باقوب انصاف ایله موازنه ایدرسه‌ڭز هیچ بر ایتالیان هیچ بر وقت ایتالیه قریه‌لرنده انسانیت نامنه بویله بر مدرسه قورمامشدر. البته اساس مطلب بزم غفلتمزدن استفاده‌در، حکومت مصریه اوزلرینڭ منافع شخصیه‌لرنی و سلامت معیشتلرینی آوروپالیلرنڭ تحت تسلطنده حساب ایدرلر، بو کبی معامله‌لرنڭ نتیجه‌سی وخیمدر. فقط نه چاره حکومت بوڭا مقابل هیچ بر تورلی تدبیر ایتمایه‌جکدر، هیچ اولمزسه علما بو بابده اهالی‌گه وعظ و نصیحت ایدوب بر نوع امر معروف طریقیله منع ایتمکلری مناسب اولوردی کبی سوزلر سویلادیکمده

بزم خانه صاحبی بوراده علما قزلری دخی موجود اولدیغنی سویلادی. بن آرتق حیران اولدم هیچ بر سوز دیه‌مدم، فقط صوڭره هر کوردیکم مسلمانی، بو بابده بر چوق مؤثر سوزلر ایله نصیحت ایتدم، بعض حکومت رجالینه دخی سویلادم. اشته بنم المدن کلان بو اولدی. (ادع الی سبیل ربك بالحکمة و الموعظة الحسنة) آیت کریمه‌سینه موافق حدیث شریفنڭ بر جمله‌سنی ایفا ایتدم. مولا جمله‌مزی خیره موفق ایلسون.

۱۳۳٤) مَنْ رَآنِي فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَآنِي فَاِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَمَثَّلُ بِي.

(هر کیم توشنده بنی کورور ایسه، تحقیق بنی کورمشدر. زیرا شیطان بن اوله‌رق کورنه‌ماز).

حضرت پیغمبر عم نی توشنده کورمك بیوك شرفدر. توشده کورمك هم بیك آز کشی‌گه نصیب بوله‌در.

۱۳۳۵) مَنْ رَحِمَ وَلَوْ ذَبِيحَةَ عُصْفُورٍ رَحِمَهُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

(هر کیم حیوانلره مرحمت قیلسه، حتی چپچق تورغای بوغازلندیغی زمان مرحمت قیلسه‌ده، الله تعالی اول کیمسنه‌گه قیامت کوننده مرحمت ایدر).

عموما حیواناته مرحمت ایتمك انسانیته لایقدر.

۱۳۳٦) مَنْ رَدَّ عَادِيَةَ مَاءٍ اَوْ عَادِيَةَ نَارٍ فَلَهُ اَجْرُ شَهِيدٍ.

(بر کیمسنه صونڭ، یاکه اوتنڭ طغیاننی قایتارسه، فی سبیل الله جهاد قیلوب شهید بولغان ثوابنی تابار).

اشته خلقنی یانغین بولغانده اوتدن صاقلامق ایچون، اختیاری محافظه جمعیتلری آچمق، فی زماننا مشهور "ۋولنای پاژارنای اوبشتوه" کبی خصوصی جمعیتلر، و بنده‌لرنی صو باصقنلرندن محافظه ایتمکلری همه‌سی انسانیت وظیفه‌سی اولدیغی کبی اسلامیت نقطه‌سندن دخی ممدوح اولان شیلردندر. بونلر همه‌سی فی سبیل الله بیوك بر خدمتدر.

١٤٣٧) مَنْ رُزِقَ فِي شَيْءٍ فَلْيَلْزَمْهُ.

(بر آدمنڭ رزقى: بر ايش، بر صنعت، ياكه تجارتدن كلورسه، شول صنعتده ثبات ايتمك لازمدر).

ثبات هر امورده گوزل بر صفتدر. (٨٠ نچى حديث شريفگه قاراڭز).

١٤٣٨) مَنْ رَزَقَهُ اللّٰهُ امْرَأَةً صَالِحَةً فَقَدْ أَعَانَهُ عَلَى شَطْرِ دِينِهِ فَلْيَتَّقِ اللّٰهَ فِي الشَّطْرِ الثَّانِي.

(الله تعالى بر آدمگه صالحه خاتون نصيب ايلسه، آنڭ دينڭ يارمنى محافظه ايتمگه ياردم ايتمشدر. دخى يارمنى محافظه ايتمك ايچون اوزى سعى و غيرت ايدوب اتقا ايلسون).

بر يخشى خاتون بر آدمنڭ دنيا وآخرتنى محافظه ايتمك ايچون معاونت ايدر، بيك زور بختيارلقدر. نيچه بيوك آدملر بر خاتون يوزندن محو اولمشلردر. شونڭ ايچون شريعت غراء محمديه خاتوننى بر كوروب كسب قناعت ايلدكدنصوڭره نكاح افضل ديمشدر.

١٤٣٩) مَنْ رَمَى مُؤْمِناً بِكُفْرٍ فَهُوَ كَقَتْلِهِ.

(بر مؤمننى كفر ايله سب ايتمك كافر ديمك، اول مؤمنى قتل ايتمك كبيدر).

بر مؤمنى قتل ايتمەنڭ جزاسى قرآن كريمده (من قتل مؤمناً متعمدا فجزاءه جهنم خالداً) آيت جليلەسنده صراحة بيان اولنمشدر. شونڭ ايچون علماء اسلام اهل قبلەدن هيچ كمسەيى تكفير جائز دگلدر ديمشلر.

بعض بر صوفيلرنڭ، بر آدمنى البسەسى وافعالى ايله تكفير ايتمەلرى حماقتلرندن باشقه هيچ نرسەگه دلالت ايمز، شول صوفيلر اوزلرى وعيد منصوصه تحتنده محكوم اولورلر.

١٤٤٠) مَنْ زَنَى خَرَجَ مِنْهُ الْإِيمَانُ فَإِنْ تَابَ تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِ.

(بر مؤمن زنا قيلسه، اول مؤمندن ايمان قاچار، اگر توبه قيلسه الله تعالى هم توبەسنى قبول ايدر).

توبه ايتمك هر امورده گناهى اعتراف ديمكدر. اعتراف ايدوب عفو طلب ايدنلره

قارشى بنده دخى، آرتق قاتى معامله ايدەميور، ارحم الراحمين اولان الله تعالى البته اعتراف ايدنه مرحمت ايدر.

١٤٤١) مَنْ سَاءَ خُلُقُهُ عَذَّبَ نَفْسَهُ وَمَنْ كَثُرَ هَمُّهُ سَقِمَ بَدَنُهُ وَمَنْ لَاحَى الرِّجَالَ ذَهَبَتْ كَرَامَتُهُ وَسَقَطَتْ مُرُوءَتُهُ.

(خلقسز آدم اوز نفسنى عذابقه صالور. قايغو كدرى كوب بولغان كشينڭ بدنى سلامت بولماز، انتقام و دعوا ايله مشغول اولانلرنڭ، خلق آراسنده قدرى كيدر كوزدن توشار).

خلقسز كشيلر اوز نفسنيگنه توگل، دوست ايشنى دخى بلاغه صالور. سؤ اخلاق اكثر آدمده كسبى اولور، ابتدا جان صقنديسى ديەرك، ياخود مطلقا بر رفيق شرير خاطرى ايچون: مسكرات مكيفات، نشئه افيون كبى بندەنڭ وجودنى خراب ايدەجك شيلرنى استعمال ايدرلر، صوڭره تدريجا مبتلاسى اولور، عاقبت براقەماز، بونڭ نتيجەسى خلقسزلغى موجب اولور.

بر چوق آدملر مسكرات و مكيفات استعمال ايتمەلرنى ايشسزلك ايچ بوشوچيلقدن ديلر، خصوصا افيون استعمال ايتكان ملالر، شولاى ظن ايدەلر، حالبوكه هيچ علە دگلدر. وقت كيچرمك ايچون قايغو كيدرمك ايچون مطالعەدن فائدەلى بر دوا يوقدر مطالعهٔ كتب هم صحته هم تهذيب اخلاقه باعث اولور. مكيفات ايسه محضا بر خلقسزلق نتيجەسنى بيرور.

١٤٤٢) مَنْ سَأَلَ الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ بَلَّغَهُ اللّٰهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ.

(صدق و دوغريلق ايله شهيدلك طلب قيلغان كشى توشاكنده ياتوب وفات ايتەده الله تعالى آنى شهيدلر دجەسينه تبليغ ايدر).

هر امورده دوغريلق و صداقتنى التزام ايدوب بوندن مقصدى شهادت ايسه، بندەنڭ نيتنه كوره الله تعالى شهيدلك درجەسنى احسان ايدر. نيتى خير اولورسه عملى هم جزاسى خير اولور.

١٤٤٣) مَنْ سَأَلَ النَّاسَ اَمْوَالَهُمْ تَكَثُّراً فَاِنَّمَا يَسْئَلُ جَمْرَ جَهَنَّمَ فَلْيَسْتَقِلَّ مِنْهُ اَوْ لِيَسْتَكْثِرْ.

(يالگز دولتنى آرتدرمق ايچون خلقدن صوراوچيلرنڭ جمع ايلديكى مال آزمه كوبمه همه‌سى جهنم طاشيدر).

بنده‌نڭ بيوك سرمايه‌سى يوز صويدر. بونى دنيا مالى ايچون دوكمك انسانيته موافق دگلدر.

١٤٤٤) مَنْ سُئِلَ عَنْ عِلْمٍ فَكَتَمَهُ اَلْجَمَهُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ.

(بر آدمدن علمدن بر مسئله صوراسه‌لر، اول آدم كتم قيلسه جواب بيرماسه الله تعالى بو آدمنى، قيامت كوننده اوتدن بولغان بر آغزلق ايله آغزلار).

البته علماى اسلام بو مسئله‌ده جوابلرنڭ لزومى ايچون بر نيچه شرطلر تعيين ايتمشدر: صوراوچى سنى استهزا نيتيله اولماسه، ياكه بر فساد نيتله اولماسه، جواب ويرمك لازمدر.

١٤٤٥) مَنْ سَرَّهُ اَنْ يَكُونَ اَقْوَى النَّاسِ فَلْيَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ.

(هركيم اڭ قوتلى آدملر قطارنده اولمق استرسه الله‌غه توكل قيلسون).

بر آدم الله‌دن قورقسه. آنڭ ايچون باشقه خوف يوقدر. شاعر شهير ضيا پاشا دير:

بن هر نه قدر كوردم ايسه بعض مضرت ☆ ثابت قدمم بو راينڭ اوزرنده
انسانه صداقت ياقيشور كورسه‌ده اكراه ☆ باردمچيسيدر طوغريلرنڭ حضرت الله

تجربه‌ده دخى معلومدر: محضا خدا رضاسى ايچون حركت ايدنلر هيچ بر وقت مضرته دوچار اولمازلر، ياكه آز بر وقت من طرف الله امتحان اولنورلر.

١٤٤٦) مَنْ سَرَّهُ اَنْ يَجِدَ حَلَاوَةَ الْاِيمَانِ فَلْيُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ اِلَّا لِلّٰهِ.

(بر آدم قلبنده ايمان لذتنى بولمق استرسه، سويشديكى آدم ايله، الله ايچون سويشسون).

يعنى بر آدمگه محبت ايدرسه، دنياسى مالى ايچون محبت ايتماسون، الله ايچون بولغان بر افعال صالحه و اخلاق حسنه‌سينه محبت ايلاسون، شول وقتده حب فى الله اولور. هر عمل لله اولورسه عاقبتى خير اولور.

١٤٤٧) مَنْ سَعَى بِالنَّاسِ فَهُوَ لِغَيْرِ رُشْدِهِ اَوْ فِيهِ شَيْءٌ مِنْهُ.

(سلطانغه، ياكه پادشاه و حكومتگه، خلقنڭ و ملتنڭ احوالنى افراد ناس حالنى معلوم قيلوب سوز يورتوچى بر آدم، نكاح صحيح اولادى دگلدر، ياكه نسبى صحيح اولمامقدن بر جزئى اثر باردر).

خفيه اشپيونلق قيلوچيلرنڭ ابن حلال اولمدقلرينه بو حديث شريف شاهد عدلدر.

١٤٤٨) مَنْ سَلَّ عَلَيْنَا السَّيْفَ فَلَيْسَ مِنَّا.

(هر كيم اهل ايمانغه قلچ چيكسه، بزدن دگلدر).

يعنى حضرت پيغمبر عم امتندن دگلدر. بزنڭ روسيه مسلمان صالداتلرى ميدان محاربه‌ده صوغش زماننده، اعلاء كلمة كفر ايچون، اوز مسلمان قرنداشلرينى محو ايتمك، دين اسلامنڭ طامرنى قورتمق ايچون قلچ چيكه‌لر، بو ايسه شرعا و عقلا حرامدر.

مسلمانلرده حضرت پيغمبر عم دن صوڭره يوز سنه قدر امن و اسايش دوام ايتدى، صوڭره بو وقتقه قدر بيڭ ايكى يوز سنه‌در بر برينه قلچ چيكديلر. فقط او زمانلرده هر نه قدر ظلم اولسه‌ده، هر ايكى طرف اوزنده، مقام خلافته بر استحقاق كورور، اوزينڭ تابع اولديغى متغلبى خليفه و امام ظن ايدردى. شمدى بزم زمانمزده اولان صوغش و محاربه‌لرده بو يوقدر. دشمان ديه قلچ چيكدكمز تركيه عسكرينڭ محو اولمه‌سى، عينا بزم محو اولمه‌مزدر. بز فقط اوز دشمانمزغه ياردم بيره‌مز فائده‌نڭ همه‌سى كينه دشمانمزغه بولادر، بزگه بر منفعتى يوقدر. بزى بو حاله كتوره‌ن يالڭز بر غفلتدر. جزئى بر عقل ايله اولچاب قاراسه، هيچ بر مسلمان هيچ بر وقت مسلمان قرنداشينه قلچ چيكمز. بز روسيه حكومتنه اطاعت قيلوب، عموم تركستان ولايتنده اسلام خانلرينڭ طامرنى قورتدق ايندى قالغان يالغز بر مسلمان پادشاهى شونڭ هم طامرنى قوروتارغه روسلر ايله برابر اجتهاد قيله‌مز.

البته بو حاللرنی موازنه ایتمك ایچون عقلدن باشقه هیچ نرسه لازم دگل، کوزلرمزنی غفلت پرده‌سی، قاپلاغان، کینه روسلردن قورقب بر سوز دیمه‌یمز. اما روسیه حکومتی بزنڭ بو صداقتمزگه قارشی مملکت داخلنده همه حق‌مزی قولمزدن آلدی، دینمزده بولغان اختیارمزنی آلدی، اوزمزگه اعتبار قالمادی، ملالرمز همیشه حکومت‌گه صداقت خیالندن وعظ ونصیحت‌لر سویلارلر. هر نه ایسه کیچن کیچدی بوندن صوڭره کوزلرمزی آچوب اوز آرا اتفاقلرمزی میدانه وضع ایده‌لم. مولا عاقبت امورمزی خیره تبدیل ایلسون.

١٤٩) مَنْ شَابَ شَيْبَةً فِي الْاِسْلَامِ كَانَتْ لَهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

(بر آدم اسلامیتده عمر کیچروب صاچی‌نڭ یا صاقالی‌نڭ بر توکنی آغاردیر ایسه بو آقلق قیامت کونده آڭا نور بولور).

حدیث شریف‌نڭ سبب ورودنده شویله روایت اولنور حضرت پیغمبر عم بر کون صاچنی تراش ایدرکن، صاچ آلوچی حضرت پیغمبرنڭ صقالنده کوردیکی آق توکلری کیدرمك استه‌دیکده، پیغمبر عم منع ایدوب اوشبو حدیث شریفی بیورمشدر. شو سببدن قارتلقدن قاچوب، یاخود خاتونلرغه یاش کورنمك ایچون صاچنی بویامق دخی جائز دگلدر بیورمشلر.

١٥٠) مَنْ شَدَّدَ سُلْطَانَهُ بِمَعْصِيَةِ اللّٰهِ اَوْهَنَ اللّٰهُ كَيْدَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

(هر کیم سلطاننی کناه ایله تشویق قیلسه، یاکه الله‌نڭ رضاسینه مغایر بر ایشکه دلالت قیلسه، الله تعالی قیامت کونده بو آدمگه طریق نجات و فلاحی نصیب قیلماز).

١٥١) مَنْ شَهِدَ شَهَادَةً يَسْتَبِيحُ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ اَوْ يَسْفِكُ بِهَا دَمًا فَقَدْ اَوْجَبَ النَّارَ.

(بر آدم‌نڭ کواهلغی برلان بر کشی‌نڭ مالی مباح ایدیلورسه، یاخود شول گواهلق

سببلی بر ینڭ قانی دوکلور ایسه، بو شاهدگه یالغان شهادت بیرگانی ایچون جهنم عذابی واجب بولور).

یالغانغه کواه بولمق کناهلرنڭ اولوغلرندن اولدیغی قران ایله ثابت‌در.

١٥٢) مَنْ صُنِعَ اِلَيْهِ مَعْرُوفٌ فَقَالَ لِفَاعِلِهِ جَزَاكَ اللّٰهُ خَيْرًا فَقَدْ بَلَغَ فِي الثَّنَاءِ.

(بر آدم بر یخشی‌لق کورکانده «جزاك الله خیراً» دیسه، ذمه‌سینه لازم بولغان وظیفه‌سنی ادا ایتمش اولور).

یعنی هر یخشیلغه قارشی خیر ایله یاد ایتمك مناسب‌در.

١٥٣) مَنْ ضَارَّ ضَارَّ اللّٰهُ بِهِ وَمَنْ شَاقَّ شَاقَّ اللّٰهُ عَلَيْهِ.

(بر آدم کشی‌گه ضرر قیلسه، الله تعالی شول سببدن آڭا اوزینه ضرر بیارور، بر آدم دیگرنی مشقت و زحمت‌گه صالسه، الله تعالی شول آدم‌نڭ اوزنی شونڭ ایله مبتلا ایدر).

بزنڭ تاتارچه‌سی: کشی‌گه چوقر قازی‌ساڭ اوزڭ توشرسن.

١٥٤) مَنْ ضَرَبَ مَمْلُوكَهُ ظَالِمًا اُقِيدَ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

(بر آدم قل و کنیزکنی یاکه خدمتچی‌سنی صوقسه، قیامت کونده الله تعالی حضورنده قصاص اولنور).

٥٣ — و ٥٧٤نچی حدیث‌لرده دخی کورلدیکی کبی ممالك قل‌لر بزنڭ قرندشلرمزدر. اسلامیت‌ده اسیرلره یالگز بر صاتلمق آلنمق قدرنده قصور اسناد اولنه بیلورسه‌ده، حقیقت اسلامیه قل‌لری هر کس ایله برابر اعتبار ایتمشدر. تربیه‌سی کامل اولان بر اسیر، اسلامیت‌ده ایڭ عالی رتبه‌لره بالغ اولمشدر. اسلامیت‌ده جاری اولا اصول اسارت، مدنی بر اخوت‌در. بزده اسارت روما‌لی‌لرده و آوروپالی‌لرده اولدیغی کبی یاکه عرب‌لرده زمان جاهلیت‌ده اولدیغی کبی بنده‌نڭ حقوق انسانیه‌سنی لغو ایتمك معناسنده دگلدر. بوراسنی آوروپالی‌لرده بیك یخشی بیلورلر، فقط نه چاره، آوروپالی‌لر

خصوصا انکلیزلر اوز منفعت سیاسیه‌لرنی استحصال ایچون، هر نوع دسیسه‌لری اختیار ایدرلر. اشته شو دسیسهٔ سیاسیه‌لر جمله‌سندن اولارق، افریقاده اوز منفعت‌لرنی تأمین ایتمك ایچون، محافل سیاسیه‌ده عتق رقبه و قل‌لری صاتمقدن منع ایتمك مسئله‌سنی مذاکره ایدوب، بو بیچاره‌لرنك حمایه‌سنی ده، صانکه انکلیزلر اوزلری التزام ایتمشلر، اما بو پرده آستنده نه‌لر وار، نه‌لر وار ؟ ؟

بز انکلیزلرنك قوردقلری دسیسه‌لری‌نك یوزده برنی بوراده عرض ایده‌لم: اولا اسارتك لغوی مسئله‌سنی بالفعل میدانغه قویمق ایچون مصرده خصوصی دائره‌لر آچدیلر، و هر ولایتده بونلره شعبه‌لر تعیین ایتدیلر، بو بهانه ایله افریقانك طول و عرضنی اولچه‌دیلر کسدیلر، دیکزدن قاچروب صاتماسونلر بهانه‌سیله، خصوصی و اپورلر ایله دکز ساحل‌لرنی قارش قارش اوکرندیلر، و شول پاراخوتلر ایله هر تورلی سلاحلر تاشوب عربستان و افریقای سلاح ایله توتردیلر، عاقبت مصر فتنه‌سنی هم ایقاظ ایتدیلر. بونلر همه‌سی نه کبی اولدیغی میدانده‌در، یمن فتنه‌لرنی هم بونلر میدانه کتورمشلردر.

بوندن. ما عدا مصرده قل‌لری حمایه ایتمك بهانه‌سیله قورولمش دائره، الی الآن عملنده دوام ایتمکده‌در ولایت‌لرده شعبه‌لری دخی باقی‌در. شعبه‌لر جمیع همت‌لرنی صرف ایدوب، سودانی‌لردن اله کیچره بیلدکلری معصوم بالالرنی، صاتلمقدن تخلیص ایده‌مز دیه‌رك، مصر القاهره‌ده اولان مرکزه کونده‌ریرلر. مرکز ایسه بو بالالری تربیه ایدر، صوکره بر فرنك خانه‌سینه خدمتکه بیرور، آز بیودکده قولنه بر عتق ورقه‌سی دخی ویرورلر. کوچك‌لری همان محافظه ایدرلر. فرنك خانه‌لرنده خدمتده اولانلرنی، یواش یواش نصرانیته دعوت ایدرلر. ذاتا جاهل آدملر همان قبول ایدرلر. بالالرنك بعض‌لرنی دوغریدن دوغری میسیونیر مکتب‌لرینه قویارلر، و بعض‌لرنی انکلتره‌ده کائن مکتبلره یوللارلر. شول طریقه رقیق‌لری محافظه بهانه‌سیله، یوزلرچه معصوملری اوزلری اسیر ایدوب، جابر جابر خرستیان‌لغی قبول ایتدیررلر. بونلردن بر چوغنی خرستیان دیننده تربیه ایلدکدن صوکره، پاپاز قیافتنده، میسیونیر اولارق، خلقی خرستیانلغه دعوت ایتمك ایچون سودانه کونده‌ررلر. شو دائره‌لرده اولان بالالردن برنی بر مسلمان خدمتکه صوراسه، تورلی بهانه‌لر ایله بر چاره بولور، مسلمانه ویرمز. اما خرستیان‌لر صورسه‌لر هر زمان خدمته آدم حاضردر، شیمدی شو حالی بر نظر اعتباره آلوب موازنه ایدرسك اسیرلری محافظه ایتمك نرده قالدی؟

اشته انکلیزلر نه کبی دسیسه ایله افریقا قطعهٔ جسیمه‌سنی الده ایلدیکی بوراده بر درجه ملاحظه اولنه بیلور.

اشته شوراده ظاهر و آشکاردرکه هر ملت و هر پادشاهلق اوز منفعتنی تأمین ایتمك ایچون سعی و اجتهاد ایدر.

البته بو مسلك اوروپالی‌لر نظرنده دیپلوماتلق تعبیر اولنور، بونکله آنلر افتخار ایدرلر، فقط مصریلرنك بو بابده کوز قاپاتمه‌لری شایان تعجب‌در بو معامله‌لر: سکز ملك جامع ازهر طلبه‌سینك کوز آلتنده، دوزتیوز ازهر مدرسلرینك قارشوسنده اجرا اولنیور. بونلر بو کبی ذلتی کوز ایله هر کون کوردکلری حالده، نصل صبر ایدییورلر؟ وجدانلری نیچوك معذب اولمیور؟ اشته بو کبی حال‌لر اعتباره آلنورسه مصر خلقنده حمیت دینیه و ناموس ملیه کبی خصلت‌لردن اثر قالمامشدر.

شوراسنی ایضاح ایلدیکی زمان فاضل محترم عارف بك مرحوم دیرکه: بر زمان بر جمعیت خیره معاونت ایچون، مصر علماسی تحت مراقبه‌سنده تیاترو اوینالمه‌سینه قرار ویرلمشدی، غازی مختار پاشایه حمایه‌سنی رجا ایتمشلردی، مختار پاشا جنابلریده قبول ایتمشلردی. صوکره اویون نه‌دن عبارت اولاجغنی صوردیغمزده «حضرت یعقوب و یوسف علیهما السلام» قصه‌سی اولدیغنی خبر ویردیلر. بونك اوزینه مختار پاشا جنابلری کلیا رد ایتدیلر. بلکه مراقبه‌سنی التزام ایدن جامع ازهر علماسندن شیخ دسوقی‌نك اقامت کاهندن دخی طرد اولنمه‌سنی مصر حکومتندن طلب ایلدی.

اشته شو ایشه تشبث ایدن شیخ دسوقی‌نك بر نبی ذی شان قصه‌سنی تیاترو مضحکه‌سینه وضعنه رضا اولمه‌سی، مصرلی‌لرده اولان حمیت دینیه‌نك درجه‌سنی تعیین ایتمك ایچون کفایه ایدر. اشته شو حال بر مسلمان مملکتنده و علما حضورنده اجرا اولنه‌جق ایدی.

یا هو! نه حاله کلدك! ونه اولییورز! ای مصرنی ادارهٔ مختاریت حالنه کتورکن محمد علی! بو حال‌لره قیامت کوننده الله تعالی حضورنده نه دیه جواب بیرورسن!

مصری‌لرده حقیقة حمیت دینیه و ناموس ملیه هیچ یوقدر. مصر خلقی هر وارنی انکلیزلر رضاسینه قربان ایتمشلردر. تا پرنس عباس‌نك کندسندن ایلك آلچاق ایشاکچی آراسنده، دیانت نقطه‌سنده هیچ فرق یوقدر. فساد اخلاق صوك درجه‌ده شایعدر.

١٥٥) مَنْ ضَمَّ يَتِيمًا لَهُ اَوْ لِغَيْرِهِ حَتَّى يُغْنِيَهُ اللّٰهُ عَنْهُ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةَ.

(بر آدم اوز یتیم‌لری یاکه باشقه‌سینڭ یتیمنی بالغ بولغانغه قدر تربیه و حمایه قیلسه، آڭا جنت واجب بولور).

بر یتیم‌نڭ تربیه‌سی حقنده الله تعالی بو کبی مرحمت وعده قیلسه، البته خصوصی جمعیت‌لر کشاد ایدوب، یتیم خانه‌لر دار الشفقه‌لر آچماق ایچون سعی و غیرت ایدنلره، جناب حق دار نعیم‌ده هرنوع الطاف الهیه‌سیله بختیار ایده‌جکی شبهه‌سزدر.

١٥٦) مَنْ عَالَ جَارِيَتَيْنِ حَتَّى يُدْرِكَا دَخَلْتُ اَنَا وَهُوَ الْجَنَّةَ كَهَاتَيْنِ.

(ایکی کوچك قز بالاسنی تربیه قیلوب، کوزدن کیچروب تعلیم قیلغان کشی، بنم ایله جنت‌ده شویله برابر بولنورلر).

دیه‌رك حضرت پیغمبر مبارك ایکی بارماغنی یناشه توتب کوسترمشدر.

بو حدیث شریف‌ده مقصد نبوی، بالا تربیه‌سی خصوصا قز بالاسنی تربیه ایتمك اهمیتنی کوسترمکدر.

١٥٧) مَنْ عَالَ اَهْلَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يَوْمَهُمْ وَلَيْلَتَهُمْ غَفَرَ اللّٰهُ لَهُ ذُنُوبَهُ.

(بر آدم براوی و خانه خلقنی مستور الحال اولارق رزقلندروب تربیه قیلسه، الله سبحانه و تعالی شول کشی‌نڭ کناهلرنی بارلقار).

عائله تربیه‌سی یولنده اجتهاد قیلوب یوروچی‌لرگه تشویق‌در.

١٥٨) مَنْ عَيَّرَ اَخَاهُ بِذَنْبٍ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَعْمَلَهُ.

(بر آدم بر مؤمن قرنداشینڭ گناه ایله مبتلا اولدیغنی عیب ایده‌رك آرتنده

سویله‌سه، اوزی شول گناه ایله مبتلا اولمدقچه وفات ایتمز).
یعنی کشنی عیب‌له‌سه آخرنده اوزی شوڭا مبتلا بولور.

١٥٩) مَنْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنَّا.

(آلداتوچی بزدن دگلدر).

هر نرده اولورسه اولسون، باشقه‌سنی آلدار ایچون بر نرسه‌نی قاتشدیرسه، اول آدم حضرت پیغمبر ع‌م امتندن دگلدر. (٦٨٨ نچی حدیثگه نظر قیل).

١٦٠) مَنْ فَرَّقَ فَلَيْسَ مِنَّا.

(بر کیمسه مسلمان‌لر آراسینه تفریق صالسه، بزدن دگلدر).

اشته بو مبارك حدیث شریف‌دن بیك کوب معنالر چیقارمق ممکندر. ایکی مؤمن آراسنی تفریق ایدن، ایکی قرنداش‌لر آراسنی تفریق ایدن، ایکی دوست آراسن تفریق ایدن، ایر برلان خاتون آراسنی تفریق ایدن آدملر حضرت پیغمبر علیه السلام امتندن دگلدر. اما بیوك بر ملت و قبیله و جمعیت اسلامیه آراسینه افتراق تخمی ایکانلرنڭ حالی، دخی زیاده امیدسزدر.

مسلمانلق‌نڭ طامری توحید و برلك اوزرینه قورلمشدر. اساس اسلامیت کلمهٔ توحیددر. بوندن باشقه نیچه آیات بینات و نیچه احادیث شریفه جمیع مسلمانلری برلك واتحاده دعوت ایتمشدر. اسلامیت‌ده برلك حقنده اتفاق اتحاد حقنده سویله‌نکان سوزلرنی، دوست دگل دشمان دخی انکار ایده‌ماز. بونڭ ایله برابر بزنڭ مسلمانده افتراق بلیه‌سی، تا اموی‌لر عباس‌لر زماننده دخی میدانه چیقمشدی، الی یومنا هذا هیچ کیسلدیکی یوقدر. عاقبت اسلام حکومت‌لرینڭ برر برر یوزندن کلیا سلنمه‌لرینه افتراق سبب اولمشدر.

افتراق‌نڭ اسبابنی تفتیش قیلساق، عن اصل همه‌سی مادی سبب‌لره مستنددر: حب جاه، حب منصب، حب ریاست کبی اخلاق ذمیمه ایله مبتلا اولانلر، اوز منفعت‌لرنی محافظه ایتمك هوسیله، دین و مذهب نامندن، ابتداء اعتقاد نقطه‌سندن افتراق قاپوسنی آچمش‌لر ایدی، چوق کیچمدی، مسلمانلرده ریاست مفتون‌لری چوغالدی: حجازده، فلسطین‌ده، افریقاده، بمنده اولان ولات اسلام استقلالیت

هوسینه دوشدیلر ایسه، همه‌سینڭ بولندیغی موقعدن برر امام فی المذهب ظهور ایتدی. اشته ابتداء افتراق نره‌دن باشلاندی. همه افتراقده هر ایکی صرف دینی آلت اتخاذ ایتمشلردر. بز اوزاغه کیتمیه‌جکز دها یقین زمانلرده فرانسوزلرنڭ هر نوع تشویقاتی ایله، مصری اسلام حکومتندن آیرمق جنایتی مرتکبی، محمد علی پاشا دیدکلری مجرم، ابتداء تشبثده سلطان محمود خان جنابلرینه خلاف شرع حرکتلر اسناد ایدوب، ساده‌دیل مصر عربلرینی اغفال ایده‌رك، مصرنڭ اسلام تحت تصرفندن کلیا انفصالنه دسیسه و حیله‌لر قورمش اولدیغی و شول دسیسه خفیه نتیجه‌سی اولارق، مصرنڭ بو کونگی حاله کلدیکی، ارباب بصیرت ایچون خفی دگلدر. بو بابده فاضل شهیر عارف بك جنابلری غایت مفصل معلومات ویرمشدر، آرزو ایدنلر اورایه مراجعت ایده بیلورلر.

اما بز روسیه مسلمانلری، اوز خانلرمزنڭ نه‌صورتله افتراق بلالرینه اوغرایوب، و نه کبی مشکلاتلره دوچار اولوب عاقبت کلیا محو اولدقلرینی، بو کون بر یوزنده اسملری قالمدیغنی ملاحظه ایدرسك، قازان خانی قایده کیتدی، سیبریه خانلرینه نی بولدی، حاجی ترخان قاسم خان حکومتلری نیچوك منقرض بولدی، بونلرنڭ همه‌سینڭ سببنی آراساق ایزله‌ساك افتراقدن باشقه هیچ نرسه دگلدر.

بوندن قرق سنه مقدم کوزمز آلتنده ایدی قاشغار خانلری، حوقند خانلری، قازاق خانلری ونیچه امیرلر همه‌سی بر برینه التفات قیلمایمزدیب، اوز آرالرنده افتراق بلاسینه توتلدیلر، عاقبت همه‌سی دشمان النده قربان اولدیلر. بوندن اوتوز سنه مقدم قفقاز عادتا مستقل بر حکومت ایدی، نه آرقاسنده اولان ایران حکومتنه اتفاق ایلدی و نه‌ده هم حدود اولان عثمانلی حکومتنه، بر شامل یالغز باشینه محاربه ایدوب خلافت اسلامیه‌گه بیعت ایتمدی، اوز نفس هواسینه بتون داغستانی قربان ایلدی. بو کون بر حیات اولان مسلمانلرنڭ احوالنه دخی نظر ایده‌جك اولورساق، روسیه‌نڭ پارلمنتوسنده دخی شیخلر مسلکنی تعقیب ایتمك فکرنده‌یز، هر کله‌دن برسس چیقیور، افتراق همیشه دوام ایدییور، آغالر، افندیلر، بابالر همه‌مز اوز شخصی منفعتمز بولنده، بلکه‌ده خرستیان پارتیه‌لرنده بر ایکی آدمنڭ خاطری ایچون یکرمی میلیون ملت اسلامنڭ حقنی فدا ایتمك قدر دنائتی ارتکابه حاضر اولیورز. ای آغالر! ای مسلمانلر! بزنڭ ایچون بر طریق وار ایسه، کینه اتفاق واتحاد اولا بیلور. باشقه هیچ بر چاره یوقدر.

ای قردشلر! شو مبارك حدیث شریف معناسنی ملاحظه ایدوب اتفاق و اتحاد بولنده جانلرمزی قربان ایده‌لم. مولا جمله‌مزه انصاف بیروب عاقبت امورمزی خیره تبدیل ایلسون.

١٦١) مَنْ قاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللّٰهِ هِيَ الْعُلْيا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ.

(هر کیم کلمة الله عالی و بلند اولسون ایچون قتال ایدرسه، بو آدم فی سبیل الله غازیدر).

اسلامیتده هر نرسه نیتگه باغلی اولدیغی بوندن مقدم نیچه حدیث شریفده ظاهر اولمش ایدی.

محاربه و صوغش زمانده مجاهدلر الله سبحانه و تعالینڭ حکمنی عالی قیلمق ایچون نیت ایدرلرسه، بو صوغش فی سبیل اللهدر. بو زمانده عثمانلی مملکتنده بولغان مسلمانلرنڭ جهادی و محاربه‌سی، یالغز کلمة اللهنی محافظه و صاقلامق ایچوندر، بتون دنیاده قالغان یالگز بر اسلام خلافتی، شونی صاقلامق البته هر مؤمن بنده‌نڭ ذمه‌سینه فرضدر. اطرافنی احاطه ایتمش دشمان همه‌سی مسلمانلق خلافنه صوڭ ضربه‌نی اورامزدیب تورغانده، بو قدر قوتلی دشمانلرغه قارشی شوکت اسلامنی صاقلامقده بولغان مسلمان عسکرینه مقابل، اعلاء کلمة کفر ایچون قلچ کوتارکان مسلمانلرغه، نی اینورگه‌ده بیلوب بولمای، وجدان دیگان نرسه‌دن اثر قالماسه کرك.

١٦٢) مَنْ قادَ اَعْمى اَرْبَعِينَ خَطْوَةً وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ.

(بر آدم، بر اعمی وصوقرنی، قرق آدیم قدر یتاکلاب یولغه صالسه آڭا جنت واجب اولور).

چیت یورطلارده، یول تابالمای یوروکان آدملر همه‌سی اعمی کبیدر، بونلره دخی یول کوسترمك شایان شکران بر انسانیتدر.

١٦٣) مَنْ قَتَلَ مُعاهِداً لَمْ يَرِحْ رائِحَةَ الْجَنَّةِ وَاِنَّ رِيحَها لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ اَرْبَعِينَ عاماً.

(بر آدم مسلمان مملکتنده امان ایله تورغوچی کافرنی قتل ایتسه، جنتنڭ

ایسی هم بورنه کرمز، حالبوکه جنت رایحه‌سی قرق سنه‌لك یولدن النور).

حضرت پیغمبر عم نك مرادی قاتل‌نك جنت‌دن یراق اولمه‌سنی بیاندر. معاهده ایله مسلمان مملکتنده بولغان کیمسنه‌لرنك، ولو اوزلری مسلمان بولماسه‌لرده، آنلرنك حق‌لرنی محافظه ایتمکده زیاده اهتمامدر.

١٦٤) من قتل معاهدًا فی غیر کنهه حرم الله علیه الجنة.

(بر آدم بر معاهدنی وقتسز اوترسه (قتل ایتسه) الله تعالی اول کشی‌گه جنت‌نی حرام قیلور).

شریعت غراء محمدیه‌ده حدیث کتابلرنده هم فقه کتابلرنده ذمی و معاهدلرنك حقوق دینیه و ملیه‌لری محافظه حقنده مفصل سوزلر واردر. شولای هم بولسه‌ده، خرستیان محررلری هیچ بر وقت بو جهتنی یازمزلر، جمیع یالان‌لری اسلامیته اسناد ایدوب یازمقدن هیچ بر وقت چیرکنمزلر.

١٦٥) من قذف مملوکه وهو بریٔ مما قال جلد یوم القیامة حدًا الا ان یکون کما قال.

(بر آدم اوزینك عیبسز قل و جاریه‌سنی زنا برلن و یاسرقت برلان سوکسه، بو آدم‌گه قیامت کوننده الله تعالی حضورنده حد وجزا بیرولر، مکر ایتکان سوزی حق بولسه، البته جزا ویرلمز).

اسلامیت‌ده اسیر و قل‌لرنك حقنده تجاوز ایتمك اصلا وقطعا جائز دگلدر. آنلر هر حقوقده بزم ایله برابردر.

١٦٦) من قذف ذمیًا حد له یوم القیامة بسیاط من نار.

(هر کیم بر ذمی‌نی تحقیر قیلسه سوکسه، قیامت کوننده اوتدن بولغان قامچی ایله جزاسی بیرلور).

مسلمان مملکتنده جزیه تولاب تورغان کافرنی تحقیر ایتمك ایچون شرعا هیچ یول یوقدر.

ذمی تعبیر اولنمه‌سی بونلرنك جان‌لرنی مال‌لرنی ناموس‌لرنی محافظه ایتمك مسلمان‌لرنك ذمه‌سینه واجبدر. بو بر معجزهٔ باهره‌در: حضرت پیغمبر علیه السلام امراء اسلامده عدالت قالمایه‌جغنی، ذمی‌لر حقوقنه حکومت نظرنده رعایه اولنمایه‌جغنی بیلمش‌ده، هر کس ظالم حکومت‌گه تابع اولوب، حقوق انسانیه‌گه تجاوز ایتمه‌سون ایچون، افراد اسلام‌نك اوز وجدانته حواله ایده‌رك، روز جزاده انتقام‌سز قالمایه‌جغنی بیان بیورمشدر.

١٦٧) من قعد علی فراش مغیبة قیض الله له ثعبانًا یوم القیامة.

(بر آدم دیار غربتده یاخود سفرده بولغان بر آدم‌نك خاتوننی اغفال ایدوب خیانت ایدرسه، قیامت کوننده آنك عذابنه الله تعالی بر یلان‌نی مسلط قیلور).

زنا عن اصل قطعیا حرامدر اما بو کبی بر آدم‌نك زوجه‌سینه خیانت ایتمك‌نك جزاسی مضاعف اولمق لازمدر.

١٦٨) من کان له وجهان فی الدنیا کان له یوم القیامة لسانٌ من نارٍ.

(بر آدم ایکی یوزلی بولسه، قیامت کوننده تلی اوتدن بولور).

یعنی هر طرفه بر تورلی سوز سویلاب ایکی یوزلی بولوب یورمك انسانیت و اسلامیته لایق بر صفت دگلدر شول حالدن اجتناب ایتمك واجبدر.

١٦٩) من کان له شعرٌ فلیکرمه.

(هر کیم صاچنی اوسترسه، حرمت ایتسون).

یخشی تمیز ییقاسون پاك ایلسون تاراسون خوش ایس ایله احترام ایلسون.

١٧٠) من کان له صبیٌ فلیتصاب له.

(صبی بالاسی بولسه، صبی‌لر کبی معامله ایتمه‌لی).

صبی‌لری کمال ملایمت ایله تلطیف ایده‌رك تربیه‌سینه اهمیت ویرمه‌لی.

٨٧١) من كان يؤمن بالله و اليوم الآخر فليحسن الى جاره و من كان يؤمن بالله و اليوم الآخر فليكرم ضيفه ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيرا او ليسكت.

(بر آدم الله تعالی‌گه و آخرت کونینه ایمان کتورسه، کورشی‌سینه یخشیلق قیلسون. هر کیمگه الله تعالی‌گه و قیامت کونینه ایمان ایدرسه، قوناقنی حرمت ایتسون. هر کیم الله تعالی‌گه و آخرت کونینه ایمان کتورسه، سویله‌کانده یخشی سوز سویله‌سون یاکه سکوت قیلسون.

٨٧٢) من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يروعن مسلما.

(هر کیمگه الله تعالی‌به و آخرت کونینه ایمان کتورسه، مسلمان قرندشنی راحت‌سز ایتماسون).

مؤمن‌لر هیچ بر وقت بری آخرگه راحت‌سزلك ویرمز.

٨٧٣) من كتم شهادة اذا دعى اليها كان كمن شهد بالزور.

(بر آدمنی شاهد بولورغه حاکم حضوربنه چاقرسه‌لر، بیلدیکی حالده بارماسه، شهادتنی بیرماسه، یالغان برگه گواهلق بیرگان کبی‌در).

اسلامیت‌ده یالغان گواهلق ایڭ بیوك گناهلردندر، توبه‌سی دخی قبول اولمز دیمشلردر. بزم اسلامده گواهلق ایچون ملا حضورنده قرآن حضورنده آنط ایتمك لازم ایمس، مؤمن بولغان کشی‌گه، هرنه کورگن بولسه، شوگا گواه بولمق شهادت بیرمك ذمه‌سینه لازمدر، هیچ بر وقت، من شاهد بولمایمن دیمك جائز دگلدر، شهادتنی کتم قیلمق حق‌لقنی ستر ایتمك دیمكدر. شهادتنی ستر ایتمك اکبر کبائردن کناهنڭ ایڭ اولوغ‌لرندن‌در. آنط ایتسه‌ده ایتماسه‌ده، همه‌سی برابردر، شهادت ایچون آنط و یمین ایتمك لازم دگلدر. بزنڭ ملالرمز اورص یوبلرندن کوروب،

آنط ایتدیره‌من دیب قرآن قوچاقلاب یوری‌لر، بولماسه شریعت غراء محمدیه‌ده گواهلق ایچون یمین شرط اولمدیغی کبی قرآن حضورنده اولمقده شرط دگلدر.
(٦٣٧ حدیث شریف‌گه قارا).

٨٧٤) من كذب على متعمدا فليتبوأ مقعده من النار.

(بر آدم بنم حدیثمنی روایت قیلغانده قصدا یالغاندن سویلاسه، جهنمده یرنی حاضر ایلسون).

هیچ بر وقت پیغمبر حدیثی دیب یالغاندن سویله‌مك اصلا جائز دگلدر. ترغیب بولسه‌ده، کشنی قزقترمق ایچون بولسه‌ده، پیغمبر حدیثی دیب یالغانی سویله‌سه جهنمدن اوزینه اورون حاضرلکان بولور.

٨٧٥) من لبس ثوب شهرة اعرض الله عنه حتى يضعه متى وضعه.

(بر آدم شهرت و افتخار ایچون کیوم کیسه، الله سبحانه وتعالی اول کشی‌دن اغراض ایدر، تاشول کیومنی صالغانغه‌چه).

هر کس اوز حالنه کوره لباس کیارگه کرك. عالم بولسه، علما کیومی، بای بولسه، بای‌لرغه مناسب کیوم لازمدر. (٤٥ ح قارا).

٨٧٦) من لعب بالنرد فقد عصى الله و رسوله.

(نرد شطرنج طاوله اویناغان آدم، الله سبحانه وتعالی‌گه ورسولنه عصیان ایتمش اولور).

مؤمن بولغان کشی‌گه فائده‌سز نرسه برلان وقت کیچرمك اصلا جائز دگلدر. دین و دنیاغه فائده‌سی بولمغان برگه وقتنی ضایع ایتمك، جزئی عقل ایله موازنه اولنور ایسه کفایه ایدر.

٨٧٧) من لقى العدو فصبر حتى يقتل او يغلب لم يفتن فى قبره.

(هر کیم دشمانغه قارشی محاربه و صوغش میدانده بولنوب تا وفاتنه قدر یاکه کلیا مغلوب بولغانغه قدر صبر قیلسه، قبر عذابندن امین اولور).

محاربه‌ده عسکر میدانده اڭ بیوك رول، قوتلی عسکرگه قارشی ثبات ایتمکدر.

قورقمایٖنچه دشمان عسکری قارشوسنده ثبات ایتکان مسلمان عسکری‌نڭ اوزلرندن اون کره آرتق بولغان دشمانه غلبه ایلدیکی چوق کره تجربه اولنمشدر.

قرص‌ده یمنی‌ده واقع محاربه‌مزده کوز ایله کوردك، محاربه کونی ارضروم ردیف تالی طابوری ایله، دورتنچی اردونڭ ۳ نچی طلیعه طبوری، صحراده اوتورمش مدافعه ایتمکده ثبات ایدرلردی. روسیه عسکری هجوم ایتدی، شول ایکی طابور عسکرنی تلف ایدوب یرینی ضبط ایتمك ایچون، آخشامغه قدر اوغراشدی، یکرمی بر طابور عسکر بزنڭ عسکرمز اوستنه باران کبی قورشون کولله یاودیردی، بزنڭ عسکرمزده بر ضابط هم قالمادی افیسر قالمادی، همه‌سی شهید بولدیلر. لکن دشمان کینه موفق اولامادی، کلی ضایعات بیروب رجعت ایتدی.

اشته حدیث شریف‌نڭ معناسی ظاهر و معجزهٔ رسول باهر اولدی.

۸۷۸) مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ لَمْ يَشْكُرِ اللّٰهَ تعالی.

(بنده‌نڭ بخشیلغنه قارشی شکر قیلمغان کشی، الله تعالی‌نڭ نعمتنه هم شکر قیلماز).

۸۷۹) مَنْ مَاتَ عَلٰى شَيْءٍ بَعَثَهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ.

(بر آدم هرنه کبی فکر و اعتقاد اوزرنده وفات ایدرسه، الله تعالی شول حال اوزرنده حشر ایدر).

۸۸۰) مَنْ مَشَى مَعَ ظَالِمٍ لِيُعِينَهُ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ ظَالِمٌ فَقَدْ خَرَجَ مِنَ الْإِسْلَامِ.

(بر آدم ظالم‌نڭ ظلمنه یاردم ایتمك ایچون، ظالم اولدیغنی بیلدیکی حالده برابر یوروسه، آنڭ سوزنی قوتلاب فکرنی تصویب ایلسه، اول آدم تحقیق اسلامیت‌دن چیغار).

ظالم حکومت‌نڭ فکرنی تصویب ایدوب، جمیع سؤ نیتنه یاردم قیلوب، مسلمانلری اغفال ایده‌رك بر میدال ایچون اسلامیته خیانت ایدن مفتی‌لر، ملالر، البته بو مبارك حدیث شریف‌که مصداق اولورلر.

۸۸۱) مَنْ مَنَحَ مِنْحَةَ وَرِقٍ أَوْ مِنْحَةَ لَبَنٍ أَوْ هَدَى زُقَاقاً فَهُوَ كَعِتْقِ نَسَمَةٍ.

(هر کیم بر آدمگه قرض ایله آقچه بیروب ایشنه یاردم قیلسه، یاخود بر محتاج‌نڭ بالالرینی سوتی برلان تربیه ایدرکه دوه و صغرنی عاریت‌که بیرسه، یاکه بر آداشقان کشی‌گه اورامنی یولنی کورساتسه، الله تعالی‌نڭ حضورنده بر قل ازاد ایتمش کبی اجر و ثوابقه نائل بولور).

بو عادات حسنه عربلرده بیك شایعدر. عربلر کورشی‌لرنده بولغان فقرالرغه، سوتی صاغوب ایچمك ایچون دوه بیرورلر، یول کوسترمك عموما عربده بر وظیفهٔ مقدسه کبی‌در. بر آدم‌گه یول کوستروب بش آلطی چاقروم یول اوزاتورلر.

۸۸۲) مَنْ نُوقِشَ الْمُحَاسَبَةَ هَلَكَ.

(بر آدم مؤمن قرندشینه حسابده آغرلق قیلسه، عاقبت اوزی هلاك اولور).

اوز آرا آلیش ویریش‌ده مساهله و مسامحه ایتمك انسانیته مناسب‌در. اما جماعت آقچه‌لرنی حسابده بر تین ایچون اهمال ایتمك جائز دگلدر.

۸۸۳) مَنْ هَجَرَ أَخَاهُ سَنَةً فَهُوَ كَسَفْكِ دَمِهِ.

(بر مؤمن قرندشینه بر یلغه قدر آچو ایتمك قانی دوکمك کبی‌در).

مؤمن‌لرنڭ بری آخری بر یلغه قدر هجر ایتمه‌سی خط یازمایٖنچه یقین‌ده بولسه کورشمایٖنچه یورمك‌لگی مناسب دگلدر.

۸۸۴) مَنْ لَا يَرْحَمْ لَا يُرْحَمْ.

(بر آدم اوزی کشی‌گه مرحمت قیلماسه، الله تعالی آڭا هم مرحمت قیلماز).

١٨٥) مَنْ لَا يَرْحَمْ لَا يُرْحَمْ وَمَنْ يَغْفِرْ لَا يُغْفَرْ لَهُ وَمَنْ لَا يَتُبْ لَا يُتَبْ عَلَيْهِ.

(بر آدم اوزی مرحمت ایتماسه، آڭا هم مرحمت ایتمزلر. بر آدم کشینڭ خطاسنی عفو ایتمز ایسه اوزی هم عفو اولنمز. بر آدم کشی‌نڭ عذرنی قبول ایتمز ایسه، اوز توبه‌سی هم قبول اولنمز).

خلاصه هر کشی عملنه کوره جزاسنی بولور.

١٨٦) مَنْ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ النَّاسِ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ اللّٰهِ.

(کشی‌دن اویالمغان آدم، الله‌دن حیا ایتمز)

بعض جاهل آدملر الله‌دن یاشرمگان گناهنی کشی‌دن نیکه یاشرابن دیلر. اصل ابتدا انساندن حیا ایتمك لازمدر.

١٨٧) مَنْ يَتَكَفَّلُ لِي أَنْ لَا يَسْأَلَ النَّاسَ شَيْئاً وَأَتَكَفَّلُ لَهُ الْجَنَّةَ.

(بر آدم بن خلقدن هیچ نرسه صورمام دیه کفیل اولورسه، بن هم آنڭ جنتکه دخولینه کفیل اولورمن).

حضرت پیغمبر عم امتنڭ یوز صونی صاقلارغه ترغیب ایتمشدر. بنده‌دن بر نرسه صورامق کبی بیوك ذلت یوقدر. (١١٠ حدیث شریف دخی بوڭا دلالت ایدر).

١٨٨) مَنْ يُرِدِ اللّٰهُ بِهِ خَيْراً يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ وَيُلْهِمْهُ رُشْدَهُ.

(الله سبحانه و تعالی بر آدمکه خیرنی اراده قیلسه. اول آدمنی دین علمنه ماهر ایلر، طریق مستقیمنی الهام ایدر).

١٨٩) مَنْ يَعْمَلْ سُوءً يُجْزَ بِهِ فِي الدُّنْيَا.

(یامان کشی دنیاده دخی جزاسنی کورماینچه قالماز)

١٩٠) مَوْتُ الْفُجَاءَةِ رَاحَةٌ لِلْمُؤْمِنِ وَأَخْذَةُ أَسَفٍ لِلْفَاجِرِ.

(فجأة تیزدن کنه وفات ایتمك مؤمن بنده‌که بر راحتلکدر. فاسق و فاجر آدمکه ندامتدر).

زیرا مؤمن آدمنڭ ایشی صاغلام خلق برلن حسابی تمام آلاجغی بیره‌جگی بولسه همه‌سی دفترنده بار، کیمسه‌نڭ حقی آنڭ اوستنده قالماق احتمالی یوق. اگر بونڭ عکسی بولسه حال مشکل.

١٩١) اَلْمُؤْمِنُ مِرْآتُ الْمُؤْمِنِ وَالْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ يَكُفُّ عَلَيْهِ ضَيْعَتَهُ وَيَحُوطُهُ مِنْ وَرَائِهِ.

(مؤمن، مؤمننڭ کوزگوسیدر. مؤمن، مؤمننڭ قردشیدر. حین حیاتنده معیشت و ترکلك اسبابنی حاضر ایتمك ایچون یاردم ایدر. آرقه‌سنده مالنی ناموسنی حمایه ایدر).

مؤمن، مؤمننڭ آینه‌سیدر دیمك، بر مؤمن قرنداشینڭ عیبنی کورسه، همان تنبیه قیلسون، فقط کشی آلتندن اویالرلق قیلوب سویلامسون، کامل توبانچیلك قوللین یومشاق سوز ایله اصلاحه دعوت ایتمه‌لی.

١٩٢) اَلْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضاً.

(مؤمن، مؤمنگه قارشی بنا یورت کبیدر، بری برینی توتار).

بنا یورتنڭ هر بر جزئی نیچوك بری برینه محتاج، همه‌سی بری آخر ایله قائم، توباسی بنچره‌لری قاپولری همه‌سی شول بنانڭ مسکن اولا بیلمه‌سی ایچون لازمدر. بعینه شونڭ کبك ملت اسلامنڭ اجزاسندن بولغان همه مسلمان بر برینه باغلی ملتنڭ بقاسی ایچون همه اجزاسینڭ قوامی لازمدر.

بنانڭ بر طرفندن یاکه یوچماغندن بر قاچ طاش توشب والسه، همان بنانڭ زینتی کیده، توباسی آزغنه تیشلسه، آغا باشلای، بنانڭ خرابنه سبب بولا، و الی غیرذلك تصور قیلساق، مؤمنلرنڭ بری یاکه ایکسی اوچو آرادن چیقسا، تمام بنانڭ بر

بوچماغی کیتلدی، باش آدملری حکومت قاپولرنده یوروب، مسلمانرنڭ آراسنده بولغان حال‌لرنی شکایه قیلوب (شپیون) خفیه‌لك قیلسه، بنانڭ توباسی تیشلدی دیمکدر.

اشته شو کبی دخی نیچه طرفدن موازنه اولنورسه، حدیث شریف‌نڭ معناسی غایت کوزل و لطیف اولارق ظاهر اولور.

بز مسلمانلر بو کون دین مبین اسلام‌نڭ قیام و بقاسینه نظر قیلساق، بو مبارك دین، بیڭ اوچیوز سنه اولدی، مسلمانلرنڭ اوز آرا مصادمه‌لرینه مقاومت ایتمکده‌در. بزنڭ حالمزگه قاراب محاکمه ایده‌جك اولورساق بوزمانغه قدر اسلامیت‌دن اثر دخی قالمازدی. بو بر معجزهٔ باهره‌درگه، بزم بو قدر عطالت، جهالت، قساوتمز ایله برابر افتراق انشقاق ظلم کبی اوصاف دینیه‌لرمزی تحمل ایدیبور.

خلاصهٔ کلام اهل انصاف مسلمانلرنڭ بو زمانده توتدقلری مسلك‌لری حقیقت اسلامه قیاس ایدرسه، دیرکه: اسلامیت ایله مسلمان‌لر آراسنده مناسبت قالمامشدر. بوندن ماعدا اسلامیت‌گه تسلط ایتمش وایتمکده بولغان دشمان‌لرنڭ کثرت و قوتنی دخی ملاحظه ایده‌جك اولورساق، دنیاده اسلامیت ایچون حیات قالمامشدر. حالبوکه، اسلامیت همیشه باقی، و احکامی هر مملکت‌ده جاری، حتی قوهٔ سیاسیه‌سی، بتون کرهٔ ارض خرستیان‌لرینه دهشت ویرمکده‌در.

بر طرفدن اسلام‌لرنڭ اوز آرالرنده بعض ارباب فساد ظهور ایدوب، خرستیان مملکت‌لرنده معارف پرده‌سی آستنده تحصیل ایلدیکی سوء اخلاقی، استحسان ایده‌رك، اسلامیته طعن ایتمکدن کیری قالمیورلر. عقلی ادراك ایتمش ایتمامش اسلامیتدن قصور و خطالر بولیبور. اوزینڭ عقیدهٔ فاسیده‌سینه دلیل اولارق، تعدد زوجات، یکرمنچی عصرده مناسب دگل کبی سوزلرده بولنیورلر، و بعض‌لریده تستردن قصور بولوب، ملت آراسینه فتنه صالمق استیورلر. شول اوزلرنی اینتلغینت ظن ایدن افندیلردن ملت فائده‌سینه بر آقچه‌لق خدمت کورنمك احتمالی یوقدر. شیمدی‌یه قدر تجربه ایله ثابتدرکه: هیچ بر اینتلغینت مسئله‌ده منفعت شخصیه‌سی اولمزسه، خالص ملت منفعتنی ملاحظه ایدوب بر قدم باصمایه‌جقدر. اما مسلمانلری تحقیر ایتمکده، اسلامیته اطالهٔ لسانده همیشه تردد ایتمزلر.

بز ترکیه و مصرده دخی فرنك تربیه‌سی کورمش چوق آدملری کوردك، همه‌سی طرز واحد اوزره کیتمکده، دنیاده امثالی چوغالدقچه عالم اسلامیته وجودلری عین

مضرت اولاجغنی هر زمان اوزلری اثبات ایدرلر، بونلرنڭ کافه‌سی سوء اخلاق ایله مبتلا اولوب، اکثریده فسق‌لری ایله افتخار ایدرلر. بونلردن بزه هیچ بر وقت منفعت کلمایه‌جکنی هر زمان سویله‌دك و سویله‌رمز، هم حقیقت‌ده بودر.

اگر بوندن صوڭره بز بالالرمزدن ملته منفعت اولمه‌سنی استرساك، ملته خدمت ایتسون دیرساك، مطلقا بالالرمزی دیانت اسلامه موافق روح ایله تربیه ایده‌لم. بزنڭ آوروپالی‌لر ایله مناسبتمز دائما اوت ایله مناسبتمز کبی اولمق درکاردر. حرارتندن نوردن فائده‌لنمك کرك، ایشمزگه یاراسون اما اوزمز یانمیه‌لم.

اسلام‌لر اوز آرا قردشلك‌لرنی فعلا میدانه قویمه‌لی، هر اموردە بتون کرهٔ ارض مسلمانلری یك دیل ویك وجود اولورلرسه نتیجه مطلوبه موافق اولور.

مذهب منازعه‌لرنی، متصوف‌لر آراسنده بولغان طرق مختلفه منافره‌لری، بو مناسبت ایله آراغه کیرمش وکیرمکده اولان اختلاف‌لری ممکن قدر ازاله ایتمك هر مسلمان‌نڭ وظیفه‌سیدر. یوقسه، بزم آرامزده اختلاف دوام ایتدکچه، دشمانلرمز استفاده ایدرلر.

بو حدیث شریف مضموننده عارف بك بیکتاشیلرنڭ عقائد باطله‌لرندن وماصونلر احوالندن بر چوق معلومات ویرمشدر، فقط بزم مملکت‌لرمزده الحمد لله او کبی مذاهب باطله یوقدر شونڭ ایچون سکوتی اختیار ایتدك.

مولای متعالی مؤمن‌لرنڭ احوالنی اصلاح ایدوب اتحاد واتفاق‌لری تشید ایلسون.

١٩٣) اَلْمُؤْمِنُ مَنْ آمَنَهُ النَّاسُ عَلٰى اَمْوالِهِمْ وَ اَنْفُسِهِمْ وَ الْمُهاجِرُ مَنْ هَجَرَ الْخَطايا وَ الذُّنُوبَ.

(هر کشی اوزینه امنیت ایتسه، اینانسه، شول آدم مؤمندر. گناهدن و خطالرندن بر آدم قایتسه، شول کشی مهاجردر).

عالم انسانیت‌ده امنیت قازانمش آدملر مؤمن‌لردر. ایمان کامل ایله مؤمن اولمق ایچون، هر کس‌سندن امین اولسون کرك.

١٩٤) اَلْمُؤْمِنُ مَنْ يَأْلَفُ وَ يُؤْلَفُ وَ لا خَيْرَ فِيمَنْ لا يَأْلَفُ وَلا يُؤْلَفُ وَخَيْرُ النَّاسِ اَنْفَعُهُمْ لِلنّاسِ.

(مؤمن تألیف ایدر و تألیف دخی اولنور، برلشمیان وبرلشدیرمیان آدمدن خیر یوقدر. بنده‌لرنڭ خیرلی‌راکی خلق‌غه فائده‌لی‌راغی‌در).

٨٩٥) اَلْمُؤْمِنُ یَغَارُ وَ اللّٰهُ اَشَدُّ غَیْراً.

(مؤمن کیمسنه غیرت ایدر، الله تعالی دخی زیاده غیرت صاحبی‌در).

مؤمن بولغان کیمسنه حقوق دینیه‌سنی، عرض و ناموسنی محافظه ایتمکده غیرت ایدرسه، الله تعالی آنڭ غیرتنی دخی زیاده ایدر.

٨٩٦) اَلْمُؤْمِنُ غِرٌّ کَرِیمٌ وَ الْفَاجِرُ خِبٌّ لَئِیمٌ.

(مؤمن‌لر کریم وساده‌دیلدر فاجر و فاسق آدملر حیله‌کار و آلچاقدر).

ظاهری بر تورلی باطنی بر تورلی، مؤمن اولاماز.

٨٩٧) اَلْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي اللّٰهِ.

(الله رضاسی ایچون نفسی ایله صوغشوچی‌لر حقیقة مجاهد فی سبیل الله‌در).

دشمان ایله محاربه جهاد اصغردر، نفس ایله صوغشماق جهاد اکبردر.

٨٩٨) اَلْمُسْتَبَّانِ مَا قَالَا فَعَلَى الْبَادِئِ مِنْهُمَا حَتَّى یَتَعَدَّی الْمَظْلُومُ.

(ایکی آدم بری آخره سب ایدرسه، گناهی باشلاوچیغه بولور، فقط قارشوسنده اولان آرتق تجاوز ایدرسه، هر ایکسی گناهنده مشترك اولور).

٨٩٩) اَلْمُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ فَاِذَا اسْتُشِیرَ فَلْیُشِرْ بِمَا هُوَ صَانِعٌ لِنَفْسِهِ.

(مصلحت و مشاوره‌گه چاقرلغان کشی، امین آدمدر، بس مصلحت بیرسه، شول خصوصده اوز نفسی ایچون نی ایشلر ایسه، شونی مشاوره قیلسون).

سکا بر آدم بر نسنه مصلحت ایدرسه، دیمك سکا کامل امنیتی اولدیغندن مصلحت قیلادر.

٩٠٠) اَلْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ یَدِهِ وَلِسَانِهِ.

(مسلم، جمیع مسلمانلر آنڭ الندن سلامت بولسه‌لر، شول کشی حقیقة مسلم‌در).

٩٠١) اَلْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَ یَدِهِ وَ الْمُؤْمِنُ مَنْ اَمِنَهُ النَّاسُ عَلَی دِمَائِهِمْ وَ اَمْوَالِهِمْ.

(مسلمانلر بر آدمنڭ تلی و قولندن سلامت بولسه‌لر، شول کشی مسلماندر، بر آدمدن همه بنده‌لرنڭ مالی وجانی امانده بولسه، اول کشی مؤمندر).

٩٠٢) اَلْمُسْلِمُ مِرْآتُ الْمُسْلِمِ فَاِذَا رَأَی بِهِ شَیْئاً فَلْیَأْخُذْهُ.

(مسلمان مسلماننڭ کوزکی‌سیدر. بر مسلمان قرندشنکده بر تورلی قصور وکیمچیلك کورساڭ، آنی توت اصلاح ایله). (٨٩١ حدیثگه قارا).

٩٠٣) اَلْمُسْلِمُونَ اِخْوَةٌ لَا فَضْلَ لِاَحَدٍ عَلَی اَحَدٍ اِلَّا بِالتَّقْوَی.

(مسلمانلر جمله‌سی قردشلردر، بری برندن هیچ آرتقلغی یوقدر، مکرکه تقوی‌لق ایله خدا حضورنده بری برندن درجه‌لری افضل اولور).

شوراده بر قاچ مبارك حدیث شریف‌لر، جمله‌سی جامع الکلم، همه مسلمانلرنڭ قرندشلك و حقوقده مساوی اولوب، بری آخره دائما باغلی اولدقلرنی کوستریر. بو قدر کوزل تعلیمات، بوندن آرتق هیچ اوله‌ماز، فقط نه چاره غفلت جهالت بزنڭ کوزلرمزنی قاپاتمش، بویله بر تعلیماته سوء استعمال ایدوب، قرندشلك برنده اوز آرا انواع افتراق ایله مبتلامز، مولا حالمزی اصلاح ایلسون.

٩٠٤) اَلْمُسْلِمُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ.

(مسلمان شرط و عهدلرنده ثابت قدم اولورلر).

مسـلمان بولغان کشی بر نرسەنی شرط قیلسە، یاکە وعدە قیلسە سـوز بیرسە، شرطلرنی و سوزلرنی یرینە کتورورلر.

مسـلمانلرنڭ ذمەلرینە بر وظیفە یاکە خدمت التزام اولندیسـە، شـول وظیفەنی و خدمتنی وقتندە و ساعتندە ایفا قیلسە یرینە کتورسە کرك. هیـچ بر اموردە خوف و اندیشە قیلماسە کرك. هرنە کبی خدمتکە مأمور ایسە، شول خدمتدە ثابت قدم اولوب وظیفەسـنی بجا قیلور: حالبوکە فی زماننا مسلمانلر تمام تمام بو صفتلردن کناردر، شونڭ ایچون همە مسلمان اعداء الله الندە اسیر قالمشلردر.

٩٠٥) المَعْكُ طَرَفٌ مِنَ الظُّلْمِ.

(بورجنی وقتندن کیچکترمك، اوزی بر ظلمدر).

(معك) بورجنی وقتندن کیچکترمك معناسندەدر.

٩٠٦) المَكْرُ وَ الخَدِيعَةُ وَ الخِيَانَةُ فِي النَّارِ.

(مکر، حیلە، و خیانت اهـل‌لری‌نڭ مقاملری جهنـمدەدر).

شریعت غراء محمدیە هردائم اخلاق ذمیمەدن اجتناب وصاقنمق ایلە امر بیورمشدر.

٩٠٧) اَلْمَيِّتُ يُعَذَّبُ فِي قَبْرِهِ بِمَا نِيحَ عَلَيْهِ.

(اوسـتندە نوحە ایلدکچە، میت قبرندە عذاب اولنور).

میت‌نڭ قبری اوستندە نوحە ایتمك، وفات ایتمش ادم‌نڭ هر تورلی صفتلرنی سویلاب یغلامق، میت‌نڭ روحنی راحتسز ایدر. (١٠٤ حدیثگە قارا).

٩٠٨) نَضَّرَ اللّٰهُ امْرَأً سَمِعَ مِنَّا شَيْئًا فَبَلَّغَهُ كَمَا سَمِعَهُ فَرُبَّ مُبَلَّغٍ اَوْعَى مِنْ سَامِعٍ.

(بزدن بر حدیث‌نی ایشتوب ایشتدیگی کبی امتمە تبلیغ قیلغان کشی‌نڭ حالنی الله تعـالی خوش قیلسـون. حدیث تبلیـغ ایـدیجی‌لرنڭ اکثری، بالذات حضرت پیغمبر عم دن ایشتکان کشی‌لردن دخی آرتق حفظ ایدرلر).

حدیث شریفنی باشقەلرینە تبلیغ قیلوچیلر، اوز محافظەلرندە صاقلادقلری کبی، نیچە آدملرنڭ محافظەلرینە تودیع ایدرلر. شـول جهتدن یالغز ایشتوب اوزیگنە حفظ قیلغـاندن آرتقدر.

٩٠٩) نِعْمَ الْمِيتَةُ اَنْ يَمُوتَ الرَّجُلُ دُونَ حَقِّهِ.

(نەکوزل اولومدرگە، بر آدم حق‌سز قتل اولنورسە).

یعنی حق مشروعنی مدافعە قیلغان زماندە حکومت قتل ایتدیرسە، بو بر درجۀ سعادتدر.

عارف بك بو حدیث شریفدە دیرکە حق مشروعنی مدافعە ایتمك انسانە واجبدر. مشروع بولغان حقنی مدافعە و محافظە یولندە اولـکانجە اجتهاد ایدرگە کرك. حقوق ملیە و حقوق دینیەلری محافظە اوغراندە وفات ایدرسە، بو عادتا شهادتدر.

خرستیـانلر بزنڭ حقلرمزنڭ همەسـنی ضایع قیلدیلر، حقوق دینیەمزگە دخی رعایە ایتمیورلر، شو حالدە مدافعەسی بزلرە واجبدر.

٩١٠) نَفِي بِعَهْدِهِمْ نَسْتَعِينُ اللّٰهَ عَلَيْهِمْ.

(آنلرغە بیرلـکان عهدمزی ایفا ایدرز، سوزمزدە طوریرمز، اسـتقبالدە غالبیتمز ایچون الله سبحانە و تعالی‌دن استعانت طلب قیلورمز).

صحابۀ کرامدن حضرت خذیفە رضی الله عنە آتاسیلە برابر بدر صوغشندە دشمان قولنە توشکانلر ایدی، تکرار صوغشـقە کیرمز ایچون وعـدە قیلوب سـوز بیروب قایتدیلر، شول وقتدە بو حدیث شریف وارد بولدی.

٩١١) نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ وَ عَمَلُ الْمُنَافِقِ خَيْرٌ مِنْ نِيَّتِهِ وَكُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى نِيَّةٍ فَاِذَا عَمِلَ الْمُؤْمِنُ عَمَلًا ثَارَ فِي قَلْبِهِ نُورٌ.

(مؤمن‌نڭ نیتی عملندن خیرلیدر. منافق‌نڭ عملی نیتندن خیرلیدر. هر کشی نیتی اوزرە عمل قیلور. بر مؤمن ایذگو عمل قیلسە، یخشیلق قیلسە، قلبندە نور اولور).

انسان قلب و نیت ایله انساندر. ایچی طشی بر بولورغه کرك. زیرا بنده‌نڭ کمالی قلب ایله‌در. مثنوی

ای برادر توهمان اندیشهٔ ✡ ما بقایت استخوان وریشهٔ

معناسی ای برادر سینڭ بنده‌چیلك و انسانینڭ قلب وفکرگدن عبارتدر. قالغانی ایت، سویاك، قان فلان کبی جسم بی معنادر.

٩١٢) اَلنَّارُ عَدُوٌّ فَاحْذَرُوهَا.

(اوت بر دشماندر، آندن صاقلان‌گز).

احتیاط ایله امر، بو حدیث شریف‌نڭ مفهومنی یخشی ملاحظه قیلساق (استراح) سیغورط معناسی هم چیقار. (٩٤٦ حدیث‌گه قارا).

٩١٣) اَلنَّدَمُ تَوْبَةٌ.

(بنده‌چیلك برلن گناه قیلساگده، صوگره اوکنساڭ بو اوزی توبه‌در).

بزنڭ اسلامیت‌ده توبه ایچون واسطه لازم دگلدر. خرستیان‌لرده توبه‌نی پوب قبول قیلماسه توبه دگلدر. بزده گناه صدوری بعدنده ندامت ایتمك، عینا توبه‌در. بو ایشنی بیکار قیلدم دیه‌رك اوکنمك کافیدر.

٩١٤) نَهَى رسول الله صلى الله عليه وسلم عَنِ الْاَغْلُوطَاتِ.

(بنده‌نی تغلیط ایتمك یا گلشدرمق‌دن حضرت پیغمبر عم نهی قیلمشدر).

بر آدمنی مشکل حالگه توشرمك و بیلدیکنی شاشرتمق مناسب دگلدر.

٩١٥) نَهَى عَنْ اَنْ يَخُصَّ اَحَدٌ مِنْ وَلَدِ آدَمَ.

(بنده‌نی، حیوان کبی خصیه‌لرنی چیقارمق‌دن نهی و منع قیلمشدر).

٩١٦) نَهَى عَنِ الْاِقْرَانِ اِلَّا اَنْ يَسْتَأْذِنَ الرَّجُلُ اَخَاهُ.

(حضرت پیغمبر عم کشی حضورنده سفره‌ده، کیساکلی نرسه‌لر آشاغانده ایکی شر اوچردن آغزینه صالمقنی نهی قیلدی).

چونکه ادب‌گه مغایردر. مگر خانه صاحبندن رخصت بولسه، یاکه خلقده شوندای عادت بولسه، قازاق خلقنده اولدیغی کبی، ایتنی اول اوچینه توتروب، صوگره بردن آغزینه صالورلر، بو جائز اولور اما کینه معقول دگلدر.

٩١٧) نَهَى عَنِ الْاَكْلِ وَ الشُّرْبِ فِى اِنَاءِ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ.

(حضرت پیغمبر عم آلتون کموش صاوتدن آشامق ایچمکنی نهی قیلدی).

بو کبی شیلرنڭ تفاخردن باشقه بر معناسی یوقدر. انسان کامل بونی یخشی ملاحظه قیلسه، آغاچ قاشیق ایله آشامق یاکه کموش قاشیق ایله آشامقده نه فرق بار. دنیاده بو قدر ملیون اهالی فقر وضرورتده ایکن، بعض آدملر آلتون کموشدن قندیل‌لر و انواع فائده‌سز نرسه‌لر ایله افتخار ایدرسه، آلتون تاباق، آلتون قاشیق کبی نرسه‌لر ایله بو قدر ملیون خلق الله‌نڭ نفقه‌سنی حبس ایتمك هیچ عقل‌غه صغمایه‌جغنی هر اهل انصاف اعتراف ایدر.

٩١٨) نَهَى عَنِ التَّبَتُّلِ.

(حضرت پیغمبر عم تبتل‌دن منع ایتمشدر).

تبتل، بر آدم کناره چیکوب، عابدلك زاهدلك قیلامن دیب عزلتی اختیار ایتمکدر. زیرا بو (رهبان) ماناخلق‌در. اسلامیت‌ده رهبانلق هیچ یوقدر. مسلمان هر نه اولورسه جماعت ایله برابر اولور.

٩١٩) نَهَى عَنِ التَّكَلُّفِ لِلضَّيْفِ.

(مسافر قوناق ایچون هر تورلی تکلف و بیوك مصارف ایله حاضرلنمکی، حضرت پیغمبر عم نهی ایتمشدر).

مسافرلك حقیقة تکلیف و تکلف‌سز اولورسه خوش اولور.

٩٢٠) نَهَى عَنِ الصَّلَاةِ عَلَى الْقُبُورِ.

(قبرلر اوزرنده نماز قیلماقنی حضرت پیغمبر عم نهی ایتمشدر).

حضرت پیغمبر عم نهی ایتمش اولدیغی حالده، بزنڭ خلقده قبرلر اوزرنده

انواع نامشروع ایشلر همان دوام ایتمکده‌در، بخارا کبی یرلرده، قبرلری تعظیم ایتمک عادتا بت پرستلک درجه‌سینه وارمشدر.

نعوذ بالله فلان ولی فلان ولی قبری دیه‌رك، زیارت‌لرنی فرض درجه‌سینه کتورمشلردر. (٤٦٧ نجی حدیث‌گه قارا). (٩٨٣ نجی حدیث‌گه هم دقت ایتملی، مجوسی‌لك بو کبی حالدن تولد ایتمشدر.

٩٢١) نهی عن المراثي.

(میت حقنده مبالغه‌لی مدحیه ومرثیه‌لردن نهی ایتمشدر).

هیچ بر وقت معناسز، وقوعی ممکن اولمیان بر طاقم یالغان‌لر ایله مدحیه‌لر یازمق مناسب دگلدر.

٩٢٢) نهی عن النذر.

(حضرت پیغمبر عم امتنی نذردن منع ایتمش‌در).

فلان بولسه، شویله قربان ایدرم، یاخود بو قدر، نماز قیلورمن، یاکه اوچ کون روچ توتارم کبی هر تورلی نذرلر زمان جاهلیت‌ده شایع ایدی، حضرت محمد عم منع ایتمشدر. زیرا بو بر مقاوله‌یه بکزر، الله تعالی سن شونی برساك، من مونی قلامن دیمك عادتا بر ادب‌سزلکدر. (٩٨٣ حدیث‌گه قارا).

٩٢٣) نهی عن الوحدة ان یبیت الرجل وحده.

(بر آدم‌نك یالغز بر اویده یاتمقی نهی اولنمشدر).

٩٢٤) نهی عن قتل النساء والصبیان.

(خاتون وصبی‌لرنك قتلنی نهی بیورمشلردر).

وقت حربده، ولوگه صوغش میداننده بولسه‌ده، دشمان‌لرنك خاتون‌لرنی وصبی‌لرنی اوترمك شرعا جائز دگلدر. یکرمنچی عصر مدنیتی عثمانلی محاربه‌سنده روسلر ادرنه شهرنی استلا ایتدکلری زمان، اولا خاتونلرنی کوچلاب ظلم قیلوب، صوگره اوترکان‌لر. کرید

محاربه‌سنده دول معظمه عسکری خلقنی حمایه ایچون بارغان‌لری حالده، نیچه وحشت‌لر اجرا قیلدیلر.

خرستیان‌لرنك اوزلرندن شوندای جریمه‌لر، انسانیت‌گه مغایر حرکت‌لر صادر بولسه، محاربه زمانی هر تورلی حال بولا دیلر، اما مسلماندن صادر بولسه، بتون جهانغه یاو صالوب قچقره‌لر، وحشت اسلامیه دیه‌رك، دین اسلامغه هم طعن قیله‌لر.

٩٢٥) نهی عن قتل الصبر.

(حضرت پیغمبر عم بنده‌نی اولسون، حیوان‌نی اولسون، آتش اوتقه یاغوب اوترمکدن منع ایتدی).

٩٢٦) نهی عن کل مسکر ومفتر.

(حضرت صاحب الشریعة صلی الله علیه وسلم هر تورلی ایسرتکچ وبنده‌نك طبیعتنه فتور بیره تورغان نرسه‌لردن نهی قیلدی).

مسکر هر کشی‌گه معلوم، آز بولسون کوب بولسون همه‌سی حرامدر. کذلك آفیون حشیش نشه وامثالی ایسرتماینچه اعضاغه سوس‌لك بیره تورغان نرسه‌لر دخی حرام ومنهی‌در.

٩٢٧) نهی عن نتف الشیب.

(صقال وصاچ‌نك آق‌لرنی یولقمقدن حضرت پیغمبر عم نهی ایتمشدر).

عقلا وحکمة بر منفعتی اولمیان حرکت، انسانه هیچ لایق دگلدر.

٩٢٨) نهی ان یبال فی الماء الراکد.

(منفعت‌گه یارای تورغان صوغه بول ایتمك، جائز دگلدر. خصوصا آقمای تورغان صوغه).

٩٢٩) نهی ان یقعد علی القبر وان یقصص او یبنی علیه.

(قبرلر اوزرینه آدم اوتورتمق، قبرلرگه طاشدان سؤیزت‌لر برلان یاخود آغاجلردن بنالر قورمق رشوتکه‌لر قیلمق، همسی شرعا منهی‌در).

فلان قبرى فلان قبرى ديب اوستنه بنالر قوروب، صوڭره زياتكاهلر اتخاذ ايتمك
اصلا جائز دگلدر. بونلر همه‌سى شرعا ممنوعدر. لكن بت پرستلكه ميال بنده‌لر
شول قبرلرگه عبادت قيلمق ايچون اوزلرينه بهانه بولوب، هر تورلى نامشروع عمل‌لرنى
قبول قيله‌لر، قبر اوستنده اوتروچى‌لر، اوزلرينه بر كسب اتخاذ قيلغان‌لر. بونلرنڭ
حرام اولديغندن شبهه يوقدر.

٩٣٠) نهى عن ان يكتب على القبر شىء.

(حضرت سيد الكائنات عليه افضل التحيات افندمز قبر اوستينه آنى مونى
يازمقدن هم نهى ايتمشدر).

شافعى، مالكى، حنبلى مذهب‌لرنده قبر اوستينه بر نرسه يازمق حق متوفى‌نڭ اسمنى
يازمق هم جائز دگلدر. حنفى علماسى مكروه دگلدر ديمشلر. البته تركى افضل
اولديغى متفقدر. (٥٨٣ حديثگه قارا).

٩٣١) نهى ان يطرق الرجل اهله ليلا.

(كيجه ياريسى آڭ سزدن، سفردن اهلنه كلمك منهى‌در).

٩٣٢) نهى ان يجلس بين الرجلين الا باذنهما.

(ايكى آدم اوتورغانده، رخصتسز آرالرينه كيروب اوتورمق منهى‌در).

٩٣٣) هلكت الرجال حين اطاعة النساء.

(ايرلر خاتونلرغه اطاعت قيلسه، نتيجه‌سى همان هلاك وزوالدر). (٣٨٩ ح. قارا).

بو كون آوروپالى‌لر احوالنه دقت ايدرسك، حديث شريف‌نڭ معجزه اولديغى
انكاره يول قالماز.

٩٣٤ واى داء ادواء من البخل.

(بخل وصارانلقدن آرتق آورو نيندای آورو بولور).

يعنى صارانلق كبى آغر علة يوقدر، همه دردلردن آرتق درد صارانلقدر. صاران
آدم‌نڭ دنيا وآخرتده راحتى يوقدر.

٩٣٥) وددت انى لقيت اخوانى الذين آمنوابى ولم يرونى.

(بنى كورمزدن ايمان كتورگن قرنداشلرمنى كورمكى، سوه‌رم).

بو مبارك حديث شريف‌نڭ مضمونى بزلرنى شامل اولديغنده شبهه يوقدر.
نيچوك بولسه‌دى بو كون محمدى‌لك شرفنه نائل اولمش امت آراسنده بولنمقده‌يز.
انشاء الله روز جزاده حضور رسول اللهده بولنمق شرفنه دخى نائل اولورمز.

٩٣٦) ويل للذى يحدث ويكذب ليضحك به القوم
ويل له ويل له.

(كشى‌لرنى كولترمك ايچون مسخره بازلق قيلوب، يالغان سوزلر سويله‌كان كشى‌لرگه،
نى اوكونچ! نى اوكونچ).

بنده‌نڭ قدر وحيثيتنى بياره تورغان انواع ذات انسانيتگه مخل وصاحبى
دائما خسرانده اولور.

٩٣٧) الوحدة خير من جليس السوء والجليس الصالح
خير من الوحدة واملاء الخير خير من السكوت والسكوت
خير من املاء الشر.

(يامان يولداشدن يالغز بولمق خيرلى‌در. يخشى يولداش يالغزلقدن خيرلى‌در.
يخشى سوزلرنى سويله‌مك سكوتدن خيرليدر، يامان سوزدن سكوت ايتمك دخى خيرلى‌در).

٩٣٨) الود يتوارث والبغض يتوارث.

(محبت واخلاق حسنه ميراث اولارق قالديغى كبى بغض وعداوت وسوء اخلاق
دخى بالادن بالاغه كوچر).

اشته زمانمزده سوء اخلاق توارث اولنمقده‌در، مولا عاقبتمزی اصلاح ایلسون.

٩٣٩) لا اشتری شیئاً لیس عندی ثمنه.

(آقچه بولمغانده هیچ نرسه صاتوب آلمام).

یعنی بورجی سومم، بورجقه کیرماگز معناسنده‌در. ٤٤٧نجی ٤٤٨ نجی ح. قارا.

٩٤٠) لا ایمان لمن لا امانة له ولا دین لمن لا عهد له.

(امین بولمغان کشی‌ده ایمان یوق، سوزنده تورمغان کشی‌ده دین یوق).

مؤمن اولمق ایچون هر کس سندن امین اولمق لازمدر. هر کمگه عهدنی ایفا ایتمز، سوزنده طورمز، بو آدم‌ده دینی تربیه یوقلغینه دلالت ایدر. زیرا تربیه دینیه‌سی اولان‌لر، سوزلرینڭ صاحب‌لریدر.

٩٤١) لا بأس بالغنی لمن اتقی والصحة لمن اتقی خیر من الغنی وطیب النفس من النعیم.

(اتقا و انسانیته موافق اولورسه، بایلق یخشی نرسه‌در، بایلق‌دن زیان کلمز: اما خوف الله اولورسه سلامتلك بایلقدن دخی خیرلیدر. کوڭل خوشلغی نعمت خدادر).

بو مبارك حدیث شریفنڭ معناسنی بعض شعراء اتراك بویله افاده ایتمشلردر:

بو جهانده معتبر بر نسنه یوق دولت کبی ✡ دولت اولمز هیچ جهانده بر نفس صحت کبی

٩٤٢) لا تأذنوا لمن لا یبدأ بالسلام.

(سلام برلن باشلامغان کشی‌گه خضورڭزغه کیرمك ایچون رخصت بیرماگز).

اسلامیت‌ده سلام ویرمك سلام آلمق سنت‌در، بو سنته اهمال ایدنلری حضورڭزه قبول ایتماگز.

٩٤٣) لا تؤذوا مسلماً بشتم کافر.

(کافرنی سوکب شتم قیلوب، مسلمانغه اذیت ویرماگز).

بر خرسنیاننی مسخره و تحقیر اولنورسه، صوڭره خرستیانده انتقام آلمق ایچون دیگر بر مسلمانه اذیت ویرور ومسخره قیلور. سنڭ عملڭ جزاسنی باشقه‌سی چیکر.

٩٤٤) لا تبکوا علی الدین اذا ولیه اهله ولکن ابکوا علیه اذا ولیه غیر اهله.

(امور دین‌گه اهل بولغان کشی تعیین قیلنسه یغلاماگز، اما اهلیتسز کشی تعیین اولنورسه آغلاگز).

حدیث شریفنڭ معناسنی یخشی ملاحظه ایدرسك بز مسلمان‌لر ایچون تمام قانلی یاش ایله آغلامق کونی کلمشدر. همه مقاملره نا اهل آدملر تسلط ایندی مولا حالمزی اصلاح ایلسون.

٩٤٥) لا تتخذوا شیئاً فیه الروح غرضاً.

(سلاح تعلیمنده جانلی نرسه‌نی (هدف) مری قیلماگز).

صحابهٔ کرام اوق تعلیمنده بر تاوقنی نشان آلوب آتمقده ایدیلر، حضرت پیغمبر عم کوروب، شو مبارك حدیث شریفنی سویله‌دی.

٩٤٦) لا تترکوا النار فی بیوتکم حین تنامون.

(یوقلاغان وقتڭزده اویڭزده اتش و اوت قویماگز). (٩١٢ حدیثگه قارا).

٩٤٧) لا تتمنوا الموت.

(اولومنی تمنی قیلماگز).

حیات کبی بیوك نعمت یوقدر اولومنی تمنی قیلماق کفران نعمت اولور. اوزنی قتل ایدنلر همه حیات قدری بیلمگان حیوان‌لردر. بزنڭ اسلامده بو جریمه‌گه ارتکاب ایدنلر یوقدر. اولسه دخی، خرستیان تربیه‌سندن باشقه هیچ نرسه بیلمگان دیانت‌دن و انسانیت‌دن بی خبر آدملرده بولنور.

٩٤٨) لا تتمنوا لقاءَ العدوِ واذا لقيتموه فاصبروا.

(دشمان ایله ملاقتنی آرزو قیلماڭز، ملاقات ایتسه‌ڭز صبر قیلوڭز).

قوت و شجاعتڭزگه اعتماد قیلوب محاربه‌نی تمنی قیلماڭز، اگر دشمان طرفندن صوغش باشلانسه، مدافعه‌ده ثبات قیلوڭز، اللّٰه‌غه توکل قیلوب وظیفهٔ دینیه‌ڭزی فرضنی ادا قیلوڭز.

٩٤٩) لا تحدّوا النظر الى المجذومين.

(جذام خسته‌لغی ایله مبتلا بولغان کشی‌گه، بیك توغری کوز برلان، صغالاب قاراماڭز).

بو علت خسته‌لق ایله مبتلا اولانلردن انسان هر زمان نفرت ایدر. بویله بر دقیقه‌ده مضرت اولمق احتمالندن اجتنابدر.

٩٥٠) لا تزوجنّ عجوزاً ولا عاقراً فانی مکاثر بکم الامم.

(وقتی اوتکان قارچقلرغه هم بالا طوغرمای تورغان خاتونلرغه نکاحلانماڭز، زیرا بن، باشقه امتلردن چوق اولماڭزی آرزو ایدرم).

خرستیان عالمنده دخی چوق آدملر بالالرینڭ کوبلکی برلان افتخار ایدرلر، حتی گرمانیه‌ده، یدی بالاسی بولغان خاتونغه خصوصی امتیاز ویرورلر، انکلیزلر دخی کوب بالالی خاتونغه آیروجه احترام ایدرلر. اما بزنڭ استانبول ترکلری، فرانسوزلره تقلید ایده‌رك، خاتونلرینه انواع علاجلر بیروب، بالا طوغرماز ایچون چاره‌لر آراب جنینلری دخی اسقاط ایدوب قتل جریمه‌سینه ارتکاب ایدرلر (نعوذ بالله من شرهم)

٩٥١) لا تسأل الناس شيئاً ولا سوطك وان سقط منك حتى تنزل اليه فتأخذه.

(کشیدن هیچ نرسه صورامه، حتی آت اوستنده بارغانده قامچیڭ توشسه، آنی هم اوزڭ توش آل، کشینڭ منت آستنده قالمه). (٦٧٢ حدیثگه قارا).

٩٥٢) لا تسبّوا الاموات فانهم قد افضوا الى ما قدّموا.

(میتلرنی وفات ایتمش آدملرنی سوکمه‌ڭز، زیرا آنلر هر نه قیلغان بولسه‌لر، اوزلرینڭ تقدیم ایلدکلری شیگه واصل اولمشلردر).

یعنی هر نه قیلغان بولسه‌لر جزاسنی کورمکده‌در. سزنڭ سب ولعنتڭزده هیچ معنا یوقدر.

٩٥٣) لا تسبّوا الاموات فتؤذوا الاحياء.

(وفات ایدنلرنی سوکب سب قیلوب، حیات ودیری اولانلرنی رنجتماڭز). قرندشلری ایشتسه رنجیرلر. (٤٧٠ حدیثگه قارا).

٩٥٤) لا تسبّوا الدهر فانّ الله هو الدهر.

(دهر وزمانی سوکمه‌ڭز، زیرا دهر، اللّٰه‌در).

علمانڭ بعضلری «دهر» کلمه‌سی اسماء اللّٰه‌دندر دیمشلر. دهر، کلمه‌سی زمان معناسنده‌در. بوراده هر قانغی زمانده هر نه کبی احوال اولورسه، همه‌سی اللّٰه سبحانه وتعالی‌نڭ امری و اراده‌سی ایله اولور، زمانه‌نڭ اصلا دخلی یوقدر معناسنی ویرمك، دخی مناسبدر. (٥٨٧ حدیث شریفگه قارا).

٩٥٥) لا تسبّوا الشيطان وتعوّذوا بالله من شرّه.

(شیطانی سب و شتم قیلماڭز، بالکز شرندن اللّٰه تعالی‌گه استعاذه قیلوڭز).

دین مبین اسلام، حق سبحانه وتعالی‌نڭ رحمتندن مطرود بولغان شیطانی دخی سب و شتم ایدرگه رخصت بیرمایدر. بزلر ایسه، اوز آرا اقربا وتعلقاتمزنی و دین قرندشلرمزنی انواع هذیان و افترالر ایله سب و شتم ایتمکدن چیکنمیورز.

٩٥٦) لا تسبّوا الريح فانّه من روح الله تعالى تأتي بالرحمة و العذاب ولكن سلوا الله من خيرها و تعوّذوا بالله من شرّها.

(ییل وروزکارنی سوکمه‌گز، زیرا بو ییل روح اللهدندر، رحمت یاکه عذابنی حامل اولارق کلور، البته جناب حقدن خیرنی استه‌گز و شرندن صاقلانگز).

چونکه ییل بر تورلی آقرنغنه ایسوب تورسه، البته رحمت و برکتدر. بعض وقتلر داویل بورانغه کیدوب بارسه، نیچه جسیم بنالرنی خراب ایدر. شونڭ ایچون شرندن استعاذه قیلوگز.

(رَوْح) رانڭ اوستی برلان راحت و حیاه دائما معناسنده‌در.

٩٥٧) لَا تَسُبُّوا السُّلْطَانَ فَاِنَّهُ فَیْءُ اللّٰهِ فِی اَرْضِهِ.

(سلطاننی سوکماگز و شتم قیلماگز، زیرا بو بر ظل الهیدر).

یعنی بوده لازم، مظلوم آدملرنڭ حقنی حمایه ایدر. امنیت وراحتی محافظه ایدر.

٩٥٨) لَا تَسْكُنِ الْكُفُورَ فَاِنَّ سَاكِنَ الْكُفُورِ كَسَاكِنِ الْقُبُورِ.

(آوول و قریه‌لرده مسکن توتماگز، زیرا شوندای چیت آوول‌لرده تورمق، قبرده تورمق کبیدر).

انسان مدنی الطبع اولوب، دائما بری آخردن خبردار اولوب، بری برندن فائده قیلورغه کرك. بری برندن هر وقت خبردار اولورغه کرك.

شمدی بدوی عرب، کرد، ترکمان وباشقه صحراوی خلقلر دنیادن بی غم آنلرنی کشی بیلماز کشنی آنلر بیلماز، کیمسه‌گه‌ده فائده‌لری اولمز. شونڭ ایچون شهرلرده اقامت ایتمك افضل دیمشلردر.

٩٥٩) لَا تَضْرِبُوا اِمَاءَ اللّٰهِ.

(الله تعالینڭ ضعیفه مخلوقاتندن اولان خاتونلرنی صوقماگز).

(اماء) همزه‌نڭ آستی برلن جاریه معناسنده ایسه‌ده بو مقامده مطلقا خاتون مراددر. بونلر حقیقة ضعیفه‌لردر، خاتونلرنڭ حقنی حمایه ایتمك لازمدر.

٩٦٠) لَا تُظْهِرِ الشَّمَاتَةَ لِاَخِیكَ فَیَرْحَمُهُ اللّٰهُ وَیَبْتَلِیكَ.

(مؤمن قرنداشڭا بر مصیبت وبلا کیلکانده، سن شماته قیلمه، فرح و سرور اظهار قیلمه، احتمال الله تعالی آڭا مرحمت ایدرده عینی بلا ایله سنی مبتلا قیلور).

٩٦١) لَا تَعْجَبُوا بِعَمَلِ عَامِلٍ حَتّٰی تَنْظُرُوا مَا یُخْتَمُ لَهُ.

(بر آدمنڭ ظاهر حالنه قاراب حکم ایدرگه عجله قیلماگز، اشینڭ آخرینه قاراگز).

بعض آدملر صوفیلق دعوا ایدر وبعضلری بایلق دعوا ایدر، هر کس اوزینه بر تورلی صنعت ایله اشتهار ایتمك استر، فقط عاقبتنی کورمابنچه حقیقتی بیلمابنچه ظاهرینه قاراب حکم ایتمك خطا اولور.

٩٦٢) لَا تُعَذِّرُوا فَوْقَ عَشَرَةِ اَسْوَاطٍ.

(اون قامچیدن آرتق تعذیر قیلماگز).

تعذیرنڭ مقدارنی حضرت پیغمبر ع‌م تحدید ایدرسه، استه‌دکلری قدر اوروب صوقب ظلم قیلمه‌سونلر دیمکدر.

٩٦٣) لَا تَغْضَبْ.

(آچولانمه)

حضرت پیغمبر ع‌م هر کشینڭ طبیعتنی یخشی بیلور ایدی. بر آدم کلوب یا رسول الله بڭا وصیت ایله دیدکده (لا تغضب) بیوردیلر. بو آدمنڭ طبیعتی سریع الغضب ایدی.

٩٦٤) لَا تَقُومُ السَّاعَةُ اِلَّا عَلٰی شِرَارِ النَّاسِ.

(قیامت قائم اولمز مگر شرار ناس اوزرینه قائم اولور).

خلقده یاوزلق چوغالورسه، قیامت شونده قوپار.

٩٦٥) لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتّٰی یَمُرَّ الرَّجُلُ بِقَبْرِ الرَّجُلِ فَیَقُولُ یَالَیْتَنِی مَکَانَهُ.

(نه زمانگه حیاتده بولغان کشی‌لر، قبر یاندن اوتکان‌ده دیسه‌لر، آه سینڭ یرگده من اوله ایدوم دیب، شول وقت قیامت قوبار).

بنده‌لر دیرک‌لکدن اولومنی آرتق کورسه‌لر، شول وقت قیامت قائم اولور.

٩٦٦) لا تُكْرِهُوا مَرضاكُمْ عَلَى الطَّعامِ و الشَّراب فان اللّٰه يُطْعِمُهم و يَسْقيهم.

(خسته آدملرگزی آشاب ایچرگه کوچله‌ماگز، آنلرنی الله تعالی اوزی اطعام ایدر ایچریر).

خسته‌نڭ طبیعتی استه‌مدکجه ییدیرمک ایچوق تکلیف قیلماگز.

٩٦٧) لا تَلاعَنوا بِلَعْنَةِ اللّٰه ولا بِغَضَبِه ولا بِالنّارِ.

(بری برگزوگه لعنت الله، غضب الله، نار الله، کبی سوزلر ایله لعنت ایتماگز).

٩٦٨) لا تُنْزَعُ الرَّحْمَةُ اِلّا مِنْ شَقِيٍّ.

(شقی ویاوز آدملردن باشقه کشی‌دن، خدانڭ رحمتی نزع اولنماز).

بر آدم اوزی مرحمت‌سز بولسه، الله تعالی آڭا مرحمت ایتمز، حدیث شریفده بویله وارد اولمشدر. بس مرحمت‌سز آدملر الله تعالی‌نڭ رحمتندن بعید اولانلردر.

٩٦٩) لا حَليمَ اِلّا ذُو عَثْرَةٍ وَلا حَليمَ اِلّا ذُو تَجْرِبَةٍ.

(اصل حلم بر چوق خطرلر کیچرمش آدملرده اولور، وتجربه اصحابنده اولور).

٩٧٠) لا حِمَى فِي الاِسْلامِ وَلا مُناجَشَةَ.

(اسلامیت‌ده حمی ومناجشه یوقدر).

(حمی) و (مناجشه) بو ایکی کلمه‌نی مفصل صورتده بیان لازمدر، بولماده بزده بونلرنڭ معناسنی افاده ایده‌جک سوز یوقدر.

(حمی) زمان جاهلیت‌ده عربلرنڭ اشرافی، صحرا و طاغلرده بر چوق یرلرنی،

اطرافنه علامتلر دیکوب، بو فلان‌نڭ یری، بو فلان شریف‌نڭ ملکی دیه‌رک، اول یردن باشقه خلق‌غه فائده‌لنورغه رخصت ایتمزلردی، شول یرلرگه (حمی) دیرلردی. بو زمانده اودیلنای یرلر، کازونسای وبایار یرلری کبک. رسول الله زماننده هم خلفاء راشدین زماننده، بوش یرلر عموم مسلمانلرغه فائده‌لنمق ایچون حمایه اولنمشدر.

(مناجشه) باشقه کشینی آلداتمق ایچون بر مالغه آرتق حق وقیمت تعیین ایتمکدر. اسلامیت‌ده بو کبی منافع مملکته زیان ویره‌جک حاللر همه‌سی ممنوعدر.

٩٧١) لا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ اِلّا بِاللّٰهِ دَواءٌ مِنْ تِسْعَةٍ وَتِسْعينَ داءً اَيْسَرُها الْهَمُّ.

(لا حول ولا قوة الا بالله جملهٔ مبارکه‌سنی اوقوب ملاحظه قیلوب، معنای شریفنه اطاعت ایتمک، طوقسان طوقز تورلی دردده دوا اولور. بونلرنڭ اڭ یڭلی «هم» کوڭل خسته‌لغی‌در).

بنده باشینه هر نه کبی حال کیلسه‌ده، همه‌سنی الله سبحانه وتعالی‌دن دیب بیلسه، قایغی، خسته‌لق، فقر، و باشقه هر نه کبی حال اولورسه، همه‌سنی مالک الملک بولغان الله سبحانه وتعالی محول الاحوالدر، اول بنی بو حاله کتوردی دیه‌رک، رضالق کوستروب صبر ایدرسه، هیچ شبهه‌سز حق سبحانه وتعالی آڭا فرج احسان ایدر. (١٦٧ حدیث شریفگه هم قارا).

٩٧٢) لا خَيْرَ فِي الاِمارَةِ لِرَجُلٍ مُسْلِمٍ.

(بر مسلمان ایچون امارت، والی اولمقده خیر یوقدر).

امارت، والی، و توره‌لکده بنده‌نڭ غرور و انتقام خیاللرینه میل ایدوب، انسانیت، حقانیت، عدالت‌دن چیقماق احتمالی واردر. زیرا بنده‌نڭ اصل طبیعتنده بو حاله میلان واردر. یوقسه عدالت ایله حکم واداره ایدرسه «عدل ساعة خير من عبادة سبعين سنة» حدیث شریفی دخی وارد اولمشدر.

٩٧٣) لا خَيْرَ فِيمَنْ لا يُضيفُ.

(قوناق و مسافر قبول ایتمکان کشی‌ده خیر بوقدر).

مکارم اخلاقنڭ مهم‌لرندن بری مسافر پرورلك اولدیغی معلومدر.

۹۷۴) لا صلاة بحضرة طعامٍ ولا وهو یدافعه الاخبثان.

(آش حاضر بولغان وقتده نمازغه تورمق مناسب اولمدیغی کبی، قصتالغان وقتده نماز قیلماقده مکروهدر).

نمازده حضور وخضوع لازمدر. بر طرفده آش بولسه، یاکه طهارتکه قصتالغان بولسه، خضوع و خشوعغه مانع اولاجغی شبهه‌سزدر.

۹۷۵) لا ضرر ولا ضرار.

(اوزگده کشی‌گه زیان قیلمه، کشی‌دن زیان هم کورمه. بونلر هر ایکسی اسلامیته لایق دگلدر).

اسلامیت هر اورده ملاحظه و اعتبار ایله عملنی امر ایتمشدر، بس هر معامله‌ده یخشی ملاحظه قیل، آلدانمه، کشنی هم آلدامه.

۹۷۶) لا طاعة لمن لم یطع الله.

(اللهغه اطاعت قیلمغان کشی‌گه، اطاعت قیلمه).

۹۷۷) لا طاعة لاحدٍ فی معصیة الله.

(الله تعالی‌نڭ امرینه خلاف بولغان زمانده، هیچ کیم‌نڭ امرینه اطاعت واجب دگلدر).

هر کیم اولورسه اولسون، حتی خلیفه اولسه دخی، گناه بولغان ایشکه امر قیلسه، اطاعت واجب دگلدر. (۲۵۹ حدیث شریفگه قارا).

۹۷۸) لا طاعة لمخلوقٍ فی معصیة الخالق.

(بر گناه ایش ایچون، هیچ کیمگه اطاعت واجب دگل).

شریعت غراء محمدیه‌ده قاعده و نظام‌سز اوز بیلگانچه حکم ایدرگه، هیچ

کیمگه رخصت ویرلمامشدر. هیچ بر پادشاه، بنده‌لرگه خلاف شرع امر ایتمك حقنه مالك دگلدر. شریعتگه موافق بولغان امرگه هر زمان اطاعت واجب، اما شریعتگه موافق بولماسه، اطاعت واجب ایماس.

۹۷۹) لا عدوی ولا طیرة ولا هامة ولا صفر ولا غول:

(اسلامیت‌ده سرایتلی خسته‌لق، قوش اوچورمق، صفر آیی فلان فلان کبی نرسه‌لر ایله تشئم یوقدر).

حدیث شریفنڭ مضمون منیفی: سرایتلی خسته‌لق یوقتی دیب تشئم قیلمق، یاکه قارطه کاغدی قاراتمق فال باقترماق بو کبی زمان جهالیت‌ده بولغان عادت‌لره اعتبار ایتمك مناسب دگلدر. هر اورده عقل و تدبیر و تفکر ایله ایش قیلمق لازمدر، یوقسه انواع خیال واوهام ایله ایش کورمکده معنا اولماز. اگر هر خسته‌لغه سرایت ایله تهمت قیلساق، نیچه آدملرنڭ ایڭ ضروری وقت‌لرنده یاردم قیلمق ممکن اولماز، تداوی ممکن بولماز. حکیم حاذق طرفندن تعیین اولنمدیغی زمان مطلقا یوغوشلی خسته‌لق دیب آدمدن نفرت ایتمك جائز دگلدر.

۹۸۰) لا عقر فی الاسلام.

(اسلامیت‌ده قبرلر اوستنده قربان کیسمك یوقدر).

بزنڭ قازان تاتارلرنده باشقه قازاقده صارتده دخی بو بدعت شایعدر، حضرت پیغمبر عم منع قیلغان بولسه‌ده، ملالر بر ایت آشاب بر تنکه صدقه آلور ایچون ئلله نیندی اصل‌سز، هیچ بولمغان اولیا قبرلرینه باروب قربان کیسرگه قوشه‌لر.

مصر القاهره‌ده بر عادت سیئه واردرکه، هیچ تأویل‌نی قابل دگلدر. بیوك آدملر وفات ایدرسه، جنازه‌سنی قبرگه آلوب بارغانده، جنازه ایله برابر بر نیچه حیوان صغر قوی کوتررلر، جنازه‌سی قبرگه قویه‌جغی زمان، بو حیوان‌لری کیسوب، مرحوم‌نڭ استراحت روحی ایچون قربان قیلوب ایتنی فقراغه تاراتورلر.

بونلر هب بت پرست‌لکدن قالمش عادات قبیح‌لردر.

۹۸۱) لا غصبة ولا نهبة.

(اسلامیت‌ده کوچله‌مك تالامق یوقدر).
کشی‌نڭ مالنه حقنه تجاوز ایتمك مسلمانلق دگلدر.

٩١٢) لا كبيرة مع الاستغفار ولا صغيرة مع الاصرار.

(توبه و استغفار ایله گناه کبیره دخی قالماز، دوام و اصرار اولنورسه، گناه صغیره، صغیره اولماز).

هر دائم توبه و استغفار قیلوب ندامت ایدنلرنڭ گناه‌لرنی الله سبحانه و تعالی عفو ایدر. اما دائما غفلت ایله مبتلا اولوب، هر نرسه‌نی لا ابالی هر وقت قیلسه، گناه صغیره بولسه هم، کبیره کبی‌در.

٩١٣) لا وفاء لنذر في معصية الله.

(بر گناه بولغان ایشکه نذر قیلسه، اول نذرنی وفا قیلمق جائز دگلدر).

فلان ایشم بولسه، خواجه بهاء الدین قبرینه باروب قربان کیسام. فلان ایشم بولسه، دوست‌لرمنی صیلایمن کبی نذرلر همه‌سی گناهغه نذردر، بونلرنڭ وفاسی لازم دگلدر. قبرگه شم یاقمق کبی‌لر، همه‌سی لزومسز ومعناسز نذرلردر. اما عبادت ایله نذر ایدرسه، وفاسی هر دائم لازمدر. نماز، تصدق روزه کبی (٩٢٢ نجی ح. قارا)

٩١٤) لا فرع ولا عتيرة.

(«افرع» حیوان‌نڭ برنجی بالاسنی قربان ایتمك ایله تفأل عتیره) رجب آیی‌نڭ دخولی ایچون قربان قیلمق اسلامیت‌ده یوقدر).

بونلر همه‌سی زمان جاهلیت‌ده بار ایدی. جهالت عرب‌لرنی مڭ تورلی تفأل تشئم‌لرگه مجبور ایلمشدی. حضرت پیغمبر ع‌م بونلرنڭ همه‌سنی منع ایتدی.

٩١٥) لا هجر بعد ثلاث.

(اوچ کوندن آرتق هجر یوقدر).

مسلمانلرده آچو اوچو اوچ کوندن آرتق اولاماز. آندن آرتق اولورسه اخوت دینیه‌گه مناسب دگلدر. حتی ائمه‌دن بعض‌لری مؤمن قرنداشینڭ اوچ کوندن آرتق

آچو توتقان طارلغان آدمنڭ شهادتی مقبول دگل دیمشلر. بو حدیث مفهومنده دخی اتفاق لزومی تأکید اولنور.

٩١٦) لا يبلغ العبد حقيقة الايمان حتى يخزن من لسانه.

(بر آدم، تلنده بر مخزن اتخاذ ایتمدکچه حقیقة ایمانه واصل اولماز).

آغزینه نی کیلسه آنی سویله‌مك، کمال صاحب‌لری ایچون مناسب دگلدر. «البلاء مؤکل علی المنطق» تل بلاسی بلالرنڭ بیوکراکی‌در. شونڭ ایچون حضرت پیغمبر ع‌م تل‌نی صاقلامق ایچون تکرار تنبیه ایتمشدر. وقت‌سز سوزنی، حقیقت بولسه‌ده سویله‌رگه یارامی. راست سوزنی هم نیچه کره اویلاب فکر قیلوب، صوڭره سویله‌نورسه یر فائده اولا بیلور. عجله سوز باش یارار.

٩١٧) لا يتجالس القوم الا بالامانة.

(هیچ بر قوم بری برینه امین بولماسه اجتماع ایتمازلر)

بزنڭ مجلس‌لرمزی حضرت پیغمبر ع‌م‌نڭ بو حدیث شریفنه تطبیق قیلوب قاراساق حالمزه اسف ایدرز. (٩٤٠ حدیث شریف‌گه قارا).

بو کون بزده مسلمان مجلس‌لرنده یکرمی آدم بولسه، بر آدم مطلقا شپیون بولادر. اکثر اوقات شپیون‌لق وظیفه‌سنی ملالرمز ایفا ایدرلر. اوز آرا امنیتمز اولمدیغندن بو کون بزه کفار تسلط ایتمشدر.

اگر حال کیفیت کمال دقت ایله تفتیش اولنورسه، کرهٔ ارض اوزرندن ممالك اسلامیه‌دن باشقه فاسد الاخلاق ملت، تصور اولنه‌ماز.

٩١٨) لا يعدل بالرعة.

(الله تعالی‌نڭ منع ایلدیکی شیلردن اجتناب ایتمك کبی بر صفت ممدوحه‌یه، هیچ بر یخشیلق معادل اوله‌ماز).

٩١٩) لا يعضه بعضكم بعضاً.

(بری بریکزه یالغان وبهتان قیلماڭز).

هر دائم بریکز بریکزی امور خیره دلالت ایدوڭز.

٦٦٠) لَا يَغِلَّ مُؤْمِنٌ.

(ایمان کامل ایله مؤمن بولغان کشی خیانت ایتماز).

مسلمان بولغان کشی صاف دیل وصاف درون اولمالی.

٦٦١) لَا يُغْنِى حَذَرٌ مِنْ قَدَرٍ.

(احتیاط تقدیرگه فایده بیرماز).

اورنسز مناسبت‌سز احتیاطدن هیچ بر وقت فائده بولماز. اما حدیث شریف تدبیرگه مانع دگلدر.

٦٦٢) لَا يَقُصُّ عَلَى النَّاسِ اِلَّا اَمِيرٌ اَوْ مَأْمُورٌ اَوْ مُرَاءٍ.

(خلقغه وعظ ونصیحت سویله‌وچی یا امیر اولور یاکه مأمور اولور یاخود مرائی اولور).

واعظ امیر ومأمور اولورسه، وظیفه‌سنی ادا ایتمش اولور. شیخ، عالم، فاضل، امام ایسه بونلر شرعا مأمورلردر. اما بعض آدملر مطلقا صوفی‌لق دعواسیله اوز جهلنی بیلمایه‌رك وظیفه‌سی خارجنده واعظلغی التزام ایدرسه، بو آدم البته مرائی‌در.

٦٦٣) لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ مَرَّتَيْنِ.

(مؤمن بولغان کیمسـنه بر چوقردن ایکی مرتبه چاغلماز).

اصحاب ایمان هر امورنده تدبیر وتفکر ایله اولورده، بر کره غفلت ایتسه‌ده، بر شیده ایکی کره آلدانماز. حدیث شریف‌نڭ سبب ورودی: بدر محاربه‌سنده ابی عزة الجمعی نام شاعر اسیر توتلمشدی، صوڭره کندی فقر وضرورتنی سویلب، بوندن صوڭره مؤمنلرگه قارشی محاربه‌گه کیرمام دیب وعده قیلوب قوتلمشدی. صوڭره احد محاربه‌سنده بو آدم تکرار اسیر کلدی. تکرار اولده اولدیغی کبی وعده‌لر بیروب قایتورغه صورادی. شول زمان حضرت پیغمبر عم دن اوشبو حدیث شریف فرمان بیورولدی.

٦٦٤) لَا يَمُوتَنَّ اَحَدٌ مِنْكُمْ اِلَّا وَهُوَ يُحْسِنُ الظَّنَّ بِاللّٰهِ تَعَالَى.

(سزلرده هر قایوڭز، الله سبحانه وتعالی مرحمتنه صغنوب حسن ظن ایلدیکی حالده وفات ایتسون.

٦٦٥) يَأْتِى عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ. الصَّابِرُ فِيهِم عَلَى دِينِهِ كَالْقَابِضِ عَلَى الْجَمْرِ.

(خلقغه بر زمان کلور که، شول زمانلرده دینی محافظه ایچون صبر ایتمك، آوجی ایچنده اوتلی کومرنی توتمق کبی‌در).

خلفاء راشدین زماننْدن صوڭره کوب وقت کیچمدی، امت باشینه بو حدیث‌نڭ مضمونی کیلدی. لکن هر دورده بر نوع تبدیلات ایله، انواع فتنه‌لر ظهور ایدوب، مسلمانلر آراسنده قتال عظیم واقع اولارق، بر عصرده شیعه‌لق فتنه‌سی، دیگر زمانده خلق قرآن اعتقادی کبی مسئله‌لر میدان آلوب، تورلی تورلی فتنه‌لر ایله، دریالر مقامنده قانلر آغزدی‌لر.

تاریخ صحیفه‌لرنی انصاف ایله قاراساق حقیقة مسلمانلرنڭ دنیاده راحت ایلدکلری بر زمان وار ایسه، اول هم شول عثمانلی حکومتی‌نڭ پادشاهلغی زمانی‌در. بونلرنڭ همه خلیفه وسلطانلری اهل سنت والجماعت مذهبندن اولوب، جمله‌سی دین مبین اسـلامده اتحاده بیوك خدمت ایتمشلردر.

فقط زمان کلدی، بو صوڭ اللی سنه ظرفنده بونلرده دخی فرنك تربیه‌سی تأثیری اولارق، اعتقادسزلق شایع اولمغه باشلادی.

اول زمانلرده بد مذهب، دین‌سز اعتقادسز، خوارج روافض دیه طعن ایلدیکمز خلق‌نڭ اکثری، اساس دین محمدی‌دن کناره کیتمزلردی، همه‌سی اساس دینده متفق ایدیلر، اختلاف یالڭز مذهبلر اوزرنده ایدی، فتنه‌لر همه‌سی غیرت مذهبیه‌دن میدانغه کلمشدی،

حاضرده وا اسفا، زمانمزنڭ اعتقادسزلغی کلیا دین‌سزلکدر. زیرا بو زمانده بزم باشمزغه بلا بولغان دین‌سزلك‌نڭ اساسی، محمدی‌لکه واسلامیته قارشی، خرستیانلر طرفندن قورولمش، دسیسه‌لرنڭ اثریدر. بو کون دنیانڭ هر طرفنی احاطه ایتمش

دین‌سزلك‌نڭ اساسنه دقت ایده‌جك اولورساق، همه‌سی خرستیان مکتب‌لری‌نڭ تأثیری اولدیغنی مشاهده ایدرز.

فقط شوراسی بر عجب‌درکه، روسیه تاتارلرنده، قرغز قزاقده، سوریه و مصر عربلرنده دین‌سزلك ایله برابر، حمیت ملیه و حمیت قومیه اثری دخی قالمایدر. بونلر همیشه اوز قوم و ملت‌لرینڭ‌ده کلیا محو اولمه‌سینه خدمت ایتمکدن هیچ چیکنمزلر.

اما عثمانلی ترکلری قفقاز و طاغستان خلق‌لرنده دین‌سزلك ایله برابر، قومیت و ملیت خسیاتی محافظه اولنمقده‌در. عثمانلی ترکلری آراسنده آلامانیاده فرانسه‌ده عمرینی کیچرمش آدملر پك چوقدر، بونلرنڭ کافه‌سی هیچ دیانته رعایه ایتمزلر، فقط دین اسلامنی استهزا و تحقیر دخی قیلمازلر، بلکه اوز دین‌سزلك‌لرنی ستر ایدرلر؛ خصوصا خرستیان‌لره قارشی اوزلرنی متدین کوسترمه‌که چالیشیرلر، دیانت صاحب‌لرینه حرمت ایدرلر.

اما مصر عربلری، بزم تاتارلر، اوز خانه‌سنده اوتوردیغی حالده، جزئی روسچه فرانسوزچه تکلم ایدرسه، همان دین اسلامده قصور بولور، اما روس مکتب‌لرینی یاخود (ایزوییت) و فریر مکتب‌لرنی اکمال ایدرسه، بونلر نماز قیلغان آدملرنی علنی تحقیر ایدرلر. بعض‌لری دین اسلامنڭ عکسینه خدمت ایتمکدن هیچ چیرکنمزلر. نماز اوقوغان کشی‌لرنی آحمق ظن ایدرلر، اما اوزلری دین نی ایکانن بیلمازلر، بونلرده اولان دین‌سزلك، حقیقت‌ده بر صوقرلق‌در. بونلر خرستیان‌لردن دخی عبرت آلمی‌لر، خرستیان‌لر نه قدر عالی مکتب‌لرنی اکمال ایتمش ایسه‌ده، همان اوزینڭ دیننه دشمانلق قیلماز، اوز دینني مسخره قیلماز، هر نه قدر عقل‌غه فن‌که خلاف بولسه‌ده، همان دین اولدیغی جهتدن احترام ایدر. حتی اوزی هیچ تصدیق ایتمز ایسه‌ده مطلقا سنه‌ده بر کره پوب یانه واروب کناهنی چیقارتر. بزنڭ مایمون‌لرمز، هیچ اولمزسه بونلردن عبرت آلمازلر، اوزلری هیچ نرسه بیلمازلر، دین‌نڭ موداسی قالمادی دیرلر، نعوذ بالله دین‌نی بر مودا ظن ایدرلر. بونلرده حمیت دینیه و محبت ملیه هیچ قالمامشدر.

لکن بز بو آدملرکه مایمون‌لقدن بشقه بر معنا بیرمایمز، بونلرده اولان تقلید دخی کور کورنه بر صوقر تقلیددر.

خره‌ستیان کبارلری نظرنده دخی بو آدملرنڭ اعتبارلری بر آقچه‌در. خره‌ستیانلرنڭ معتبر آدملری بونلره حمیت‌سز نظریله، حکومت خادمی دیه‌رك امنیت‌سز کوز ایله باقارلر.

خره‌ستیانلر، اوزلری بر مملکت‌ده نه قدر آز بولسه‌لرده، استانبول زوقاق‌لرنده، مصر جادده‌لرنده، قازان اورامل‌رنده هیچ کیمدن حیا ایتمایچه، دین‌لرینڭ اقتضاسنچه عمل قیلورلر، هیچ بر وقت صقلمازلر، بزنڭ مسلمانلرنڭ دین‌سزلری بولسه، اسلام علامتی اولان باشلارنده‌غی بر فس و توباتایدن اوتانر حیا ایدرلر، مسلمان‌لغنی ستر ایتمکه اجتهاد ایدرلر (نعوذ بالله) سلام برگن کشی‌نی مکروه کوررلر.

خره‌ستیانلر بازار کونی بولسه، همه‌سی هر مملکت‌ده بر دکان قالدیرمای قاپاترلر، فقط خره‌ستیان اولدیغی ایچون بر مسلمان قریه‌سنده برگنه تیمرچی بولسه، اوده بازار کونی دزکاهنی قاپار، ایشله‌ماز. بلکه خره‌ستیان‌لر بتون جهانی خره‌ستیان ایتمك نیتی ایله نیچه ملیون‌لرنی صرف قیلوب، دنیانڭ مغربندن مشرقنه خصوصی آدملر کوندروب، خره‌ستیانلق دینی بولنده نیچه آبرازاوانسای آدملر فدائی اولورلر.

عموم دیپلومات‌لر سیاسیون النده دین بر آلت‌در. دیانت نامندن حرکت ایتمك پالیتکه‌سنی اڭ بیوك آدملر اوزلرینه مسلك اتخاذ ایتمشلردر، جمیع فداکارلق‌لرنی، دین نامنه و دین اسمندن اجرا ایدرلر. نیچه عالی مکتب‌لری اکمال ایتمش آدملر، میسیونیرلق ایله قطابغه و آفریقا ایچلرینه کیدر. اسلامبول کبی بر مسلمان شهرنده یکشنبه کون بولسه، دآڭ دآڭ! هیچ کیمدن اوتانمایچه چاڭ اوروررلر. بزنڭ مسکاو امامل‌ری، مناره‌ده اذان محمدی اوقومقدن حیا ایدرلر.

اشته بونلرنڭ همه‌سنی موازنه لازمدر، روسلرده اولسون باشقه‌لرده اولسون مکتب پروغرام‌لرنده دین درسلری برنجی درجه‌ده بولنیور.

پیسمارق رسمی نطقده دیمشدرکه: «خره‌ستیانلغی آفریقایه ادخال ایتمك لازمدر».

غیرمانیه ایمپراطوری ۱۸۹۰ نجی یلی انکلتره‌گه بارغانده، سفرده پاپاز اولمدیغندن، عسکرلری حضورنده اوزی بالذات پاپاز وظیفه‌سنی ایفا ایتمشدر. بتون جهانه مشهور دیپلومات غلادستون‌نڭ ترجمهٔ حالنده: آخر عمرینه قدر بر کون کلیسه‌دن قالمادی دیه‌رك ثنا و مدح ایدرلر. حتی اوغلنی روحانی مسلکنده تربیه ایتمشدر.

زمانه‌مزنڭ اڭ مشهور محررلرندن غراف طالستوی، همان خره‌ستیانلق بولنده نیچه اثرلر یازارق، بیڭ طوقز یوز سنه‌دن بیرو نیچه یوز مڭ تبدیلات و تحریفات ایله اصلندن اثر قالمامش خره‌ستیانلغی اصلاح صددنده بولنیور. آوروپاده نیچه بیوك آدملر آبرازاوانسای اینتلغینت‌لر همیشه خره‌ستیانلق اوغرنده قلم چیکمکده‌در.

حالبوکه بونلرنڭ دین دیدکلری سفسطه او قدر چغردن چیقمش‌که (او هن من بیت العنکبوت) اولمش، بونلر همیشه، شونی دین دیه تلقی ایدییورلر. مقصدلری ایسه، شو دین آرقه‌سنده مجرد ملیت‌لرنی محافظه ایتمکدر.

بزنڭ دین‌سزلرمزنڭ بورالردن هیچ خبرلری یوق، اوزلرینڭ نه کبی مسلکده اولدقلرندن هم خبرلری یوق، صوقر بر دین‌سزلکدر.

یکرمنچی عصر مدنیتی سایه‌سنده، عموم خره‌ستیان اسلامیت خلافنه حرکت ایتمکدن اصلا تردد ایتمزلر، دینمزگه، ملتمزگه، اوزمزگه، دولتمزگه، حریت‌مزگه تسلط ایتمکده اولدقلرنی، جزئی ملاحظه ایدنلر انکار ایتمزلر.

آنلرنڭ بزه باغشلادقلری فساد اخلاقنی موازنه ایچون، شو بزم اینتلغینت‌لرمز اوزلرینه عبرت ایله بر نظر ایدرلر ایسه کافیدر. اوز اوغلومزنی اوزمزدن بیزدیردیلر، بلکه دشمان قیلدیلر، بوندن آرتق دخی نه لازم؟

بز آوروپالیلره تقلید ایده‌لم: علوم و معارفدن، تجارت و صنایعدن هر نه وار ایسه آلالم، لکن بز، کینه بز اولالم، دینمزی ملتمزی قاچرمایه‌لم، اوز اوزمزگه دشمان اولمیه‌لم.

اشته حدیث مبارکنڭ معناسی، بویله زمانده اسلامیتی توتمق، اوتلی کومرنی توتمق کبیدر. توتساق قولمز یانا طاشلاساق یورتمز یانا، وارسون قولمز یانسون، بالاچاغا ایچون یورتمز قالسون.

۹۹۶) یُحِبُّ اللّٰهُ العامِلَ اِذا عَمِلَ اَنْ یُحْسِنَ.

(الله تعالی ایشنی دقت ایله، خیانت‌سز یخشی قیلغان (عمله) ایشچی‌نی سوه‌ر).

بو کبی آدملر: هر زمان، هر ملتده، هرجماعتده، هر یرده معتبر ومقبولدر.

هر کس اوزینڭ صنعتی بولغان ایشده کامل اعتبار ایله دقت ایدرسه، البته بازارده دخی اعتباری آرتق بولور. اما اعتبارسزلق ایله نیچه آدملر اوزلرینڭ قدر و حیثیت‌لرنی کیدرمش‌لر، همیشه اوز ایشلرینه اوزلری سکته ویروورلر.

۹۹۷) یَدُ اللّٰهِ عَلی الْجَماعَةِ.

(الله سبحانه و تعالی‌نڭ ید قدرتی و توفیقی جماعت ایله‌در).

افتراق بلاسینه مبتلا بولغان هر یخشیلقدن محروم اولورلر. افتراق ملت‌لرنی

محو ایدر، هلاك ایدر. اتحاد واتفاق نتیجه‌سی سلامت ونجات‌در. بر ملتده جمعیت و اتفاق فکری تعمم ایتمدکچه او ملت ترقی ایتمز. نه زمان ملتمزده اتفاق حسیاتی ایقاظ اولنورسه، او زمان ملتمز ترقی‌گه باشلادی دیمکدر.

شمدی هر حمیت صاحبی مسلمان‌نڭ وظیفه‌سی، ملتی اتحاده دعوت ایتمکدر. بزم سعادتمز اتحاد و اتفاقده‌در. اگر بز اتفاق یولنی توتاماز ایساك حالمز (خسر الدنیا و الآخره)در بزم ایچون هیچ بر وقت اسارتدن قورتلمق یوقدر.

۹۹۸) یَسِّرُوا وَلا تُعَسِّرُوا وَبَشِّرُوا وَلا تُنَفِّرُوا.

(هر اورده یکل‌لك تسهیلات کوسترگز آغرلق چیتنلك کوسترمه‌گز، سونچ وبشارت بیروگز، تنفیر ایتمه‌گز، قورقتماگز).

اسلامیت هر اورده آسانلق کوسترمشدر.

۹۹۹) یَشْفَعُ الشَّهِیدُ فی سَبْعِینَ مِنْ اَهْلِ بَیْتِهِ.

(بر شهید اوزینڭ اهل بیتندن قرندش قبیله‌سندن، یتمش کشی‌گه شفاعت قیلور).

شهیدلکنڭ درجه‌سی عالی‌در، هر کس نفسی نفسی دیگانده، الله سبحانه وتعالی‌نڭ اذنی و رخصتی برلن شهیدلر اوز اقربالرینه دخی شفاعت ایدرلر.

۱۰۰۰) اَلْیَمِینُ عَلی نِیَّةِ الْمُسْتَحْلِفِ.

(یمین و آنط، شو یمین ایتدیروچی‌نڭ نیتنه کوره‌در).

آنط ایتوچی من شولای نیت قیلدم دیمگه حقی یوقدر. اصل یمینده آنط ایتدیروچی‌نڭ نیتی معتبردر. بزده بعض ملالر یمین‌گه تورلی معنالر بیروب، آنط ایتساگده سن شولای نیت قیل دیب عوامنی اغفال قیلالر، حالبوکه آنط ایتوچی‌نڭ نیتنه شریعتده اعتبار یوقدر. بزد بو کبی مسئله‌لرده امام‌لرمز بر آز آرتوغراق جسارت قیلالر، مولا حالمزی اصلاح ایدوب دینمز وملتمزی اوز پناهنده حمایه ایلسون.

الله سبحانه و تعالی‌نڭ اذنی و معاونتی ایلان، حضرت فخر الکائنات علیه اکمل التحیات افندمزنڭ شفاعت عظمی‌لرینه نائل اولمق امیدی ایله «بیڭ بر حدیث» شریف

مبارکنی یازوب، اصل حدیث شریف معناسنی هیچ تبدیل ایتمایه‌رك، هر حدیث‌نڭ عقبنده ایکی قوس (   ) آراسنده درج ایلدم.

اگر اصل حدیث‌نڭ معناسنده بر خطامز اولورسه، اوقوچی‌لردن تصحیح ایتمه‌لرنی رجا قیله‌مز، سهومزی عفو قیلسونلر.

اما بز اصل حدیث معناسنی ترجمه‌ده فضیلتلو محمد عارف بك جنابلرینه تبعیت ایتدك، اوز طرفمزدن بر شیئی علاوه ایتمدك. فقط ملاحظاتمزده اکثریا اوز عملکتمزکه مناسب ملاحظه‌نی اختیار ایده‌رك، علقمز ادراك ایلدیکی قدر، اوز فکر و ملاحظه‌مزی بیان ایلدك، بو بابده اولان خطالرنڭ جمله‌سی بزه عائددر. بز هر زمان خطا ایده بیلورز. بزم کبی بر عاجز، شریعتی الی یوم القیامه باقی بولغان بر پیغمبر ذی شان سوزلرنی مطالعه و ملاحظه‌ده، نه قدر خطا ایدرسکده، هر خطامزه بر اجر و ثواب امید ایدرز.

حضرت پیغمبر علیه السلامنڭ معجزه‌لرندن بری «جامع الکلم» سوزی آز معناسی
کوب، بولغان جمله‌لری ایراد ایتمکدر. بویله بر معجزهٔ نبویه‌نی شامل
بولغان سوزلرنڭ ملاحظه‌سنده بز دگل مجتهدلر دخی «اصابت
ایتدم» دعواسنده بولنمدیلر. شو حالده بزلر یالگز اصحاب
کبائردن اولدیغمز مناسبت ایله شفاعتلرینه التجا ایدرز.

☆(اللهم اشرح بالصلوة علیه صدورنا. اللهم)☆

☆(انا نتوسل الیك بجاه حبیبك فان)☆

☆(جاه حبیبك عندك عظیم.)☆

خاتمه

بو مبارك حدیث شریف‌نڭ اسمنی محمد عارف بك «بیڭ بر حدیث» شریف تسمیه ایتمشدر. حالبوکه بونڭ داخلنده مندرج حدیثلر رقمی (١٠٠٠) در. بر حدیث شریفده، عموم حدیث کتابلرینڭ باشنده اولدیغی کبی بو کتاب مستطابنڭ دخی ابتداسنده واقع اولمشدر. بو حدیث شریفده (انما الاعمال بالنیات الخ) حدیث شریفیدر. اشته بونڭ ایله برابر بیڭ بر حدیث شریف اولوب عنوانی تمام اولور.

بن کندم حجازده بولندیغم زمان سنه علم حدیث درسنده حاضر اولدم مولانا الفاضل محدث زمان السید علی ظاهر الوتری قدس الله سره صحیح بخاری کتابنی طلبه حضورنده اون کره تقریبا ختم ایتمش، بر خادم حدیث پیغمبری ایدی. بونڭ حضورنده علم حدیث درسنده قونیه مدرسلرندن محمد افندی، و مدینهٔ منوره مدرسین کراملرندن احمد ضیا افندیلر کبی ذوات کرام صحیح بخاری کتابنی سماعا و قرأة ختم ایتمشلردر.

بعض آدملر مولانا السید علی ظاهر افندینی جهالت ایله اتهام ایدرلردی، حتی اوز طلبه‌لرندن بعض آدملر دیردیکه: بکرمی یلدن بیرلی قسطلانی که قاراب تقریر قیله بونڭ علمی شول: بر قسطلانی‌غه قاراب اوقی‌ده بزکه قاراب سویلای باشقه هیچ علمی یوق دیه بر کون طلبه‌لر آراسنده چوق سوز اولمشدی. رحمت الله علیه ایکنجی کونی صباح درسینه کتابسز کلدی. عبد الحنان افندی مقرهٔ وظیفه‌سنی ایفا ایدردی. سید علی ظاهر تقدیره باشلادی عادتده او قدر تطبیقاتده بولنمازدی حتی احادیث شریفه‌نڭ مذاهبگه تأثیرلرنی دخی تقریر ایتدی.

شول طریقه طلبه‌لره بر حیرت ویرمشدی. السید علی ظاهر جنابلری فن حدیثی بر نیچه طریقدن تلقی ایتمشدر. بو عاجز دخی عجزم ایله برابر بویله ذوات کرام حضورنده فن حدیثی تلقی ایتمش اولدیغمدن بو کبی بر مبارك کتابنڭ ترجمه‌سنی التزام ایلدم. بحمد الله تعالی بو کره هم ترجمه‌سینه هم طبعینه بردن موفقیت، بنم کبی بر قاصره بیوك خدمتدر. بو ایسه آنجق فخر الکائنات علیه اکمل التحیات افندمزڭ امداد روحانیلری اولوب، استاذ جلیل السید علی الوتری جنابلرینڭ ده دعالریدر.

٣٠ ذوالحجه ١٣٢٥ سنهٔ هجری — عاجز عبد الرشید ابراهیم.

٣٠ مای ١٩٠٧ سنهٔ میلادی.

فهرست

فهرست	صحیفه نمره‌لری
اسملر	٣٤
انسان سومك	٧٦
اتفاق	٩٦ — ١١٣
اخوت	٢٢٨ — ٣٥٣
اطاعت	١٢٢—١٢٤—٢٧٣
اقتصاد	٢٩٢
اسیرلر حقی	٦٤
اونودلمش فرضلر	٧٤
بورج دین	٨٧—٨٨—٩٦—١٧٩
	-٢١٤—٢٥٧—٢٦٠
	-٢٩٩—٣٢٠—٣٥٨
تربیهٔ ایتام	٣٥
تجارة تجاره أحمق	١٤٩—١٥٢—٢٠٧
تعلیم اولاد	٢٢٤ — ٢٢٥
تفریق	٢٤٣
جهاد	١٢١—١٦٥—٢٥٦
جماعت	١٢٢—١٥٩—٢٨٢
جماع هفته‌ده بر كره	١٧١
چاروه	١٤٩
حق حیوان	٣٠
حقی كفار و ذمی	٣٠ — ٢٠٩ — ٢٤٦
حسن خلق	٧٩ — ٨٣ — ٨٦
	-١٠٦—١٠٧—١٢١
	-١٢٥ — ٢٩٨

فهرست	صحیفه نمره‌لری
حیاء	١٧٥
خطبه	٨٨ — ٩٢
خفیه شپیون	١٠٣
خاتون	٨٣ — ١٠٢ — ١٠٣
	- ١٠٨—١٠٩—١٦٨
	- ١٧١—١٨٠—١٨٣
	- ٣٦٤
دوا	١٨٦—١٨٩—٢٣١
دین	١٢٠ — ١٨٩ — ٢٠٣
	- ٢٢٩
دینسزلك	٣٧٩—٣٨٠—٣٨١
دجال امامل	٢٤٥
رشوت	٣٩ — ١٩٤
زیارت	١٩٥ — ١٩٦
سیاحت	١١٤
سیاست	١٦
سوزده طلاقت	١١٨ — ١٢٣ — ١٦٤
	-٢٩٨
شهرلرنی تعمیر ایتمك	٢٥ — ٢٢٩
شركتلر	٣١ — ١٠٠
شهید بحر	٢١٣—٢٤٩—٢٨٣
شهادت	٢٣٨ — ٢٤٨
شكر نعمت	٣٠٧
صارانلق	٢٩٤ — ٣٦٤

فهرست	صحیفه نمره‌لری
طلاق	٢٢ — ١٦١
طمع وجر	٦١ — ٦٣ — ٢٣٠
علم	٢٠—٦٧—٧٤—٧٨
	- ٨٣ — ٨٤ — ٨٨
	- ١٢٠—٢٠٢—٢٢٢
	- ٢٤٤—٢٤٧—٢٥٠
	- ٢٦٩—٢٧٠—٣٠٢
	- ٣٠٩—٣١٨—٣١٩
عمله حقی	٤١ — ٢٨٢
علم وتربیه‌نك خلقته	
عدم تأثیری	٥٣
عقل	٧٩
عدالت	٨١
علماء	٢٣٩
عتق رقبه	٣١٨
فتح استانبول	٢٧٤
فتح باب امرا	٢٩٥
فال	٢٨٦
قبل المحاكمه	
جزا بوقلغی	٤٣
كرانتینه	٥٤
كاپیتالیزم	٢٧٩
كسب	٧٨ — ٢٢٧
لقب اسم	٢٧٧
مساوات	٢٠ — ٤٥ — ٥٧
	- ٨٣—١٢٤—١٣٠
معیشت	٢٢
مصافحه	٤٨ — ٧٥

فهرست	صحیفه نمره‌لری
محاربه	٤٩
مسجدلرنی زینتلمك	٥٩
معجزه	٧٢—٢٠٩—٢٧٤
مؤمنلر	١١٣—٢٠٣—٢٥٣
	- ٢٧٨
مسكر وآفیون	١٣١ — ٢٦٣
ماصكه	٢٧٥
مثل الامة	٢٠٤
مدارا	٢٠٤
مملوك	٢٣٩—٢٤٦—٢٧٠
نظارتده استحقاق	٤٧ — ٥٨
نظافت	٩٥
نكاح	١١٠ — ١٥٤
وایانسای پالاژینیه	٤٤
هجرت	١١١
یالان شهادت	٨١
مسلم	٢٥٧
استشار	٢٥٦
نیت	٢٥٩
توبه	٢٦٠
زاهد	٢٦١
قبرلر اوستنده	
نماز قیلمق	٢٦١—٢٦٣—٢٦٤
	- ٢٢٥ — ٣٠٦
میتگه مرثیه	٢٦٢
نذر	٢٦٢ — ٢٦٦
قتل النسأ	٢٦٢
جلیس سؤ	٢٦٥

فهرست	صحیفه نمره‌لری	فهرست	صحیفه نمره‌لری
آمانت	٣٦٦ — ٣٧٧	قریه‌ده مسکن	٣٧٠
سـلام	٣٦٦	لعنت	٣٧١
اولومنی تمنی	٣٦٧	حق صیف	٣٧٣
سب اموات	٣٦٩	قدر	٣٧٨
سب شیطان	٣٦٩	یمین	٣٨٣
سب سلطان	٣٧٠		

مطبعه خطالری

صحیفه	سطر	خطا	صواب	صحیفه	سطر	خطا	صواب
٩	٢٦	ارودی	اوردی	٩٨	١٤	یولغان	بولغان
١۴	٢١	سکوت	سیکریت	١٣۴	٢	ور	ولا
۴١	١٨	Пролетарі-яхъ	Пролетарі-ятъ	...	...	ارسلام	الاسلام
٦٦	١١	اصر	اِحْرِم	١٥١	١١	٢۴٥ —	٢۴٥
٩٢	١	خصرة	خَضِرَةٌ	١٦٠	١۴	السیل	السبیل
..	١٧	غدرتة	غَدْرَتِهِ	١٦٨	١٠	رحل	رجل
٩٣	٣-۴	مصی	مضی	١٩٦	١	تردد	تزدد
..	۴	فیها	فیما	٢٠٣	١٦	کثرث	کثرت
..	١٦	بر آچولانسه	برگو آچولانسه	٢١٣	١	نرلة	نزلة
٩٥	٧	اطیب	طَیِّب	٢۴٨	١٢	اوبقوده	اویقوده
٩٧	٥	قیلغانلر	قیلمغان‌لر	٢٦٩	٥	ملاحظه ملت لرنک	ملاحظه ایدوب ملت‌لرنک
٩٨	٨	صاحب‌لرنی	صاحبلرنی	٢٧۴	١٧	بشارتنی	بشارتنه
				٣٠٠	١٢	نحل	نحل

"الفت" و "تلمیذ" کتبخانه‌سنده بولنور کتابلر:

"روسیا مسلمانلاری اتفاقی" نڭ نظامنامه‌سی . . . (۱۰) تین

"روسیا مسلمانلاری اتفاقی" نڭ پروغرامی عادی کاغدده (۷) "

" " " یخشی کاغدده . (۲۰) "

"هر کیم‌گه کرك" . . . . (۱۵) "

"وجدان محاکمه‌سی" . . . . (۲۰) "

"بیڭ اوچ یوز سنه‌لك نظوه" . . . . (۱۰) "

"علم حال طبی" . . . . (۱۰) "

"صبح صادق" . . . . (۱۰) "

"آفطونومیا" . . . . (۱۰) "

"چوپان یولدزی" یقین زمانده باصله‌جق . . . . . (۲۰) "

برنجی سنه‌نڭ "الفت" ی توبله‌نوب کتاب شکلنده صاتلمقده‌در، حقی: ایکی (۲) تنکه.

بو کتابلرنڭ هر قایوسنی کوبلب آلوچیلرغه یوزده یکرمی تنزیل ایتمك مطبعه‌نڭ قاعده‌سیدر.

"الفت" و "تلمیذ" مطبعه‌سی تورلی زاکازلار دخی قبول قیلادر.